<u>અસ્વીકરણ</u>: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

<u>DISCLAIMER:</u> The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

જોસેફ શાઈન

વિ.

ભારત સરકાર

(રીટ પીટીશન (ફોજદારી) નંબર ૧૯૪/૨૦૧૭)

સપ્ટેમ્બર ૨૭,૨૦૧૮

[મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમન, ન્યાયમૂર્તિ એ. એમ. ખાનવિલકર, ન્યાયમૂર્તિ ડી. વાય. ચંદ્રચુડ અને ન્યાયમૂર્તિ ઈન્દુ મલ્હોત્રા.]

દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦:કલમ ૪૯૭–ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૯૮–વ્યભિચારનો ગુનો– ભલે તે ગેરબંધારણીય હોય, અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરતું હોય–એવું માનવામાં આવે છે:(કોર્ટ દીઠ):ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અને કલમ ૧૯૮ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાથી ગેરબંધારણીય છે–(મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રા અનુસાર):કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીઓને પુરુષોને આધીન ગણાવે છે–જોગવાઈનો તર્ક અભિગમની તાર્કિકતાની

ગેરહાજરીથી પીડાય છે અને તેથી અનુચ્છેદ ૧૪ની ઊલટી સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હોવાને કારણે પીડાય છે .–કલમ–૪૯૭ પણ લિંગ રૂઢિચુસ્તતાના આધારે અસ્પષ્ટ ભેદ પેદા કરે છે જે મહિલાઓની વ્યક્તિગત ગરિમાને નુકસાન પહોંચાડે છે અને તેથી અનુચ્છેદ ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે–કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. હેઠળ વ્યભિચારનો ગુનો ગુનાના ખ્યાલમાં બંધબેસતું નથી–જો તેને ગુના તરીકે ગણવામાં આવે તો, વૈવાહિક ક્ષેત્રની આત્યંતિક ગોપનીયતામાં ભારે ઘૂસણખોરી થશે–કલમ ૧૯૮ ફો.કા.સં.. કલમ ૧૯૮ માં ફરિયાદ દાખલ કરવાની પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત છે. ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ હેઠળ ગુનાના સંબંધમાં, અને તેથી તે પણ ગેરબંધારણીય છે–(ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમન મુજબ):જેને 'વ્યભિચાર' તરીકે સજા આપવામાં આવે છે તે 'વ્યભિચાર' નથી, પરંતુ તેની પત્નીમાં પરિણીત પુરુષનું માલિકી હિત છે– કલમ ૪૯૭ હેઠળનો પ્રાચીન કાયદો લાંબા સમયથી તેનો હેતુ પૂરો કરી ચૂક્યો છે અને આજની બંધારણીય નૈતિકતા સાથે મેળ ખાતો નથી–તે સંપૂર્ણપણે અતાર્કિક, સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ બની ગયો છે અને તેથી અનુચ્છેદ–૧૪ અને ૧૫ (૧) નું ઉલ્લંઘન કરે છે–વ્યક્તિની ગરિમા એ અનુચ્છેદ ૨૧નું એક પાસું છે–એક વૈધાનિક જોગવાઈ જે મહિલાઓના દરજ્જાને નબળી પાડે છે, આધુનિક બંધારણીય સિદ્ધાંતની અવગણના કરે છે અને અનુચ્છેદ ૨૧–કલમ ૧૯૮નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાથી તેને રદ કરવી જોઈએ. ૧. ભેદભાવપૂર્ણ જોગવાઈ હોવાથી, તેને બંધારણીય રીતે નબળી ગણવામાં આવે છે–(ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચૂડ મુજબ): જાતીય સ્વાયત્તતા અને ગોપનીયતાના અધિકારને બંધારણીય

અધિકારનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે–કલમ ૪૯૭, લગ્નની પવિત્રતાની રક્ષા કરવાના તેના પ્રયાસમાં, લગ્નની એવી કલ્પનાને અપનાવી છે જે પુરુષ અને સ્ત્રીને સમાન ભાગીદાર તરીકે માનતી નથી–કલમ ૪૯૭ આમ સ્ત્રીને હીનતાના પદ પર તાબે કરે છે–બંધારણીય નૈતિકતામાં અદાલતને કાયદા સમક્ષ સમાનતાની બંધારણીય બાંયધરી લાગુ કરવાની જરૂર છે, લિંગ અને ગૌરવને કારણે ભેદભાવ નહીં, જે તમામ કલમ ૪૯૭ના સંચાલનથી પ્રભાવિત થાય છે–તેથી, કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે–તે મહિલાઓની ભૂમિકા વિશેની લૈંગિક રૂઢિચુસ્ત ધારણાઓ પર આધારિત છે અને તેનું ઉલ્લંઘન કરે છે. અનુચ્છેદ ૧૫ માં અંકિત બિન–ભેદભાવ સિદ્ધાંત–તે ગૌરવ, સ્વતંત્રતા, ગોપનીયતા અને જાતીય સ્વાયત્તતાની બંધારણીય બાંયધરીનો પણ ઇનકાર છે જે અનુચ્છેદ ૨૧ માં આંતરિક છે–આમ, કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. ગેરબંધારણીય છે–(ન્યાયમૂર્તિ ઇન્દુ મલ્હોત્રા મુજબ):કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. પુરુષો અને સ્ત્રીઓ બંનેને સમાજમાં સમાન રીતે સ્વાયત્ત વ્યક્તિઓ તરીકે ધ્યાનમાં લેવામાં નિષ્ફળ જાય છે–કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. માં વિસંગતતાઓ અને વિસંગતતાઓ મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના આધારે જોગવાઈને રદ કરવા માટે જવાબદાર બનાવશે–કોઈપણ કાયદો જે સમાન રીતે સ્થિત વ્યક્તિઓને અસમાન રીતે વર્તે છે અથવા માત્ર જાતિના આધારે વ્યક્તિઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરે છે તે અનુચ્છેદ–૧૪ અને ૧૫ ના ઉલ્લંઘન તરીકે રદ કરવા માટે જવાબદાર છે અનુચ્છેદ–૨૧ હેઠળ ગોપનીયતાના અધિકારમાં બે પુખ્ત વયના લોકોનો લગ્ન બહારના જાતીય સંબંધમાં પ્રવેશવાનો

અધિકાર શામેલ હશે–અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ ગોપનીયતા પર આક્રમણ, રાજ્ય દ્વારા ત્રણ ગણી જરૂરિયાત પૂરી કરવી આવશ્યક છે. એટલે કે (i) કાયદેસરતા, (ii) જરૂરિયાત અને (iii) પ્રમાણસરતા–કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. જે આજે છે તે ત્રણ ગણી જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે અને તેથી અનુચ્છેદ ૨૧–કલમ ૧૯૮ (૨) નું ઉલ્લંઘન કરે છે. જે ભા.દં.સં. સી. ના પ્રકરણ ૨૦ હેઠળ કાર્યવાહી માટેની પ્રક્રિયા ધરાવે છે તે માત્ર તે હદ સુધી ગેરબંધારણીય રહેશે કે, તે કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી.–અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ અને ૨૧ હેઠળ વ્યભિચારના ગુનાને લાગુ પડે છે.

ભારતનું બંધારણઃ

અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માત્ર બંધારણના અમલમાં આવ્યા પછી રાજ્ય દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાયદાને લાગુ પડે છે અને "વર્તમાન કાયદો" ને નહીં– કલમ ૪૯૭ બંધારણીય ભાષામાં એક "વર્તમાન કાયદો" છે, જે કલમ ૩૭૨ (૧) ના આધારે લાગુ થાય છે, અને તેને "રાજ્ય" દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો ન કહી શકાય–(ન્યાયમૂર્તિ ડી. વાય. ચંદ્રચુડ મુજબ):– અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) એ વૈધાનિક જોગવાઈનું રક્ષણ કરતું નથી જે મહિલાઓની સુરક્ષાની આડમાં પિતૃસત્તાક વિચારોને મજબૂત કરે છે–કલમ ૪૯૭ હેઠળ મહિલાઓને આપવામાં આવેલ 'રક્ષણ' એ જાતીય એજન્સીના અભાવને પ્રકાશિત કરે છે જે કલમ સ્ત્રી પર લાદવામાં આવે છે–(ન્યાયમૂર્તિ ઈન્દુ મલ્હોત્રા મુજબ):– અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) નો હેતુ મહિલાઓની સામાજિક–આર્થિક સમાનતાને આગળ વધારવાનો

છે–કલમ ૪૯૭ ને અનુચ્છેદ ૧૫ (૩)–દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦–કલમ ૪૯૭ દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલ ફાયદાકારક કાયદો ગણી શકાય નહીં.

અનુચ્છેદ ૨૧–ગોપનીયતા અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો અધિકાર:(ન્યાયમૂર્તિ ઈન્દુ મલ્હોત્રા મુજબ):અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ રાજ્ય દ્વારા ગોપનીયતાના આક્રમણને વાજબી અને માન્ય કાયદાના આધારે ન્યાયી ઠેરવવું આવશ્યક છે– આવા આક્રમણને ત્રણ ગણી જરૂરિયાત એટલે કે (i) કાયદેસરતા, (ii) જરૂરિયાત અને (iii) પ્રમાણસરતા પૂરી કરવી આવશ્યક છે–ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ ત્રણ ગણી જરૂરિયાત પૂરી કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે–તેથી, અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ ગોપનીયતાના અધિકારમાં બે પુખ્ત વયના લોકોના લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધ બાંધવાનો અધિકાર સામેલ હશે– દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦–કલમ ૪૯૭.

અનુચ્છેદ ૨૧–સન્માન સાથે જીવવાનો અધિકાર–જેનો અવકાશ:(ન્યાયમૂર્તિ ઈન્દુ મલ્હોત્રા મુજબ):– ગૌરવ સાથે જીવવાના અધિકારમાં જ્યાં અત્યંત જરૂરી હોય ત્યાં સિવાય રાજ્ય દ્વારા જાહેર નિંદા અને સજાને આધિન ન રહેવાનો અધિકાર સામેલ છે–દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦–કલમ ૪૯૭.

ફોજદારી કાયદો:

ફોજદારી સજા જ્યારે ન્યાયી ઠેરવવામાં આવે ત્યારે યોજાય છેઃ(ન્યાયમૂર્તિ ઇન્દુ મલ્હોત્રા મુજબ) ગુનામાં જાહેર તત્વ હોય ત્યાં ફોજદારી મંજૂરીને ન્યાયી ઠેરવી શકાય છે–રાજ્યએ ગુનાઓના ગુનાહિતકરણમાં લઘુતમ અભિગમને અનુસરવો જોઈએ, તેની/તેણીની વ્યક્તિગત પસંદગીઓ કરવા માટે વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાના આદરને ધ્યાનમાં રાખીને–વ્યભિચાર એ ફક્ત પતિ/પત્ની અને પરિવાર માટે એક નૈતિક ભૂલ છે–ગુનાહિત મંજૂરી દ્વારા કયા વર્તન માટે રાજ્યના હસ્તક્ષેપની જરૂર છે તે નિર્ધારિત કરવા માટે, રાજ્યએ ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ કે, નાગરિક ઉપાય હેતુ પૂરો કરશે કે કેમ–જ્યાં ખોટા કૃત્ય માટે નાગરિક ઉપાય પૂરતો છે, તે રાજ્ય દ્વારા ફોજદારી મંજૂરીની બાંયધરી આપી શકશે નહીં–દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦–કલમ ૪૯૭–રીમ ડરામણી.

ધારણાઃ

બંધારણીયતાની ધારણા–યોજાયેલીઃ(ન્યાયમૂર્તિ ઇન્દુ મલ્હોત્રા અનુસાર)–પૂર્વ–બંધારણીય કાયદામાં બંધારણીયતાની કોઈ ધારણા નહીં હોય–બંધારણીયવાદ.

કાયદોઃ

કાયદાનો હેતુ–આયોજિત (મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રા અનુસાર)–એક કાયદો સારા જીવનની સેવા અને પ્રોત્સાહન આપતો હોવો જોઈએ–તે યોગ્ય અને ન્યાયી હોવો જોઈએ. જેથી તેને આજ્ઞાપાલન કરવાનો અધિકાર મળી શકે.

કાયદોઃ

પ્રક્રિયાગત કાયદાની બંધારણીયતા–જ્યારે મૂળ જોગવાઈને ગેરબંધારણીય ગણવામાં આવે છે–ત્યારે (મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રા અનુસાર) જ્યારે મૂળ જોગવાઈ જાય છે, ત્યારે પ્રક્રિયાગત જોગવાઈએ તે જ માર્ગ મોકળો કરવો પડે છે.

સિદ્ધાંત/સિદ્ધાંતઃ

મેક્સિમઃ

‘સેસેન્ટ રેશન લેજિસ, સેસેટ ઈપ્સા લેક્સ '–લાગુ પડે છે.

શબ્દો અને વાક્યોઃ

‘વ્યભિચાર '–નો અર્થ.

‘અપરાધ '–નો અર્થ.

રિટ પિટિશનને મંજૂરી આપતા કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો કે;

મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ દીપક મિશ્રા અનુસાર (પોતાના અને ન્યાયમૂર્તિ એ. એમ. ખાનવિલકર માટે)

૧.૧ કાયદામાં પ્રગતિ અને સમજશક્તિમાં પરિવર્તન વર્તમાનને ભૂતકાળ તરફ તીક્ષ્ણ નજર રાખવા માટે મજબૂર કરે છે. જો કે કાયદાની નિશ્ચિતતાની જરૂર છે,

તેમ છતાં સામાજિક ફેરફારો અને તેથી વધુ સાથે, જ્યારે કોર્ટ દ્વારા જૈવિક અને જીવંત બંધારણની પ્રતિબિંબીત ધારણાને ધ્યાનમાં રાખીને કેટલાક પાસાઓના સંદર્ભમાં અધિકારોનું વિસ્તરણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે કાયદાની નિશ્ચિતતાની વિભાવનાને જીતવા અને શાસન કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ તે પાયા પર કઠોર વલણ હોવું યોગ્ય નથી.[પરિચ્છેદ ૨] [૮૦૪–C–D]

૧.૨ બંધારણીય અદાલત દૃષ્ટાંતરૂપ ન્યાયનિર્ણય સ્થિતિમાં ટકી ન રહી શકે, કારણ કે આ વિવાદ એવા મનુષ્યના જીવન સાથે સંબંધિત છે જે ઉત્કૃષ્ટ રીતે વિકાસ પામે છે. તે નિશ્ચિતતા સાથે જાહેર કરી શકાય છે કે પરિવર્તનકારી બંધારણીયવાદ દરેક ક્ષણે પોતાની જાતને મજબૂત કરે છે અને પોતાની પાસે પોતાની જગ્યા હોવાનો દાવો કરે છે.તે કોઈપણ પ્રકારના પ્રતિગામી અભિગમ માટે ઘૃણાસ્પદ છે.સમગ્ર બાબતને અલગ દ્રષ્ટિકોણથી જોઈ શકાય છે.જે એક સમયે સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે તે બીજા સમયે સંપૂર્ણ મહત્વહીનતામાં ઓગળી શકે છે. જો કે, જે પરિવર્તન જોવામાં આવે છે તે કલ્પના અથવા વ્યક્તિગત આકર્ષણના ક્ષેત્રમાં ન હોવું જોઈએ, પરંતુ તે પરિવર્તનના નક્કર આધાર પર આધારિત હોવું જોઈએ જે સમાજે અનુભવ્યું છે, જે ક્ષેત્રોમાં વિધાનસભાએ પ્રતિક્રિયા આપી છે અને બંધારણીય અદાલતો દ્વારા જે અધિકારો પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.[પેરા ૩] [૮૦૪–G–H; ૮૦૫–A–B]

૧.૩ પ્રગતિશીલ ન્યાયશાસ્ત્ર અને વિસ્તૃત બંધારણીય દ્રષ્ટિકોણના માપદંડોમાં મહિલાઓને ઘણા અધિકારો આપ્યા હોવા છતાં, કોર્ટ સ્ત્રીઓને હજુ પણ પુરુષોની સંપત્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે તેની કલ્પના કરી શકતી નથી, અને બીજું, જ્યાં પતિ અને પત્ની વચ્ચેના નાજુક સંબંધો આમ નથી, ત્યાં ફોજદારી ગુનામાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપવી અને ત્રીજા પક્ષને દોષિત બનાવવો દેખીતી રીતે અસંભવિત છે. [પેરા ૩] [૮૦૫–બી–સી]
જ્હોન સ્ટુઅર્ટ મિલ દ્વારા મહિલાઓની અધીનતા પર, ૧૮૬૯ પ્રકરણ ૧– ઉલ્લેખિત.

૨.૧ મહિલાના પતિને ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અને ૪૯૮ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાઓ માટે પીડિત વ્યક્તિ ગણવામાં આવ્યો છે. જ્યારે પતિ ગેરહાજર હોય ત્યારે ફરિયાદ નોંધાવવા માટે કોણ હકદાર છે તે અંગે બાકીનો પરંતુક એક અપવાદ બનાવે છે. આ ગુનો બિન–ગુનાહિત છે.[પેરા ૧૧] [૮૧૧–D–E]

૨.૨ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ વાંચીને એ સ્પષ્ટ થાય છે કે સ્ત્રીઓને પુરુષોને આધીન ગણવામાં આવે છે કારણ કે તે જણાવે છે કે જ્યારે પુરુષની સંમતિ અથવા સંમતિ હોય ત્યારે કોઈ ગુનો નથી.આ સ્ત્રીને ચટેલની જેમ વર્તે છે.તે તેને માણસની સંપત્તિ તરીકે માને છે અને માલિકની ઇચ્છાને સંપૂર્ણપણે આધીન છે. તે દંડની જોગવાઈનો મુસદ્દો તૈયાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે પ્રચલિત સામાજિક વર્ચસ્વનું પ્રતિબિંબ છે.[પરિચ્છેદ ૨૨] [૮૧૮–F–G]

૨.૩ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ તેના કાર્યક્ષેત્રમાં અપરિણીત મહિલા અથવા વિધવા સાથે વધારાનો વૈવાહિક સંબંધ નથી લાવતી."વ્યભિચાર" શબ્દકોષનો અર્થ એ છે કે પરિણીત વ્યક્તિ વ્યભિચાર કરે છે જો તે એવી સ્ત્રી સાથે સંભોગ કરે જેની સાથે તેણે લગ્ન કર્યા નથી.'વ્યભિચાર એ પરિણીત વ્યક્તિનો અપરાધીના પતિ અથવા પત્ની સિવાયની વ્યક્તિ સાથે સ્વૈચ્છિક જાતીય સંબંધ છે.જો કે, આ જોગવાઈએ તેને પ્રતિબંધિત બનાવી દીધું છે, જેના પરિણામે કોઈ વ્યક્તિ અમુક પરિસ્થિતિઓમાં વ્યભિચાર કરવા બદલ ગુનાહિત રીતે જવાબદાર બને છે, જ્યારે અન્ય પરિસ્થિતિઓમાં, તેને વ્યભિચાર કરનાર વ્યક્તિ તરીકે બ્રાન્ડ કરી શકાતો નથી, જેથી ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ની દોષિતતાને આમંત્રણ આપી શકાય. [પેરા ૨૩] [૮૧૮–G–H; ૮૧૯–A–B]

૨.૪ કલમ ૧૯૮ સી. આર. પી. સી. "વ્યથિત વ્યક્તિ" સાથે સંબંધિત છે.કલમ ૧૯૮ની પેટા કલમ (૨) મહિલાના પતિને ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ હેઠળ કરવામાં આવેલા ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું માનવામાં આવે છે. અને પતિની ગેરહાજરીમાં, કોઈ એવી વ્યક્તિ કે, જેણે અદાલતની રજા સાથે આ પ્રકારનો ગુનો આચરવામાં આવ્યો તે સમયે તેના વતી મહિલાની સંભાળ રાખી હતી.તે વ્યભિચારીની પત્નીને વ્યથિત વ્યક્તિ ગણાતી નથી.અપરાધ અને પીડિત વ્યક્તિની દેખીતી વ્યાખ્યા, સંપૂર્ણપણે અને સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી છે કારણ કે તે તર્કસંગત પણ લાગતું નથી અને તે ભારપૂર્વક કહી શકાય કે તે પતિને પત્ની સાથે

તેને ગમે તે રીતે વ્યવહાર કરવા માટે લાઇસન્સ આપે છે જે અત્યંત અતિશય અને અપ્રમાણસર છે.તે સ્ત્રીને પ્રોત્સાહન આપનાર તરીકે ગણતી નથી પરંતુ સ્ત્રીનું રક્ષણ કરે છે અને સાથે સાથે, તે પત્નીને પતિ સામે કોઈ ફોજદારી કાર્યવાહી દાખલ કરવા માટે સક્ષમ બનાવતી નથી.નિઃશંકપણે, તે નાગરિક કાર્યવાહી કરી શકે છે પરંતુ પતિ પણ નાગરિક કાર્યવાહી કરવાનો હકદાર છે. જો કે, તે જોગવાઈને સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી તરીકે સાચવતી નથી.આમ, એક તરફ તે સ્ત્રીનું રક્ષણ કરે છે અને બીજી તરફ તે બીજી સ્ત્રીનું રક્ષણ કરતું નથી.આ જોગવાઈનો તર્ક અભિગમની તાર્કિકતાની ગેરહાજરીથી પીડાય છે અને તેથી, તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ના સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હોવાના કારણે પીડાય છે.[પરિચ્છેદ ૨૩] [૮૧૯–B–F]

શાયરા બાનો વિ. ભારત સરકાર એન્ડ અનર્સ (૨૦૧૭) ૯ SCC ૧:[૨૦૧૭] ૭ એસ.સી.આર. ૭૯૭–અનુસરવામાં આવ્યું.

મૈસૂર રાજ્ય વિરુદ્ધ એસ. આર. જયરામ (૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૩૪૯; ઇન્દિરા નહેરુ ગાંધી વિરુદ્ધ રાજ નારાયણ (૧૯૭૫) પૂરક એસ.સી.સી. ૧: [૧૯૭૬] એસ.સી.આર. ૩૪૭; ઇ. પી. રોયપ્પા વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય (૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩:[૧૯૭૪] ૨ એસ.સી.આર. ૩૪૮; મેનકા ગાંધી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૧૯૭૮) ૧ એસ.સી.સી. ૨૪૮:[૧૯૭૮] ૨ એસ.સી.આર. ૬૨૧; એ. એલ. કાલરા વિ. પ્રોજેક્ટ એન્ડ ઇક્વિપમેન્ટ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (૧૯૮૪) ૩ એસ.સી.સી. ૩૧૬:[૧૯૮૪]

૩ એસ.સી.આર. ૬૪૬; અજય હાસિયા વિરુદ્ધ ખાલિદ મુજીબ સેહરાવર્દી (૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.સી. ૭૨૨:[૧૯૮૧] ૨ એસ.સી.આર. ૭૯; કે. આર. લક્ષ્મણન વિ. સ્ટેટ ઓફ ટી. એન. (૧૯૯૬) ૨ એસ.સી.સી. ૭ ૨૨૬: [૧૯૯૬] ૧ એસ.સી.આર. ૩૯૫; મિથુ વિ. પંજાબ રાજ્ય (૧૯૮૩) ૨ એસ.સી.સી. ૨૭૭:[૧૯૮૩] ૨ એસ.સી.આર. ૬૯૦; સુનીલ બત્રા વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્ર (૧૯૭૮) ૪ એસ.સી.સી. ૪૯૪:[૧૯૭૯] ૧ એસ.સી.આર. ૩૯૨; ચારુ ખુરાના અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો (૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.સી. ૧૯૨:[૨૦૧૪] ૧૨ એસ.સી.આર. ૨૫૯– નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

બ્લેકનો કાયદો શબ્દકોશ–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૩. પુત્રી પર પિતૃસત્તાક રાજાશાહી ન હોઈ શકે અથવા, તે બાબત માટે, પત્ની પર પતિનું રાજાશાહી ન હોઈ શકે.તે સિવાય, પુરૂષ પ્રભુત્વનું સામુદાયિક પ્રદર્શન ન હોઈ શકે.અદાલતે, સમય જતાં, મહિલાની વૈચારિક સમાનતા અને આવશ્યક ગૌરવને માન્યતા આપી છે. જે એક મહિલા મેળવવા માટે હકદાર છે.તેમાં કોઈ ઘટાડો ન થઈ શકે.પરંતુ, ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અસરકારક રીતે લિંગ રૂઢિચુસ્તતાના આધારે અસ્પષ્ટ ભેદ બનાવીને તે જ કરે છે જે મહિલાઓની વ્યક્તિગત ગરિમાને નુકસાન પહોંચાડે છે.આ ઉપરાંત, પતિની સંમતિ અથવા સંમતિના તત્વ પર ભાર મૂકવો એ સ્ત્રીઓની તાબેદારી સમાન છે.તેથી, તે જ

બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ નું ઉલ્લંઘન કરે છે.[પરિચ્છેદ ૩૬,૪૧] [૮૨૬–D–E; ૮૩૧–B–C]

અરુણ કુમાર અગ્રવાલ અને અન્ય વિ. નેશનલ ઇન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ અને અન્યો (૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૨૧૮:[૨૦૧૦] ૯ એસ.સી.આર. ૩૦૩; મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ મદનલાલ (૨૦૧૫) ૭ એસ.સી.સી. ૬૮૧: [૨૦૧૫] ૭ એસ.સી.આર. ૯૯૮; પવન કુમાર વિરુદ્ધ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય (૨૦૧૭) ૭ એસ.સી.સી. ૭૮૦:[૨૦૧૭] ૩ એસ.સી.આર. ૪૫૮; સ્વૈચ્છિક આરોગ્ય સંગઠન પંજાબ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૨૦૧૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧: [૨૦૧૩] ૫ એસ.સી.આર. ૧૧૧; શક્તિ વાહિની વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્ય (૨૦૧૮) ૭ એસ.સી.સી. ૧૯૨; કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧; રાષ્ટ્રીય કાનૂની સેવા પ્રાધિકરણ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો (૨૦૧૪) ૫ એસ.સી.સી. ૪૩૮; કોમન કોઝ (એ રજિસ્ટર્ડ સોસાયટી) વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્ય (૨૦૧૮) ૫ એસ.સી.સી. ૧:[૨૦૦૮] ૮ એસ.સી.આર. ૧; શમીમા ફારૂકી વિરુદ્ધ શાહિદ ખાન (૨૦૧૫) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

આર. વી. આર. (૧૯૯૧) ૪ ઑલ ઇ. આર. ૪૮૧–નો ઉલ્લેખ.

લોર્ડ ડેનિંગ ધ ડ્યૂ પ્રોસેસ ઓફ લો (લંડન, બટરવર્થ્સ, ૧૯૮૦)–નો ઉલ્લેખ.

૪.૧ "એક સારો કાયદો યોગ્ય અને ન્યાયી હોવો જોઈએ જેથી તેને આજ્ઞાપાલન કરવાનો અધિકાર મળી શકે.આ બે વિભાગો છે, એટલે કે 'ઇક્વિટી' અને 'યુટિલિટી'.આમ, સારા જીવનની સેવા અને પ્રોત્સાહન માટે કાયદા અને કાયદા જરૂરી છે.[પેરા ૪૨] [૮૩૧–એચ; ૮૩૨–એ]

૪.૨ વ્યભિચારને ગુનો ગણાવો એ રાજ્યને વાસ્તવિક ખાનગી ક્ષેત્રમાં પ્રવેશવા સમાન ગણાશે.હાલની જોગવાઈ હેઠળ પતિને પીડિત વ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને પત્નીને પીડિત તરીકે અવગણવામાં આવે છે. હાલમાં, આ જોગવાઈ ત્રિપક્ષીય ભૂલભુલામણીને પ્રતિબિંબિત કરે છે.એવી પરિસ્થિતિની કલ્પના કરી શકાય છે કે જ્યાં પત્નીને દરજ્જાની સમાનતા અને કેસ દાખલ કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવી શકે. બંને પરિસ્થિતિઓમાં, આખું દૃશ્ય અત્યંત ખાનગી છે.તે દહેજ, ઘરેલું હિંસા, જાળવણીની મંજૂરી ન આપવા બદલ કોઈને જેલમાં મોકલવા અથવા બીજા લગ્ન માટે ફરિયાદ દાખલ કરવાની માંગ સાથે વિરોધાભાસી છે. વ્યભિચાર ઉપરોક્ત ગુનાઓથી અલગ પાયા પર છે. [પરિચ્છેદ ૪૯] [૮૩૫–C–D]

૪.૩ સંસદ પાસે કાયદો બનાવવાની સત્તા છે.કોર્ટ તે ખૂબ જ સ્પષ્ટ કરે છે કે તે કાયદો અથવા કાયદો બનાવતી નથી પરંતુ માત્ર એમ જણાવે છે કે કોઈ ચોક્કસ કાર્ય, એટલે કે વ્યભિચાર ગુનાના ખ્યાલમાં બંધબેસતું નથી.જો તેને ગુના તરીકે ગણવામાં આવે, તો વૈવાહિક ક્ષેત્રની આત્યંતિક ગોપનીયતામાં ભારે ઘૂસણખોરી

થશે. છૂટાછેડા માટે આધાર તરીકે છોડી દેવું વધુ સારું છે. અન્ય કોઈ પણ હેતુ માટે, જેને સંસદે જોયો છે અથવા કોઈપણ સમયે તેને ફોજદારી ગુના તરીકે ગણ્યો છે, તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ના બે પાસાઓ, એટલે કે, પતિ અને પત્નીની ગરિમા અને બંને વચ્ચેના સંબંધ સાથે જોડાયેલી ગોપનીયતાને ઠેસ પહોંચાડશે.[પેરા ૪૯] [૮૩૫-E-F]

૪.૪ વ્યભિચારના કિસ્સામાં, કાયદો પક્ષો પાસેથી વફાદાર રહેવાની અને સમગ્ર સમય દરમિયાન વફાદારી જાળવવાની અપેક્ષા રાખે છે અને વ્યભિચાર કરનારને ગુનેગાર પણ બનાવે છે.કાયદા દ્વારા આ અપેક્ષા એ એક આદેશ છે જે ગોપનીયતાના મૂળમાં આવે છે.તે ઉપરાંત, તે એક ભેદભાવપૂર્ણ આદેશ છે અને સામાજિક-નૈતિક પણ છે. બે વ્યક્તિઓ ઉપરોક્ત આધાર પર અલગ થઈ શકે છે પરંતુ તેની સાથે ગુનાખોરી જોડવી અયોગ્ય છે.[પેરા ૫૩] [૮૩૭-સી-ડી]

૪.૫ જ્યારે લગ્નના પક્ષો સંબંધની તેમની નૈતિક પ્રતિબદ્ધતા ગુમાવે છે, ત્યારે તે લગ્નમાં ખાડો ઊભો કરે છે અને તે પક્ષો પર નિર્ભર કરશે કે તેઓ પરિસ્થિતિનો સામનો કેવી રીતે કરે છે.કેટલાક દોષમુક્ત થઈ શકે છે અને સાથે રહી શકે છે અને કેટલાક છૂટાછેડા માંગી શકે છે.તે તેની ટોચ પર સંપૂર્ણપણે ગોપનીયતાની બાબત છે. સજાના સિદ્ધાંતો, પછી ભલે તે નિવારક હોય કે સુધારાત્મક, તે પરિસ્થિતિને બચાવી શકશે નહીં.જો તેમાંથી કોઈ એક અથવા ત્રીજા પક્ષને સજા આપવામાં આવે તો સજા પ્રતિબદ્ધતાની સ્થાપના કરે તેવી શક્યતા

નથી.વ્યભિચાર, અમુક પરિસ્થિતિઓમાં, નાખુશ લગ્નનું કારણ ન પણ હોઈ શકે.તેનું પરિણામ આવી શકે છે.સંપૂર્ણ મુદતમાં આવી પરિસ્થિતિઓની કલ્પના કરવી મુશ્કેલ છે જે મુદ્દો નક્કી કરવાની જરૂર છે તે એ છે કે શું ઉપરોક્ત 'કૃત્ય' ને ફોજદારી ગુનો બનાવવો જોઈએ, ખાસ કરીને જ્યારે અમુક પ્રસંગોએ, તે કારણ હોઈ શકે છે અને અમુક પરિસ્થિતિઓમાં, તે પરિણામ હોઈ શકે છે.જો આ કૃત્યને ગુનો ગણવામાં આવે અને સજાની જોગવાઈ કરવામાં આવે, તો તે વૈવાહિક સંબંધોમાં નાખુશ લોકોને સજા કરવા સમાન હશે અને વ્યભિચારને ગુનો બનાવતા કોઈપણ કાયદાએ જેમના લગ્ન તૂટી ગયા છે અને જેમના લગ્ન નથી થયા તે બંને વ્યક્તિઓને આડેધડ સજા કરવી પડશે.વ્યભિચારને અપરાધ તરીકે સજા આપતો કાયદો આ બે પ્રકારના લગ્નો વચ્ચે તફાવત કરી શકતો નથી.તે એક એવો કાયદો બનવા માટે બંધાયેલો છે જે સ્પષ્ટ મનસ્વીતાના ક્ષેત્રમાં આવશે. [પેરા ૫૪] [૮૩૭-E-H; ૮૩૮-A-B]

૪.૬ અપરાધની દ્રષ્ટિએ વ્યભિચાર વિશે વિચારવું એ પ્રતિગામી પગલું હશે.આ અદાલતે પરિવર્તનકારી બંધારણીયવાદના માર્ગ પર પ્રયાણ કર્યું છે અને તેથી, ટાઈમ મશીનમાં બેસીને એક અલગ યુગમાં જવું સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય છે જ્યાં મશીન પ્રતિગમનના માર્ગ પર આગળ વધે છે. તેથી, વ્યભિચારને ગુનો ગણવો કાયદામાં અયોગ્ય ગણાશે.[પેરા ૫૫] [૮૩૮-સી-ડી]

સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડ અને અન્ય વિ. બ્રોજો નાથ ગાંગુલી (૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૧૫૬:[૧૯૮૬] ૨ એસ.સી.આર. ૨૭૮; કોમન કોઝ (એ રજિસ્ટર્ડ સોસાયટી) વિ. ભારત સરકાર અને અન્ય (૨૦૧૮) ૫ એસ.સી.સી. ૧:[૨૦૦૮] ૮ એસ.સી.આર. ૧–તેના પર આધાર રાખે છે.

પિનાકિન મહિપત્રેય રાવલ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય (૨૦૧૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૮:[૨૦૧૩] ૧૦ SCR ૩૦૬; ઘુસાભાઈ રાયસંગભાઈ ચોરસિયા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય (૨૦૧૫) ૧૧ SCC ૭૫૩:[૨૦૧૫] ૨ એસ.સી.આર. ૫૯૪–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

“ક્રિમિનલ લાયબિલિટીના સિદ્ધાંતો "હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઈંગ્લેન્ડ, ચોથી આવૃત્તિ, વોલ્યુમ. ૧૧ વાગ્યે તા.૧૧,; કેનીઝ આઉટલાઇન્સ ઓફ ક્રિમિનલ લો, ૧૯મી આવૃત્તિ, ૧૯૬૬ જે. ડબલ્યુ. સેસિલ ટર્નર દ્વારા–ઉલ્લેખિત.

૫. જેમ કે અદાલતે ચુકાદો આપ્યો છે કે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ ગેરબંધારણીય છે અને વ્યભિચારને ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ નહીં, તેથી વ્યભિચારના ગુનાના સંબંધમાં ફરિયાદ દાખલ કરવાની પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત કલમ ૧૯૮ સી. આર. પી. સી. ને ગેરબંધારણીય જાહેર કરવી યોગ્ય છે. જ્યારે મૂળ જોગવાઈ જાય છે, ત્યારે પ્રક્રિયાગત જોગવાઈએ તે જ માર્ગ મોકળો કરવો પડે છે.[પેરા ૫૬] [૮૩૮–એફ]

સૌમિત્રી વિષ્ણુ વિ. ભારત સરકાર અને અન્ય (૧૯૮૫) સપ્લિમેન્ટ એસ.સી.સી. ૧૩૭:[૧૯૮૫] પૂરક.એસ.સી.આર. ૭૪૧; વી. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો (૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨:[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩–૨૬બાતલ.

યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય ૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦; ડબલ્યુ. કલ્યાણી વિરુદ્ધ પોલીસ નિરીક્ષક દ્વારા રાજ્ય અને બીજું (૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮; દાઉદી બોહરા સમુદાયનું કેન્દ્રીય બોર્ડ અને બીજું વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને બીજું (૨૦૦૫) ૨ એસ.સી.સી. ૬૭૩:[૨૦૦૪] ૬ પૂરક.એસ.સી.આર. ૧૦૫૪; ડબલ્યુ. કલ્યાણી વિ. સ્ટેટ થ્રો ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ અને અન્ય (૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮–નો ઉલ્લેખ.

ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમન (સંમતિ) અનુસાર

૧. વ્યભિચારનો ગુનો બહુપત્નીત્વના ગુના સામે માત્ર ત્રીજા પક્ષના પુરુષ ગુનેગારને સજા આપે છે, જે બહુપત્નીત્વવાદીને સજા કરે છે, પછી ભલે તે પુરુષ હોય કે સ્ત્રી. તેથી જેને 'વ્યભિચાર' તરીકે સજા આપવામાં આવે છે તે 'વ્યભિચાર' નથી પરંતુ તેની પત્નીમાં પરિણીત પુરુષનું માલિકી હિત છે.[પેરા ૧] [૮૩૯–F–G]

૨. બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) વર્તમાન કેસમાં લાગુ પડતી નથી કારણ કે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) જણાવે છે કે, "આ કલમની કોઈ પણ બાબત રાજ્યને

મહિલાઓ માટે વિશેષ જોગવાઈ કરવાથી અટકાવશે નહીં", "રાજ્ય" નો ઉલ્લેખ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાઓ અથવા કેન્દ્રની કાર્યકારી સરકાર અથવા રાજ્યો તરીકે કરશે, જેની રચના બંધારણ અમલમાં આવ્યા પછી બંધારણ હેઠળ કરવામાં આવી છે. કલમ ૪૯૭, બંધારણીય ભાષામાં, એક "હાલનો કાયદો" છે, જે કલમ ૩૭૨ (૧) ના આધારે લાગુ કરવા માટે ચાલુ છે, અને તેથી, "રાજ્ય" દ્વારા બનાવવામાં આવેલ કાયદો કહી શકાય નહીં, જેનો અર્થ થાય છે ઉપર ઉલ્લેખિત કોઈપણ સંસ્થા.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) એ રાજ્યને કાયદા બનાવવાનો ઉલ્લેખ કરે છે, જેમાં દેખીતી રીતે વર્તમાન કાયદાનો સમાવેશ કરી શકાતો નથી.આ સંબંધમાં અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) અનુચ્છેદ ૧૬ (૪) જેવું જ છે.કલમ ૧૯ (૨)–(૬) સ્પષ્ટપણે "પ્રવર્તમાન કાયદો" નો ઉલ્લેખ "કોઈ પણ કાયદો બનાવતા રાજ્ય" થી અલગ તરીકે કરે છે, જે સૂચવે છે કે કોઈ પણ કાયદો બનાવતા રાજ્ય "પ્રવર્તમાન કાયદા" ના વિરોધમાં બંધારણ અમલમાં આવ્યા પછી બનાવવામાં આવેલા કાયદા હશે, જે બંધારણ અમલમાં આવ્યું તે પહેલાં ઘડવામાં આવેલા બંધારણીય કાયદા છે, જે કલમ ૩૬૬ (૧૦) માં સમાવિષ્ટ "પ્રવર્તમાન કાયદા" ની વ્યાખ્યા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે.આમ, એક તરફ અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) અને ૧૬ (૪) અને બીજી તરફ કલમ ૧૯ (૨)–(૬) વચ્ચે ભાષામાં મહત્વપૂર્ણ તફાવતને અમલમાં મૂકવો જોઈએ.[પારસ ૧૨–૧૫] [૮૫૧–B–C; ૮૫૨–D; ૮૫૩–D]

યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ રાજ્ય ૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦; દત્તાત્રેય મોતીરામ મોરે વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય એ. આઈ. આર ૧૯૫૩ બોમ ૩૧૧–નો ઉલ્લેખ.

૩.૧ વ્યભિચારના ગુનાની રચના કરવા માટે, નીચેની બાબતો સ્થાપિત થવી આવશ્યક છેઃ પરિણીત સ્ત્રી અને તેનો પતિ ન હોય તેવા પુરુષ વચ્ચે જાતીય સંભોગ; પરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંભોગ કરનાર પુરુષને ખબર હોવી જોઈએ કે તે બીજા પુરુષની પત્ની છે તેવું માનવાનું કારણ હોવું જોઈએ; આવા જાતીય સંભોગ તેની સંમતિથી થવો જોઈએ, એટલે કે, તે બળાત્કાર ન હોવો જોઈએ; પરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંભોગ તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના થવો જોઈએ.[પેરા ૨૧] [૮૫૭–D–F]

૩.૨ આ ઘટકોના સરસરી વાંચન પર જે સ્પષ્ટ છે તે એ છે કે એક પરિણીત પુરુષ, જે અપરિણીત સ્ત્રી અથવા વિધવા સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવે છે, તે વ્યભિચારનો ગુનો કરતો નથી.ઉપરાંત, જો કોઈ પુરુષ પરિણીત સ્ત્રી સાથે તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિથી જાતીય સંબંધ બાંધે છે, તો તે વ્યભિચારનો ગુનો કરતો નથી.વ્યભિચાર કરતી સ્ત્રીની સંમતિ એ બતાવવા માટે જ સામગ્રી છે કે ગુનો બીજો ગુનો નથી, એટલે કે બળાત્કાર.[પરિચ્છેદ ૨૨] [૮૫૭–G]

૩.૩ આ પ્રાચીન કાયદો લાંબા સમયથી તેના હેતુથી આગળ નીકળી ગયો છે અને આજની બંધારણીય નૈતિકતા સાથે મેળ ખાતો નથી, કારણ કે તે જે હેતુ સાથે બનાવવામાં આવ્યો હતો તે જ હેતુ ત્યારથી સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી બની ગયો છે, જે લાંબા સમય પહેલા તેનો તર્ક ગુમાવી ચૂક્યો છે અને આજના દિવસ અને યુગમાં સંપૂર્ણપણે અતાર્કિક બની ગયો છે. માત્ર આ જ આધાર પર, કાયદો રદ થવાને પાત્ર છે, કારણ કે સમય જતાં, અનુચ્છેદ ૧૪ અમલમાં આવે છે અને આવા કાયદાને સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હોવાનું અટકાવે છે.સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાના આધારે કાયદાને રદ કરી શકાય છે.[પેરા ૨૩] [૮૫૮–F–G]

૩.૪ તેથી, તે સ્પષ્ટ છે કે કલમ ૪૯૭ નો દેખીતો ઉદ્દેશ, જેમ કે રાજ્ય દ્વારા વિનંતી કરવામાં આવી છે, તે લગ્નની પવિત્રતાનું રક્ષણ અને જાળવણી કરવાનો છે, હકીકતમાં કલમ ૪૯૭ નો હેતુ બિલકુલ નથી.

પરિણીત પુરુષ દ્વારા અપરિણીત સ્ત્રી અથવા વિધવા સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવાથી લગ્નની પવિત્રતા સંપૂર્ણપણે નષ્ટ થઈ શકે છે.ઉપરાંત, જો પતિ આવા જાતીય સંભોગમાં સંમતિ આપે છે અથવા સાંઠગાંઠ કરે છે, તો ગુનો કરવામાં આવતો નથી, જેનાથી તે દર્શાવે છે કે તે લગ્નની પવિત્રતા નથી જેને સુરક્ષિત અને સંરક્ષિત કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, પરંતુ પતિનો માલિકીનો અધિકાર છે. બીજું, કોઈ નિવારક અસર અસ્તિત્વમાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, અથવા ક્યારેય અસ્તિત્વમાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, જે ફોજદારી કાયદો ઘડતા

રાજ્ય માટે કાયદેસર વિચારણા હોઈ શકે છે. ઉપરાંત, એવા કિસ્સાઓમાં પણ સ્પષ્ટ મનસ્વીતા લખવામાં આવે છે કે જ્યાં ગુનેગાર એક પરિણીત સ્ત્રી હોય, જેના લગ્ન તૂટી ગયા હોય, જેના પરિણામે તે હવે તેના પતિ સાથે સહવાસ કરતી નથી, અને હકીકતમાં, તેના પતિ સામે ન્યાયિક અલગતા માટે હુકમનામું મેળવી શકે છે, જે છૂટાછેડાની મંજૂરીની તૈયારી છે.જો, આ સમયગાળા દરમિયાન, તેણી અન્ય પુરુષ સાથે સંભોગ કરે છે, તો બીજો પુરુષ તરત જ ગુના માટે દોષિત ઠરે છે.[પરિચ્છેદ ૨૪] [૮૫૯–B–E]

૩.૫ ભા.દં.સં.ની કલમ ૪૯૭ પણ ભેદભાવપૂર્ણ છે અને તેથી, અનુચ્છેદ ૧૪ અને અનુચ્છેદ–૧૫ (૧) નું ઉલ્લંઘન કરે છે.આ જોગવાઈના હેતુઓ માટે સ્ત્રીને મિલકત તરીકે ગણવામાં, તે સ્પષ્ટ છે કે આવી જોગવાઈ મહિલાઓ સામે માત્ર જાતિના આધારે ભેદભાવ કરે છે, અને આ આધાર પર પણ તેને રદ કરવી જોઈએ.[પેરા ૨૫] [૮૫૯–E–F]

શાયરા બાનો વિ. ભારત સરકાર એન્ડ અનર્સ (૨૦૧૭) ૯ SCC ૧:[૨૦૧૭] ૭ એસ.સી.આર. ૭૯૭; ન્યાયમૂર્તિ કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (નિવૃત્ત) અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧:[૨૦૧૭] ૧૦ એસ.સી.આર. ૫૬૯–૫૨ આધાર રાખ્યો હતો.

૪. વ્યક્તિની ગરિમા, જેનો ઉલ્લેખ ભારતના બંધારણની પ્રસ્તાવનામાં કરવામાં આવ્યો છે, તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧નું એક પાસું છે. જૂના ભૂતકાળ સાથે સંકળાયેલી કાયદાકીય જોગવાઈ જે મહિલાના દરજ્જાને નીચું અથવા નીચું પાડે છે તે દેખીતી રીતે આધુનિક બંધારણીય સિદ્ધાંતની અવગણના કરે છે અને આ આધાર પર પણ તેને રદ કરવી જોઈએ.[પેરા ૨૬] [૮૬૩–D–E]

૫. કલમ ૧૯૮, સીઆરપીસી એ પણ સ્પષ્ટ રીતે ભેદભાવપૂર્ણ જોગવાઈ છે, જેમાં તે એકલા પતિ અથવા તેના વતી કોઈ વ્યક્તિ છે જે આ ગુના માટે અન્ય પુરુષ સામે ફરિયાદ દાખલ કરી શકે છે.પરિણામે, કલમ ૧૯૮ ને પણ બંધારણીય રીતે નબળી ઠેરવવી પડશે.[પેરા ૨૫] [૮૫૯–F–G]

૬. પુરુષ પ્રલોભન આપનાર અને સ્ત્રી ભોગ બનનાર હોવાની પ્રાચીન કલ્પનાઓ ચુકાદામાં પ્રસરે છે, જે આજે નથી.બદલાતા સમયોએ કાયદાને પાછળ છોડ્યો નથી અને જ્યાં સુધી દંડાત્મક કાયદામાં સુધારો હાથ ધરવામાં આવે ત્યારે કાયદા ઘડનારાઓનું ધ્યાન ખેંચવામાં આવ્યું છે, કે જ્યારે ૧૯૭૩માં સી. આર. પી. સી. ને સંપૂર્ણપણે બદલવામાં આવી હતી, ત્યારે પણ કલમ ૧૯૮ કાયદાકીય પુસ્તકમાં ચાલુ રહી હતી. આજે પણ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ કાયદાકીય પુસ્તકમાં છે.જ્યારે આ કલમો સંપૂર્ણપણે જૂની થઈ ગઈ હોય અને તેમનો હેતુ પૂરો થઈ ગયો હોય, ત્યારે રોમન કાયદાની ઉક્તિ, "સેસાન્ટે રેશિયોને લેજિસ, સેસેટ ઈપ્સા લેક્સ", માત્ર આવા કાયદામાં દખલ કરવા માટે જ લાગુ

પડતી નથી, પરંતુ જ્યારે આવો કાયદો બંધારણીય બાંયધરીઓની અવગણના કરે છે, ત્યારે તે આ અદાલતની ગંભીર ફરજ છે કે તે કાયદાની રાહ ન જુએ પરંતુ આવા કાયદાને રદ કરે.[પરિચ્છેદ ૨૮] [૮૬૪–બી–ડી]

૭. તેથી, ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૧૯૮ ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ (૧) અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેથી તેને અમાન્ય ગણાવીને રદ કરવામાં આવે છે.[પેરા ૨૮] [૮૬૪–F–G]

સૌમિત્રી વિષ્ણુ વિ. ભારત સરકાર એન્ડ અનધર (૧૯૮૫) સપ્લિમેન્ટ એસ.સી.સી. ૧૩૭:[૧૯૮૫] પૂરક.એસ.સી.આર. ૭૪૧; વી. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો (૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨:[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩–૨૬બાતલ.

ચાર્લ્સ એ. ટિંકર વિ. ફ્રેડરિક એલ. કોલવેલ ૧૯૩ યુએસ ૪૭૩ (૧૯૦૪); પ્રિચર્ડ વિ. પ્રિચર્ડ અને સિમ્સ [૧૯૬૬] ૩ ઓલ ઇ. આર. ૬૦૧–નો ઉલ્લેખ.

મનુના નિયમો ૧૫૦ (જી. બુહલર, ક્લેરેન્ડન પ્રેસ, યુકે, ૧૮૮૬ દ્વારા અનુવાદિત); ધર્મસૂત્રો–અપસ્તંબ, ગૌતમ, બૌધાયન અને વશિષ્ઠના કાયદા સંહિતાઓ ૭૦–૭૧ (પેટ્રિક ઓલિવેલે દ્વારા અનુવાદિત, ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૧૯૯૯); કુરાન (અલ–કુરાન):મોહમ્મદ એ દ્વારા પરિચય સાથે અરબી–અંગ્રેજી દ્વિભાષી આવૃત્તિ. 'અરાફા ૩૬૩ (મૌલાના મુહમ્મદ અલી ટ્રાન્સલેશન,

ટેલર બુક્સ, ૨૦૧૮; લિન્ડા ફિટ્સ મિસ્લર, પર્સનલ મોરલ્સ માસ્કરેડિંગ એઝ પ્રોફેશનલ એથિક્સઃઘરેલું સંબંધોના એટર્ની અને તેમના ગ્રાહકો વચ્ચે સેક્સ પર પ્રતિબંધ મૂકતા નિયમો, ૨૩ હાર્વર્ડ વિમેન્સ લો જર્નલ ૧,૨૧–૨૨ (૨૦૦૦); ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ અને કાઉન્સિલમાં ભારતના ગવર્નર જનરલના આદેશ દ્વારા પ્રકાશિત દંડ સંહિતા ૯૧–૯૩ (જી. એચ. હટમેન, ધ બંગાળ મિલિટરી ઓર્ફન પ્રેસ, ૧૮૩૭–નો ઉલ્લેખ.

ડૉ. ન્યાયમૂર્તિ ડી. વાય. ચંદ્રચુડ (સંમતિ) અનુસાર

૧. મહિલાઓના અધિકારો પર ચુકાદો આપતી વખતે, અદાલતે એવી સંસ્થાઓ અને મૂલ્યોની દૃષ્ટિ ગુમાવવી જોઈએ નહીં કે જેમણે મહિલાઓને અત્યાર સુધી બંધનકર્તા અસ્તિત્વ તરફ ધકેલી દીધી છે.મહિલાઓના જીવન અને ઓળખને આકાર આપવામાં કાયદા અને સમાજની ભૂમિકાને સંપૂર્ણ રીતે માન્યતા આપવી એ પણ સુનિશ્ચિત કરવું છે કે પિતૃસત્તાક સામાજિક મૂલ્યો અને કાયદાકીય ધોરણોને મહિલાઓ દ્વારા બંધારણીય અધિકારોની કવાયતમાં વધુ અવરોધ ઊભો કરવાની મંજૂરી આપવામાં ન આવે.[પેરા ૩] [૮૬૬–એફ]

૨. અદાલતે સ્વાયત્તતા, ગૌરવ અને વ્યક્તિગત પસંદગીના અધિકારને પ્રાધાન્ય આપતા અધિકારોનો ન્યાયશાસ્ત્ર વિકસાવ્યો છે.જાતીય સ્વાયત્તતા અને ગોપનીયતાના અધિકારને બંધારણીય અધિકારનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે. [પેરા ૪] [૮૬૬–જી; ૮૬૭–એ]

૩. કલમ ૪૯૭ નો ઇતિહાસ દર્શાવે છે કે વ્યભિચાર પરનો કાયદો પતિના લાભ માટે હતો, જેથી તે તેની પત્નીની જાતીયતા પર માલિકી મેળવી શકે.તેનો હેતુ મહિલાને તેની જાતીય એજન્સીનો ઉપયોગ કરતા અટકાવવાનો હતો.આમ, કલમ ૪૯૭ની કલ્પના ક્યારેય મહિલાઓને લાભ આપવા માટે કરવામાં આવી ન હતી.હકીકતમાં, આ જોગવાઈ મહિલાઓ અને લગ્નમાં તેમની ગૌણ ભૂમિકા વિશેની રૂઢિપ્રયોગોમાં ભરેલી છે.વ્યભિચાર પરના કાયદાના પિતૃસત્તાક આધારો ત્યારે સ્પષ્ટ થાય છે જ્યારે જોગવાઈને સંપૂર્ણ રીતે ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે. [પેરા ૭] [૮૬૯–સી–ડી]

૪. કલમ ૪૯૭, લગ્નની પવિત્રતાનું રક્ષણ કરવાના તેના પ્રયાસમાં, લગ્નની એવી કલ્પનાને અપનાવી છે જે પુરુષ અને સ્ત્રીને સમાન ભાગીદાર તરીકે માનતી નથી. આમ કરવાથી, કલમ ૪૯૭ મહિલાને હીનતાના પદ પર આધીન કરે છે, જેનાથી તેણીની ગરિમાને ઠેસ પહોંચે છે, જે અનુચ્છેદ ૨૧નું મૂળ છે.[પેરા ૧૧] [૮૭૨–G–H; ૮૭૩–A–B]

૫. દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૭ વ્યભિચારને "જે કોઈ એવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે જે તે વ્યક્તિની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના અન્ય પુરુષની પત્ની છે અને જેને તે જાણે છે અથવા માનવાનું કારણ ધરાવે છે, તેની સામે શિક્ષાપાત્ર ગુનો બનાવે છે." તે આગળ જણાવે છે કે, "આવા કિસ્સામાં

પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા કરવામાં આવશે નહીં." આ ગુનો માત્ર વ્યભિચાર કરનાર પુરુષને જ લાગુ પડે છે.વ્યભિચાર કરનારી સ્ત્રીને ગુનાને "પ્રોત્સાહન આપનાર" ગણવામાં આવતી નથી.વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી કરવાની સત્તા માત્ર સ્ત્રીના પતિ પાસે જ છે.[પેરા ૧૪] [૮૭૫–બી–સી]

૬. વ્યભિચારનો ઈતિહાસ પુરુષ અને સ્ત્રી બેવફાઈ પ્રત્યેના અસમાન વલણ પર પ્રકાશ પાડે છે, અને કાયદા અને નૈતિકતામાં બેવડા ધોરણો દર્શાવે છે જે પુરુષો અને સ્ત્રીઓને લાગુ કરવામાં આવ્યા છે.[પરિચ્છેદ ૧૪] [૮૭૫–D]

૭. તેના ૧૫૪મા અહેવાલમાં, કાયદા પંચે એક દરખાસ્ત રજૂ કરી હતી, જે એવું માને છે કે કલમ ૪૯૭ હેઠળ મહિલાઓ માટે જવાબદારીમાંથી મુક્તિ દૂર કરવાનું સૂચન કરીને સમાજ જે 'પરિવર્તન' માંથી પસાર થયો છે તેને પ્રતિબિંબિત કરે છે. ૨૦૦૩ માં, ન્યાયમૂર્તિ મલિમથ સમિતિએ ભલામણ કરી હતી કે કલમ ૪૯૭ ને લિંગ–તટસ્થ બનાવવામાં આવે, જેમાં જોગવાઈના શબ્દોને બદલીને "જે કોઈ અન્ય વ્યક્તિના જીવનસાથી સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે તે વ્યભિચાર માટે દોષિત છે." સમિતિએ ગુનાને રદ ન કરવાની, પરંતુ જાતિઓ માટે જવાબદારીને સરખાવવાની અગાઉની દરખાસ્તોને ટેકો આપ્યો હતો.ન તો કાયદા પંચની અને ન તો મલિમથ સમિતિની ભલામણોને વિધાનસભા દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી છે.સ્ત્રીઓને કલમ ૪૯૭ હેઠળ કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હોવા છતાં, જે અંતર્ગત ધારણા પર જોગવાઈ છે, જે સ્ત્રીઓને મિલકત તરીકે જુએ છે,

તે અત્યંત હાનિકારક છે.કાર્યવાહી કરવાની સત્તા માત્ર પતિ પાસે જ છે (અને જ્યાં તેનો પતિ વ્યભિચાર કરે છે તેવા કિસ્સાઓમાં પત્નીને નહીં), અને શું ગુનો પોતે કરવામાં આવ્યો છે કે કેમ તે તેના પર નિર્ભર કરે છે કે પતિ કથિત વ્યભિચાર માટે સંમતિ આપે છે કે કેમ." [પેરા ૨૩] [૮૮૨–B–C; F]

૮. તેથી મહિલાઓ કાયદામાં મર્યાદિત જગ્યા ધરાવે છેઃવ્યભિચાર કરવા બદલ તેમની સામે કાર્યવાહી કરી શકાતી નથી, ન તો તેઓ તેમના પતિની સંપત્તિ તરીકેના તેમના દરજ્જાને કારણે તેનાથી વ્યથિત થઈ શકે છે.કલમ ૪૯૭ એ જાતીય રૂઢિપ્રયોગો પર પણ આધારિત છે જે સ્ત્રીઓને નિષ્ક્રિય અને જાતીય એજન્સીથી વંચિત તરીકે જુએ છે.અસરકારક રીતે, ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રે લૈંગિક સમાનતાની બંધારણીય બાંયધરીનું વિભેદક વ્યવહારના સમર્થન તરીકે અર્થઘટન કર્યું છેઃ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ સાથે અલગ રીતે વર્તવું એટલે આખરે સ્ત્રીઓના હિતમાં કામ કરવું.તેથી, મહિલાઓના લાભ માટે કાર્યરત "વિશેષ જોગવાઈ" તરીકે કલમ ૪૯૭નો દરજ્જો, પરોપકારી પિતૃસત્તાકતાનું એક આદર્શ ઉદાહરણ છે.[પેરા ૨૪] [૮૮૨–F–G; ૮૮૩–A–B]

૯. સ્ત્રીની 'શુદ્ધતા' અને તેના વિશિષ્ટ જાતીય કબજા માટે પુરુષનો વૈવાહિક 'હક' ઓગણીસમી સદીની પ્રાચીન સામાજિક અને જાતીય રીતરિવાજો પ્રતિબિંબિત કરી શકે છે, પરંતુ આજે તેને માન્યતા આપી શકાતી નથી.તે ઇતિહાસમાં કોઈપણ સમયે રાજ્યની "સામાન્ય નૈતિકતા" નથી, પરંતુ

બંધારણીય નૈતિકતા છે, જેણે કાયદાનું માર્ગદર્શન કરવું જોઈએ.કોઈપણ લોકશાહીમાં, બંધારણીય નૈતિકતામાં ચોક્કસ અધિકારોની ખાતરી જરૂરી છે જે સમાજના તમામ સભ્યોના મુક્ત, સમાન અને પ્રતિષ્ઠિત અસ્તિત્વ માટે અનિવાર્ય છે. બંધારણીય નૈતિકતા પ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતા માટે કોર્ટને કાયદા સમક્ષ સમાનતા, જાતિના કારણે બિન-ભેદભાવ અને ગૌરવની બંધારણીય બાંયધરીઓ લાગુ કરવાની જરૂર છે, જે તમામ કલમ ૪૯૭ના અમલથી પ્રભાવિત થાય છે.[પેરા ૨૫] [૮૮૩-સી-ડી]

૧૦. વિશ્વભરના સંખ્યાબંધ દેશોએ વ્યભિચાર કાયદાના લિંગ ભેદભાવપૂર્ણ પ્રકૃતિને કારણે તેમજ તેઓ ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે તેના આધારે વ્યભિચારના ગુનાને અપરાધમુક્ત કરવા પગલાં લીધાં છે.જો કે, પ્રગતિશીલ કાર્યવાહી મુખ્યત્વે એ આધાર પર કરવામાં આવી છે કે વ્યભિચારને સજા આપતી જોગવાઈઓ કાયદા સામે અથવા તેમના અમલીકરણમાં મહિલાઓ સામે ભેદભાવપૂર્ણ છે.વ્યવહારમાં વધુ સમતાવાદી સમાજ હાંસલ કરવાની દિશામાં સુધારા સંયુક્ત રાષ્ટ્રો અને અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર સંગઠનો દ્વારા લેવામાં આવેલા સક્રિય પગલાં દ્વારા પણ ચલાવવામાં આવ્યા છે, જ્યાં એ વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે વ્યભિચારને ગુનાહિત ગણાવતી દેખીતી રીતે લિંગ-તટસ્થ જોગવાઈઓ પણ મહિલાઓ પર અસમાન બોજ મૂકે છે.વ્યભિચારની નાબૂદી વિધાનસભાઓ અને અદાલતો દ્વારા સમાન પ્રમાણમાં લાવવામાં આવી છે.[પેરા ૨૬] [૮૮૩-E-F; ૮૮૪-A-C]

૧૧. જે અધિનિયમ દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ હેઠળ ગુનાની રચના કરે છે તે એક પુરુષ છે જે "અન્ય પુરુષની પત્ની" હોય તેવી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે.ગુનો ઊભો થાય તે માટે, જે પુરુષ જાતીય સંભોગમાં જોડાય છે તેને કાં તો જાણ હોવી જોઈએ અથવા સ્ત્રી પરિણીત છે એવું માનવાનું કારણ હોવું જોઈએ.એક પુરુષે પરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધ્યો હોવા છતાં, વ્યભિચારનો ગુનો અસ્તિત્વમાં આવતો નથી જ્યાં તેણે તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિથી આવું કર્યું હોય.કલમ ૪૯૭ના આ ઘટકો ઘણી લાક્ષણિકતાઓ દર્શાવે છે જે અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ તેની માન્યતાને પડકાર આપે છે.જો ગુનાના ઘટકો સ્થાપિત થાય તો હકીકત એ છે કે પુરુષ અને સ્ત્રી વચ્ચેનો જાતીય સંબંધ સંમતિથી છે તે ગુના માટે કોઈ મહત્વ નથી ધરાવતો.વિધાનસભાએ ફોજદારી ગુના તરીકે જેની રચના કરી છે તે એક પુરુષ અને સ્ત્રી વચ્ચે જાતીય સંભોગનું કાર્ય છે જે "બીજા પુરુષની પત્ની" છે.[પેરા ૩૦] [૮૯૩–D–F]

૧૨. જ્યાં કોઈ વૈવાહિક સંબંધ ધરાવતો પુરુષ એકલી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે ત્યાં કોઈ ગુનો અસ્તિત્વમાં નથી.વ્યભિચારને લગ્ન સંબંધિત ગુનો માનવામાં આવે છે, તેમ છતાં વિધાનસભાએ પરિણીત પુરુષ અને એકલી સ્ત્રી વચ્ચેના જાતીય સંબંધોને દંડ આપ્યો નથી.આવા કેસમાં પુરુષનો જીવનસાથી હોવા છતાં, ગુનાના અવકાશને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે આની કોઈ કાનૂની સુસંગતતા માનવામાં આવતી નથી. તેનું કારણ એ છે કે આ જોગવાઈ એ ધારણા

પર આગળ વધે છે કે સ્ત્રી માત્ર એક મિલકત છે; તેના પતિની મિલકત.હકીકત એ છે કે તે લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધમાં સામેલ છે તે કાયદાનું કોઈ પરિણામ નથી.જે સ્ત્રી સાથે તે લગ્નમાં છે તેની પાસે પોતાનો કોઈ અવાજ નથી, ફરિયાદ કરવા માટે કોઈ એજન્સી નથી.જો જાતીય કૃત્યમાં સામેલ સ્ત્રી પરિણીત ન હોય, તો કાયદો તેની સાથે બેદરકારીથી વર્તે છે.કાયદાનો આધાર એ છે કે જો કોઈ સ્ત્રી પરિણીત પુરુષની મિલકત ન હોય, તો તેનું કૃત્ય વ્યાખ્યા દ્વારા 'વ્યભિચાર' માનવામાં આવશે નહીં.[પેરા ૩૦] [૮૯૩–જી; ૮૯૪–એ–બી]

૧૩. કલમ ૪૯૭ વિનાશક છે અને સ્ત્રીને તેની એજન્સી, સ્વાયત્તતા અને ગૌરવથી વંચિત રાખે છે.જો કાયદાનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ 'લગ્નની સંસ્થા' નું રક્ષણ કરવાનો હોય, તો તે મહિલાની એજન્સીને માન્યતા ન આપવા માટે કોઈ વાજબીપણું પૂરું પાડતું નથી, જેમના જીવનસાથી લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધમાં રોકાયેલા હોય.તે ન તો ફરિયાદ કરી શકે છે અને ન તો એ હકીકત છે કે તે ગુનાના ઘટકો માટે કોઈ પણ મહત્વના પુરુષ સાથે વૈવાહિક સંબંધમાં છે. આ કાયદો અન્ય પુરુષ સાથે જાતીય કૃત્યમાં સંડોવાયેલી પરિણીત મહિલાને પણ તેની એજન્સીથી વંચિત રાખે છે.તેણીને તેના પતિની સંપત્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે. તેથી જ જો તેના પતિ લગ્ન બહારના જાતીય સંબંધ માટે સંમત થાય તો વ્યભિચારનો કોઈ ગુનો ગણવામાં આવશે નહીં.આનાથી પણ ખરાબ બાબત એ છે કે, જો મહિલાના જીવનસાથીએ તે વ્યક્તિ સાથે સાંઠગાંઠ કરી હોય જેની સાથે તેણે જાતીય સંબંધ બાંધ્યો હોય, તો કાયદો ઝાંખો પડી જશે.આમ કલમ ૪૯૭

એ ધારણા પર આધારિત છે કે લગ્ન કરીને સ્ત્રી પોતાનો અવાજ, સ્વાયત્તતા અને એજન્સી ગુમાવે છે. સ્પષ્ટ મનસ્વીતા જોગવાઈ પર મોટી લખવામાં આવે છે. [પેરા ૩૨] [૮૯૪–D–G]

૧૪. વ્યભિચાર પરના કાયદાનો આધાર જે પૂર્વધારણા બનાવે છે તે પિતૃસત્તાક હુકમનું નિર્વાહ છે.કલમ ૪૯૭ નૈતિકતાની ધારણા પર આધારિત છે, જે બંધારણના મૂલ્યોને અનુરૂપ નથી.બંધારણ પુરુષો અને સ્ત્રીઓમાં સમાન રીતે જે સ્વતંત્રતાઓની બાંયધરી આપે છે.કલમ ૪૯૭ લાગુ કરીને, વિધાનસભાએ લગ્નની સંસ્થાને સુરક્ષિત રાખવા માટે દેખીતો પ્રયાસ કર્યો હતો.બંધારણીય શાસનમાં લગ્ન પતિ–પત્નીની સમાનતા પર આધારિત હોય છે.તેમાંના દરેકને તે જ સ્વતંત્રતા મેળવવાનો અધિકાર છે જેની ભાગ–૩ બાંયધરી આપે છે.તેમાંના દરેકને તેના અને તેણીના અંતરાત્મા અનુસાર નિર્ણયો લેવાનો અધિકાર છે અને દરેકમાં પરિપૂર્ણતા માટેની માનવીય ઇચ્છાને અનુસરવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ. કલમ ૪૯૭ એ સમજણ પર આધારિત છે કે લગ્ન સ્ત્રીની ઓળખને ડૂબી જાય છે. તે વૈવાહિક તાબેદારીની કલ્પના પર આધારિત છે.આ વિભાવનાઓને માન્યતા આપવા, સ્વીકારવા અને અમલમાં મૂકવા માટે, કલમ ૪૯૭ બંધારણની નૈતિકતા સાથે અસંગત છે.કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને તેના જીવનસાથીનો કબજો માને છે.બંધારણ જે આવશ્યક મૂલ્યો પર આધારિત છે–સ્વતંત્રતા, ગૌરવ અને સમાનતા–તે લગ્નના આવા દ્રષ્ટિકોણને મંજૂરી આપી શકતા નથી.કલમ ૪૯૭ સ્પષ્ટ મનસ્વીતાથી પીડાય છે.[પેરા ૩૫] [૮૯૭–એ–ડી]

૧૫. દંડ સંહિતાના પ્રકરણ XX માં જોગવાઈને સમાવિષ્ટ કરતી વખતે–"લગ્ન સંબંધિત ગુનાઓ"–વિધાનસભાએ લગ્ન વિશેની ગર્ભિત ધારણા પર ગુનાને આધારિત કર્યો છે.કાયદો જે ધારણા રજૂ કરે છે અને જેના માટે તે દંડાત્મક કાયદાના પ્રતિબંધો લાદે છે તે એ છે કે વૈવાહિક સંબંધ સ્ત્રીની ભૂમિકા અને સ્થિતિને ગૌણ બનાવે છે.લગ્નના તે દ્રષ્ટિકોણમાં, સ્ત્રી નિર્ણય લેવાની, પસંદગી કરવાની અને તેના વ્યક્તિત્વને મુક્ત અભિવ્યક્તિ આપવાની ક્ષમતાથી વંચિત છે.માનવ જાતીયતા એ ઓળખનું એક આવશ્યક પાસું છે.જાતીયતાની બાબતોમાં પસંદગીઓ અભિવ્યક્તિ માટેની માનવ ઇચ્છાને પ્રતિબિંબિત કરે છે.આ રીતે જાતીયતાની બાબતોમાં સ્વાયત્તતા એ પ્રતિષ્ઠિત માનવ અસ્તિત્વ માટે આંતરિક છે. માનવીય ગરિમા જાતીય પસંદગીઓ કરવામાં વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાને ઓળખે છે અને તેનું રક્ષણ કરે છે. વ્યક્તિની જાતીય પસંદગીઓ દેખીતી રીતે સમાજમાં અન્ય લોકો પર લાદવામાં આવી શકતી નથી અને સંમત પક્ષો દ્વારા સ્વૈચ્છિક સ્વીકૃતિ પર આધારિત છે.[પેરા ૩૬] [૮૯૭–E–F; ૮૯૮–A]

૧૬. કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને આ મૂળભૂત પસંદગીઓ કરવાની ક્ષમતાને નકારી કાઢે છે, જેમાં એવું માનવામાં આવે છે કે વૈવાહિક સંબંધમાં ફક્ત પુરુષ જ છે જે તેના જીવનસાથીને બીજા સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવા માટે સંમતિ આપી શકે છે.કલમ ૪૯૭ જાતીય સ્વાયત્તતાની અવગણના કરે છે જે દરેક સ્ત્રી તેના

અસ્તિત્વની જરૂરી શરત તરીકે ધરાવે છે.સમાન સંબંધમાં સમાન ભાગીદાર બનવાની જગ્યાએ, તે સંપૂર્ણપણે તેના જીવનસાથીની ઇચ્છાને આધીન છે.આ જોગવાઈ વિધાનસભા દ્વારા લગ્નની સંસ્થાને સુરક્ષિત કરવાના પ્રયાસ તરીકે રજૂ કરવામાં આવી છે.પરંતુ તે લગ્નની કલ્પના પર આગળ વધે છે જે એકતરફી છે અને જે વૈવાહિક સંબંધમાં સ્ત્રીને એજન્સી નકારે છે.લગ્નની અંદર અને તેનાથી સંબંધિત દરેક પાસા પર પસંદગી કરવાની ક્ષમતા એ માનવ સ્વતંત્રતા અને ગૌરવનું એક પાસું છે જેનું બંધારણ રક્ષણ કરે છે.સ્ત્રીને તે ક્ષમતાથી વંચિત કરીને અને તેને માત્ર પુરુષમાં જ માન્યતા આપીને, કલમ ૪૯૭ લગ્નને લાગુ કરવામાં મૂળ સમાનતાના સારને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.બંધારણના મૂલ્યોને જાળવી રાખવા માટે લગ્નના પક્ષો વચ્ચેના અધિકારો અને હકની સમાનતા નિર્ણાયક છે.કલમ ૪૯૭ સમાનતાની મૂળ ભાવનાનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.[પેરા ૩૬] [૮૯૮–એ–ડી]

૧૭. ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા ૧૯૭૩ની કલમ ૧૯૮માં ઘડવામાં આવેલ પ્રક્રિયાગત કાયદો કલમ ૪૯૭માં સમાવિષ્ટ રૂઢિપ્રયોગોને ફરીથી લાગુ કરે છે.દંડ સંહિતાના પ્રકરણ XX હેઠળ ગુનાની સંજ્ઞાન અદાલત દ્વારા માત્ર પીડિત વ્યક્તિની ફરિયાદ પર જ લઈ શકાય છે.કલમ ૪૯૭ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાના કિસ્સામાં, માત્ર મહિલાનો પતિ જ ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું માનવામાં આવે છે.કોઈ પણ સંજોગોમાં, એકવાર ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ ની જોગવાઈઓ મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું માનવામાં આવે, તો કલમ ૧૯૮

ફો.કા.સં. માં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાની કોઈ વ્યવહારુ સુસંગતતા રહેશે નહીં. [પરિચ્છેદ ૩૭] [૮૯૮-E]

૧૮. ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ મૂળ સમાનતાનો ઇનકાર કરવા સમાન છે.સૌમિત્રી અને રેવતી કેસોના નિર્ણયોએ સમાનતાની ઔપચારિક કલ્પનાને સમર્થન આપ્યું હતું, જે ન્યાયી સામાજિક વ્યવસ્થાના બંધારણીય દ્રષ્ટિકોણની વિરુદ્ધ છે.ન્યાય સમાનતાને પ્રતિપાદિત કરે છે. બંધારણીય નૈતિકતાને અનુરૂપ, મૂળ સમાનતા "વંચિત જૂથો સામે વ્યક્તિગત, સંસ્થાકીય અને પ્રણાલીગત ભેદભાવને દૂર કરવા માટે નિર્દેશિત છે જે સમાજમાં તેમની સંપૂર્ણ અને સમાન સામાજિક, આર્થિક, રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક ભાગીદારીને અસરકારક રીતે નબળી પાડે છે." સમાનતાની ઔપચારિક કલ્પનાથી દૂર જવા માટે, જે સામાજિક વાસ્તવિકતાઓની અવગણના કરે છે, કોર્ટે નાગરિકોના જીવનમાં નિયમ અથવા જોગવાઈની અસરને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.[પેરા ૩૮] [૮૯૮-F-H]

૧૯. મૂળ સમાનતાની અનુભૂતિ માટે અદાલત દ્વારા હાથ ધરવામાં આવનારી પ્રાથમિક તપાસ એ નક્કી કરવા માટે છે કે શું આ જોગવાઈ વંચિત વ્યક્તિઓના જૂથની તાબેદારીમાં ફાળો આપે છે કે કેમ.ગેરલાભને સ્ત્રીને 'નબળી' ગણાવીને નહીં પરંતુ સમાન નાગરિકતાના તેના હકને સમજીને સંબોધવો જોઈએ.પહેલું મહિલાઓ પ્રત્યેના આશ્રયના વલણને કાયદેસર બનાવે છે.પછીનું સાચું

સમાનતાને ગૌરવની અનુભૂતિ સાથે જોડે છે.આવા અભિગમનું ધ્યાન માત્ર કાયદા હેઠળ સમાન વ્યવહાર પર નથી, પરંતુ કાયદાની વાસ્તવિક અસર પર છે.આમ, કલમ ૪૯૭ની હાલની સામાજિક રચનાઓના પ્રકાશમાં તપાસ કરવી પડશે જે લગ્નમાં સ્ત્રીની સ્થિતિને અસમાન સહભાગી તરીકે લાગુ કરે છે. [પરિચ્છેદ ૩૮] [૮૯૯–એ–સી]

૨૦. ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૮ (૨) ના સંયુક્ત વાંચનમાંથી, નીચેની દરખાસ્તો બહાર આવે છે:પરિણીત સ્ત્રી દ્વારા તેના પતિની સંમતિ વિના તેના લગ્નની બહાર અન્ય પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધો ગુનાહિત છે; 'વ્યભિચાર સંબંધ' માં, પુરુષને વ્યભિચાર માટે સજા આપવામાં આવે છે, જ્યારે સ્ત્રીને (ઉશ્કેરનાર તરીકે પણ નહીં); અપરિણીત સ્ત્રી સાથે પરિણીત પુરુષ દ્વારા જાતીય સંબંધો ગુનાહિત નથી; કલમ ૪૯૭ એ નક્કી કરવા માટે પતિની સંમતિને પ્રાધાન્ય આપે છે કે શું ગુનાહિતતા તે પુરુષ સાથે જોડાયેલી છે કે કેમ જે ભૂતપૂર્વના જીવનસાથી સાથે સંમતિથી જાતીય સંબંધો ધરાવે છે. મહિલાની સંમતિ અથવા ઇચ્છા ગુના માટે અપ્રસ્તુત છે; જે પુરુષ અન્ય પુરુષના જીવનસાથી સાથે જાતીય સંબંધો ધરાવે છે તેને ગુનામાંથી ત્યારે જ મુક્તિ આપવામાં આવે છે જ્યારે તેના જીવનસાથીએ સંમતિ આપી હોય અથવા તો સંડોવણી પણ કરી હોય; અને કલમ ૪૯૭, ભા.દં.સં. સી., કલમ ૧૯૮, ફો.કા.સં. સાથે વાંચીને, પુરુષને ફરિયાદ

નોંધાવવાનો એકમાત્ર અધિકાર આપે છે અને સ્ત્રીને ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવાથી અટકાવે છે.[પેરા ૪૦] [૯૦૦–બી–એફ]

૨૧. કલમ ૪૯૭ ની કામગીરી, વ્યાખ્યા મુજબ, સ્ત્રીના લગ્ન બહારના જાતીય સંબંધો સુધી મર્યાદિત છે.જે પુરુષ પરિણીત સ્ત્રી સાથે તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના જાતીય સંબંધ બાંધે છે, તે આ કલમ હેઠળ કાર્યવાહી માટે જવાબદાર છે.જો કે, પરિણીત પુરુષ ફોજદારી કાયદામાં કોઈ પણ પ્રતિક્રિયા વિના એકલી સ્ત્રી સાથે લગ્ન બહાર જાતીય સંબંધોમાં જોડાઈ શકે છે.જો કે કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હોવા છતાં, એક મહિલાને દંડાત્મક કાર્યવાહીની સંભાવનાને ધ્યાનમાં લેવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે જે તે વ્યક્તિ સાથે જોડાય છે જેની સાથે તે જાતીય કૃત્યમાં જોડાય છે.તેના જીવનસાથીની વફાદારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે, પુરુષને રાજ્યની ફોજદારી મંજૂરી મેળવવાની સત્તા આપવામાં આવે છે. અસરકારક રીતે, તેણીના જીવનસાથીને તેણીની જાતીય એજન્સીને ઘટાડવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.પતિની સંમતિ તેના જીવનસાથીની જાતીય એજન્સીની કવાયતની ચાવી તરીકે કામ કરે છે.પરિણીત સ્ત્રી સંમતિપૂર્ણ સંબંધમાં છે, તે સંભવિત કાર્યવાહી માટે કોઈ પરિણામ નથી. [પેરા ૪૧] [૯૦૦–G–H; ૯૦૧–A]

૨૨. કલમ ૪૯૭ની અસર એ છે કે પરિણીત મહિલાની જાતીય એજન્સીને તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ પર સંપૂર્ણપણે નિર્ભર રહેવાની મંજૂરી આપવામાં

આવે છે.જોકે કલમ ૪૯૭ વ્યભિચારમાં સંડોવાયેલી સ્ત્રીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા કરતી નથી, તેમ છતાં પરિણીત પુરુષ અને પરિણીત સ્ત્રીને તેમની ક્રિયાઓના સંદર્ભમાં જુદા જુદા પાયા પર મૂકવામાં આવે છે.પરિણીત મહિલાને કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવા છતાં, ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ ની અસર, તેણીની જાતીય એજન્સીની કવાયત સાથે ખોટા કામ કરવાની કલ્પનાને જોડવાની છે.તેણીને કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હોવા છતાં, તેણીની જાતીય એજન્સીની કવાયત પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ પર આધારિત છે.જો તેની પત્ની બીજા પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે તો પતિને કાયદા દ્વારા પીડિત પક્ષ ગણવામાં આવે છે, પરંતુ જો તેનો પતિ પણ આવું જ કરે તો પત્ની એવું કરતી નથી.આ દ્રષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ પરિણીત પુરુષ અને પરિણીત સ્ત્રી વચ્ચે લિંગના આધારે ભેદભાવ કરે છે.બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫માં બિન–ભેદભાવની બાંયધરી દ્વારા આ પ્રકારનો ભેદભાવ પ્રતિબંધિત છે.ભા.દં.સં. સી. શેર્સ ૪૯૭ સ્ત્રીને લગ્નમાં અને તે પુરુષ કે જેની સાથે તેણી લગ્ન બહાર જાતીય સંબંધ ધરાવે છે તેને અલગ પાયા પર મૂકે છે.[પરિચ્છેદ ૪૧] [૯૦૨–D–E]

૨૩. ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અંતર્ગત એક લિંગ રૂઢિચુસ્તતા છે કે પુરુષોની બેવફાઈ સામાન્ય છે, પરંતુ સ્ત્રીની બેવફાઈ અસ્વીકાર્ય છે.મહિલાની જાતીય એજન્સીની નિંદા કરવામાં, માત્ર પતિને, 'પીડિત' પક્ષ તરીકે કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે.એકવાર કાર્યવાહી શરૂ થઈ જાય તે

પછી, તે વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવશે જેણે તેના જીવનસાથી પર 'ચોરી' અથવા 'અતિક્રમણ' નું કૃત્ય કર્યું હોય.તેથી પુરુષ દ્વારા અન્ય પુરુષની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધોને પતિની સંપત્તિની ચોરી માનવામાં આવે છે.તેની પત્નીની જાતીયતા પર પુરુષનું નિયંત્રણ સુનિશ્ચિત કરવું એ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ નો સાચો હેતુ હતો. [પેરા ૪૪] [૯૦૨–D–E]

૨૪. એક સ્ત્રી, લગ્ન દ્વારા, તેના પતિ સાથે જાતીય સંબંધો માટે અગાઉથી સંમતિ આપે છે અથવા તેના પતિની પરવાનગી વિના લગ્ન બહારના જાતીય સંબંધોથી દૂર રહે છે તે સ્વતંત્રતા અને ગૌરવના મૂલ્યો માટે અપમાનજનક છે.આવી કલ્પનાને બંધારણીય ક્રમમાં કોઈ સ્થાન નથી.જાતીય સ્વાયત્તતા એ દરેક વ્યક્તિની ગરિમાનું અનુલ્લંઘનીય મૂળ છે.દરેક વ્યક્તિને ગેરંટી આપવામાં આવેલા બંધારણીય અધિકારોના કેન્દ્રમાં પસંદગીની પ્રાધાન્યતા અને પોતાની ક્રિયાઓ નક્કી કરવાની સ્વતંત્રતા છે.સ્ત્રીની જાતીય સ્વાયત્તતામાં કાપ મૂકવો અથવા લગ્નમાં પ્રવેશ્યા પછી સંમતિનો અભાવ હોવાનું માનવું એ બંધારણીય મૂલ્યોના વિરોધી છે.[પેરા ૪૪] [૯૦૨–F–G; ૯૦૩–A]

૨૫. કાયદાની જોગવાઈને તે જે સામાજિક, રાજકીય, ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક સંદર્ભોમાં કામ કરે છે તેનાથી અલગ રીતે કામ કરતી હોવાનું ન જોવું જોઈએ.તેની કામગીરીમાં, કાયદો "ફેલાયેલો છે અને રોજિંદા જીવન અને જ્ઞાનથી અવિભાજ્ય છે, અને તે (કાનૂની) ચેતનાને આકાર આપવામાં મહત્વપૂર્ણ

ભૂમિકા ભજવે છે." કાયદાનું સંદર્ભિત વાંચન દર્શાવે છે કે તે સામાજિક પ્રથાઓને પ્રભાવિત કરે છે, અને "સત્તાની વિષમતાઓ, જો અદ્રશ્ય ન હોય તો, કુદરતી અને સૌમ્ય લાગે છે".ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ મહિલાઓની જાતીય એજન્સી પર નોંધપાત્ર સામાજિક અસર કરે છે.તે હાલની લૈંગિક રૂઢિચુસ્તતા અને પૂર્વગ્રહ પર નિર્માણ કરે છે અને તેમને વધુ ટકાવી રાખે છે.સાંસ્કૃતિક રૂઢિપ્રયોગો સ્ત્રી કરતાં જાતીય સંબંધોમાં સામેલ પુરુષને વધુ માફ કરે છે.પછી સ્ત્રીઓએ લગ્ન પહેલાં પવિત્ર અને વફાદાર રહેવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.મહિલાઓની જાતીય એજન્સીને પ્રતિબંધિત કરવામાં, કલમ ૪૯૭ સામાજિક રીતે ભેદભાવપૂર્ણ અને લિંગ આધારિત સંબંધોને કાનૂની માન્યતા આપે છે.વ્યભિચાર અથવા બિન-વૈવાહિક સંભોગ કરનારી સ્ત્રીઓને અનૈતિક, શરમજનક ગણાવવામાં આવતી હતી અને ગુનાહિત રીતે તેમની નિંદા કરવામાં આવતી હતી. [પેરા ૪૫] [૯૦૩-બી-ડી]

૨૬. અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) 'રક્ષણાત્મક ભેદભાવ' ની કલ્પનાને સમાવિષ્ટ કરે છે.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માં બંધારણીય બાંયધરીનો ઉપયોગ એવી રીતે કરી શકાતો નથી કે જે 'રક્ષણ' ની પિતૃવાદી કલ્પનાઓને મજબૂત કરે.રક્ષણનો આ પછીનો દ્રષ્ટિકોણ માત્ર સ્ત્રીઓને પાંજરામાં મૂકવાનું કામ કરે છે.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) અલગથી અસ્તિત્વમાં નથી.અનુચ્છેદ ૧૪ થી ૧૮, સમાનતા પર એક જ સંહિતાના ઘટકો હોવાથી, એકબીજાને પૂરક બનાવે છે અને બિન-ભેદભાવ સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કરે છે.ન તો અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) અને ન તો અનુચ્છેદ ૧૫

(૩) મહિલાઓ સામે ભેદભાવની મંજૂરી આપે છે.પિતૃવાદી અને પિતૃસત્તાક વિચારોમાં આધારિત ભેદભાવ અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) ના રક્ષણનો દાવો કરી શકતો નથી.મહિલાઓને ફોજદારી કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવામાં, કલમ ૪૯૭ સૂચવે છે કે સ્ત્રીની કોઈ જાતીય એજન્સી નથી અને તેણીને જાતીય સંબંધોમાં 'ફસાવવામાં' આવી હતી.કલમ ૪૯૭ હેઠળ મહિલાઓને આપવામાં આવેલ 'રક્ષણ' એ જાતીય એજન્સીના અભાવને પ્રકાશિત કરે છે જે કલમ સ્ત્રી પર લાદવામાં આવે છે.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) જ્યારે ભાગ ૩ ના અન્ય લેખો સાથે વાંચવામાં આવે છે, ત્યારે સદીઓથી મહિલાઓ દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા ભેદભાવ અને પૂર્વગ્રહને દૂર કરવા માટે એક શક્તિશાળી ઉપાય તરીકે કામ કરે છે.એક સક્ષમ જોગવાઈ તરીકે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) નો હેતુ સંપૂર્ણ અર્થમાં મૂળ સમાનતા લાવવાનો છે.ગૌરવ અને સ્વાયત્તતા મૂળ સમાનતા માટે નિર્ણાયક છે.તેથી, અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) એ વૈધાનિક જોગવાઈનું રક્ષણ કરતું નથી જે મહિલાઓની સુરક્ષાની આડમાં પિતૃસત્તાક વિચારોને મજબૂત કરે છે.[પેરા ૪૮] [૯૦૫–એ–જી; ૯૦૬–એ–સી]

૨૭. ગોપનીયતાનો અધિકાર વ્યક્તિઓ દ્વારા સ્વાયત્તતા અને એજન્સીના ઉપયોગ પર આધારિત છે.એવી પરિસ્થિતિઓમાં કે જ્યાં નાગરિકો આ આવશ્યક લક્ષણોનો ઉપયોગ કરવામાં અક્ષમ હોય, અદાલતોએ એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પગલાં લેવા જોઈએ કે ગૌરવને સંપૂર્ણ અર્થમાં સાકાર કરવામાં આવે.પારિવારિક માળખાને ખાનગી જગ્યાઓ તરીકે ગણી શકાય નહીં જ્યાં બંધારણીય

અધિકારોનું ઉલ્લંઘન થાય છે.જ્યારે વ્યક્તિઓના અધિકારો ઘેરાયેલા હોય ત્યારે પરિસ્થિતિઓમાં પ્રતિરક્ષા આપવી એ બંધારણની પ્રગટ થતી દ્રષ્ટિને અવરોધે છે.[પેરા ૫૦] [૯૦૭–D–E]

૨૮. બંધારણીય રક્ષણ અને સ્વતંત્રતાઓ નાગરિકના જીવનના દરેક પાસામાં ફેલાયેલી છે–જ્યાં સુધી બંધારણીય અધિકારોના અમલીકરણની વાત છે ત્યાં સુધી ખાનગી અથવા જાહેર ક્ષેત્રોનું વર્ણન અપ્રસ્તુત બની જાય છે.તેથી, વૈવાહિક સંબંધોનું ઘનિષ્ઠ વ્યક્તિગત ક્ષેત્ર પણ બંધારણીય તપાસમાંથી મુક્ત નથી.જાતીય સ્વાયત્તતામાં ઘટાડો કરીને બળજબરીથી મહિલા વફાદારીનો અમલ કરવો એ ગૌરવ અને સમાનતાના મૂળભૂત અધિકારનું અપમાન છે.અન્યાયને દૂર કરવામાં, કોર્ટ 'વ્યક્તિગત' અને પરિણામે, 'જાહેર' ની તપાસ કરવામાં સંકોચ કરી શકતી નથી.જ્યારે પિતૃસત્તા સાથે ઊંડાણપૂર્વક જોડાયેલા અન્યાય અને દમનનું માળખું બંધારણીય સ્વતંત્રતાના વિનાશક હોય ત્યારે અદાલત માટે દરમિયાનગીરી કરવી અનિવાર્ય બની જાય છે.પરંતુ, મહિલાઓના અધિકારો પર ચુકાદો આપવામાં, કોર્ટ પિતૃત્વની ભૂમિકા લેતી નથી અને અધિકારો "આપતી" નથી.કોર્ટ માત્ર બંધારણના લખાણનો અર્થઘટન કરી રહી છે કે જે પહેલેથી જ શાહીમાં ગોઠવવામાં આવ્યું છે–મહિલાઓ આ રાષ્ટ્રની સમાન નાગરિકો છે, જે બંધારણના રક્ષણ માટે હકદાર છે.કોઈપણ કાયદો કે જે મહિલાઓને આ બંધારણીય બાંયધરીઓના અસ્વીકારમાં પરિણમે છે, તે બંધારણીયતાની

કસોટીમાં પાસ થઈ શકતો નથી.[પારસ પ૨ અને ૬૬] [૯૦૮–D–F; ૯૧૮–B]

૨૯. ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ માત્ર વૈવાહિક સંબંધોની પવિત્રતાનું રક્ષણ કરવા વિશે નથી.તે "તેની પત્નીની જાતીયતા સુધી તેની વિશિષ્ટ પહોંચ" માં પતિના હિતનું રક્ષણ કરવા વિશે છે.[પેરા ૫૨] [૯૦૯–એ–બી]૩૦. સામાજિક સંસ્થા તરીકે લગ્નમાં ફેરફારો થયા છે.શિક્ષણની પહોંચ અને આર્થિક અને સામાજિક પ્રગતિ દ્વારા પ્રેરિત, મહિલાઓને તેમની પસંદગીઓ અને પસંદગીઓ પર ભાર મૂકવાની વધુ સ્વતંત્રતા મળી છે.કાયદાએ લગ્નમાં સમાન તરીકેની તેમની સ્થિતિને પણ પ્રતિબિંબિત કરવી જોઈએ, જે ગોપનીયતા અને ગૌરવની બંધારણીય બાંયધરી માટે હકદાર છે.[પેરા ૫૪] [૯૧૦–E–F]

૩૧. કલમ ૪૯૭ એ લગ્નની રચનાની જાળવણીની માંગ કરે છે જેમાં કાયદાના પત્ર દ્વારા અને રાજ્યના બળજબરીથી સત્તા દ્વારા સ્ત્રી વફાદારી લાગુ કરવામાં આવે છે.આવી વિભાવના આ અદાલતના અધિકારો આધારિત ન્યાયશાસ્ત્રની ભાવનાની વિરુદ્ધ છે, જે વ્યક્તિની ગરિમા અને તેની "ઘનિષ્ઠ વ્યક્તિગત પસંદગીઓ" નું રક્ષણ કરવા માંગે છે.એવું માની શકાતું નથી કે એકવાર સ્ત્રી લગ્નમાં પ્રવેશ કરે પછી આ અધિકારોનું અસ્તિત્વ સમાપ્ત થઈ જાય.[પેરા ૫૫] [૯૧૧–D–E]

૩૨. જ્યાં સુધી બે વ્યક્તિઓ સંમતિના આધારે કૃત્યોમાં જોડાય છે, ત્યાં સુધી કાયદો દરમિયાનગીરી કરી શકતો નથી.આ ખાનગી ક્ષેત્રમાં કોઈપણ ઘૂસણખોરી સ્વાયત્તતા અને જાતીય એજન્સીથી વંચિત થવા સમાન હશે, જેનાથી દરેક વ્યક્તિ પ્રભાવિત છે.[પેરા ૫૮] [૯૧૩–F–G]

૩૩. વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવવામાં, વિધાનસભાએ તેના જીવનસાથીની જાતીયતા પર પુરુષ દ્વારા નિયંત્રણ પર તેની અનિવાર્યતા લાદવામાં આવી છે.આમ કરવામાં, કાયદાકીય જોગવાઈ અનુચ્છેદ ૨૧ના પાયાને પહોંચી વળવામાં નિષ્ફળ જાય છે.કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને તેની સ્વાયત્તતા, ગૌરવ અને ગોપનીયતાથી વંચિત રાખે છે.તે લગ્નની કલ્પનાને અપનાવીને તેણીના જીવનના અધિકાર અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અતિક્રમણને સંયોજિત કરે છે જે સાચી સમાનતાને નષ્ટ કરે છે.પુરુષ અને સ્ત્રીના સંબંધોમાં લૈંગિક પક્ષપાતી અભિગમને દંડાત્મક કાયદાના પ્રતિબંધોને ધિરાણ આપીને સમાનતાને વિકૃત કરવામાં આવે છે.આ કાયદો વૈવાહિક સ્થિરતાના રક્ષણ માટેના સાધન તરીકે પિતૃત્વને ગૂંચવે છે.તે સ્ત્રી સામે વળાંકવાળા અધિક્રમિક ક્રમની દ્રષ્ટિએ લગ્નની પવિત્રતાને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.કાયદો સંબંધોમાં ભાગીદારોને અસમાન અવાજો આપે છે.[પરિચ્છેદ ૫૯] [૯૧૪–C–D]

૩૪. સંબંધમાં વ્યક્તિઓ, પછી ભલે તે લગ્નની અંદર હોય કે બહાર, તેમની કાયદેસર અપેક્ષા હોય છે કે દરેક વ્યક્તિ બીજાને સંગત અને પસંદગીઓ માટે

આદરનું સમાન તત્વ પ્રદાન કરશે.જાતીય સ્વાયત્તતા માટે આદર, તેના પર ભાર મૂકવો આવશ્યક છે, જે પતિ–પત્ની અને ભાગીદારો વચ્ચેની સમાનતા અને તેમાંના દરેક દ્વારા બીજાની ગરિમાની માન્યતા પર આધારિત છે.જાતીયતા પર નિયંત્રણ દરેક વ્યક્તિના માનવીય તત્વ સાથે જોડાયેલું છે.લગ્ન–પછી ભલે તે સંસ્કાર હોય કે કરાર–એક જીવનસાથીની સ્વાયત્તતા બીજાને સોંપવામાં પરિણમતું નથી.[પેરા ૫૯] [૯૧૪–E–F]

૩૫. એક મૂળભૂત કારણ છે જે વ્યભિચારના અપરાધીકરણ સામે લડત આપે છે.તેની ઉત્પત્તિ એ હકીકતમાં છે કે કોઈ કૃત્યને ગુનાહિત બનાવવું એ લગ્નની બહારના જાતીય સંબંધોનો માન્ય બંધારણીય પ્રતિસાદ નથી.હયાત વૈવાહિક સંબંધ દરમિયાન વ્યભિચાર થઈ શકે છે, અને ઘણી વાર સંબંધ પ્રત્યે જીવનસાથીની પ્રતિબદ્ધતા પર સવાલ ઉઠાવે છે.ઘણા કિસ્સાઓમાં, લગ્નની બહાર પતિ–પત્નીમાંથી કોઈ એકના જાતીય સંબંધો વૈવાહિક સંબંધોના અંત તરફ દોરી શકે છે.પરંતુ અન્ય કિસ્સાઓમાં, આવા સંબંધો કારણ ન પણ હોઈ શકે પરંતુ વૈવાહિક સંબંધમાં પહેલાથી અસ્તિત્વમાં રહેલા વિક્ષેપનું પરિણામ હોઈ શકે છે.ઘણી વાર, અપરિવર્તનીય રીતે અલગ થઈ ગયેલા જીવનસાથીઓને તેમના માટે વ્યક્તિગત કારણોસર લગ્નના પડદા સાથે ચાલુ રાખવા માટે દબાણ કરવામાં આવી શકે છે જે તમામ હેતુઓ અને હેતુઓ માટે સમાપ્ત થઈ ગયું છે.વૈવાહિક સંઘર્ષોના સમાધાનમાં કાયદાનો અવિરત લાંબો વિલંબ એ એક એવું પાસું છે જેને અવગણી ન શકાય.માનવ અસ્તિત્વની વાસ્તવિકતાઓ એટલી

જટિલ છે કે તેને યોગ્ય અને અયોગ્યની બંધ શ્રેણીઓમાં મૂકી શકાય નહીં અને દંડાત્મક કાયદાના પ્રતિબંધોમાં જે બધું ખોટું માનવામાં આવે છે તેને આધીન કરી શકાય નહીં.જે રીતે ગુનાહિત ન હોય તેવી તમામ વર્તણૂક નૈતિક રીતે ન્યાયી હોય તે જરૂરી નથી, તેવી જ રીતે અયોગ્ય હોય તેવી તમામ વર્તણૂક ગુનાહિત દુષ્કૃત્યમાં ઉન્નત થવાને યોગ્ય ઠેરવતી નથી.[પેરા ૬૦] [૯૧૪–G–H; ૯૧૫–A–C]

૩૬. રાજ્યના કાયદેસરના ઉદ્દેશોને માન્યતા આપવી જોઈએ, તે લગ્નના માળખામાં ચોક્કસ કૃત્યો માટે દંડાત્મક પ્રતિબંધો લાદવા સુધી વિસ્તરી શકે છે.મહિલાઓ સામેના અમુક પ્રકારના દુષ્કૃત્યોને ગુનાહિત બનાવવા માટે, રાજ્ય દરેક મહિલાના સન્માન સાથે જીવવાના મૂળભૂત અધિકારોનું રક્ષણ કરવા માટે હસ્તક્ષેપ કરે છે.અપરાધ તરીકે વ્યભિચાર એ આદર્શમાં બંધબેસતું નથી.અમુક કૃત્યોને ગુનાહિત બનાવવા માટે, કલમ ૪૯૭ એક પૂર્વધારણા પર આગળ વધી છે જે મહિલાઓની ગરિમા માટે ખૂબ જ અપમાનજનક છે.તે પિતૃવાદમાં આધારિત છે, પિતૃસત્તાક મૂલ્યોની માંગણી કરે છે અને સ્ત્રીને એવી સ્થિતિમાં તાબે કરે છે જ્યાં કાયદો તેની જાતીયતાની અવગણના કરે છે.સ્ત્રીની જાતીયતા તેના મૂળનો એક ભાગ છે.ન તો રાજ્ય કે ન તો લગ્નની સંસ્થા તેનું અપમાન કરી શકે છે.[પેરા ૬૧] [૯૧૫–E–F; G–H; ૯૧૬–A–B]

૩૭. કલમ ૪૯૭ને શૂન્યતામાં (જેમ * સૌમિત્રી વિષ્ણુના કિસ્સામાં કર્યું હતું) અથવા ઔપચારિક દ્રષ્ટિએ (જેમ * રેવતીના કિસ્સામાં કર્યું હતું) અર્થઘટન કરવું એ પિતૃસત્તાક વ્યવસ્થાના પરિણામે સ્ત્રીઓએ ભોગવેલી પરાધીનતાને ઓળખવાનો અને તેને સંબોધવાનો ઇનકાર છે.કલમ ૪૯૭ એ મૂળ સમાનતાનો અસ્વીકાર છે જેમાં તે એ ધારણાને ફરીથી લાગુ કરે છે કે સ્ત્રીઓ લગ્નમાં અસમાન સહભાગીઓ છે; કાનૂની ક્રમમાં જાતીય કૃત્ય માટે મુક્તપણે સંમતિ આપવામાં અસમર્થ છે જે તેમને તેમના જીવનસાથીની જાતીય સંપત્તિ તરીકે માને છે.[પેરા ૬૫] [૯૧૭–E–F]

૩૮. ફોજદારી કાયદો બંધારણીય નૈતિકતા સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.વ્યભિચાર પરનો કાયદો લગ્નની રચનાને લાગુ કરે છે જ્યાં એક સાથીએ તેની જાતીય સ્વાયત્તતા બીજાને સોંપી દેવી પડે છે.સ્વતંત્રતા, ગૌરવ અને સમાનતાની બંધારણીય બાંયધરીઓના વિરોધી હોવાથી, કલમ ૪૯૭ બંધારણીય મસ્ટરને પસાર કરતી નથી.[પેરા ૬૭] [૯૧૮–સી–ડી]

૩૯. કલમ ૪૯૭ માં સંમતિથી જાતીય પ્રવૃત્તિને ગુનાહિત ઠેરવવા માટે પર્યાપ્ત નિર્ધારિત સિદ્ધાંતનો અભાવ છે અને તે સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી છે.કલમ ૪૯૭ એ મૂળ સમાનતાનો ઇનકાર છે કારણ કે તે લગ્ન અને સમાજમાં મહિલાઓ માટે જવાબદાર ગૌણ દરજ્જાને ટકાવી રાખે છે.કલમ ૪૯૭ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે; કલમ ૪૯૭ મહિલાઓની ભૂમિકા વિશે લિંગ રૂઢિચુસ્તતા પર

આધારિત છે અને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫માં અંકિત બિન–ભેદભાવ સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરે છે; કલમ ૪૯૭ એ ગૌરવ, સ્વતંત્રતા, ગોપનીયતા અને જાતીય સ્વાયત્તતાની બંધારણીય બાંયધરીનો ઇનકાર છે જે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧માં આંતરિક છે.કલમ ૪૯૭ ગેરબંધારણીય છે.[પેરા ૬૭] [૯૧૮–D–F]

શાયરા બાનો વિ ભારત સરકાર (૨૦૧૭) ૯ SCC ૧:[૨૦૧૭] ૭ એસ.સી.આર. ૭૯૭–અનુસરવામાં આવ્યું.

ઇ. પી. રોયપ્પા વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય (૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩: [૧૯૭૪] ૨ એસ.સી.આર. ૩૪૮; નવતેજ સિંહ જોહર વિ ભારત સરકાર (૨૦૧૮) ૧ એસ.સી.સી. ૭૯૧; અનુજ ગર્ગ વિ હોટેલ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૧:[૨૦૦૭] ૧૨ એસ.સી.આર. ૯૯૧; એ. પી. વિરુદ્ધ પી. બી. વિજયકુમારની સરકાર (૧૯૯૫) ૪ એસ.સી.સી. ૫૨૦: [૧૯૯૫] ૧ પૂરક.એસ.સી.આર. ૪૬૨; ઇન્ડિપેન્ડન્ટ થોટ વિ. ભારત સરકાર (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૮૦૦; કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિ. ભારત સરકાર (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧:[૨૦૧૭] ૧૦ એસ.સી.આર. ૫૬૯–પર આધાર રાખ્યો હતો.

*સૌમિત્રી વિષ્ણુ વિ. ભારત સરકાર ૧૯૮૫ સપ્લિમેન્ટ એસ.સી.સી. ૧૩૭: [૧૯૮૫] પૂરક.એસ.સી.આર. ૭૪૧; * * વી રેવતી વિ ભારત સરકાર (૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨:[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩–૨૬બાતલ.

યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય [૧૯૫૪] એસ.સી.આર. ૯૩૦; ભારત સરકાર વિરુદ્ધ એલ્ફિન્સ્ટન સ્પિનિંગ એન્ડ વીવિંગ કંપની લિમિટેડ (૨૦૦૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧૩૯:[૨૦૦૧] ૧ એસ.સી.આર. ૨૨૧–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

આર વિ મૉગ્રીજ (૧૭૦૭) કેલ. ૧૧૯; લૉ એડવોકેસી ફોર વિમેન ઇન યુગાન્ડા વિ. એટર્ની જનરલ ઓફ યુગાન્ડા, (૨૦૦૭) યુજીસીસી ૧ (૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૭); DE વિ. RH, [૨૦૧૫] ZACC ૧૮; થોર્નબર્ગ વિ. અમેરિકન કોલેજ ઓફ ઓબ્સ્ટેટ્રિશિયન્સ એન્ડ ગાયનેકોલોજિસ્ટ્સ, ૪૭૬ યુ. એસ. ૭૪૭ (૧૯૮૬); DE વિ. RH [૨૦૧૫] ZACC ૧૮; ક્લેવલેન્ડ બોર્ડ ઓફ એજ્યુકેશન વિ. લાફ્લેર, ૪૧૪ યુ. એસ. ૬૨૩ (૧૯૭૩); કેરી, વિ. પોપ્યુલેશન સર્વિસ.ઇન્ટરનેશનલ, ૪૩૧ યુ. એસ. ૬૭૮; રોબર્ટ્સ વિ. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ જેસીઝ, ૪૬૮ યુ. એસ. ૬૦૯,૬૧૮ (૧૯૮૪); થોર્નબર્ગ વિ. અમેરિકન કોલેજ ઓફ ઓબ્સ્ટેટ્રિશિયન્સ એન્ડ ગાયનેકોલોજિસ્ટ્સ, ૪૭૬ યુ. એસ. ૭૪૭ (૧૯૮૬); આઈઝેનસ્ટેડ વિ. બેયર્ડ, ૪૦૫ યુ. એસ. ૪૩૮,૪૫૭ (૧૯૭૨)–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

રત્ના કપૂર અને બ્રેન્ડા કોસમેન, વિધ્વંસક સાઇટ્સઃભારતમાં કાયદા સાથે નારીવાદી જોડાણ, સેજ પબ્લિકેશન્સ (૧૯૯૬); પેટ્રિશિયા વિલિયમ્સ, ધ અલ્કેમી ઓફ રેસ એન્ડ રાઇટ્સ, કેમ્બ્રિજઃહાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ (૧૯૯૧);

ગાયત્રી સ્પિવાક, ધ પોસ્ટ કોલોનિયલ ક્રિટિકઃમુલાકાતો, વ્યૂહરચનાઓ, સંવાદો, રૂટલેજ (૧૯૯૦); પૃષ્ઠ ૫૯ પર નાથાનીયેલ હોથોર્ન, ધ સ્કાર્લેટ લેટર, બેન્ટમ બુક્સ (૧૮૫૦); ડેવિડ ટર્નર, એડલ્ટરી ઇન ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી (૨૦૦૮); જેમ્સ એ. બ્રુન્ડેજ, લો, સેક્સ, એન્ડ ક્રિશ્ચિયન સોસાયટી ઇન મેડીવલ યુરોપ, પૃષ્ઠ ૧૦ પર; ફરામર્ઝ દાભોઈવાલા, ધ ઓરિજિન્સ ઓફ સેક્સઃપ્રથમ જાતીય ક્રાંતિનો ઇતિહાસ (૨૦૧૨), પાન ૫ પર; વર્ન બુલ્લો, વ્યભિચારની મધ્યયુગીન વિભાવનાઓ, પાન ૭ પર; ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી, (બોની જી સ્મિથ એડ.), ઓક્સફર્ડ; માર્ટિન સીગલ, ફોર બેટર અથવા ફોર વોર્સઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, વોલ્યુમ. ૩૦, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો (૧૯૯૧), પાન ૪૬ પર; જેમ્સ એ. બ્રુન્ડેજ, લો, સેક્સ, એન્ડ ક્રિશ્ચિયન સોસાયટી ઇન મેડીવલ યુરોપ, પાન ૨૭ પર; જૈરેમી ડી. વીનસ્ટીન, વ્યભિચાર, કાયદો, અને રાજ્યઃએ હિસ્ટ્રી, વોલ્યુમ. ૩૮, હેસ્ટિંગ્સ લો જર્નલ (૧૯૮૬), પાન ૨૦૨ પર; આર. હ્યુબનર, જર્મનીના ખાનગી કાયદાનો ઇતિહાસ (એફ. ફિલબ્રિક ટ્રાન્સ.૧૯૧૮); જેમ્સ આર. મેલો, હોથોર્નનું ડિવાઈડેડ જીનિયસ, ધ વિલ્સન ક્વાર્ટરલી (૧૯૮૨); મેરી બેથ નોર્ટન, સ્થાપક માતાઓ અને પિતાઃજેન્ડર પાવર એન્ડ ધ ફોર્મિંગ ઓફ અમેરિકન સોસાયટી (૧૯૯૬); કીથ થોમસ, ધ પ્યુરિટન્સ એન્ડ એડલ્ટરીઃપ્યુરિટન્સ અને ક્રાંતિકારીઓમાં ૧૬૫૦ ના અધિનિયમ પર ફરીથી વિચાર કરવામાં આવ્યોઃક્રિસ્ટોફર હિલને પ્રસ્તુત સત્તરમી સદીના ઇતિહાસમાં નિબંધો (ડોનાલ્ડ પેનિંગ્ટન, કીથ થોમસ, આવૃત્તિઓ.);

ચાર્લ્સ ઈ. ટોર્સિયા, વોર્ટન ક્રિમિનલ લો, સેક્શન ૨૧૮, (૧૯૯૪) પાનું ૫૨૮ પર; જે. ઈ. લોફ્ટિસ, કોંગ્રેવ્સ વે ઓફ ધ વર્લ્ડ એન્ડ પોપ્યુલર ક્રિમિનલ લિટરેચર, સ્ટડીઝ ઇન ઇંગ્લિશ લિટરેચર, ૧૫૦૦–૧૯૦૦ ૩૬ (૩) (૧૯૯૬), પાનું ૨૯૩ પર; જોઆન બેલી, અનક્વિટ લાઇવ્સઃઇંગ્લેન્ડમાં મેરેજ એન્ડ મેરેજ બ્રેકડાઉન, ૧૬૬૦–૧૮૦૦ (૨૦૦૯), પાન ૧૪૩ પર; બ્લેકસ્ટોનની કોમેન્ટરીઝ ઓન ધ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ, પુસ્તક IV (૧૭૭૮); વિલિયમ બ્લેકસ્ટોન, કોમેન્ટરીઝ ઓન ધ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડ.વોલ્યુમ. I (૧૭૬૫), પાન ૪૪૨–૪૪૫ પર; વેરા બર્ગલ્સન, રીથિંકિંગ રેપ–બાય–ફ્રોડ ઇન લીગલ પર્સ્પેક્ટિવ્સ ઓન સ્ટેટ પાવરઃસંમતિ અને નિયંત્રણ (ક્રિસ એશફોર્ડ, એલન રીડ અને નિકોલા વેક, આવૃત્તિઓ.) (૨૦૧૬), પાન ૧૬૧ પર; અભિનવ સેખડી, ધ ગુડ, ધ બેડ, એન્ડ ધ એડલ્ટરસઃભારતમાં ફોજદારી કાયદો અને વ્યભિચાર, સામાજિક–કાનૂની સમીક્ષા (૨૦૧૬), પાન ૫૨ પર; મેકૉલેની ડ્રાફ્ટ પેનલ કોડ (૧૮૩૭), નોંધ પ્ર. ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ (૧૮૪૭), પાન ૧૩૪–૩૫ પર, ભારતના કાયદા પંચ તરફથી ટાંકવામાં આવ્યો છે, ૪૨મો અહેવાલઃભારતીય દંડ સંહિતા, પાન ૩૬૫ પર; ભારતીય કાયદા કમિશનરો (૧૮૩૮) દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, પાન ૭૪ પર ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ; ભારતીય કાયદા આયોગ, ૪૨મો અહેવાલઃભારતીય દંડ સંહિતા (૧૯૭૧), પૃષ્ઠ ૩૨૬ પર; ક્રિમિનલ ન્યાયમૂર્તિ સિસ્ટમના સુધારા પર સમિતિનો અહેવાલ (૨૦૦૩), પૃષ્ઠ ૧૯૦ પર; બ્રેન્ડા કોસમેન અને રત્ના કપૂર, વિધ્વંસક સાઇટ્સઃભારતમાં કાયદા સાથે

નારીવાદી જોડાણ (૧૯૯૬); કેથરિન ટી. બાર્ટલેટ, નારીવાદી કાનૂની પદ્ધતિઓ, હાર્વર્ડ લૉ રિવ્યૂ (૧૯૯૦); મહિલા માનવાધિકાર પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રનું કાર્યકારી જૂથઃઅહેવાલ (૧૮ ઓક્ટોબર, ૨૦૧; રોઇટર્સઃ'યુગાન્ડાએ "લૈંગિકવાદી" વ્યભિચાર કાયદો "રદ કર્યો, (એપ્રિલ ૫,૨૦૦૭); માર્ટિન જે. સીગલ, ફોર બેટર અથવા ફોર વોર્સઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો, Vol.૩૦, (૧૯૯૧) ૪૫; ડેબોરા રોડે, વ્યભિચારઃબેવફાઈ અને કાયદો, (હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૬); આઇરિસ મેરિયન યંગ, ન્યાયમૂર્તિ એન્ડ ધ પોલિટિક્સ ઓફ ડિફરન્સ, પ્રિન્સટન યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૧૯૯૦; કેથી લાહે, ફેમિનિસ્ટ થિયરીઝ ઓફ (ઇન) ઇક્વાલિટી, ઇન ઇક્વાલિટી એન્ડ જ્યુડિશિયલ ન્યુટ્રાલિટી (S.Martin અને K.Mahoney (આવૃત્તિઓ.) (૧૯૮૭); મહિલા, સમાનતા અને બંધારણ પર રત્ના કપૂરઃથ્રુ ધ લુકિંગ ગ્લાસ ઓફ ફેમિનિઝમ ઇન જેન્ડર એન્ડ પોલિટિક્સ ઇન ઇન્ડિયા (નિવેદિતા મેનન આવૃત્તિ) (૧૯૯૩); મૌરીન માલોની, ભારતમાં પ્રત્યક્ષ કરવેરાનું વિશ્લેષણઃએ ફેમિનિસ્ટ પર્સ્પેક્ટિવ, જર્નલ ઓફ ધ ઇન્ડિયન લો ઇન્સ્ટિટ્યૂટ (૧૯૮૮); કેથરિન એ મેકિનન, ભારતના બંધારણ હેઠળ લૈંગિક સમાનતા.સમસ્યાઓ, સંભાવનાઓ અને 'વ્યક્તિગત કાયદાઓ', ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ અને ન્યૂ યોર્ક યુનિવર્સિટી સ્કૂલ ઓફ લો (૨૦૦૬); ફિલિસ કોલમેન, હૂઝ બીન સ્લીપિંગ ઇન માય બેડ?તમે અને હું, અને રાજ્ય ત્રણ બનાવે છે, વોલ્યુમ. ૨૪, ભારતીય કાયદાની સમીક્ષા (૧૯૯૧); મહિલાઓનું કાર્ય, પુરુષોની સંપત્તિઃધ ઓરિજિન્સ ઓફ જેન્ડર એન્ડ ક્લાસ (એસ. કોન્ટ્ઝ અને પી. હેન્ડરસન

આવૃત્તિઓ) (૧૯૮૬); રોઝમેરી કોમ્બે, શું કાયદાનો સાંસ્કૃતિક અભ્યાસ છે?, એ કમ્પેનિયન ટુ કલ્ચરલ સ્ટડીઝ, ટોબી મિલર (આવૃત્તિ), ઓક્સફર્ડ, (૨૦૦૧); ઓસ્ટિન શરત, જોનાથન સિમોન, બિયોન્ડ લીગલ રિયાલિઝમ?:સાંસ્કૃતિક વિશ્લેષણ, સાંસ્કૃતિક અભ્યાસ અને કાનૂની શિષ્યવૃત્તિની સ્થિતિ, યેલ જર્નલ ઓફ લો એન્ડ ધ હ્યુમેનિટીઝ, (૨૦૦૧); ચાર્લ્સ જીન મેરી લેટોરન્યુ, ધ ઇવોલ્યુશન ઓફ મેરેજ (૨૦૧૧); નંદિતા હક્સર, ડોમિનન્સ, સપ્રેશન એન્ડ ધ લો ઇન વિમેન એન્ડ ધ લો:સમકાલીન સમસ્યાઓ (લોટિકા સરકાર અને બી. શિવરામય્યા આવૃત્તિઓ.), વિકાસ પબ્લિશિંગ હાઉસ (૧૯૯૪); નિવેદિતા મેનન, સીઇંગ લાઇક અ ફેમિનિસ્ટ, ઝુબાન બુક્સ (૨૦૧૨) પાન ૩૫ પર–ઉલ્લેખિત.

ન્યાયમૂર્તિ ઇન્દુ મલ્હોત્રા (સંમતિ) અનુસાર

૧.૧ દંડ સંહિતા (આઈ. પી. સી.) ની કલમ ૪૯૭ એક બંધારણીય કાયદો છે જે ૧૮૬૦માં ઘડવામાં આવ્યો હતો.વિદેશી વિધાનસભા દ્વારા ઘડવામાં આવેલા પૂર્વ–બંધારણીય કાયદામાં (કલમ ૪૯૭ની જેમ) બંધારણીયતાની કોઈ ધારણા નહીં હોય.આ જોગવાઈનું બંધારણના ત્રીજા ભાગ પર પરીક્ષણ કરવું પડશે. [પરિચ્છેદ ૧૦] [૯૪૨–C–D]

૧.૨ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ તેને "લગ્ન સંબંધિત ગુનાઓ" ના પ્રકરણ XX હેઠળ મૂકવામાં આવી છે.કલમ ૪૯૭ની જોગવાઈ વિસંગતતાઓ અને

વિસંગતતાઓથી ભરેલી છે, જેમ કેઃકલમ ૪૯૭ હેઠળ, વ્યભિચારના ગુના માટે માત્ર પુરુષ–પ્રેમીને જ સજા થાય છે.જે સ્ત્રી વ્યભિચારી પુરુષ સાથે સંબંધ બાંધે છે, તે 'ઉશ્કેરનાર' તરીકે પણ સજાપાત્ર નથી.વ્યભિચાર કરનાર સ્ત્રીને માત્ર લિંગના આધારે બાકાત રાખવામાં આવે છે, અને વ્યભિચાર માટે તેની સામે કાર્યવાહી કરી શકાતી નથી.આ કલમ માત્ર વ્યભિચારી પત્નીના પતિને કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર આપે છે.બીજી બાજુ, વ્યભિચારી પુરુષની પત્નીને તેના પતિ અથવા તેના પ્રેમી સામે કાર્યવાહી કરવાનો કોઈ સમાન અધિકાર નથી.ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૯૮ (૨) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૪૯૭, વ્યભિચારના ગુના માટે કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે વ્યભિચાર સંબંધમાં પ્રવેશ કરનારી પરિણીત પત્નીના પીડિત પતિને જ સત્તા આપે છે.પરિણીત પુરુષનું અપરિણીત અથવા છૂટાછેડાવાળી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવાનું કૃત્ય, કલમ ૪૯૭ હેઠળ 'વ્યભિચાર' નથી.જો કોઈ પુરુષ અને પરિણીત સ્ત્રી વચ્ચે વ્યભિચાર સંબંધ તેના પતિની સંમતિ અને સંમતિથી થાય છે, તો તે વ્યભિચારનો ગુનો ગણાશે નહીં.ઉપર જણાવ્યા મુજબ કલમ ૪૯૭ માં વિસંગતતાઓ અને વિસંગતતાઓ, જોગવાઈને મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના આધારે રદ કરવા માટે જવાબદાર બનાવશે.[પેરા ૧૧] [૯૪૨–D–G; ૯૪૩–A–B]

પ્રિચર્ડ વિ. પ્રિચર્ડ એન્ડ સિમ્સ [૧૯૬૬] ૩ ઓલ ઈ. આર. ૬૦૧; ઓલીવર્સન વિ. વેસ્ટ વેલી સિટી ૮૭૫ એફ. સપ.૧૪૬૫; હોબ્સ વિ. સ્મિથ નંબર ૧૫ સીવીએસ ૫૬૪૬ (૨૦૧૭) [સુપિરિયર કોર્ટ ઓફ નોર્થ કેરોલિના.); લોરેન્સ

વિ. ટેક્સાસ ૫૩૯ યુએસ ૫૫૮ (૨૦૦૩); DE વિ. RH (૫૯૪/૨૦૧૩) [૨૦૧૪] ZASCA ૧૩૩ (૨૫ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૪); ગ્રીન વિ. ફિટ્ઝગેરાલ્ડ ૧૯૧૪ એડી ૮૮–નો ઉલ્લેખ.

ઓથવેટ, આર. બી. (૨૦૦૭).અંગ્રેજી સાંપ્રદાયિક અદાલતોનો ઉદય અને પતન, ૧૫૦૦–૧૮૬૦; કેમ્બ્રિજ, યુકેઃકેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટી પ્રેસ; ફર્નાન્ડીઝ, એન્જેલા. "ટેપિંગ રીવ, નાથન ડેન અને જેમ્સ કેન્ટઃવૈવાહિક એકતા પર ત્રણ લુપ્ત સંઘીયવાદીઓ; પરિણીત મહિલાઓ અને કાયદોઃકવર ઇન ઇંગ્લેન્ડ એન્ડ ધ કોમન લો વર્લ્ડ, ટિમ સ્ટ્રેટન અને ક્રિસ્ટા જે. કેસેલરિંગ દ્વારા સંપાદિત, મેકગિલક્વીન યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૩, પીપી. ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ પર બ્લેકસ્ટોનની ટિપ્પણીઓ, પુસ્તકો III અને IV (૮મી આવૃત્તિ), ૧૭૭૮; બ્રેક્ટનઃડી લેજિબસ એટ કોન્સ્યુટ્યુડિનિબસ એંગ્લી (બ્રેટનના હેનરીને આભારી ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ અને રિવાજો પર બ્રેક્ટન,c. ૧૨૧૦–૧૨૬૮) વોલ્યુમ III, પૃષ્ઠ.૧૧૫; “તેના પડછાયામાંથીઃઅંગ્રેજી કાયદા હેઠળ પત્નીઓનો લાંબો સંઘર્ષ "૯ ઓક્ટોબર ૨૦૧૨ના રોજ લોર્ડ વિલ્સન દ્વારા આપવામાં આવેલ ઓક્સફર્ડશાયરના વાર્ષિક કાયદાના ઉચ્ચ શેરિફનું વ્યાખ્યાન; ઉમા ચક્રવર્તી, ગેન્ડરિંગ કાસ્ટ થ્રુ એ ફેમિનિસ્ટ લેન્સ, સ્ટ્રી પબ્લિકેશન્સ (૨૦૦૩); 'ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), નોટ્સ ઓફ લોર્ડ થોમસ બેબિંગ્ટન મેકાલે, નોંધ પ્ર. ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ;

ગુનાહિત ન્યાય પ્રણાલીમાં સુધારા પરની સમિતિનો અહેવાલ, ભારત સરકાર, ગૃહ મંત્રાલય, જેની અધ્યક્ષતા ગૃહ મંત્રાલય દ્વારા કરવામાં આવી હતી. ન્યાયમૂર્તિ વી. એસ. માલિમથ, (૨૦૦૩); ઈલિનોઈસ ક્રિમિનલ કોડ, ૭૨૦ ILCS ૫/૧૧-૩૫, વ્યભિચાર; માર્ટિન સીગલ, ફોર બેટર અથવા ફોર વોર્સઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, ૩૦ જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો ૪૫,૫૧-૫૨ (૧૯૯૧); એચ. મેયર્સ, "રિવિઝન ઓફ ક્રિમિનલ કોડ ઓફ જાપાન" વોશિંગ્ટન લો રિવ્યૂ એન્ડ સ્ટેટ બાર જર્નલ, વોલ્યુમ. ૨૫, (૧૯૫૦) પીપી. ૧૦૪-૧૩૪; અનયાસા મહકેમેસી, ૧૯૯૬/૧૫,૧૯૯૬/૩૪ (સપ્ટેમ્બર ૨૩,૧૯૯૬); વ્યભિચાર કેસ, ૨૭-૧ (A) KCCR ૨૦, ફેબ્રુઆરી ૨૬,૨૦૧૫;-નો સંદર્ભ.

૨.૧ કલમ ૪૯૭ની બંધારણીય માન્યતાને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ના આધારે ચકાસવી પડશે.કોઈપણ કાયદો કે જે સમાન સ્થિત વ્યક્તિઓને અસમાન રીતે વર્તે છે, અથવા માત્ર જાતિના આધારે વ્યક્તિઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરે છે, તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫ નું ઉલ્લંઘન કરે છે, જે મનસ્વીતા અને ભેદભાવની વિરુદ્ધ આધારસ્તંભ બનાવે છે.[પરિચ્છેદ ૧ ૨.૧] [૯૪૩-C-D]

૨.૨ અનુચ્છેદ ૧૪ વર્ગ કાયદાને પ્રતિબંધિત કરે છે; જો કે, તે વાજબી વર્ગીકરણને પ્રતિબંધિત કરતું નથી.જો બે શરતો સંતોષાય તો વાજબી વર્ગીકરણ સ્વીકાર્ય છેઃએટલે કે વર્ગીકરણ 'બુદ્ધિગમ્ય તફાવત' ના આધારે કરવામાં આવે છે

જે વ્યક્તિઓ અથવા વસ્તુઓને એકસાથે જૂથબદ્ધ કરે છે અને તેમને બાકીના જૂથથી અલગ પાડે છે. અને કહેવાતા સમજી શકાય તેવા તફાવતમાં કાનૂની જોગવાઈ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે તર્કસંગત જોડાણ હોવું આવશ્યક છે. [પરિચ્છેદ ૧ ૨.૨] [૯૪૩–D–F]

૨.૩ કલમ ૪૯૭ની ભેદભાવપૂર્ણ જોગવાઈઓને વર્ગીકરણના સંદર્ભમાં ધ્યાનમાં લેવી પડશે.વર્ગીકરણમાં અમુક તર્કસંગત આધાર અથવા હાંસલ કરવા માગતા હેતુ સાથે જોડાણ હોવું આવશ્યક છે.સંમતિથી બે પુખ્ત વયના લોકો દ્વારા કરવામાં આવેલા વ્યભિચારના ગુનાના સંદર્ભમાં, માત્ર જાતિના આધારે કોઈ ભેદભાવ થવો જોઈએ નહીં કારણ કે તે હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે કોઈ તર્કસંગત જોડાણ નથી.[પરિચ્છેદ ૧૨.૨] [૯૪૩–F–G; ૯૪૪–A]

ઈ. વી. ચિન્નૈયા વિ. સ્ટેટ ઓફ એપી, (૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૩૯૪:[૨૦૦૪] ૫ પૂરક.એસ.સી.આર. ૯૭૨–૫૨ આધાર રાખ્યો.

૨.૪ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ બે વર્ગીકરણ કરે છે:પ્રથમ વર્ગીકરણ કોની સામે કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર છે તેના પર આધારિત છે:તે માત્ર પરિણીત સ્ત્રીનો પતિ જ છે જે વ્યભિચારમાં સંડોવાય છે, તેને વ્યભિચારી વ્યક્તિ માનવામાં આવે છે જેને વ્યભિચારના ગુના માટે કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે.તેનાથી વિપરીત, એક પરિણીત સ્ત્રી જે વ્યભિચારી પુરુષની

પત્ની છે, તેને તેના પતિ અથવા તેના પ્રેમી સામે કાર્યવાહી કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી.બીજું વર્ગીકરણ કોના પર કાર્યવાહી કરી શકાય તેના પર આધારિત છે.વ્યભિચાર કરવા બદલ માત્ર વ્યભિચારી પુરુષ પર જ કાર્યવાહી થઈ શકે છે, અને સંબંધ સંમતિથી હોવા છતાં વ્યભિચારી સ્ત્રી પર નહીં; વ્યભિચારી સ્ત્રીને ગુનાને "પ્રોત્સાહન આપનાર" પણ ગણવામાં આવતી નથી.ઉપરોક્ત વર્ગીકરણ ૧૮૬૦માં ઐતિહાસિક સંદર્ભ પર આધારિત હતું જ્યારે ભા.દં.સં. સી. લાગુ કરવામાં આવી હતી.તે સમયે, સ્ત્રીઓને તેમના પતિથી સ્વતંત્ર કોઈ અધિકારો નહોતા, અને તેમને તેમના પતિની સંપત્તિ અથવા 'સંપત્તિ' તરીકે ગણવામાં આવતી હતી.તેથી, વ્યભિચારના ગુનાને પતિને ઈજા તરીકે ગણવામાં આવતો હતો, કારણ કે તેને તેની સંપત્તિની 'ચોરી' માનવામાં આવતી હતી, જેના માટે તે ગુનેગાર સામે કાર્યવાહી કરવા આગળ વધી શકતો હતો.ઉપરોક્ત વર્ગીકરણ હવે સુસંગત અથવા માન્ય નથી, અને અનુચ્છેદ ૧૪ ની કસોટીનો સામનો કરી શકતું નથી, અને તેથી એકલા આ જ આધાર પર તેને રદ કરવામાં આવે છે.[પરિચ્છેદ ૧૨.૨] [૯૪૪–એ–એફ]

૨.૫ જે કાયદો મહિલાઓને કેસ ચલાવવાના અધિકારથી વંચિત રાખે છે, તે લિંગ–તટસ્થ નથી.કલમ ૪૯૭ હેઠળ, વ્યભિચારી પુરુષની પત્ની, તેના પતિ સામે વૈવાહિક બેવફાઈ માટે કાર્યવાહી કરી શકતી નથી.તેથી આ જોગવાઈ મહિલાઓ સામે દેખીતી રીતે ભેદભાવપૂર્ણ છે અને અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.કલમ ૪૯૭, જે આજે પણ અસ્તિત્વમાં છે, તે અનુચ્છેદ ૧૪ના વિવેકપૂર્ણ

પ્રકાશ સામે પડછાયામાં છુપાવી શકાતી નથી, જે ગેરવાજબી, ભેદભાવપૂર્ણ અને મનસ્વી હોય તેવી કોઈપણ બાબતને ઉજાગર કરે છે.[પરિચ્છેદ ૧૨.૩] [૯૪૪–G–H]

૩.૧ જે કાયદો સમય જતાં તેના અમલીકરણ સમયે ન્યાયી ઠેરવી શકાયો હોત તે સમાજની ઉત્ક્રાંતિ અને બદલાયેલા સંજોગો સાથે જૂની અને ભેદભાવપૂર્ણ બની શકે છે.જે એક સમયે સંપૂર્ણપણે માન્ય કાયદો હતો, જે ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિમાં મહિલાઓની સુરક્ષા માટે બનાવવામાં આવ્યો હતો, દોઢ સદીથી વધુ સમય પસાર થતાં, તે અપ્રચલિત અને પ્રાચીન બની શકે છે.અગાઉ ગેરબંધારણીય ન ગણાતી જોગવાઈને લિંગ સમાનતા સહિત સમાજમાં પછીના વિકાસ દ્વારા પ્રસ્તુત કરી શકાય છે.[પેરા ૧૩] [૯૪૫–એ–બી]

મોટર જનરલ ટ્રેડર્સ વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (૧૯૮૪) ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૨: [૧૯૮૪] ૧ એસ.સી.આર. ૫૯૪; રતન આર્ય વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, (૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૩૮૫:[૧૯૮૬] ૨ એસ.સી.આર. ૫૯૬; જહોન વલ્લામટ્ટોમ વિ. ભારત સરકાર, (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૬૧૧:[૨૦૦૩] ૧ પૂરક.એસ.સી.આર. ૬૩૮–પર આધાર રાખ્યો.

‘ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), નોટ્સ ઓફ લોર્ડ થોમસ બેબિંગ્ટન મેકાલે, નોંધ ક્યૂ–નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૩.૨ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ ઐતિહાસિક સંદર્ભમાં ઘડવામાં આવી હતી કે ૧૮૬૦ના દાયકા દરમિયાન આ દેશમાં મહિલાઓની દુર્દશાને કારણે પત્નીની બેવફાઈની સજા થવી જોઈએ નહીં.સ્ત્રીઓ જ્યારે હજુ પણ બાળકો હતી ત્યારે લગ્ન કરતી હતી, અને ઘણી વખત નાની હતી ત્યારે અવગણના કરવામાં આવતી હતી, ઘણા હરીફો સાથે પતિનું ધ્યાન વહેંચતી હતી.આ જોગવાઈ ઘડવામાં આવ્યાના ૧૫૫ વર્ષ પછી આ સ્થિતિ સાચી નથી.સમયની સાથે સાથે શિક્ષણ, નાગરિક–રાજકીય અધિકારોમાં વિકાસ અને સામાજિક–આર્થિક પરિસ્થિતિઓમાં ધરમૂળથી પરિવર્તન આવ્યું છે.જે ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિમાં કલમ ૪૯૭ ઘડવામાં આવી હતી, તે હવે સમકાલીન સમાજમાં સુસંગત નથી. [પેરા ૧૩] [૯૪૫–સી–ડી]

૩.૩ તે આધારે આગળ વધવું અવાસ્તવિક રહેશે કે સંમતિથી જાતીય સંબંધમાં પણ, એક પરિણીત સ્ત્રી, જે જાણીજોઈને અને સ્વેચ્છાએ અન્ય પરિણીત પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધમાં પ્રવેશ કરે છે, તે 'પીડિત' છે, અને પુરુષ ગુનેગાર 'પ્રલોભક' છે.કલમ ૪૯૭ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ બંનેને સમાજમાં સમાન રીતે સ્વાયત્ત વ્યક્તિઓ તરીકે ગણવામાં નિષ્ફળ જાય છે.[પરિચ્છેદ ૧૩] [૯૪૫–E]

અનુજ ગર્ગ વિ. હોટેલ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૧:[૨૦૦૭] ૧૨ એસ.સી.આર. ૯૯૧–તેના પર આધાર રાખે છે.

૩.૪ તે સમય વીતી ગયો છે જ્યારે પત્નીઓ કાયદાની નજર સામે અદ્રશ્ય હતી અને પોતાના પતિના પડછાયામાં રહેતી હતી.એક કાયદો જે સંબંધોમાં આવા રૂઢિચુસ્ત પ્રકારોને ટકાવી રાખે છે અને ભેદભાવને સંસ્થાગત કરે છે તે બંધારણના ભાગ III દ્વારા બાંયધરીકૃત મૂળભૂત અધિકારોનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન છે.તેથી, ૧૮૬૦માં ઘડવામાં આવેલી ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ને કાયદાકીય પુસ્તકમાં ચાલુ રાખવા માટે કોઈ વાજબીપણું નથી.[પેરા ૧૩] [૯૪૬–E–F]

૪. બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) એ એક સક્ષમ જોગવાઈ છે જે રાજ્યને આ વર્ગના નાગરિકોની સુરક્ષા અને ઉત્થાન માટે મહિલાઓ અને બાળકોની તરફેણમાં ફાયદાકારક કાયદો ઘડવાની મંજૂરી આપે છે.કલમ ૪૯૭ એ વ્યભિચારના ગુના માટે દંડની જોગવાઈ છે, જે વૈવાહિક બંધનમાંથી ભટકી ગયેલા બે પુખ્ત વયના લોકો વચ્ચે સંમતિથી કરવામાં આવે છે.આવી જોગવાઈને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલ ફાયદાકારક કાયદો ગણી શકાય નહીં.સકારાત્મક પગલાંનો સાચો હેતુ મહિલાઓનું ઉત્થાન કરવાનો અને તેમને સામાજિક–આર્થિક ક્ષેત્રોમાં સશક્ત બનાવવાનો છે.જે કાયદો મહિલાઓ સામે કેસ ચલાવવાના અધિકારોને છીનવી લે છે તેને 'ફાયદાકારક કાયદો' ન કહી શકાય.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) નો હેતુ મહિલાઓની સામાજિક–આર્થિક સમાનતાને આગળ વધારવાનો છે.તે વિશેષ વર્ગો માટે વિશેષ કાયદાને મંજૂરી આપે છે.જો કે, અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દંડાત્મક પરિણામો ધરાવતા

ગુનામાંથી મુક્તિ માટે કવર તરીકે કામ કરી શકતી નથી.એક કલમ જે મહિલાઓના દમનને ટકાવી રાખે છે તે કાયદામાં બિનટકાઉ છે, અને રક્ષણાત્મક ભેદભાવની આડમાં રક્ષણ લઈ શકતું નથી.[પેરા ૧૪] [૯૪૬–G–H; ૯૪૭–A, D–E]

કાનૂની પ્રતિનિધિઓ અને અન્યો દ્વારા થોટા શેષરથમ્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ થોટા માણિક્યમ્મા (મૃત) (૧૯૯૧) ૪ એસ.સી.સી. ૩૧૨–પર આધાર રાખ્યો હતો.

પ.૧ અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ ગોપનીયતાના અધિકારમાં બે પુખ્ત વયના લોકોને લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધ બાંધવાનો અધિકાર સામેલ છે.ગોપનીયતા અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો અધિકાર, જોકે, સંપૂર્ણ નથી; જ્યારે કાયદેસર જાહેર હિત સામેલ હોય ત્યારે તે વાજબી પ્રતિબંધોને આધિન હોય છે.[પેરા ૧૫] [૯૪૭–એફ]

પ.૨ અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ રાજ્ય દ્વારા ગોપનીયતાના આક્રમણને વાજબી અને માન્ય કાયદાના આધારે ન્યાયી ઠેરવવું જોઈએ.આવા આક્રમણને ત્રણ ગણી જરૂરિયાત પૂરી કરવી આવશ્યક છે:(i) કાયદેસરતા, જે કાયદાના અસ્તિત્વને પ્રતિપાદિત કરે છે; (ii) જરૂરિયાત, જે રાજ્યના કાયદેસર હિતની દ્રષ્ટિએ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, અને (iii) પ્રમાણસરતા, જે હેતુ અને અપનાવવામાં આવેલા માધ્યમો વચ્ચે તર્કસંગત જોડાણ સુનિશ્ચિત કરે છે.કલમ

૪૯૭ જે આજે અસ્તિત્વમાં છે, તે ત્રણ ગણી જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે અને તેથી તેને રદ કરવી જોઈએ.[પેરા ૧૫] [૯૪૮–એ–બી]

કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧: [૨૦૧૭] ૧૦ એસ.સી.આર. ૫૬૯–પર આધાર રાખ્યો હતો.

૬.૧ ગુનાહિત મંજૂરીને વાજબી ઠેરવી શકાય છે જ્યાં ખોટી બાબતમાં જાહેર તત્વ હોય, જેમ કે રાજ્યની સુરક્ષા સામેના ગુનાઓ અને તેના જેવા.આ જાહેર ભૂલો છે જ્યાં ભોગ બનનાર વ્યક્તિ નથી, પરંતુ સમગ્ર સમુદાય છે.વ્યભિચાર નિઃશંકપણે જીવનસાથી અને પરિવાર માટે એક નૈતિક ભૂલ છે.જાહેર નિંદાનું તત્વ, દંડાત્મક પરિણામો સાથે ગુનેગારની મુલાકાત લેવી અને વ્યક્તિગત અધિકારોને ઓવરરાઇડ કરવું, ત્યારે જ ન્યાયી ઠેરવવામાં આવશે જ્યારે આવા વર્તનથી સમાજ પર સીધી અસર થાય.હકીકતમાં, જ્યાં ગુના માટે કેદની સજા થાય છે ત્યાં વધુ મજબૂત સમર્થન જરૂરી છે.વ્યક્તિગત પસંદગીઓ કરવા માટે વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાના આદરને ધ્યાનમાં રાખીને, રાજ્યએ ગુનાઓના ગુનાહિતકરણમાં લઘુતમ અભિગમને અનુસરવો જોઈએ.[પેરા ૧૭] [૯૫૦–એ–ડી]

૬.૨ ગૌરવ સાથે જીવવાના અધિકારમાં જ્યાં અત્યંત જરૂરી હોય ત્યાં સિવાય રાજ્ય દ્વારા જાહેર નિંદા અને સજાને આધિન ન રહેવાનો અધિકાર સામેલ છે.કયા આચરણ માટે ફોજદારી મંજૂરી દ્વારા રાજ્યના હસ્તક્ષેપની જરૂર છે તે નક્કી કરવા માટે, રાજ્યએ ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ કે નાગરિક ઉપાય હેતુ પૂરો કરશે કે કેમ.જ્યાં

ખોટા કૃત્ય માટે નાગરિક ઉપાય પૂરતો હોય, ત્યાં તે રાજ્ય દ્વારા ફોજદારી મંજૂરીની બાંહેધરી આપી શકશે નહીં.[પેરા ૧૭] [૯૫૦–D–E]

‘એન્ડ્રુ એશવર્થ અને જેરેમી હોર્ડર ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ દ્વારા 'ક્રિમિનલ લૉના સિદ્ધાંતો', (૭મી આવૃત્તિ.) મે ૨૦૧૩; મિલ, જહોન એસ., પ્રકરણ I:પરિચયાત્મક, ઓન લિબર્ટી, લંડનમાં પ્રકાશિત થયેલઃલોંગમેન, રોબર્ટ્સ, એન્ડ ગ્રીન કંપની ૧૮૬૯, ચોથી આવૃત્તિ. ; એ. પી. સિમેસ્ટર અને એન્ડ્રેસ વોન હિર્શ, ગુનાઓ, નુકસાન અને ભૂલોઃઅપરાધીકરણના સિદ્ધાંતો પર, ઓક્સફર્ડઃહાર્ટ પબ્લિશિંગ (૨૦૧૧)–નો ઉલ્લેખ.

૭. તેથી, કલમ ૪૯૭ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાથી તેને ગેરબંધારણીય ગણાવીને રદ કરવામાં આવે છે.ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૯૮ (૨), જેમાં ભા.દં.સં. સી. ના પ્રકરણ XX હેઠળ કાર્યવાહી કરવાની પ્રક્રિયા છે, તે માત્ર તે હદ સુધી ગેરબંધારણીય રહેશે કે તે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ હેઠળ વ્યભિચારના ગુનામાં લાગુ થાય છે. [પેરા ૧૮] [૯૫૦–E–F]

શફીન જહાં વિરુદ્ધ અશોકન કે. એમ. અને અન્યો ૨૦૧૮ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન એસસી ૩૪૩; કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧; ઇ. વી. ચિન્નૈયા વિ. સ્ટેટ ઓફ એપી, (૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૩૯૪:[૨૦૦૪] ૫ પૂરક.એસ.સી.આર. ૯૭૨; કાનૂની

પ્રતિનિધિઓ અને અન્યો દ્વારા થોટા શેષરથમ્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ થોટા માણિક્યમ્મા (મૃત) (૧૯૯૧) ૪ એસ.સી.સી. ૩૧૨–૫૨ આધાર રાખ્યો હતો. સૌમિત્રી વિષ્ણુ વિ. ભારત સરકાર એન્ડ અનધર (૧૯૮૫) સપ્લિમેન્ટ એસ.સી.સી. ૧૩૭:[૧૯૮૫] પૂરક.એસ.સી.આર. ૭૪૧; વી. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨:[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩; ડબલ્યુ. કલ્યાણી વિ. રાજ્ય (૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮–૨૬બાતલ.

યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય [૧૯૫૪] એસ.સી.આર. ૯૩૦–નો ઉલ્લેખ.

કેસ કાયદો સંદર્ભ

મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રાના ચુકાદામાંઃ

[૧૯૫૪] એસ.સી.આર. ૯૩૦ નો સંદર્ભ પેરા ૪ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૮૫] પૂરક.SCR ૭૪૧ એ પેરા ૪ ને નકારી કાઢ્યું

[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩ એ પેરા ૪ ને નકારી કાઢ્યું

(૨૦૧૨) ૧ SCC ૩૫૮ નો સંદર્ભ પેરા ૪ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૦૪] ૬ પૂરક.એસ.સી.આર. ૧૦૫૪ નો સંદર્ભ પેરા ૮ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩એ પેરા ૧૬ને નકારી કાઢ્યું

(૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮ નો સંદર્ભ પેરા ૧૭ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૭] ૭ એસ.સી.આર. ૭૯૭ એ પેરા ૧૮ ને અનુસર્યું

(૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૩૪૯ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૭૬] એસ.સી.આર. ૩૪૭ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૭૪] ૨ એસ.સી.આર. ૩૪૮ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૭૮] ૨ એસ.સી.આર. ૬૨૧ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૮૪] ૩ એસ.સી.આર. ૬૪૬ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૮૧] ૨ એસ.સી.આર. ૭૯ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૯૬] ૧ એસ.સી.આર. ૩૯૫ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૮૩] ૨ એસ.સી.આર. ૬૯૦ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૭૯] ૧ એસ.સી.આર. ૩૯૨ નો સંદર્ભ પેરા ૧૯ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૦] ૯ એસ.સી.આર. ૩૦૩ નો સંદર્ભ પેરા ૨૫ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૫] ૭ એસ.સી.આર. ૯૯૮ નો સંદર્ભ પેરા ૨૭ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૭] ૩ એસ.સી.આર. ૪૫૮ નો સંદર્ભ પેરા ૨૮ માં આપવામાં આવ્યો છે.

(૨૦૧૫) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫ નો સંદર્ભ પેરા ૩૧ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૩] ૫ એસ.સી.આર. ૧૧૧ નો સંદર્ભ પેરા ૩૨ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૪] ૧૨ એસ.સી.આર. ૨૫૯ નો સંદર્ભ પેરા ૩૩ માં આપવામાં આવ્યો છે.

(૨૦૧૮) ૭ એસ.સી.સી. ૧૯૨ નો સંદર્ભ પેરા ૩૪ માં આપવામાં આવ્યો છે

(૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧ એ પેરા ૩૬ નો ઉલ્લેખ કર્યો છે

(૨૦૧૪) ૫ એસ.સી.સી. ૪૩૮ નો સંદર્ભ પેરા ૩૮ માં આપવામાં આવ્યો છે

[૨૦૦૮] ૮ એસ.સી.આર. ૧ પેરા ૩૯ પર આધાર રાખે છે

[૧૯૮૬] ૨ SCR ૨૭૮ એ પેરા ૪૭ પર આધાર રાખ્યો હતો.

[૨૦૧૩] ૧૦ એસ.સી.આર. ૩૦૫ નો સંદર્ભ પેરા ૫૦ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૧૫] ૨ એસ.સી.આર. ૫૯૪ નો સંદર્ભ પેરા ૫૧ માં આપવામાં આવ્યો છે.

ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમનના ચુકાદામાંઃ

૧૯૫૨ આઈએલઆર બોમ ૪૪૯ નો સંદર્ભ પેરા ૧૨ માં આપવામાં આવ્યો છે.

૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦ નો સંદર્ભ પેરા ૧૨ AIR માં આપવામાં આવ્યો છે.

૧૯૫૩ બોમ ૩૧૧ નો સંદર્ભ પેરા ૧૩ માં આપવામાં આવ્યો છે

[૧૯૮૫] પૂરક.એસ.સી.આર. ૭૪૧ એ પેરા ૧૭ ને નકારી કાઢ્યું

[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩એ પેરા ૧૮ને રદ કર્યો

[૨૦૧૭] ૭ એસ.સી.આર. ૭૯૭ પેરા ૨૩ પર આધારિત હતું.

(૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧ પેરા ૨૬ પર આધારિત છે

ન્યાયમૂર્તિ ડી. વાય. ચંદ્રચૂડના ચુકાદામાંઃ

[૧૯૫૪] એસ.સી.આર. ૯૩૦ નો સંદર્ભ પેરા ૬ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૨૦૦૧] ૧ એસ.સી.આર. ૨૨૧ નો સંદર્ભ પેરા ૭ માં આપવામાં આવ્યો છે.

[૧૯૮૫] પૂરક.એસ.સી.આર. ૭૪૧ એ પેરા ૮ ને રદ કર્યો

[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩એ પેરા ૧૨ને રદ કર્યો

[૧૯૭૪] ૨ એસ.સી.આર. ૩૪૮ પેરા ૩૩ પર આધાર રાખે છે.

[૨૦૧૭] ૭ એસ.સી.આર. ૭૯૭ એ પેરા ૩૩ ને અનુસર્યું

(૨૦૧૮) ૧ એસ.સી.સી. ૭૯૧ પેરા ૩૪ પર આધારિત છે.

[૨૦૦૭] ૧૨ એસ.સી.આર. ૯૯૧ પેરા ૪૫ પર આધાર રાખે છે

[૧૯૯૫] ૧ પૂરક.એસ.સી.આર. ૪૬૨ પેરા ૪૭ પર આધારિત હતું.

(૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૮૦૦ પેરા ૪૭ પર આધાર રાખે છે

(૨૦૧૭) ૧૦ SCC ૧ પેરા ૫૦ પર આધાર રાખે છે

ન્યાયમૂર્તિ ઇન્દુ મલ્હોત્રાના ચુકાદામાં:

[૧૯૫૪] એસ.સી.આર. ૯૩૦ નો સંદર્ભ પેરા ૮.૧ માં આપવામાં આવ્યો છે

(૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧ એ પેરા ૯.૧ પર આધાર રાખ્યો હતો

[૨૦૦૪] ૫ પૂરક.એસ.સી.આર. ૯૭૨ એ પેરા ૧૨.૨ પર આધાર રાખ્યો હતો

[૧૯૮૪] ૧ SCR ૫૯૪ એ પેરા ૧૩ પર આધાર રાખ્યો હતો.

[૧૯૮૬] ૨ એસ.સી.આર. ૫૯૬ પેરા ૧૩ પર આધાર રાખે છે

[૨૦૦૩] ૧ પૂરક.એસ.સી.આર. ૬૩૮ પેરા ૧૩ પર આધાર રાખે છે

[૨૦૦૭] ૧૨ SCR ૯૯૧ એ પેરા ૧૩ પર આધાર રાખ્યો હતો.

(૧૯૯૧) ૪ SCC ૩૧૨ એ પેરા ૧૪ પર આધાર રાખ્યો હતો.

[૧૯૮૫] પૂરક.એસ.સી.આર. ૭૪૧એ પેરા ૧૮ને રદ કર્યો

[૧૯૮૮] ૩ એસ.સી.આર. ૭૩એ પેરા ૧૮ને રદ કર્યો

(૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮ એ પેરા ૧૮ ને રદ કર્યો

ક્રિમિનલ ઓરિજિનલ જ્યુરીસ્ટિક્શન

રીટ પીટીશન (ફોજદારી) નં. ૧૯૪/૨૦૧૭

ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ.

પિંકી આનંદ, આસિસ્ટન્ટ સોલિસિટર જનરલ, સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરા, વરિષ્ઠ વકીલ, કલીશ્વરમ રાજ, સુશ્રી તુલસી કે. રાજ, સુશ્રી મૈત્રેયી હેગડે, સુવિદત્ત એમ. એસ., બાલેન્દુ શેખર, સુશ્રી માધવી દીવાન, સુશ્રી સૌદામિની શર્મા, સુશ્રી સ્નિધા મહેરા, સુમિત તેતરવાલ, હેમંત આર્ય, સુશ્રી કીર્તિ દુઆ, આર. બાલાસુબ્રમણ્યમ, સચિન શર્મા, આરતી શર્મા, બીવી બલરામ દાસ, રાહુલ નારાયણ, સુશ્રી લિઝ મેથ્યુ, ભાબના દાસ, નવનીત આર., નિશાંત જેત્રા, અભિષેક આનંદ રાય (ડૉ. સુશીલ બલવાડા માટે), સુનીલ ફર્નાન્ડિસ, સુશ્રી તૃપ્તિ ટંડન, સુશ્રી નૂપુર કુમાર, સુશ્રી અંજુ થોમસ, સુશ્રી પ્રિયાંશા શર્મા, સુશ્રી આંચલ સિંહ, સૂરજ સનપ, સુશ્રી પ્રિયમ લિઝમેરી, એમ. આર. આભા સિંહ, મુનવ્વર નસીમ, સુશ્રી પલક મિશ્રા, સુશ્રી પ્રભજોત હોરા, ધીરજ એ. ફિલિપ, કે. પરમેશ્વર, સુશ્રી જયના કુથારી, સુશ્રી અનિંદિતા પુજારી, સુશ્રી કવિતા ભારદ્વાજ, સુશ્રી આરતી કુમાર, હાજર પક્ષોના વકીલો.

અદાલતના ચુકાદાઓ મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રા (પોતાના અને ન્યાયમૂર્તિ એ. એમ. ખાનવિલકર માટે) દ્વારા આપવામાં આવ્યા હતા.

ભારતીય બંધારણની સુંદરતા એ છે કે તેમાં 'હું', 'અમે' અને 'તમે' નો સમાવેશ થાય છે.આવા ભવ્ય, દયાળુ અને સ્મારક દસ્તાવેજ જોરદાર સર્વસમાવેશકતાનું પ્રતીક છે, જેને ન્યાયિક સંવેદનશીલતા દ્વારા વધુ પોષિત કરવામાં આવ્યું છે જ્યારે તેણે મૂળભૂત અધિકારોના સુવર્ણ ત્રિકોણની વિભાવના વિકસાવી છે.જો આપણે મૂળભૂત અધિકારના માપદંડોને લાગુ કરવા હોય, તો તે ન્યાયિક સંવેદનશીલતાની અભિવ્યક્તિ છે જે બંધારણની સુંદરતામાં વધુ વધારો કરે છે.આવી સ્થિતિમાં, મહિલાઓના અધિકારોની અનિવાર્યતા મુખ્ય બિલ્ડિંગના જોડાણમાં જગ્યાને બદલે વ્યક્તિગત ગૌરવના વસવાટ કરો છો ખંડમાં વાસ્તવિક જરૂરી જગ્યા મેળવે છે.તે સંબંધિત સંવેદનશીલતાની અભિવ્યક્તિ છે.સુસંસ્કૃત સમાજમાં વ્યક્તિગત ગૌરવને પવિત્ર ક્ષેત્ર હોય છે.સંસ્કૃતિની સભ્યતા જ્યારે સ્ત્રીના વ્યક્તિત્વને વધુ માન આપે છે ત્યારે તે ઉષ્મા અને આદર મેળવે છે. જ્યારે સ્ત્રીને પુરુષ સાથે સમાનતાની વાસ્તવિક ભાવના સાથે વ્યવહાર કરવામાં આવે છે ત્યારે ઉક્ત ખ્યાલને વધુ ઉચ્ચારણ મળે છે.કોઈ પણ વ્યવસ્થામાં સ્ત્રી સાથે અપમાન, અસમાનતા અને અસમાનતા અથવા ભેદભાવની વર્તણૂક બંધારણના રોષને આમંત્રણ આપે છે.

કોઈ પણ જોગવાઈ કે જેને, થોડા દાયકાઓ પહેલાં, શાંત મંજૂરીની છાપ મળી હોય, તેણે સમયના પ્રવાહ અને વધતા બંધારણીય ઉપદેશો અને પ્રગતિશીલ ધારણા સાથે તેના સારાંશને પૂર્ણ કરવો પડશે.સ્ત્રીને પુરુષ તરીકે અથવા સમાજની ઈચ્છા મુજબ વિચારવા માટે ન કહી શકાય.આવો વિચાર ઘૃણાસ્પદ

છે, કારણ કે તે તેની મૂળ ઓળખને નષ્ટ કરે છે.અને, તે કહેવાનો સમય છે કે પતિ માલિક નથી.સમાનતા એ સંચાલક માપદંડ છે.

તમામ ઐતિહાસિક ધારણાઓ લુપ્ત થવી જોઈએ અને તેમના સંસ્મરણો લખવા જોઈએ.જહોન સ્ટુઅર્ટ મિલે જે અવલોકન કર્યું હતું તે યાદ રાખવાની સલાહ આપવામાં આવે છેઃ –

—એક જાતિને બીજી જાતિને કાયદેસર રીતે તાબે કરવી એ પોતાનામાં જ ખોટું છે, અને હવે તે માનવ સુધારણા માટેના મુખ્ય અવરોધોમાંથી એક છે; અને તે સંપૂર્ણ સમાનતાની વ્યવસ્થા દ્વારા બદલવું જોઈએ, જેમાં એક બાજુ કોઈ સત્તા અને વિશેષાધિકારનો સ્વીકાર ન કરવો જોઈએ, અને બીજી બાજુ અપંગતા ન હોવી જોઈએ.(ઓન ધ સબજેક્શન ઓફ વિમેન, પ્રકરણ ૧ (જહોન સ્ટુઅર્ટ મિલ, ૧૮૬૯).અમે ઉપરોક્ત પ્રારંભિક નોંધ સાથે શરૂઆત કરી રહ્યા છીએ કારણ કે અમે ભારતીય દંડ સંહિતા (આઈપીસી) ની કલમ ૪૯૭ અને દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા (ફો.કા.સં.) ની કલમ ૧૯૮ની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપી રહ્યા છીએ.

૨. આ તબક્કે, એ જણાવવું જરૂરી છે કે કાયદાની નિશ્ચિતતાની જરૂરિયાત હોવા છતાં, સામાજિક ફેરફારો અને તેથી વધુ સાથે, જ્યારે કોર્ટ દ્વારા જૈવિક અને જીવંત બંધારણની પ્રતિબિંબીત ધારણાને ધ્યાનમાં રાખીને કેટલાક પાસાઓના સંદર્ભમાં અધિકારોનું વિસ્તરણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે કાયદાની નિશ્ચિતતાની વિભાવનાને જીતવા અને શાસન કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ તે પાયા પર

કઠોર વલણ હોવું યોગ્ય નથી.કાયદામાં પ્રગતિ અને સમજશક્તિમાં પરિવર્તન વર્તમાનને ભૂતકાળ તરફ તીક્ષ્ણ નજર રાખવા માટે મજબૂર કરે છે.

૩. જ્યારે આપણે આવું કહીએ છીએ, ત્યારે આપણે સમજી શકતા નથી કે દૃષ્ટાંતરૂપ ન્યાયનિર્ણય ઓને આ રીતે ગણવા જોઈએ નહીં અને સમજશક્તિ પરિવર્તનના બહાનુંમાં, દૃષ્ટાંતરૂપ ન્યાયનિર્ણય ની બંધનકર્તા પ્રકૃતિને તેની સ્થિતિ જાળવી રાખવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં અથવા તેને હળવી કરવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં.જ્યારે બંધારણીય અદાલતને આવા પડકારનો સામનો કરવો પડે છે, એટલે કે, કાયદાના અન્ય ક્ષેત્રોમાં થયેલા આદર્શમૂલક ફેરફારોને કારણે દૃષ્ટાંતરૂપ ન્યાયનિર્ણય દ્વારા અટકાયતમાં લેવું અથવા તેમાંથી બહાર નીકળવું અને દૃષ્ટાંતરૂપ ન્યાયનિર્ણય મેળવવું તે સુસંગત રીતે તેમાં બંધબેસતું નથી, ત્યારે સુસંગત ગોઠવણનો ખ્યાલ વધતા કાનૂની અર્થઘટનને અનુરૂપ હોવો જોઈએ અને વિશ્લેષણ અલગ હોવું જોઈએ, ખાસ કરીને, જ્યાં ઊભરતો ખ્યાલ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ જેવા મૂળભૂત અધિકારના વિભાગમાં રોપવાના ચોક્કસ અધિકારને માન્યતા આપે છે.આવી પૃષ્ઠભૂમિમાં, જ્યારે જોગવાઈની બંધારણીયતા પર હુમલો કરવામાં આવે છે, ત્યારે અદાલતને વિકસિત અને પ્રગતિશીલ અર્થઘટનના સંદર્ભમાં જોગવાઈની ઊંડી તપાસ કરવાની ફરજ પડે છે.બંધારણીય અદાલત દૃષ્ટાંતરૂપ ન્યાયનિર્ણય સ્થિતિમાં ટકી ન રહી શકે, કારણ કે આ વિવાદ એવા મનુષ્યના જીવન સાથે સંબંધિત છે જે ઉત્કૃષ્ટ રીતે વિકાસ પામે છે.તે નિશ્ચિતતા સાથે જાહેર કરી શકાય છે કે

પરિવર્તનકારી બંધારણીયવાદ દરેક ક્ષણે પોતાની જાતને મજબૂત કરે છે અને પોતાની પાસે પોતાની જગ્યા હોવાનો દાવો કરે છે.તે કોઈપણ પ્રકારના પ્રતિગામી અભિગમ માટે ઘૃણાસ્પદ છે.સમગ્ર બાબતને અલગ દ્રષ્ટિકોણથી જોઈ શકાય છે.જે એક સમયે સ્વીકાર્ય હોઈ શકે છે તે બીજા સમયે સંપૂર્ણ મહત્વહીનતામાં ઓગળી શકે છે.જો કે, એ નોંધવું યોગ્ય છે કે જે પરિવર્તન જોવામાં આવે છે તે કલ્પના અથવા વ્યક્તિગત આકર્ષણના ક્ષેત્રમાં ન હોવું જોઈએ, પરંતુ તે પરિવર્તનના નક્કર આધાર પર આધારિત હોવું જોઈએ જે સમાજે અનુભવ્યું છે, જે ક્ષેત્રોમાં વિધાનસભાએ પ્રતિક્રિયા આપી છે અને બંધારણીય અદાલતો દ્વારા જે અધિકારો પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે.સમજાવવા માટે, પ્રગતિશીલ ન્યાયશાસ્ત્ર અને વિસ્તૃત બંધારણીય દ્રષ્ટિકોણના માપદંડોમાં મહિલાઓને ઘણા અધિકારો આપ્યા હોવા છતાં, કોર્ટ સ્ત્રીઓને હજુ પણ પુરુષોની સંપત્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે તેની કલ્પના કરી શકતી નથી, અને બીજું, જ્યાં પતિ અને પત્ની વચ્ચેના નાજુક સંબંધો ન રહે ત્યાં, ફોજદારી ગુનામાં પ્રવેશવાની મંજૂરી આપવી અને ત્રીજા પક્ષને દોષિત બનાવવો દેખીતી રીતે અસંભવિત છે.

૪. આપણે હાલમાં લિસની પ્રકૃતિ જણાવી શકીએ છીએ.

૫. ભા.દં.સં.ની કલમ ૪૯૭ની માન્યતાને પડકારતી તાત્કાલિક રિટ પિટિશન ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવી છે. ત્રણ

ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે, પ્રથમ પ્રસંગે, યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય (૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦: એઆઈઆર ૧૯૫૪ એસસી ૩૨૧), સૌમિત્ર વિષ્ણુ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્ય (૧૯૮૫) સપ્લિમેન્ટ એસ.સી.સી. ૧૩૭:એ. આઈ. આર. ૧૯૮૫ એસ. સી. ૧૬૧૮), વી. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો ((૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨) અને ડબલ્યુ. કલ્યાણી વિરુદ્ધ રાજ્ય પોલીસ નિરીક્ષક દ્વારા અને અન્ય ((૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮) અને અરજદારના વિદ્વાન વિદ્વાન કાઉન્સેલ દ્વારા રજૂ કરાયેલી રજૂઆતોની પ્રશંસા કરતા, જોગવાઈની બંધારણીયતા પર ફરીથી વિચાર કરવાની જરૂરિયાત અનુભવી.તે સમયે કોર્ટે નોંધ્યું હતું કેઃ –

“પ્રથમ દૃષ્ટિએ, ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ના અવલોકન પર, અમે શોધી કાઢીએ છીએ કે તે પત્નીને પીડિત તરીકે વર્તે છે અને તેને રાહત આપે છે.એ નોંધવું પણ યોગ્ય છે કે જ્યારે બંને દ્વારા કોઈ ગુનો કરવામાં આવે છે, ત્યારે એક ફોજદારી ગુના માટે જવાબદાર હોય છે પરંતુ બીજાને દોષમુક્ત કરવામાં આવે છે.તે સામાજિક ધારણા પર આધારિત હોવાનું જણાય છે.સામાન્ય રીતે, ફોજદારી કાયદો લિંગ તટસ્થતા પર આગળ વધે છે પરંતુ આ જોગવાઈમાં, જેમ આપણે સમજીએ છીએ તેમ, ઉપરોક્ત ખ્યાલ ગેરહાજર છે.તે સિવાય, તે જોવાનું છે કે જ્યારે સ્ત્રીઓને કોઈ હકારાત્મક અધિકાર આપવામાં આવે છે, ત્યારે શું તે તેમને ભોગ બનવાની હદ સુધી જઈ શકે છે, તમામ સંજોગોમાં, પતિના જોખમ સુધી.તે સિવાય, કલમમાં ઉપયોગમાં લેવાતી ભાષા પરથી તે સમજી શકાય છે કે એકવાર પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ સ્થાપિત થઈ જાય પછી ગુનાનો આધાર નાશ પામે

છે.ઉપરોક્ત દૃશ્ય પરથી જોવામાં આવે તો, જ્યારે પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ પર ભાર મૂકવામાં આવે છે ત્યારે આ જોગવાઈ ખરેખર સ્ત્રીની વ્યક્તિગત સ્વતંત્ર ઓળખ પર ખાડો પાડે છે.આ એક મહિલાની તાબેદારી સમાન છે જ્યાં બંધારણ સમાન દરજ્જો આપે છે.એક એવો સમય આવી ગયો છે જ્યારે સમાજે સમજવું જોઈએ કે દરેક ક્ષેત્રમાં સ્ત્રી પુરુષ સમાન છે.

આ જોગવાઈ, પ્રથમ દૃષ્ટિએ, તદ્દન પ્રાચીન હોવાનું જણાય છે.જ્યારે સમાજ પ્રગતિ કરે છે અને અધિકારો આપવામાં આવે છે, ત્યારે વિચારોની નવી પેઢી ઉદ્ભવે છે, અને તેથી જ, આપણે નોટિસ જારી કરવા તરફ વલણ ધરાવીએ છીએ.‖ આ રીતે આ બાબત અમારી સામે મૂકવામાં આવી છે.

૬. આ તબક્કે, એક પાસું નોંધવું જરૂરી છે.ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ સમક્ષ પ્રારંભિક સુનાવણી સમયે, યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) કેસમાં નિર્ણય ટાંકવામાં આવ્યો હતો અને ટાંકવામાં આવેલા કાયદાના અહેવાલમાં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ચુકાદો ચાર વિદ્વાન ન્યાયાધીશો દ્વારા આપવામા આવ્યો હતો અને બાદમાં, તે નોંધવામાં આવ્યું હતું, જે સર્વોચ્ચ અદાલતના અહેવાલો પરથી પ્રતિબિંબિત થાય છે કે આ નિર્ણય આ અદાલતના પાંચ ન્યાયાધીશોની બનેલી બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

૭. આ કહેવાતી તથ્યાત્મક શોધ આપણને વધુ અટકાવશે નહીં.યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) કેસમાં, અદાલત એક અલગ હકીકતની પરિસ્થિતિ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે આ અદાલતમાં આવેલા વિવાદનો સામનો કરી રહી હતી.આ કેસમાં, પ્રશ્ન ઊભો થયો કે શું કલમ ૪૯૭ ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરે છે.ઉપરોક્ત કેસમાં, અપીલકર્તા પર ભા.દં.સં.ની કલમ ૪૯૭ હેઠળ વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી કરવામાં આવી રહી હતી. ફરિયાદ દાખલ થતાં જ પતિએ બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૨૮ હેઠળ બંધારણીય પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે બોમ્બે હાઈકોર્ટમાં અરજી કરી હતી.કલમ ૪૯૭નો ઉલ્લેખ કરતી બંધારણીય ખંડપીઠે આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ –

૩. કલમ ૪૯૭ હેઠળ વ્યભિચારનો ગુનો માત્ર એક પુરુષ દ્વારા જ કરી શકાય છે પરંતુ તેનાથી વિપરીત કોઈ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં સ્ત્રીને પ્રોત્સાહન આપનાર તરીકે સજા થશે.કલમ ૪૯૭નું છેલ્લું વાક્ય આને પ્રતિબંધિત કરે છે.તે ચાલે છે–– આવી સ્થિતિમાં પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા થવી જોઈએ નહીં.” એવું કહેવામાં આવે છે કે આ અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

અનુચ્છેદ ૧૫નો જે ભાગ પર અપીલકર્તા આધાર રાખે છે તે આ છેઃ

રાજ્ય કોઈ પણ નાગરિક સાથે માત્ર જાતિના આધારે ભેદભાવ કરશે નહીં.” પરંતુ તેઓ જેની અવગણના કરે છે તે એ છે કે તે કલમ (૩) ને આધીન છે જે ચાલે છે–આ લેખમાં કંઈપણ રાજ્યને મહિલાઓ માટે કોઈ વિશેષ જોગવાઈ કરવાથી અટકાવશે નહીં. "ફરિયાદ કરાયેલી જોગવાઈ એક વિશેષ જોગવાઈ છે અને તે

મહિલાઓ માટે બનાવવામાં આવી છે, તેથી તે કલમ (૩) દ્વારા સાચવવામાં આવી છે.

૪. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ (૩) એ એવી જોગવાઈઓ સુધી મર્યાદિત હોવી જોઈએ જે મહિલાઓ માટે ફાયદાકારક હોય અને તેનો ઉપયોગ તેમને ગુનાઓ કરવા અને તેને પ્રોત્સાહન આપવા માટે લાઇસન્સ આપવા માટે ન થઈ શકે.અમે કલમમાં આવા કોઈપણ પ્રતિબંધને વાંચી શકતા નથી; ન તો અમે સંમત થઈ શકીએ છીએ કે સજા પર પ્રતિબંધ મૂકતી જોગવાઈ એ ગુનો કરવાના લાયસન્સ સમાન છે કે જેની સજા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે.

૫. અનુચ્છેદ ૧૪ સામાન્ય છે અને તેને અન્ય જોગવાઈઓ સાથે વાંચવી જોઈએ જે મૂળભૂત અધિકારોની મર્યાદા નક્કી કરે છે.લિંગ એ એક સારું વર્ગીકરણ છે અને તે આધાર પર સામાન્ય રીતે કોઈ ભેદભાવ ન હોઈ શકે, તેમ છતાં બંધારણ પોતે જ મહિલાઓ અને બાળકોના કિસ્સામાં વિશેષ જોગવાઈઓ પૂરી પાડે છે.બંને લેખો એકસાથે વાંચીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ માં વિવાદિત કલમને માન્ય કરે છે.

૬. અપીલકર્તા ભારતનો નાગરિક નથી.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તે આ કારણોસર અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫ નો ઉપયોગ કરી શક્યા ન હતા.હાઈકોર્ટે

અન્યથા ચુકાદો આપ્યો હતો.અન્ય મુદ્દા પરના અમારા નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને આ પ્રશ્નનો નિર્ણય લેવો અમારા માટે જરૂરી નથી. "

ઉપરોક્ત ફકરાઓ વાંચ્યા પછી, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે કોર્ટે આ જોગવાઈને મહિલાઓ માટે કરવામાં આવેલી વિશેષ જોગવાઈ ગણાવી હતી અને તેથી, અનુચ્છેદ ૧૫ ની કલમ (૩) દ્વારા સાચવવામાં આવી હતી.આમ, કોર્ટ હકારાત્મક કાર્યવાહીના પાયા પર આગળ વધી.

૮. આ સંદર્ભમાં, આપણે દાઉદી બોહરા સમુદાયના કેન્દ્રીય બોર્ડ અને અન્ય વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય અને અન્ય ((૨૦૦૫) ૨ એસ.સી.સી. ૬૭૩) માં મોટી બેન્ચનો સંદર્ભ આપતી વખતે બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવેલા નિરીક્ષણનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ.આ હુકમ આ પ્રમાણે છેઃ –

૧૨. પક્ષકારો માટે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતોને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લીધા પછી અને ઉપરોક્ત નિર્ણયોમાં બંધારણીય બેંચો દ્વારા નિર્ધારિત કાયદાની તપાસ કર્યા પછી, અમે નીચેની શરતોમાં કાનૂની સ્થિતિનો સારાંશ આપવા માંગીએ છીએઃ

(૧) મોટી સંખ્યાની બેન્ચ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયમાં આ અદાલત દ્વારા નિર્ધારિત કાયદો ઓછી અથવા સમાન સંખ્યાની કોઈપણ અનુગામી બેન્ચ માટે બંધનકર્તા છે.

(૨) ઓછા કોરમની બેન્ચ મોટા કોરમની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાના દૃષ્ટિકોણથી અસંમત અથવા અસંમત ન હોઈ શકે.શંકાના કિસ્સામાં ઓછા કોરમની બેન્ચ માત્ર મુખ્ય ન્યાયાધીશનું ધ્યાન આકર્ષિત કરી શકે છે અને આ બાબતને વધુ કોરમની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવાની વિનંતી કરી શકે છે, જે બેન્ચનો નિર્ણય વિચારણા માટે આવ્યો છે.સમાન સંખ્યાની અગાઉની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા અભિપ્રાયની શુદ્ધતા પર શંકા વ્યક્ત કરવા માટે માત્ર સમાન સંખ્યાની બેન્ચ માટે જ ખુલ્લો રહેશે, જેના પર આ બાબતને તે બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકી શકાય છે, જેમાં તે બેન્ચ કરતાં મોટી કોરમ હોય, જેણે કાયદાને નિર્ધારિત કરવાનો નિર્ણય સંભળાવ્યો હતો, જેની શુદ્ધતા પર શંકા છે.

(૩) ઉપરોક્ત નિયમો બે અપવાદોને આધીન છે:(i) ઉપરોક્ત નિયમો મુખ્ય ન્યાયાધીશની વિવેકબુદ્ધિને બંધનકર્તા નથી, જેમાં રોસ્ટર ઘડવાની સત્તા નિહિત છે અને જે કોઈ પણ ચોક્કસ બાબતને કોઈ પણ તાકાતની કોઈ ચોક્કસ બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે મૂકવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે; અને (ii) અહીં ઉપર નિર્ધારિત નિયમો હોવા છતાં, જો આ બાબત પહેલેથી જ મોટા કોરમની બેન્ચ સમક્ષ સુનાવણી માટે આવી છે અને તે બેન્ચ પોતે જ અનુભવે છે કે ઓછા કોરમની બેન્ચ દ્વારા લેવામાં આવેલા કાયદાના દૃષ્ટિકોણ, જે અભિપ્રાયમાં શંકા છે, તેમાં સુધારા અથવા પુનર્વિચારની જરૂર છે, તો પછી અપવાદ (અને નિયમ તરીકે નહીં) અને તેના દ્વારા આપવામાં આવેલા કારણોસર. તે કેસની સુનાવણી માટે આગળ વધી શકે છે અને ચોક્કસ સંદર્ભની જરૂરિયાત અથવા બેન્ચ અને

આવી સૂચિની રચના કરતા મુખ્ય ન્યાયાધીશના આદેશ સાથે સંબંધિત અગાઉના નિર્ણયની ચોકસાઈની તપાસ કરી શકે છે.રઘુબીર સિંહ (કાનૂની પ્રતિનિધિઓ વગેરે દ્વારા ભારત સરકાર અને અન્ય વિરુદ્ધ રઘુબીર સિંહ (મૃત), (૧૯૮૯) ૨ એસ.સી.સી. ૭૫૪) અને હંસોલી દેવી (ભારત સરકાર અને અન્ય વિરુદ્ધ હંસોલી દેવી અને અન્ય, (૨૦૦૨) ૭ એસ.સી.સી. ૨૭૩) માં આવી સ્થિતિ હતી. "

ઉપરોક્ત આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને, આ બાબતને પાંચ ન્યાયાધીશોની બનેલી બંધારણીય બેન્ચ સમક્ષ સૂચિબદ્ધ કરવી જરૂરી હતી.

અગાઉ નોંધ્યું છે તેમ, અમે જે રીતે આ બાબત સાથે વ્યવહાર કરવાનો ઈરાદો ધરાવીએ છીએ તે ધ્યાનમાં લેતા, મોટી બેન્ચનો સંદર્ભ લેવાની જરૂર નથી.

૯. ભા.દં.સં.ની કલમ ૪૯૭ અને ૪૯૮ આ રીતે વાંચે છેઃ –

કલમ ૪૯૭:વ્યભિચાર જે કોઈ એવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે જે અન્ય પુરુષની પત્ની છે અને જેને તે જાણે છે અથવા તેને માનવાનું કારણ ધરાવે છે, તે પુરુષની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના, આવા જાતીય સંબંધ બળાત્કારના ગુના સમાન નથી, તે વ્યભિચારના ગુના માટે દોષિત છે, અને તેને પાંચ વર્ષ સુધીની મુદતની કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે.આવા કિસ્સામાં પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા થવી જોઈએ નહીં.

કલમ ૪૯૮:કોઈ પરિણીત સ્ત્રીને ઉશ્કેરવી અથવા દૂર કરવી અથવા ગુનાહિત ઈરાદાથી અટકાયત કરવી, જે કોઈ પણ સ્ત્રી કે જેને તે જાણે છે અથવા જેને

અન્ય કોઈ પુરુષની પત્ની હોવાનું માનવાનું કારણ ધરાવે છે, તે પુરુષ પાસેથી, અથવા તે પુરુષ વતી તેની સંભાળ રાખતી કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી, તે કોઈ પણ વ્યક્તિ સાથે ગેરકાયદેસર સંભોગ કરી શકે તે હેતુથી, અથવા આવી કોઈ સ્ત્રીને છુપાવે છે અથવા તે હેતુથી અટકાયત કરે છે, તેને બે વર્ષ સુધીની મુદતની કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે. "

૧૦. ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૯૮ લગ્ન સામેના ગુનાઓ માટે કાર્યવાહીની જોગવાઈ કરે છે.કલમ ૧૯૮ નીચે પુનઃઉત્પાદિત થયેલ છેઃ –

૧૯૮. લગ્ન સામેના ગુનાઓ માટે કાર્યવાહી.—(૧) કોઈ પણ અદાલત ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦ નો ૪૫) ના પ્રકરણ XX હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાની નોંધ લેશે નહીં સિવાય કે ગુનાથી પીડિત કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદ પરઃ

પૂરી પાડવામાં આવેલ છે કે –

(એ) જો આવી વ્યક્તિ અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય અથવા મૂર્ખ અથવા પાગલ હોય, અથવા બીમારી અથવા અશક્તતાથી ફરિયાદ કરવામાં અસમર્થ હોય, અથવા એવી સ્ત્રી હોય કે જેને સ્થાનિક રિવાજો અને રીતભાત અનુસાર જાહેરમાં હાજર રહેવા માટે દબાણ ન કરવું જોઈએ, તો કોઈ અન્ય વ્યક્તિ અદાલતની પરવાનગી સાથે તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે;

(બી) જ્યાં આવી વ્યક્તિ પતિ છે અને તે સંઘના કોઈપણ સશસ્ત્ર દળોમાં એવી શરતો હેઠળ સેવા આપી રહ્યો છે કે જે તેના કમાન્ડિંગ ઓફિસર દ્વારા તેને

વ્યક્તિગત રીતે ફરિયાદ કરવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે ગેરહાજરીની રજા મેળવવામાં અવરોધે છે, તો પેટા–કલમ (૪) ની જોગવાઈઓ અનુસાર પતિ દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈ વ્યક્તિ તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે;

(સી) જ્યાં ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦નો ૪૫) ની કલમ ૪૯૪ અથવા કલમ ૪૯૫ હેઠળ દંડનીય ગુનાથી પીડિત વ્યક્તિ પત્ની હોય, ત્યાં તેના વતી તેના પિતા, માતા, ભાઈ, બહેન, પુત્ર અથવા પુત્રી દ્વારા અથવા તેના પિતાના અથવા માતાના ભાઈ અથવા બહેન દ્વારા અથવા અદાલતની પરવાનગી સાથે, લોહી, લગ્ન અથવા દત્તક દ્વારા તેની સાથે સંબંધિત અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદ કરી શકાય છે.

(૨) પેટા–કલમ (૧) ના હેતુઓ માટે, સ્ત્રીના પતિ સિવાયની કોઈ પણ વ્યક્તિ ઉક્ત સંહિતાની કલમ ૪૯૭ અથવા કલમ ૪૯૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું ગણાશે નહિ.પરંતુ પતિની ગેરહાજરીમાં, કોઈ વ્યક્તિ કે જેણે આ પ્રકારનો ગુનો નોંધવામાં આવ્યો હોય તે સમયે તેના વતી સ્ત્રીની સંભાળ રાખી હતી, તે અદાલતની પરવાનગી સાથે તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે.

(૩) જ્યારે પેટા–કલમ (૧) ના પરંતુકના ખંડ (એ) હેઠળ આવતા કોઈ પણ કિસ્સામાં, અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની વ્યક્તિ અથવા પાગલ વ્યક્તિ વતી ફરિયાદ કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, જેની નિમણૂક કરવામાં આવી નથી અથવા સક્ષમ અધિકારી દ્વારા સગીર અથવા પાગલ વ્યક્તિના વાલી તરીકે જાહેર કરવામાં આવી નથી, અને અદાલતને સંતોષ થાય છે કે આ રીતે નિયુક્ત અથવા

જાહેર કરાયેલ વાલી છે, ત્યારે અદાલત રજા માટેની અરજી મંજૂર કરતા પહેલા, આવા વાલીને નોટિસ આપવાનું કારણ બનશે અને તેને સાંભળવાની વાજબી તક આપશે.

(૪) પેટા–કલમ (૧) ના પરંતુકના ખંડ (બી) માં ઉલ્લેખિત અધિકૃતતા લેખિતમાં હોવી જોઈએ, પતિ દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે અથવા અન્યથા પ્રમાણિત કરવામાં આવશે, જેમાં એવી અસરનું નિવેદન હોવું જોઈએ કે જે આરોપોની જાણ કરવામાં આવી છે કે જેના પર ફરિયાદ સ્થાપિત થવાની છે, તેના કમાન્ડિંગ ઓફિસર દ્વારા પ્રતિ–હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે, અને તેની સાથે તે અધિકારી દ્વારા હસ્તાક્ષરિત પ્રમાણપત્ર હશે કે જે વ્યક્તિગત રીતે ફરિયાદ કરવાના હેતુથી પતિને હાલમાં ગેરહાજરીની રજા આપી શકાતી નથી.

(૫) પેટા–કલમ (૪) ની જોગવાઈઓનું પાલન કરતો અને આવી અધિકૃતતાનો દાવો કરતો કોઈપણ દસ્તાવેજ અને તે પેટા–કલમ દ્વારા જરૂરી પ્રમાણપત્ર હોવાનો દાવો કરતો કોઈપણ દસ્તાવેજ, જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, સાચો હોવાનું માનવામાં આવશે અને પુરાવામાં પ્રાપ્ત કરવામાં આવશે.

(૬) કોઈ પણ અદાલત ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની કલમ ૩૭૬ હેઠળ ગુનાની નોંધ લેશે નહીં, જ્યાં આવા ગુનામાં કોઈ પુરુષ દ્વારા તેની પોતાની પત્ની સાથે જાતીય સંભોગનો સમાવેશ થાય છે, પત્નીની ઉંમર ૩ [અઢાર વર્ષ] થી ઓછી હોય, જો અપરાધની તારીખથી એક વર્ષથી વધુ સમય વીતી ગયો હોય.

(૭) આ કલમની જોગવાઈઓ ગુનાને પ્રોત્સાહન આપવા અથવા કરવાનો પ્રયાસ કરવા માટે લાગુ પડે છે કારણ કે તે ગુનાને લાગુ પડે છે. "

૧૧. ઉપરોક્ત જોગવાઈના અવલોકન પર, તે સ્પષ્ટ છે કે મહિલાના પતિને ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અને ૪૯૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓ માટે પીડિત વ્યક્તિ ગણવામાં આવ્યો છે. જ્યારે પતિ ગેરહાજર હોય ત્યારે ફરિયાદ નોંધાવવા માટે કોણ હકદાર છે તે અંગે બાકીનો પરંતુક એક અપવાદ બનાવે છે.એ નોંધવું જોઈએ કે આ ગુનો બિન–સંજ્ઞેય છે.

૧૨. ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ મામલાનો ઉલ્લેખ કરતી વખતે આ જોગવાઈની અસર પર ટૂંકમાં ધ્યાન આપ્યું હતું.બંધારણીય માન્યતાની પ્રશંસા કરવા માટે, સૌપ્રથમ, આપણે અગાઉની ઘોષણાઓ અને તેમાં પ્રતિપાદિત સિદ્ધાંતો અને આવી જોગવાઈઓનો અલગ દ્રષ્ટિકોણ કેવી રીતે રાખી શકીએ તેની સાથે વ્યવહાર કરીશું.યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) માં જે કહેવામાં આવ્યું છે તેનો આપણે પહેલેથી જ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

૧૩. સૌમિત્રી વિષ્ણુ (ઉપરોક્ત) માં બંધારણની અનુચ્છેદ ૩૨ હેઠળ દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીમાં ભા.દં.સં.ની કલમ ૪૯૭ની માન્યતાને પડકારવામાં આવી હતી. અમે તથ્યાત્મક મેટ્રિક્સની જાહેરાત કરવા માંગતા નથી.ત્રણ

ન્યાયાધીશોની બેન્ચ સમક્ષ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૯૭ પતિને વ્યભિચાર કરનાર સામે કેસ ચલાવવાનો અધિકાર આપે છે પરંતુ તે પત્નીને જે મહિલા સાથે તેના પતિએ વ્યભિચાર કર્યો છે તેની સામે કેસ ચલાવવાનો કોઈ અધિકાર આપતું નથી; કે કલમ ૪૯૭ પત્નીને બીજી સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરનાર પતિ સામે કેસ ચલાવવાનો કોઈ અધિકાર આપતું નથી; અને કલમ ૪૯૭ એવા કિસ્સાઓમાં લેતું નથી કે જ્યાં પતિ અપરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધો ધરાવે છે અને પરિણામે પતિઓને અપરિણીત સ્ત્રીઓ સાથે લગ્નેત્તર સંબંધ બાંધવા માટે કાયદા હેઠળ મફત લાઇસન્સ હોય.તે ઉપરાંત, રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૯૭ એ 'લિંગ ભેદભાવ', 'કાયદાકીય નિરંકુશતા' અને 'પુરુષ વર્ચસ્વવાદ' નું ખુલ્લું ઉદાહરણ છે.પ્રથમ નજરમાં, એવું લાગે છે કે તે મહિલાઓના હિતોની સેવા કરવાના હેતુથી એક ફાયદાકારક કાયદો છે, પરંતુ નજીકથી તપાસ કર્યા પછી, એવું જાણવા મળે છે કે આ વિભાગમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈ એક પ્રકારની 'રોમેન્ટિક પિતૃવાદ' છે, જે એવી ધારણામાંથી ઉદ્ભવે છે કે સ્ત્રીઓ, સંપત્તિઓની જેમ, પુરુષોની સંપત્તિ છે.

૧૪. કોર્ટે રજૂઆતોનો ઉલ્લેખ કર્યો અને આ રીતે ચુકાદો આપ્યોઃ –

“.....દલીલ ખરેખર આ તરફ આવે છે કે વ્યભિચારના ગુનાની મર્યાદાને લંબાવીને વ્યાખ્યાને ફરીથી બનાવવી જોઈએ જેથી, પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેને વ્યભિચારના ગુના માટે સજા થવી જોઈએ.જો આવી દલીલ સ્વીકાર્ય હોય, તો દંડાત્મક કાયદાની કેટલીક જોગવાઈઓને આ આધાર પર રદ કરવી પડી શકે છે

કે, તેમની વ્યાખ્યામાં અથવા સજાની તેમની પ્રિસ્ક્રિપ્શનમાં, તેઓ પૂરતા પ્રમાણમાં નથી જતા.ઉદાહરણ તરીકે, એક દલીલ રજૂ કરી શકાય છે કે શા માટે લૂંટનો ગુનો દંડ સંહિતાની કલમ ૩૯૨ હેઠળ દસ વર્ષની કેદની સજાને પાત્ર હોવો જોઈએ પરંતુ વ્યભિચારના ગુનામાં માત્ર પાંચ વર્ષની સજા સાથે સજા થવી જોઈએઃ—લગ્નનું ઘર તોડવું એ ઘર તોડવા કરતાં ઓછો ગંભીર ગુનો નથી. "

આવી દલીલો કાયદાની નીતિ પર જાય છે, તેની બંધારણીયતા પર નહીં, સિવાય કે નીતિનો અમલ કરતી વખતે બંધારણની કોઈપણ જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન કરવામાં આવે.અમે સ્વીકારી શકતા નથી કે વ્યભિચારના ગુનાને વ્યાખ્યાયિત કરવામાં જેથી ગુનેગારોના વર્ગને પુરુષો સુધી મર્યાદિત કરી શકાય, કોઈપણ બંધારણીય જોગવાઈનું ઉલ્લંઘન થાય છે.તે સામાન્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવે છે કે તે પુરુષ છે જે પ્રલોભક છે અને સ્ત્રી નથી.વર્ષોથી આ સ્થિતિમાં થોડો ફેરફાર થયો હોઈ શકે છે પરંતુ સમાજ જે 'પરિવર્તન' માંથી પસાર થયો છે તેની નોંધ લેવા માટે કલમ ૪૯૭ માં યોગ્ય રીતે સુધારો કરવો જોઈએ કે કેમ તે અંગે વિચારણા કરવાની જવાબદારી વિધાનસભાની છે. "

આગળ જતાં, ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે તે કલમમાં વ્યાખ્યાયિત વ્યભિચારનો ગુનો માત્ર પુરુષ દ્વારા જ કરી શકાય છે, સ્ત્રી દ્વારા નહીં.ખરેખર, આ કલમ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે પણ સજા કરવામાં આવશે નહીં.પછી કોઈ ફરિયાદ કરી શકાતી નથી કે કલમ પત્નીને પતિ સામે વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.કાયદાનું ચિંતન, દેખીતી રીતે, એ છે કે પત્ની, જે અન્ય પુરુષ સાથે

ગેરકાયદેસર સંબંધમાં સામેલ છે, તે પીડિત છે અને ગુનાનો લેખક નથી.કલમ ૪૯૭માં વ્યાખ્યાયિત વ્યભિચારના ગુનાને વિધાનસભા દ્વારા વૈવાહિક ઘરની પવિત્રતા સામેના ગુના તરીકે ગણવામાં આવે છે, જે સામાન્ય રીતે પુરુષ દ્વારા કરવામાં આવતું કૃત્ય છે.તેથી, જે લોકો તે પવિત્રતાને અશુદ્ધ કરે છે તેમને કાયદાની જાળમાં લાવવામાં આવે છે.એક અર્થમાં, એ જ મુદ્દો પાછો ફર્યો છે; કોણ કોની સામે કાર્યવાહી કરી શકે છે જેના માટે ગુનો આધાર રાખે છે, પ્રથમ, ગુનાની વ્યાખ્યા પર અને બીજું, કાર્યવાહીના અધિકાર પર કાર્યવાહીના કાયદા દ્વારા મૂકવામાં આવેલા પ્રતિબંધો પર.

૧૫. કોર્ટે આગળ કહ્યું: –

“.....કલમ ૪૯૭માં એવી જોગવાઈ નથી કે તેણીને ફરિયાદી પક્ષમાં જરૂરી પક્ષકાર તરીકે સામેલ કરવી જોઈએ અથવા તેણીને સુનાવણીનો અધિકાર હશે, તેથી આ કલમ ખરાબ હોવાનું કહેવાય છે.વકીલ સાચો છે કે કલમ ૪૯૭ માં પરિણીત મહિલાની સુનાવણી માટેની જોગવાઈ નથી કે જેની સાથે આરોપીએ વ્યભિચાર કર્યો હોવાનો આરોપ છે.પરંતુ, તે એ દરખાસ્તને યોગ્ય ઠેરવતું નથી કે તેણી સુનાવણીમાં સાંભળવા માટે હકદાર નથી.અમને કોઈ શંકા નથી કે જો પત્ની ટ્રાયલ કોર્ટ અરજી કરે કે વ્યભિંચારના પ્રશ્ન પર તારણ નો ધવામાં આવે તે પહેલાં તેની સુનાવણી થવી જોઈએ, તો અરજીને અદાલત તરફથી યોગ્ય વિચારણા મળશે.મૂળ અથવા વિશેષણ ફોજદારી કાયદામાં એવું કંઈ નથી, જે અદાલતને કોઈ પક્ષને સુનાવણી કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, જે કોર્ટના નિર્ણયથી સીધી અને તાત્કાલિક પ્રતિકૂળ અસર પામે તેવી શક્યતા છે.હકીકતમાં, ફોજદારી

કાયદામાં એવા કિસ્સાઓ અજ્ઞાત નથી કે જ્યાં ફરિયાદી સરકારી વકીલની જવાબદારીમાં હોવા છતાં, ખાનગી ફરિયાદીને કાર્યવાહીની દેખરેખ રાખવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે.એક પગલું આગળ વધીને, તેના પતિએ આક્ષેપ કર્યો છે તેમ, આરોપીએ તેની સાથે વ્યભિચાર કર્યો હોવાનું પ્રતિકૂળ તારણ નોંધાય તે પહેલાં પત્નીને સુનાવણીની મંજૂરી આપી શકાય.સાંભળવાનો અધિકાર એ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત છે, જોકે તમામ પરિસ્થિતિઓમાં નહીં.તે અધિકારને યોગ્ય કિસ્સાઓમાં કાયદામાં વાંચી શકાય છે.તેથી, હકીકત એ છે કે પત્નીની સુનાવણી માટેની જોગવાઈ કલમ ૪૯૭ માં સમાવિષ્ટ નથી, તે કલમને અનુચ્છેદ ૨૧ નું ઉલ્લંઘન કરતી કલમ તરીકે ગેરબંધારણીય બનાવી શકતી નથી. "

આમ કહીને, કોર્ટે યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) પર આધાર રાખ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરતું નથી અને અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે લગ્નની સ્થિરતા તિરસ્કારપાત્ર આદર્શ નથી.આ અભિપ્રાયને ધ્યાનમાં રાખીને કોર્ટે અરજીને ફગાવી દીધી હતી.

૧૬. વી. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો ((૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨) માં, કોર્ટે જોગવાઈની રચનાનું વિશ્લેષણ કર્યું અને ચુકાદો આપ્યોઃ –

“.....આમ કાયદો ન તો ઉલ્લંઘન કરનારી પત્નીના પતિને તેની પત્ની સામે કેસ ચલાવવાની મંજૂરી આપે છે અને ન તો કાયદો પત્નીને તેના પ્રત્યે

વિંશ્વાસઘાત કરવા બદલ ઉલ્લઘન કરનાર પતિ સામે કેસ ચલાવવાની મંજૂરી આપે છે.આમ પતિ અને પત્ની બંને ફોજદારી કાયદાના હથિયારથી એકબીજાને મારવામાં અક્ષમ છે.અરજદારની પત્ની દલીલ કરે છે કે કાયદો પતિને તેની વિશ્વાસઘાતી પત્ની સામે કેસ ચલાવવાની મંજૂરી આપે છે કે નહીં, પત્ની તેના વિશ્વાસઘાતી પતિ સામે કેસ ચલાવવામાં કાયદેસર રીતે અક્ષમ થઈ શકતી નથી.

તેણે સૌમિત્રી વિષ્ણુ (ઉપરોક્ત) માં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ પર ભારે નિર્ભરતા મૂકી હતી અને જણાવ્યું હતું કે સમુદાય 'બહારના' ને સજા કરે છે જે વૈવાહિક ઘરમાં પ્રવેશ કરે છે અને પતિ–પત્નીમાંથી કોઈ એક સાથે ગેરકાયદેસર સંબંધ વિકસાવીને વૈવાહિક સંબંધની પવિત્રતાના ઉલ્લંઘનની ઘટના બને છે.તેણે આગળ કહ્યું કે તે બંને પતિ–પત્નીઓને ફોજદારી કાયદાના હથિયારથી એકબીજાને મારવા માટે હથિયાર આપતું નથી.એટલા માટે, ન તો પતિ પત્ની સામે કેસ ચલાવી શકે છે અને તેને જેલમાં મોકલી શકે છે, ન તો પત્ની પતિ સામે કેસ ચલાવી શકે છે અને તેને જેલમાં મોકલી શકે છે.જાતિના આધારે કોઈ ભેદભાવ નથી.જ્યારે વૈવાહિક ઘરની પવિત્રતાનું ઉલ્લંઘન કરનાર બહારના વ્યક્તિને સજા કરવામાં આવે છે, ત્યારે એક સવાર ઉમેરવામાં આવ્યો છે કે જો બહારની વ્યક્તિ મહિલા હોય, તો તેને સજા કરવામાં આવતી નથી.આમ, મહિલાની 'વિરુદ્ધ' ને બદલે તેની 'તરફેણમાં' વિપરીત ભેદભાવ છે.કાયદો એકબીજાના કહેવા પર કોઈ પણ જીવનસાથીની સજાની કલ્પના કરતો નથી.આમ, સ્ત્રી સામે કોઈ ભેદભાવ નથી કારણ કે તેણીને તેના પતિ સામે કેસ ચલાવવાની મંજૂરી નથી.પતિને મંજૂરી નથી કારણ કે કાયદાની નજરમાં પત્નીને

ગુનેગાર તરીકે ગણવામાં આવતી નથી.પત્નીને મંજૂરી નથી કારણ કે કલમ ૧૯૮ (૨) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૧૯૮ (૧) તેને આમ કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.અંતિમ વિશ્લેષણમાં, કાયદાએ એકબીજા સામે કેસ ચલાવવા અથવા એકબીજાને કેદ કરવાની બાબતમાં બંનેને સમાન હાથે ન્યાય આપ્યો છે.આમ, કલમ ૧૯૮ (૨) ફો.કા.સં. ના અવકાશને સીમિત કરવામાં અને તેને એવી રીતે ઘડવામાં કોઈ ભેદભાવ કરવામાં આવ્યો નથી કે વ્યભિચાર કરનાર સામે કેસ ચલાવવાનો અધિકાર વ્યભિચાર કરનારના પતિ સુધી મર્યાદિત હોય પરંતુ વ્યભિચાર કરનારની પત્ની સુધી વિસ્તારવામાં આવ્યો ન હોય.આ દ્રષ્ટિકોણ વ્યક્ત કરતાં કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે આ જોગવાઈ પ્રતિકૂળ ભેદભાવના આરોપ માટે સંવેદનશીલ નથી.

૧૭. ડબ્લ્યુ. કલ્યાણી વિ. સ્ટેટ થ્રુ ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ અને અન્ય ((૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮) માં કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ –

“૧૦. આ જોગવાઈ હાલમાં મજબૂત લિંગ પૂર્વગ્રહ દર્શાવવા માટે અમુક તબક્કાઓ તરફથી ટીકા હેઠળ છે કારણ કે તે પરિણીત મહિલાની સ્થિતિને લગભગ તેના પતિની મિલકત બનાવે છે.પરંતુ કાયદાની દ્રષ્ટિએ, તે કલમના સાદા વાંચનથી સ્પષ્ટ થાય છે કે વ્યભિચારના ગુના માટે માત્ર એક જ માણસ સામે કાર્યવાહી કરી શકાય છે અને સજા કરી શકાય છે.ખરેખર, આ કલમ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે પણ સજા કરી શકાતી નથી.આમ, અપીલકર્તા એક મહિલા છે તે માત્ર હકીકત તેણીને વ્યભિચારના

આરોપથી સંપૂર્ણપણે મુક્ત બનાવે છે અને તે ગુના માટે તેણી સામે કાર્યવાહી કરી શકાતી નથી. "

એ નોંધવું જોઇએ કે, આ કેસમાં બંધારણીય માન્યતાનો મુદ્દો ઊભો થયો ન હતો.

૧૮. આ તબક્કે, અમને લાગે છે કે એવું લાગે છે કે અમે ફક્ત કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. અને કલમ ૧૯૮ ફો.કા.સં.ની બંધારણીય માન્યતા સાથે વ્યવહાર કરવા જઈ રહ્યા છીએ. અરજદારના વિદ્વાન વિદ્વાન કાઉન્સેલ રજૂ કરે છે કે તેની પ્રકૃતિ દ્વારા જોગવાઈ મનસ્વી છે અને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ની અવગણના કરે છે.શાયરા બાનો વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો ((૨૦૧૭) ૯ એસ.સી.સી. ૧) માં, ન્યાયમૂર્તિ નરીમન દ્વારા બોલતા બહુમતીએ આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ –

“૬૦. અમે જેમ પ્રયાસ કર્યો તેમ, આ ચુકાદામાં કોઈ ગુણોત્તર શોધવાનું મુશ્કેલ છે, કારણ કે ચુકાદાનો એક ભાગ બીજા ભાગથી વિરોધાભાસી છે.જો એક ચોક્કસ કાયદાકીય કાયદો પહેલેથી જ પડકાર હેઠળ છે, તો અન્ય સમાન કાયદાઓ કે જેને પણ પડકારવામાં આવ્યા હતા તેનો આ અદાલત દ્વારા નિકાલ ન થવો જોઈએ તેનું કોઈ કારણ નથી.ઉપરોક્ત સિવાય, પ્રેમચંદ ગર્ગ (સુપ્રા) ના પ્રકાશમાં આવા ઘટાડાની પ્રશંસા કરવી થોડી મુશ્કેલ છે.તેથી, આ ચુકાદો એ હદ સુધી કે તે ઓછામાં ઓછા બે બંધારણ ૩૪૬ બેન્ચના નિર્ણયોની વિરુદ્ધ છે, તેને સંભવતઃ સારો કાયદો ન કહી શકાય.

૬૧. આ તબક્કે એ જોવું જરૂરી છે કે ૧૯૩૭ના કાયદા દ્વારા મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન થયું છે કે કેમ કારણ કે તે ભારતની અદાલતોમાં કાયદાના નિયમ તરીકે ત્રણ તલાકને લાગુ કરવા માંગે છે.

૬૨. ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ એ બંધારણની પ્રસ્તાવનામાં જણાવેલી સ્થિતિ અને તકની સમાનતાનું એક પાસું છે.આ કલમ સ્વાભાવિક રીતે પોતાને બે ભાગોમાં વિભાજિત કરે છે–(૧) કાયદા સમક્ષ સમાનતા અને (૨) કાયદાનું સમાન રક્ષણ.આ અદાલતના ચુકાદાઓએ એ હકીકતનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કે કાયદા સમક્ષ સમાનતાનો ખ્યાલ યુ. કે. ના કાયદા પરથી લેવામાં આવ્યો છે અને કાયદાનું સમાન રક્ષણ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાના બંધારણના ૧૪મા સુધારા પરથી લેવામાં આવ્યું છે.એક ચોંકાવનારા ચુકાદામાં, ન્યાયમૂર્તિ સુબ્બા રાવે, ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ દેવમાન ઉપાધ્યાય, (૧૯૬૧) ૧ એસ.સી.આર. ૧૪,૩૪ માં અસંમતિ દર્શાવતા આગળ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે કાયદા સમક્ષ સમાનતા એ નકારાત્મક ખ્યાલ છે, ત્યારે કાયદાનું સમાન રક્ષણ હકારાત્મક સામગ્રી ધરાવે છે.આ અદાલતના પ્રારંભિક ચુકાદાઓએ અનુચ્છેદ ૧૪ના 'ભેદભાવ' પાસાનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને એક નિયમ વિકસાવ્યો હતો જેના દ્વારા વિષયોને વર્ગીકૃત કરી શકાય.જો ૩૪૭ હાંસલ કરવાના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને વર્ગીકરણ 'સમજી શકાય તેવું' હતું, તો તે અનુચ્છેદ ૧૪ ના ભેદભાવ વિરોધી પાસા હેઠળ પસાર થશે.ફરીથી, ન્યાયમૂર્તિ સુબ્બા રાવે લક્ષ્મણ દાસ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય, (૧૯૬૩) ૨ એસ.સી.આર. ૩૫૩ માં ૩૯૫ પર અસંમતિ દર્શાવતા ચેતવણી આપી હતી કેઃ

“૫૦. વર્ગીકરણના સિદ્ધાંત પર વધુ પડતો ભાર મૂકવો અથવા વર્ગીકરણ માટે અમુક આધાર શોધવાનો બેચેન અને સતત પ્રયાસ ધીમે ધીમે અને અસ્પષ્ટ રીતે લેખને તેની ભવ્ય સામગ્રીથી વંચિત કરી શકે છે. "

તેમણે ઉપરોક્ત કલમને વ્યવહારુ સામગ્રી આપવા માટે અદાલતો દ્વારા વિકસાવવામાં આવેલા 'સહાયક નિયમ' તરીકે વર્ગીકરણના સિદ્ધાંતનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

૬૩. ૧૯૭૪ પહેલાના યુગમાં, આ અદાલતના ચુકાદાઓ અનુચ્છેદ ૧૪ના 'કાયદાના શાસન' અથવા 'સકારાત્મક' પાસાનો સંદર્ભ આપતા હતા, જેનો સહવર્તી એ છે કે જો કોઈ કાર્યવાહી મનસ્વી હોવાનું જણાય અને તેથી, ગેરવાજબી હોય, તો તે અનુચ્છેદ ૧૪માં સમાવિષ્ટ કાયદાના સમાન રક્ષણને નકારી કાઢશે અને આ આધાર પર તેને રદ કરવામાં આવશે.

એસ. જી. જયસિંઘાની વિરુદ્ધ ભારત સરકાર, (૧૯૬૭) ૨ એસ.સી.આર. ૭૦૩ માં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

“આ સંદર્ભમાં એ વાત પર ભાર મૂકવો મહત્વપૂર્ણ છે કે મનસ્વી શક્તિની ગેરહાજરી એ કાયદાના શાસનની પ્રથમ આવશ્યકતા છે જેના પર આપણી સમગ્ર બંધારણીય વ્યવસ્થા આધારિત છે.કાયદાના શાસન દ્વારા સંચાલિત પ્રણાલીમાં, જ્યારે કાર્યકારી સત્તાવાળાઓને આપવામાં આવે છે, ત્યારે તે સ્પષ્ટ રીતે નિર્ધારિત મર્યાદામાં મર્યાદિત હોવી જોઈએ.આ દ્રષ્ટિકોણથી કાયદાના શાસનનો અર્થ એ છે કે જાણીતા સિદ્ધાંતો અને નિયમોને લાગુ કરીને નિર્ણયો લેવા જોઈએ

અને સામાન્ય રીતે, આવા નિર્ણયો અનુમાનિત હોવા જોઈએ અને નાગરિકને ખબર હોવી જોઈએ કે તે ક્યાં છે.જો કોઈ સિદ્ધાંત વિના અથવા કોઈ નિયમ વિના નિર્ણય લેવામાં આવે તો તે અણધારી છે અને આવો નિર્ણય કાયદાના શાસન અનુસાર લેવામાં આવેલા નિર્ણયની વિરુદ્ધ છે.(બંધારણનો ડાયસી કાયદો– ૧૦મી આવૃત્તિ, પરિચય cx) જુઓ.યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ વિ. વન્ડરલિક [૩૪૨ યુ. એસ. ૯૮] માં ન્યાયાધીશ ડગ્લાસે જણાવ્યું હતું કે, કાયદો તેની શ્રેષ્ઠ ક્ષણો સુધી પહોંચી ગયો છે, "૯.when તેણે માણસને કોઈ શાસકની અમર્યાદિત વિવેકબુદ્ધિથી મુક્ત કર્યો છે.જ્યાં વિવેક સંપૂર્ણ છે, ત્યાં માણસે હંમેશા સહન કર્યું છે. "

તે આ અર્થમાં છે કે કાયદાના શાસનને કેપ્રિસનો કટ્ટર દુશ્મન કહી શકાય.

વિવેકબુદ્ધિ, જેમ કે લોર્ડ મેન્સફિલ્ડે તેને જહોન વિલ્ક્સ [(૧૭૭૦) ૪ બરના કિસ્સામાં ક્લાસિક શબ્દોમાં જણાવ્યું હતું.૨૫૨૮ ૨૫૩૯ પર],

“તેનો અર્થ કાયદા દ્વારા સંચાલિત યોગ્ય વિવેકબુદ્ધિ થાય છે.તે રમૂજ દ્વારા નહીં પણ નિયમ દ્વારા સંચાલિત થવો જોઈએઃતે મનસ્વી, અસ્પષ્ટ અને કાલ્પનિક ન હોવું જોઈએ.

આ સેવા નિયમો વરિષ્ઠતાના નિયમો હોવાના સંદર્ભમાં હતું, જે આવકવેરાના વિભાગને લાગુ પડે છે, જેને ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન માનવામાં આવે છે.

૧૯. ત્યારબાદ, અમારા વિદ્વાન ભાઈએ મૈસૂર રાજ્ય વિરુદ્ધ એસ. આર. જયરામ ((૧૯૬૮) ૧ એસ.સી.આર. ૩૪૯), ઈન્દિરા નેહરુ ગાંધી વિરુદ્ધ રાજ નારાયણ (૧૯૭૫) પૂરક એસ.સી.સી. ૧), ઇ. પી. રોયપ્પા વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય (૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩), મેનકા ગાંધી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૧૯૭૮) ૧ એસ.સી.સી. ૨૪૮), એ. એલ. કાલરા વિરુદ્ધ પ્રોજેક્ટ એન્ડ ઇક્વિપમેન્ટ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (૧૯૮૪) ૩ એસ.સી.સી. ૩૧૬), અજય હાસિયા વિરુદ્ધ ખાલિદ મુજીબ સે. મિટ્ટૂ વિરુદ્ધ પંજાબ રાજ્ય ((૧૯૮૩) ૨ એસ.સી.સી. ૨૭૭) અને સુનીલ બત્રા વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્ર ((૧૯૭૮) ૪ એસ.સી.સી. ૪૯૪) માં કે. આર. લક્ષ્મણન વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય (૧૯૯૬) ૨ એસ.સી.સી. ૨૨૬) અને અન્ય બે બંધારણીય ખંડપીઠે ચુકાદાઓ આપ્યા હતા અને આખરે આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ –

“તેથી, ઉપરોક્ત બંધારણીય ખંડપીઠે આપેલા બે ચુકાદાઓ વાંચીને પણ સ્પષ્ટ થાય છે કે અનુચ્છેદ ૧૪નો ઉલ્લેખ વૈધાનિક કાયદાની બંધારણીય અમાન્યતાના સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યો છે જે દર્શાવે છે કે જો આવા વૈધાનિક કાયદો 'મનસ્વી' હોવાનું જણાય તો તેને રદ કરવામાં આવશે. "

અને ફરીથીઃ –

“તેથી, ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં નિર્ધારિત સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાની કસોટી અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ અમાન્ય કાયદા તેમજ ગૌણ કાયદાને લાગુ પડશે.તેથી, સ્પષ્ટ મનસ્વીતા, વિધાનસભા દ્વારા તરંગી રીતે, અતાર્કિક રીતે અને/અથવા પર્યાપ્ત નિર્ધારિત સિદ્ધાંત વિના કરવામાં આવવી જોઈએ.ઉપરાંત, જ્યારે કંઈક એવું

કરવામાં આવે છે જે અતિશય અને અપ્રમાણસર હોય, ત્યારે આવા કાયદા સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હશે.તેથી અમારો મત છે કે ઉપર સૂચવ્યા મુજબ સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાના અર્થમાં મનસ્વીતા અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ પણ કાયદાને નકારી કાઢવા માટે લાગુ થશે. "

૨૦. અમે આ અભિપ્રાય સાથે આદરપૂર્વક સહમત છીએ.

૨૧. યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) માં, કોર્ટે મહિલાઓના રક્ષણને ભેદભાવપૂર્ણ નહીં પણ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ની કલમ (૩) હેઠળ હકારાત્મક જોગવાઈ તરીકે સમજ્યું હતું.અમે વિસ્તૃત ક્ષિતિજનો માર્ગ અપનાવવાનો ઈરાદો ધરાવીએ છીએ કારણ કે આ અદાલત દ્વારા લૈંગિક ન્યાયનું વિસ્તરણ કરવામાં આવ્યું છે.

૨૨. હવે આપણે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોના આધારસ્તંભ પર જોગવાઈનું પરીક્ષણ કરવા માટે આગળ વધી શકીએ છીએ.જોગવાઈના વાંચન પર, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે સ્ત્રીઓને પુરુષો માટે ગૌણ ગણવામાં આવે છે કારણ કે તે જણાવે છે કે જ્યારે પુરુષની સંમતિ અથવા સંમતિ હોય, ત્યારે કોઈ ગુનો નથી.આ સ્ત્રીને ચટેલની જેમ વર્તે છે.તે તેને માણસની સંપત્તિ તરીકે માને છે અને માલિકની ઈચ્છાને

સંપૂર્ણપણે આધીન છે.તે દંડની જોગવાઈનો મુસદ્દો તૈયાર કરવામાં આવ્યો ત્યારે પ્રચલિત સામાજિક વર્ચસ્વનું પ્રતિબિંબ છે.

૨૩. આપણે જોઈએ છીએ તેમ, આ જોગવાઈ પરિણીત સ્ત્રીને પતિની મિલકત તરીકે વર્તે છે.એ નોંધવું રસપ્રદ છે કે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ તેના કાર્યક્ષેત્રમાં અપરિણીત મહિલા અથવા વિધવા સાથે વધારાનો વૈવાહિક સંબંધ લાવતી નથી.'વ્યભિચાર' શબ્દકોષનો અર્થ એ છે કે પરિણીત વ્યક્તિ વ્યભિચાર કરે છે જો તે એવી સ્ત્રી સાથે સંભોગ કરે જેની સાથે તેણે લગ્ન કર્યા નથી.બ્લેક લૉ ડિક્શનરી અનુસાર, 'વ્યભિચાર' એ પરિણીત વ્યક્તિનો ગુનેગારના પતિ અથવા પત્ની સિવાયની વ્યક્તિ સાથે સ્વૈચ્છિક જાતીય સંબંધ છે.

જો કે, આ જોગવાઈએ તેને પ્રતિબંધિત બનાવી દીધું છે, જેના પરિણામે કોઈ વ્યક્તિ અમુક પરિસ્થિતિઓમાં વ્યભિચાર કરવા બદલ ગુનાહિત રીતે જવાબદાર બને છે, જ્યારે અન્ય પરિસ્થિતિઓમાં, તેને વ્યભિચાર કરનાર વ્યક્તિ તરીકે બ્રાન્ડ કરી શકાતો નથી, જેથી ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ની દોષિતતાને આમંત્રણ આપી શકાય. કલમ ૧૯૮ ફો.કા.સં. 'પીડિત વ્યક્તિ' સાથે સંબંધિત છે.કલમ ૧૯૮ ની પેટા–કલમ (૨) મહિલાના પતિને ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ હેઠળ કરવામાં આવેલા ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું માનવામાં આવે છે અને પતિની ગેરહાજરીમાં, કોઈ એવી વ્યક્તિ કે જેણે તે સમયે તેના વતી મહિલાની

સંભાળ રાખી હતી જ્યારે આવો ગુનો અદાલતની રજા સાથે કરવામાં આવ્યો હતો.તે વ્યભિચારીની પત્નીને વ્યથિત વ્યક્તિ ગણાતી નથી.આપણે જોઈએ છીએ તેમ, પીડિત વ્યક્તિની ગુનો અને માનવામાં આવતી વ્યાખ્યા સંપૂર્ણપણે અને સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી છે કારણ કે તે તર્કસંગત પણ લાગતું નથી અને તે ભારપૂર્વક કહી શકાય કે તે પતિને પત્ની સાથે તેની પસંદગી મુજબ વ્યવહાર કરવા માટે લાઇસન્સ આપે છે જે અત્યંત અતિશય અને અપ્રમાણસર છે.આપણે એવું વિચારવા માટે બંધાયેલા છીએ, કારણ કે તે સ્ત્રીને પ્રોત્સાહન આપનાર તરીકે ગણાતી નથી પરંતુ સ્ત્રીનું રક્ષણ કરે છે અને સાથે સાથે, તે પત્નીને પતિ સામે કોઈ ફોજદારી કાર્યવાહી દાખલ કરવા માટે સક્ષમ બનાવતી નથી.નિઃશંકપણે, તે નાગરિક કાર્યવાહી કરી શકે છે પરંતુ પતિ પણ નાગરિક કાર્યવાહી કરવાનો હકદાર છે.જો કે, તે જોગવાઈને સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી તરીકે સાચવતી નથી.તે બાબતનું એક પાસું છે.જો સમગ્ર જોગવાઈને આર્ગસ–આઇડ તરીકે સ્કેન કરવામાં આવે, તો આપણે જોઈએ છીએ કે એક તરફ, તે સ્ત્રીનું રક્ષણ કરે છે અને બીજી તરફ, તે બીજી સ્ત્રીનું રક્ષણ કરતું નથી.આ જોગવાઈનો તર્ક અભિગમની તાર્કિકતાની ગેરહાજરીથી પીડાય છે અને તેથી, અમને એમ કહેવામાં કોઈ ખચકાટ નથી કે તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ના સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હોવાના કારણે પીડાય છે.

૨૪. હાલમાં, અમે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ની પૃષ્ઠભૂમિ સામે આ મુદ્દાને સંબોધિત કરીશું.આ હેતુ માટે, મહિલાઓની ગરિમા અને લૈંગિક સમાનતાના ખ્યાલને ધ્યાનમાં રાખીને થોડી જગ્યા ફાળવવી જરૂરી છે.

૨૫. અરુણ કુમાર અગ્રવાલ અને અન્ય વિરુદ્ધ નેશનલ ઈન્શ્યોરન્સ કંપની લિમિટેડ અને અન્યો ((૨૦૧૦) ૯ એસ.સી.સી. ૨૧૮) માં, માર્ગ અકસ્માતમાં મૃત્યુ પામેલી મહિલાના આશ્રિતોને ચૂકવવાપાત્ર વળતરના નિર્ધારણ માટેના માપદંડ સાથે સંબંધિત મુદ્દો છે.તેમની પાસે નિયમિત આવક નહોતી.ન્યાયમૂર્તિ સિંઘવીએ ઘરની પત્નીની સરખામણી ઘરની સંભાળ રાખનાર અથવા નોકર અથવા કર્મચારી જે નિશ્ચિત સમયગાળા માટે કામ કરે છે તેની સાથે કરીને વળતર નક્કી કરવા સંબંધિત વલણને નકારી કાઢ્યું હતું.વિદ્વાન ન્યાયાધીશે તેને અન્યાયી, અન્યાયી અને અયોગ્ય માન્યું.તે સંદર્ભમાં, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે કહ્યું:
–

“૨૬. ભારતમાં અદાલતોએ સ્વીકાર્યું છે કે પત્ની દ્વારા ઘરમાં કરવામાં આવેલું યોગદાન અમૂલ્ય છે અને તેની ગણતરી નાણાંની દ્રષ્ટિએ કરી શકાતી નથી.બાળકો અને તેમના પતિ પ્રત્યે સાચા પ્રેમ અને સ્નેહ સાથે પત્ની દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી બિનજરૂરી સેવાઓ અને ઘરની બાબતોનું સંચાલન અન્ય લોકો દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવતી સેવાઓ સાથે સરખાવી શકાતું નથી.જ્યાં સુધી તેણી નોકરી કરતી ન હોય અને ચોક્કસ કલાકો માટે નોકરીદાતાના કામમાં હાજરી આપવી જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી તે આખો દિવસ

અને રાત પરિવારની સતત હાજરીમાં રહે છે. તેણી પતિ અને બાળકોની રસોઈ, કપડાં ધોવા વગેરે સહિતની તમામ જરૂરિયાતોની સંભાળ રાખે છે. તે નાના બાળકોને ભણાવે છે અને તેમના ભાવિ જીવન માટે અમૂલ્ય માર્ગદર્શન આપે છે.ઘરની સંભાળ રાખનાર અથવા નોકરાણી ઘરનું કામ કરી શકે છે, જેમ કે ભોજન રાંધવું, કપડાં અને વાસણો ધોવા, ઘરને સ્વચ્છ રાખવું વગેરે, પરંતુ તે ક્યારેય પત્ની/માતાનો વિકલ્પ ન બની શકે જે તેના પતિ અને બાળકોની નિઃસ્વાર્થ સેવા કરે છે. "

૨૬. ન્યાયમૂર્તિ ગાંગુલીએ તેમના સહમત અભિપ્રાયમાં ઓસ્ટ્રેલિયાના કૌટુંબિક સંપત્તિ કાયદાનો ઉલ્લેખ કર્યો હતો અને અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે આ કાયદાએ ખૂબ જ લૈંગિક સંવેદનશીલ અભિગમ અપનાવ્યો છે.વિદ્વાન ન્યાયાધીશે પુનરાવર્તન કર્યું: –

“લગ્નમાં પક્ષકારો દ્વારા રચાયેલા પરિવારના કલ્યાણ માટે લગ્નમાં પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવેલ યોગદાન અને લગ્નના કોઈપણ બાળકો, જેમાં ગૃહિણી અથવા માતાપિતાની ક્ષમતામાં કરવામાં આવેલ કોઈપણ યોગદાનનો સમાવેશ થાય છે. "

૨૭. મધ્યપ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ મદનલાલ ((૨૦૧૫) ૭ એસ.સી.સી. ૬૮૧) કેસમાં કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો હતો: –

“સ્ત્રીનું ગૌરવ તેના અવિનાશી અને અમર સ્વનો એક ભાગ છે અને કોઈએ તેને માટીમાં રંગવાનું ક્યારેય વિચારવું જોઈએ નહીં.કોઈ સમાધાન અથવા સમાધાન ન હોઈ શકે કારણ કે તે તેના સન્માનની વિરુદ્ધ હશે જે સૌથી વધુ મહત્વનું છે.તે પવિત્ર છે.કેટલીકવાર આશ્વાસન આપવામાં આવે છે કે ગુનાના ગુનેગારએ તેની સાથે લગ્ન કરવાનું સ્વીકાર્યું છે જે કુશળ રીતે દબાણ લાવવા સિવાય બીજું કંઈ નથી; અને અમે ભારપૂર્વક કહીએ છીએ કે અદાલતોએ આ છેતરપિંડીથી સંપૂર્ણપણે દૂર રહેવું પડશે જેથી કેસ પ્રત્યે નરમ અભિગમ અપનાવવામાં આવે, કારણ કે કોઈપણ પ્રકારનો ઉદાર અભિગમ અદભૂત ભૂલના ડબ્બામાં મૂકવો પડશે.અથવા તેને અલગ રીતે કહીએ તો, તે ભૂલના અભયારણ્યના ક્ષેત્રમાં હશે.
"

૨૮. પવન કુમાર વિરુદ્ધ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય ((૨૦૧૭) ૭ એસ.સી.સી. ૭૮૦) માં, મહિલાઓની સમાનતા અને ગૌરવની વિભાવના સાથે કામ કરતી અદાલતે અવલોકન કર્યું: –

“૪૭. સુસંસ્કૃત સમાજમાં છેડતી એ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ, જાહેર સ્થળો, ઉદ્યાનો, રેલવે સ્ટેશનો અને અન્ય જાહેર સ્થળોએ મહિલાઓની સતામણીનું કારણ બને છે, જે દર્શાવે છે કે મહિલાઓ માટે જરૂરી આદરની ભાવના સામાજિક રીતે વિકસાવવામાં આવી નથી.પુરુષની જેમ સ્ત્રીની પણ પોતાની જગ્યા હોય છે.બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ તેમને પુરુષોની જેમ જ સમાનતા મળે છે.બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ ગૌરવ સાથે જીવવાની બાંયધરી આપેલા અધિકારનું છેડતીના અપ્રિય કૃત્યમાં સામેલ થઈને ઉલ્લંઘન કરી શકાતું નથી.તે

બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ લિંગ સંવેદનશીલતા અને ન્યાયની મૂળભૂત વિભાવના અને મહિલાના અધિકારોને અસર કરે છે.તે સિવાય તે મહિલાના અધિકારમાં અસાધ્ય ખામી સર્જે છે જે તેણીને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ હેઠળ છે.આ દેશમાં મહિલાઓને શાંતિથી જીવવા અને ગૌરવ અને સ્વતંત્રતા સાથે સશક્ત જીવન જીવવાની મંજૂરી કેમ ન આપી શકાય તે અંગે વિચારવાની અને વિચારવાની ફરજ પડે છે.તે ધ્યાનમાં રાખવું પડશે કે તેણીને જીવનનો અધિકાર છે અને તેણીની પસંદગી અનુસાર પ્રેમ કરવાનો અધિકાર છે.તેણી પાસે વ્યક્તિગત પસંદગી છે જેને કાયદેસર માન્યતા આપવામાં આવી છે.સામાજિક રીતે તેનું સન્માન કરવું જોઈએ.

કોઈ પણ સ્ત્રીને પ્રેમ કરવા માટે મજબૂર ન કરી શકે.તેને નકારી કાઢવાનો સંપૂર્ણ અધિકાર છે.

૪૮. સુસંસ્કૃત સમાજમાં પુરુષ વર્ચસ્વવાદને કોઈ સ્થાન નથી.ભારતનું બંધારણ મહિલાઓને હકારાત્મક અધિકારો પ્રદાન કરે છે અને આ અધિકારો બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ પરથી સમજી શકાય છે.જ્યારે બંધારણ હેઠળ અધિકાર આપવામાં આવે છે, ત્યારે તે સમજવું પડશે કે તેમાં કોઈ અવગણના નથી.માણસે તેના અહંકારને અથવા તે બાબત માટે, પુરુષત્વને પાયા પર ન મૂકવું જોઈએ અને સભ્યતાની વિભાવનાને છોડી દેવી જોઈએ નહીં.અહંકારને કાયદાને શરણે આવવું પડશે.આ સંદર્ભમાં સમાનતાને બંધારણીય સિદ્ધાંતનો સરવાળો ગણવો જોઈએ.

"

૨૯. આર.વી.આર. માં લોર્ડ કીથ ([૧૯૯૧] ૪ ઓલ ઈ. આર. ૪૮૧ પી.૪૮૪) જાહેર કર્યું: –

“આધુનિક સમયમાં લગ્નને સમકક્ષોની ભાગીદારી તરીકે ગણવામાં આવે છે, અને હવે તે એવી ભાગીદારી નથી જેમાં પત્ની પતિની આજ્ઞાકારી મિલકત હોવી જોઈએ. "

૩૦. લોર્ડ ડેનિંગ (ધ ડ્યૂ પ્રોસેસ ઓફ લો (લંડન, બટરવર્થ્સ, ૧૯૮૦, પાન ૨૧૨ પર) જણાવે છે: –

“પત્ની હવે તેના પતિની સંપત્તિ નથી રહી.તેણીને કાયદા દ્વારા તમામ બાબતોમાં ભાગીદાર તરીકે ગણવામાં આવે છે જે તેમની સામાન્ય ચિંતા છે. "

૩૧. શમીમા ફારૂકી વિરુદ્ધ શાહિદ ખાન ((૨૦૧૫) ૫ એસ.સી.સી. ૭૦૫) માં કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો: –

“શૌર્ય, માનવ અહંકારની વિકૃત ભાવના, અને સામંતી મેગાલોમેનિયાક વિચારોને પકડવા અથવા તે બાબત માટે, કોઈપણ પ્રકારના અપમાનજનક વલણને કોઈ જગ્યા નથી.તેમને પ્રાચીન જંગલોમાં મોકલવા માટે બંધાયેલા છે, અને નવા ક્ષિતિજમાં લોકોએ તેમના પોતાના વિચારો અને સત્તા જાહેર કરવી જોઈએ. "

અને ફરીથી: –

“પુરુષ વર્ચસ્વવાદના આહ્વાનમાં ગવાયેલ કોઈપણ અન્ય વિચાર અથવા કોઈપણ ગીત એક પરાયું, સંપૂર્ણ અજાણી વ્યક્તિ–એક બહારના વ્યક્તિની દરખાસ્ત છે.તે અનિવાર્યતામાં સત્ય છે. "

૩૨. વોલન્ટરી હેલ્થ એસોસિએશન ઓફ પંજાબ વિ. ભારત સરકાર ((૨૦૧૩) ૪ એસ.સી.સી. ૧) માં અમારામાંથી એક (ન્યાયમૂર્તિ દીપક મિશ્રા) એ તેમના સહમત અભિપ્રાયમાં જણાવ્યું હતું કે મહિલાઓને પુરુષોના જીવનમાં સમાન ભાગીદાર તરીકે ગણવી જોઈએ અને તે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે સમાજમાં તેમની સમાન ભૂમિકા છે, એટલે કે વિચાર, ભાગીદારી અને નેતૃત્વમાં.આ મુદ્દો કન્યા ભ્રૂણ હત્યા સાથે સંબંધિત છે અને તે આ રીતે જણાવવામાં આવ્યું હતું: –

“૨૧. જ્યારે કન્યા ભ્રૂણ હત્યા થાય છે, ત્યારે દરેક સ્ત્રી જે બાળકની માતા છે તેણે યાદ રાખવું જોઈએ કે તે માતા હોવા છતાં પોતાના જ બાળકની હત્યા કરી રહી છે.સામાજિક દ્રષ્ટિએ ગર્ભપાતનો અર્થ આ જ હશે

સ્ત્રી બાળકનો ગર્ભપાત તેની વૈચારિક સંભાવનામાં સ્ત્રીની હત્યા તરફ દોરી જાય છે.કાયદો તેને પ્રતિબંધિત કરે છે; શાસ્ત્રો તેને પ્રતિબંધિત કરે છે; ફિલસૂફી તેની નિંદા કરે છે; નૈતિકતા તેની નિંદા કરે છે, નૈતિકતા તેની નિંદા કરે છે અને સામાજિક વિજ્ઞાન તેનો તિરસ્કાર કરે છે.

હેનરિક ઇબસેને સ્ત્રીના વ્યક્તિવાદ પર ભાર મૂક્યો હતો.જહોન મિલ્ટન તેણીને ભગવાનના તમામ કાર્યોમાં શ્રેષ્ઠ ગણતા હતા.આ સંદર્ભમાં, એલેક્સિસ ડી ટોકવીવિલેની ડેમોક્રેસી ઇન અમેરિકાની કેટલીક પંક્તિઓ ટાંકવી યોગ્ય રહેશેઃ

“જો મને પૂછવામાં આવે કે તે લોકોની (અમેરિકનોની) એકમાત્ર સમૃદ્ધિ અને વધતી શક્તિને મુખ્યત્વે શું ગણાવવી જોઈએ, તો મારે જવાબ આપવો જોઈએઃતેમની સ્ત્રીઓની શ્રેષ્ઠતા માટે. "

૨૨. આ તબક્કે, હું અજીત સાવંત મજાગવાઈ વિરુદ્ધ કર્ણાટક રાજ્ય ((૧૯૯૭) ૭ એસ.સી.સી. ૧૧૦) ના બે ફકરાને નફો સાથે પુનઃઉત્પાદિત કરી શકું છુંઃ(એસ.સી.સી. પીપી.૧૧૩–૧૪, પરિચ્છેદ ૩ અને ૪)

“૩. સામાજિક વિચારકો, તત્વજ્ઞાનીઓ, નાટ્યકારો, કવિઓ અને લેખકોએ માનવ જાતિની સ્ત્રી જાતિઓની પ્રશંસા કરી છે અને હંમેશા તેમના સ્વભાવ અને વ્યક્તિત્વનું વર્ણન કરવા માટે સુંદર ઉપનામોનો ઉપયોગ કર્યો છે અને તેમના વિચિત્ર વર્તન વિશે વાત કરતી વખતે પણ તે માર્ગથી વિચલિત થયા નથી.કટાક્ષમાં પણ, તેઓએ સાહિત્યિક મર્યાદા ઓળંગી નથી અને ભાષાના ખાનદાની ચોક્કસ ધોરણનું પાલન કર્યું છે.જ્યારે તેણીની પોતાની જાતિના સભ્ય, મેડમ ડી સ્ટેલે પણ ટિપ્પણી કરી હતી કે "હું ખુશ છું કે હું પુરુષ નથી; તો પછી મારે એક સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરવા જોઈએ", તેમાં બુદ્ધિ હતી.જ્યારે શેક્સપીયરે લખ્યું હતું કે 'ઉંમર તેને સુકાવી શકતી નથી; ન તો રિવાજો વાસી, તેની અનંત વિવિધતા', ત્યાં ફરીથી બુદ્ધિ હતી.

તેમ છતાં આ લેખકોએ 'સ્ત્રી' માટે આદર માટે મોટેથી પોકાર કર્યો છે, તેમ છતાં શિલરે કહ્યું હતું કે મહિલાઓનું સન્માન કરો!તેઓ આપણા પૃથ્વી પરના જીવનમાં સ્વર્ગીય ગુલાબને ગૂંથે છે અને વણાટ કરે છે અને મહાભારતે તેનો મોક્ષના સ્ત્રોત તરીકે ઉલ્લેખ કર્યો હોવા છતાં, 'સ્ત્રી' સામેના ગુનાઓ સતત વધી રહ્યા છે અને આજે નિઃશંકપણે ભયજનક પ્રમાણમાં વધી ગયા છે.

૪. તે દુર્ભાગ્યપૂર્ણ છે કે એવા યુગમાં જ્યાં લોકોને સુસંસ્કૃત તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે, બાળક ગર્ભાશયમાં હોય ત્યારે પણ "સ્ત્રી" સામે ગુનો કરવામાં આવે છે કારણ કે સ્ત્રી બાળકના જન્મને રોકવા માટે "સ્ત્રી" ગર્ભનો ઘણીવાર નાશ કરવામાં આવે છે.જો તે બાળક અસ્તિત્વમાં આવે, તો તે પોતાનું જીવન એક પુત્રી તરીકે શરૂ કરે છે, પછી પત્ની બને છે અને યોગ્ય સમયે માતા બને છે.તેણી પોતાના શિશુને ઉછેરવા માટે પારણું ખડખડાવે છે, બાળક પર પોતાનો બધો પ્રેમ આપે છે અને જેમ જેમ બાળકની ઉંમર વધતી જાય છે તેમ તેમ તેણી પોતાના વ્યક્તિત્વમાં જે બધું છે તે બાળકને આપે છે.તે બાળકની નિયતિ અને ચરિત્રને આકાર આપે છે.આવા પ્રાણી પ્રત્યે ક્રૂર બનવું અકલ્પ્ય છે.પત્નીને ત્રાસ આપવો એ મનુષ્યનું સૌથી વધુ ધિક્કારપાત્ર અને ઉપહાસાત્મક કૃત્ય તરીકે વર્ણવી શકાય છે. "

[ભાર મૂકવામાં આવે છે]

અને ફરીથીઃ –

“૨૩. મધુ કિશ્વર વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય ((૧૯૯૬) ૫ એસ.સી.સી. ૧૨૫) માં આ અદાલતે જણાવ્યું હતું કે ભારતીય મહિલાઓએ સહન કર્યું છે અને મૌન રહીને ભેદભાવ સહન કરી રહી છે.

“૨૮. ... આત્મ–ત્યાગ અને આત્મ–અસ્વીકાર તેમની કુલીનતા અને ધૈર્ય છે અને તેમ છતાં તેઓ તમામ અસમાનતાઓ, અપમાન, અસમાનતા અને ભેદભાવનો ભોગ બન્યા છે.” (એસ.સી.સી. પી. ૧૪૮, પેરા ૨૮)

૨૪. સ્ત્રીઓએ જે રીતે સહન કર્યું હતું તે એક લેખક દ્વારા યોગ્ય રીતે પ્રતિબિંબિત થયું છે, જેમણે ખૂબ જ સંવેદનશીલતા સાથે વાત કરી છેઃ

“દહેજ એ સ્ત્રીઓ માટે એક અસાધ્ય રોગ છે, આત્મસન્માનને નાબૂદ કરવા માટે તીરની પથારી છે, પરંતુ ઈચ્છાશીલ મૃત્યુના વરદાન વિના. "

૨૫. ઘણા સમય પહેલા, ચાર્લ્સ ફોરિયરે કહ્યું હતુંઃ

“મહિલા અધિકારોનું વિસ્તરણ એ તમામ સામાજિક પ્રગતિનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત છે. "

૨૬. ભૂતકાળનું પુનરાવર્તન કરતાં, હું સ્મૃતિમાં અમુક કહેવતોનો ઉલ્લેખ કરી શકું છું જે સ્ત્રીઓને ઉન્નત સ્થિતિમાં મૂકે છે.નિક્કુ રામ કેસમાં (ઉપરોક્ત) આ અદાલતે પહેલેથી જ શ્લોકની પ્રથમ પંક્તિને પુનઃઉત્પાદિત કરી દીધી હતી.તેની બીજી પંક્તિ જે પણ નોંધપાત્ર છે તે નીચે મુજબ છેઃ

યાત્રા ટેસ્ટુ ના પુજ્યન્તે સર્વસ્તત્રફાલાહ ક્રિયા ઉપરોક્તનો મફત અનુવાદ નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યો છેઃ

“બધી ક્રિયાઓ એવી જગ્યાએ અનુત્પાદક બની જાય છે, જ્યાં તેમની સાથે યોગ્ય આદર અને ગરિમા સાથે વ્યવહાર કરવામાં ન આવે. "

૨૭. ભૂતકાળના અન્ય એક જ્ઞાની માણસ પાસે તેને મૂકવાની પોતાની રીત હતીઃ

ભારત વ્રત પિતૃજનતી સ્વસ્રુસ્વાસુરદેવરાયહ બંધૂભિષ્કા સ્ત્રિયાહ પુજ્યાહ ભુસ્નાછદનસાઈહ

ઉપરોક્તનો મફત અનુવાદ નીચે મુજબ છેઃ

“સ્ત્રીઓને પતિ, ભાઈ, પિતા, સંબંધીઓ, સાસુ–સસરા અને અન્ય સંબંધીઓની જેમ સમાન રીતે આદર આપવો જોઈએ અને સન્માન કરતી વખતે સ્ત્રીઓને આભૂષણો, વસ્ત્રો વગેરે જેવી ભેટો સન્માનની નિશાની તરીકે આપવી જોઈએ. "

૨૮. ફરી એકવાર, સમજદારી નીચેની પંક્તિઓમાં પ્રતિબિંબિત થઈઃ

અતુલમ યાત્રા તત્તેજા સર્વદેવસારિરાજમ એકાદમ તદાભુન્નારી વ્યાપલોકત્રયમ વિસા

ઉપરોક્તનો મફત અનુવાદ નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યો છેઃ

“તમામ દેવતાઓના ભૌતિક માળખાઓમાંથી જન્મેલી અતુલ્ય બહાદુરી (તેજ), તેના તેજ દ્વારા ત્રણેય વિશ્વોને ફેલાવીને અને એકસાથે મળીને સ્ત્રીનું સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. "

૨૯. ભૂતકાળથી, હું વર્તમાનની મુસાફરી કરું છું અને લોર્ડ ડેનિંગે મહિલાઓની સમાનતા અને સમાજમાં તેમની ભૂમિકા વિશે શું કહ્યું હતું તેની આદરપૂર્વક નોંધ લઉં છું:

"એક સ્ત્રી એક પુરુષની જેમ આતુરતાથી અનુભવે છે, સ્પષ્ટ રીતે વિચારે છે.તે તેના ક્ષેત્રમાં એટલું જ ઉપયોગી કામ કરે છે જેટલું માણસ તેના ક્ષેત્રમાં કરે છે.તેણીને તેની સ્વતંત્રતાનો એટલો જ અધિકાર છે–એક પુરુષની જેમ તેના વ્યક્તિત્વનો સંપૂર્ણ વિકાસ કરવાનો.જ્યારે તે લગ્ન કરે છે, ત્યારે તે પતિના નોકર નહીં પરંતુ તેના સમાન ભાગીદાર બને છે.જો તેમનું કાર્ય સમુદાયના જીવનમાં વધુ મહત્વપૂર્ણ છે, તો તેમનું કાર્ય પરિવાર માટે વધુ મહત્વપૂર્ણ છે.

ન તો બીજા વિના કરી શકે છે.ન તો તે બીજાની ઉપર છે અને ન તો બીજાની નીચે.તેઓ સમાન છે. "

૩૩. ચારુ ખુરાના અને અન્યો વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો ((૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.સી. ૧૯૨) માં, મહિલાઓની ગરિમા વિશે બોલતા, કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો: –

"૩૩. ... એવું કહેવામાં આવે કે, ગરિમા એ વ્યક્તિત્વની ઉત્કૃષ્ટ ગુણવત્તા છે અને માનવ માળખું હંમેશા (૨૦૧૫) ૧ એસ.સી.સી. ૧૯૨ ગૌરવની હવેલીમાં રહેવાની ઇચ્છા રાખે છે, કારણ કે તે ખૂબ જ મૂલ્યવાન મૂલ્ય છે.કલમ (જે) ને એ

પૃષ્ઠભૂમિમાં સમજવી પડશે કે ભારત એક કલ્યાણકારી રાજ્ય છે અને તેથી, ન્યાયને પ્રોત્સાહન આપવું, તમામ નાગરિકોને સમાન તક પૂરી પાડવી અને તેઓ આર્થિક અસમાનતાના કારણોસર વંચિત ન રહે તે જોવું એ રાજ્યની ફરજ છે.નીતિઓ ઘડવી એ પણ રાજ્યની ફરજ છે જેથી પુરુષો અને સ્ત્રીઓને આજીવિકાના પૂરતા સાધનોનો અધિકાર મળે.વ્યક્તિગત અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિના તમામ ક્ષેત્રોમાં ઉત્કૃષ્ટતા તરફ પ્રયાસ કરવો એ પણ નાગરિકની ફરજ છે જેથી રાષ્ટ્ર સતત પ્રયાસ અને સિદ્ધિના ઉચ્ચ સ્તરે પહોંચે. "

૩૪. શક્તિ વાહિની વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો ((૨૦૧૮) ૭ એસ.સી.સી. ૧૯૨) માં, તે એક અલગ સંદર્ભમાં હતું.કોર્ટે જોસેફ જે. એલિસના એક ફકરાને ફરીથી રજૂ કર્યો જે વર્તમાન હેતુ માટે પણ સુસંગત છે.તેમાં લખ્યું છેઃ –

“આપણે એવી દુનિયામાં નથી રહેતા કે જેમાં હવે સન્માનની એક જ વ્યાખ્યા અસ્તિત્વમાં છે, અને તે એક મૂર્ખ છે જે પરંપરાગત ધોરણો પર લટકાવે છે અને આશા રાખે છે કે દુનિયા તેની આસપાસ આવશે. "

૩૫. આ કેસમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સ્ત્રીનું અસ્તિત્વ સંપૂર્ણપણે પરિવાર, સમુદાય અને વાતાવરણની પ્રતિષ્ઠાના પુરુષ દૃષ્ટિકોણ પર આધારિત છે.તે સંદર્ભમાં કોર્ટે અવલોકન કર્યુંઃ –

"૫. સામૂહિક એક પિતૃસત્તાક રાજાની જેમ વર્તે છે જે પત્નીઓ, બહેનો અને પુત્રીઓને ગૌણ, ગુલામ અથવા આત્મત્યાગ કરનાર, કોઈ વ્યક્તિગત સ્વાયત્તતા, ઇચ્છા અને ઓળખ વગર શારીરિક માળખામાં ફરતી વ્યક્તિઓ સાથે પણ વર્તે છે.દરજ્જાની વિભાવના સમુદાયના પુરુષ સભ્યો દ્વારા ઉચ્ચારવામાં આવે છે અને પુરૂષ પ્રભુત્વની ભાવના બોધાત્મક સન્માનનું એકમાત્ર સંચાલક પરિબળ બની જાય છે. "

૩૬. અમે ઉપરોક્ત બાબતોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે કારણ કે અમારો મત છે કે પુત્રી પર પિતૃસત્તાક રાજાશાહી ન હોઈ શકે અથવા તે બાબત માટે, પત્ની પર પતિનું રાજાશાહી ન હોઈ શકે.તે સિવાય, પુરૂષ પ્રભુત્વનું સામુદાયિક પ્રદર્શન ન હોઈ શકે.

૩૭. સ્વાયત્તતા, ઇચ્છા, પસંદગી અને ઓળખના સંદર્ભમાં મહિલાની ગરિમા વિશે જણાવ્યાં પછી, કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો ((૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧) માં તાજેતરના મોટા બેન્ચ નિર્ણયનો ઉલ્લેખ કરવો ફરજિયાત છે, જે ગોપનીયતા એ બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧નું એક પાસું છે, જે વ્યક્તિની ગરિમા પર ભારે ભાર મૂકે છે.ઉપરોક્ત ચુકાદામાં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છેઃ –

“૧૦૮. છેલ્લા ચાર દાયકાઓમાં, આપણા બંધારણીય ન્યાયશાસ્ત્રે જીવનની સુરક્ષા અને સ્વતંત્રતા વચ્ચેના અવિભાજ્ય સંબંધને ગૌરવ સાથે માન્યતા આપી છે.બંધારણીય મૂલ્ય તરીકે ગૌરવની અભિવ્યક્તિ પ્રસ્તાવનામાં જોવા મળે છે.બંધારણીય દ્રષ્ટિ ન્યાય (સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય) ની અનુભૂતિ ઇચ્છે છે; સ્વતંત્રતા (વિચાર, અભિવ્યક્તિ, માન્યતા, વિશ્વાસ અને પૂજા); સમાનતા (વ્યક્તિઓની મનસ્વી વર્તણૂક સામે બાંયધરી તરીકે) અને બંધુત્વ (જે દરેક વ્યક્તિને ગૌરવપૂર્ણ જીવનની ખાતરી આપે છે).આ બંધારણીય ઉપદેશો માનવીય અને દયાળુ સમાજની સુવિધા માટે એકતામાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે.વ્યક્તિ એ બંધારણનું કેન્દ્રબિંદુ છે કારણ કે વ્યક્તિગત અધિકારોની અનુભૂતિમાં જ સમુદાયની સામૂહિક સુખાકારી નક્કી થાય છે.માનવ ગરિમા બંધારણનો અભિન્ન ભાગ છે.ગૌરવના પ્રતિબિંબ મનસ્વીતા (અનુચ્છેદ ૧૪), સ્વતંત્રતાના દીવા (કલમ ૧૯) અને જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકાર (અનુચ્છેદ ૨૧) ની બાંયધરીમાં જોવા મળે છે.

XXX XXX XXX

૧૧૯. જીવવું એટલે સન્માન સાથે જીવવું.બંધારણના મુસદ્દા ઘડનારાઓએ સમાજની તેમની દ્રષ્ટિને વ્યાખ્યાયિત કરી હતી જેમાં અન્ય સ્વતંત્રતાઓ, સ્વતંત્રતા અને ગૌરવ પર ભાર મૂકીને બંધારણીય મૂલ્યો પ્રાપ્ત કરવામાં આવશે.ગરિમા એટલી મૂળભૂત છે કે તે ભાગ–૩ દ્વારા વ્યક્તિને આપવામાં આવેલા અધિકારોના મૂળમાં પ્રસરે છે.ગૌરવ એ મૂળ છે જે મૂળભૂત અધિકારોને

એકીકૃત કરે છે કારણ કે મૂળભૂત અધિકારો દરેક વ્યક્તિ માટે અસ્તિત્વની ગરિમા પ્રાપ્ત કરવા માગે છે. "

XXX XXX XXX

“૨૯૮. વ્યક્તિની ગોપનીયતા એ ગૌરવનું એક આવશ્યક પાસું છે.ગૌરવ આંતરિક અને સાધન બંને મૂલ્ય ધરાવે છે.આંતરિક મૂલ્ય તરીકે, માનવ ગરિમા એ એક હક અથવા બંધારણીય રીતે સંરક્ષિત હિત છે.તેના વાદ્ય પાસામાં, ગૌરવ અને સ્વતંત્રતા અવિભાજ્ય રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે, દરેક એક બીજાને પ્રાપ્ત કરવા માટે એક સહાયક સાધન છે.ગોપનીયતાના ક્ષેત્રની રક્ષા કરવાની વ્યક્તિની ક્ષમતા જીવન અને સ્વતંત્રતાના સંપૂર્ણ મૂલ્યની અનુભૂતિને સક્ષમ બનાવે છે.

સ્વતંત્રતાનો વ્યાપક અર્થ છે જેનો ગોપનીયતા એક ઉપગણ છે.તમામ સ્વતંત્રતાઓનો ઉપયોગ ગોપનીયતામાં ન થઈ શકે.તેમ છતાં અન્યને માત્ર ખાનગી જગ્યામાં જ પૂર્ણ કરી શકાય છે.ગોપનીયતા વ્યક્તિને શરીર અને મનની સ્વાયત્તતા જાળવી રાખવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા એ જીવન સાથે સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ બાબતો પર નિર્ણયો લેવાની ક્ષમતા છે.ગોપનીયતાને સ્વતંત્ર મૂળભૂત અધિકાર તરીકે જોડવામાં આવી નથી.પરંતુ તે તેને અપાતા બંધારણીય રક્ષણથી દૂર થતું નથી, એકવાર ગોપનીયતાની સાચી પ્રકૃતિ અને તે મૂળભૂત અધિકારો સાથેના તેના સંબંધને સમજી લેવામાં આવે છે જે સ્પષ્ટપણે સુરક્ષિત છે.ગોપનીયતા સંરક્ષિત સ્વતંત્રતાઓના દાયરામાં છે સમાનતાની બાંયધરી એ મનસ્વી રાજ્ય કાર્યવાહી સામેની બાંયધરી છે.તે રાજ્યને વ્યક્તિઓ

વચ્ચે ભેદભાવ કરતા અટકાવે છે.શરીર કે મનની પવિત્ર વ્યક્તિગત જગ્યાની સ્થિતિ દ્વારા વિનાશ એ મનસ્વી રાજ્ય કાર્યવાહી સામેની બાંયધરીનું ઉલ્લંઘન છે.શરીરની ગોપનીયતા વ્યક્તિને વ્યક્તિત્વના ભૌતિક પાસાઓની અખંડિતતા માટે હકદાર બનાવે છે.વ્યક્તિની માનસિક અખંડિતતા અને ગોપનીયતા વચ્ચેનું આંતરછેદ વ્યક્તિને વિચારની સ્વતંત્રતા, જે સાચું છે તેમાં વિશ્વાસ કરવાની સ્વતંત્રતા અને આત્મનિર્ણયનું સ્વાતંત્ર્ય આપે છે. "

XXX XXX XXX

“૫૨૫. પરંતુ સૌથી મહત્વપૂર્ણ છે બંધુત્વનું મુખ્ય મૂલ્ય જે વ્યક્તિની ગરિમાની ખાતરી આપે છે.૩૫૯ વ્યક્તિની ગરિમા એ વ્યક્તિના તેની ક્ષમતાની સંપૂર્ણ હદ સુધી વિકાસ કરવાના અધિકારનો સમાવેશ કરે છે.અને આ વિકાસ ત્યારે જ થઈ શકે છે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને મૂળભૂત વ્યક્તિગત પસંદગીઓ પર સ્વાયત્તતા હોય અને વ્યક્તિગત માહિતીના પ્રસાર પર નિયંત્રણ હોય જેનું આવી માહિતીના અનધિકૃત ઉપયોગ દ્વારા ઉલ્લંઘન થઈ શકે છે.તે સ્પષ્ટ છે કે અનુચ્છેદ ૨૧, મૂળભૂત અધિકારોના પ્રકરણમાં અન્ય કોઈપણ લેખો કરતાં વધુ, આ દરેક બંધારણીય મૂલ્યોને સંપૂર્ણ રીતે પ્રતિબિંબિત કરે છે, અને આ મૂલ્યો અને આંતરરાષ્ટ્રીય કરારો કે જેનો આપણે ઉલ્લેખ કર્યો છે તેની સાથે સુસંગત રીતે વાંચવું જોઈએ.અંતિમ વિશ્લેષણમાં, ગોપનીયતાનો મૂળભૂત અધિકાર, જેમાં ઘણા વિકાસશીલ પાસાઓ છે, તે માત્ર કેસ–ટુ–કેસ આધારે વિકસાવી શકાય છે.જે ચોક્કસ પાસા પર આધાર રાખવામાં આવે છે તેના આધારે, અનુચ્છેદ ૨૧ પોતે અથવા અન્ય મૂળભૂત અધિકારો સાથે જોડાઈને આકર્ષિત થશે. "

૩૮. આ સંદર્ભમાં, અમે નફાકારક રીતે રાષ્ટ્રીય કાનૂની સેવાઓ સત્તામંડળ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો ((૨૦૧૪) ૫ એસ.સી.સી. ૪૩૮) નો સંદર્ભ લઈ શકીએ છીએ, જેમાં ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. સિકરીએ ગૌરવની વિભાવના પર ભાર મૂકતા તેમના સહમત અભિપ્રાયમાં અભિપ્રાય આપ્યો છેઃ –

"વ્યક્તિની ગરિમા અને સ્વતંત્રતાનો મૂળભૂત સિદ્ધાંત તમામ રાષ્ટ્રો, ખાસ કરીને લોકશાહી વ્યવસ્થા ધરાવતા રાષ્ટ્રો માટે સામાન્ય છે.લોકશાહી માટે જરૂરી છે કે આપણે મનુષ્યની સ્વતંત્ર ભાવનાનું સન્માન કરીએ અને તેનો વિકાસ કરીએ જે માનવ ઇતિહાસની તમામ પ્રગતિ માટે જવાબદાર છે.લોકશાહી એ એક એવી પદ્ધતિ પણ છે જેના દ્વારા આપણે લોકોના જીવનધોરણમાં વધારો કરવાનો અને દરેક વ્યક્તિને તેના વ્યક્તિત્વના વિકાસની તકો આપવાનો પ્રયાસ કરીએ છીએ.તે શાંતિપૂર્ણ સહ–અસ્તિત્વ અને સહકારી જીવન પર આધારિત છે.જો લોકશાહી માણસની વ્યક્તિગતતા અને ગૌરવની માન્યતા પર આધારિત છે, તો એક મજબૂત પક્ષ તરીકે આપણે મનુષ્યના તેની જાતિ/લિંગ ઓળખ પસંદ કરવાના અધિકારને ઓળખવો પડશે જે તેના/તેણીના વ્યક્તિત્વનું અભિન્ન અંગ છે અને આત્મનિર્ણયનું સૌથી મૂળભૂત પાસું છે.હકીકતમાં, એવી માન્યતા વધી રહી છે કે રાષ્ટ્રના વિકાસનું સાચું માપ આર્થિક વિકાસ નથી, તે માનવ ગરિમા છે.
"

૩૯. તાજેતરમાં જ કોમન કોઝ (એ રજિસ્ટર્ડ સોસાયટી) વિ. ભારત સરકાર અને અન્ય (૨૦૧૮) ૫ એસ.સી.સી. ૧) માં આપણાામાંના એકે કહ્યું છેઃ –

“માનવ ગરિમા વ્યાખ્યાની બહાર છે.તે કેટલીકવાર વર્ણનની અવગણના કરી શકે છે.કેટલાક લોકો માટે, તે અમૂર્તતાની દુનિયામાં હોવાનું જણાય છે અને કેટલાક લોકો તેને અહંકાર અથવા તીવ્ર તરંગીતાના લક્ષણ તરીકે પણ ગણી શકે છે.આ લાગણી સંપૂર્ણ ભાવનાશૂન્યતાના મૂળમાંથી આવી શકે છે.પરંતુ જે ખરેખર મહત્વનું છે તે એ છે કે ગૌરવ વિનાનું જીવન એક અવાજ જેવું છે જે સાંભળવામાં આવતું નથી.ગૌરવ બોલે છે, તેનો અવાજ છે, તે સ્વાભાવિક અને માનવીય છે.તે વિચાર અને લાગણીનું સંયોજન છે, અને અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, જ્યારે વ્યક્તિ મૃત હોય અને 'શરીર' તરીકે વર્ણવવામાં આવે ત્યારે પણ તે આદરને પાત્ર છે. "

અને ફરીથીઃ –

“ગૌરવની વિભાવના અને મૂલ્યને વધુ વિસ્તૃત કરવાની જરૂર છે કારણ કે આપણે તેને જીવનના અધિકારના અવિભાજ્ય પાસા તરીકે ગણીએ છીએ જે વ્યક્તિને મળતા તમામ માનવ અધિકારોનું સન્માન કરે છે.જીવન મૂળભૂત રીતે આત્મવિલોપન છે.વ્યક્તિના જીવનમાં સંઘર્ષ અને મૂંઝવણ સામાન્ય ઘટના હોવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.ઓલિવર વેન્ડેલ હોમ્સે તેમના એક સંબોધનમાં લેટિન કવિની એક પંક્તિ ટાંકીને સંદેશ આપ્યો હતો, "મૃત્યુ મારો કાન તોડી નાખે છે અને કહે છે, જીવંત હું આવી રહ્યો છું".તે જ જીવનનું મહત્વ છે.પરંતુ જ્યારે કોઈ દર્દીને ખરેખર ખબર ન હોય કે તે મૃત્યુ સુધી જીવે છે કે નહીં અને જીવવાની કોઈ આશા વિના સતત પીડા થાય છે, ત્યારે શું તેને રાહ જોવાની

મંજૂરી આપવી જોઈએ?શું તેણી/તેણીને મૃત્યુ પામવાનો શ્રાપ હોવો જોઈએ કારણ કે જીવન ધીમે ધીમે તેના/તેના અસ્તિત્વમાંથી બહાર નીકળી જાય છે?શું તેણે નવીન તબીબી તકનીકને કારણે જીવવું જોઈએ અથવા, તે બાબત માટે, તેણે સપોર્ટ સિસ્ટમ સાથે જીવવાનું ચાલુ રાખવું જોઈએ કારણ કે તેની આસપાસના લોકો વિચારે છે કે વિજ્ઞાન તેની પ્રગતિશીલ શોધમાં ઉપચારની નવીન પદ્ધતિ લાવી શકે છે?તેને અલગ રીતે કહીએ તો, શું તેણે/તેણીએ કોઈ પ્રકારના પ્રયોગ માટે ગિનિ પિગ હોવું જોઈએ?જવાબ ભારપૂર્વક હોવો જોઈએ– એટલા માટે નહીં કે આવી નિરર્થક રાહ જોવી એ જીવનની પ્રાચીન વિભાવના છે, જે ૧૩૯ ની ગરિમાના સારને બગાડે છે અને અંતિમ પસંદગીની હકીકતને ભૂંસી નાખે છે જે ગોપનીયતા માટે નિર્ણાયક છે. "

મહેમૂદ નય્યર આઝમ વિરુદ્ધ છત્તીસગઢ રાજ્ય અને અન્યોના કેસમાં બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ –

“૧. આલ્બર્ટ શ્વીટ્ઝર, જીવનની ભવ્યતા પર પ્રકાશ પાડતા, પ્રતીતિ અને વિનમ્રતા સાથે ઉચ્ચારવામાં આવે છે, "જીવનનો આદર મને નૈતિકતા પરનો મારો મૂળભૂત સિદ્ધાંત આપે છે".ઉપરોક્ત અભિવ્યક્તિ મહાન વ્યક્તિત્વની વ્યક્તિગત અભિવ્યક્તિ લાગે છે, પરંતુ, જ્યારે તેને સંપૂર્ણ અર્થમાં સમજવામાં આવે છે, ત્યારે તે ખરેખર તેની વૈચારિક અનિવાર્યતા સૂચવે છે, અને તેના મેક્રોકોસમમાં, જીવન જે આદર આપે છે તે વિશે વિચારકની મૂળભૂત ધારણાને સૂચિત કરે છે.જીવનનો આદર અવિભાજ્ય રીતે એવા મનુષ્યની ગરિમા સાથે સંકળાયેલો છે જે મૂળભૂત રીતે દૈવી છે, ગુલામ નથી.માનવ વ્યક્તિત્વ સંભવિત

અનંતથી સંપન્ન હોય છે અને જ્યારે ગૌરવ જળવાઈ રહે છે ત્યારે તે ખીલે છે.આવા ગૌરવની જાળવણી દરેક સંવેદનશીલ આત્માની સર્વોચ્ચ ચિંતા હોવી જોઈએ.ગૌરવના સારને ક્યારેય પ્રકાશના ક્ષણિક તણખા તરીકે અથવા તે બાબત માટે, 'સંક્ષિપ્ત મીણબત્તી' અથવા 'ખોખલા પરપોટા' તરીકે ગણી શકાય નહીં.જ્યારે માણસને સન્માન સાથે અપમાન વગર વર્તવામાં આવે છે ત્યારે જીવનની ચિંગારી વધુ તેજસ્વી બને છે, કારણ કે દરેક માણસ પાસેથી સન્માનજનક જીવન જીવવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે જે 'સર્જનાત્મક બુદ્ધિ' ની ભવ્ય ભેટ છે. "

૪૦. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં, ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. સિકરીએ પ્રથમ ન્યાયાધીશ એચ. આર. ખન્ના સ્મારક વ્યાખ્યાનમાં પ્રોફેસર ઉપેન્દ્ર બક્ષીના વ્યાખ્યાનમાંથી એક ભાગનું પુનઃઉત્પાદન કર્યું હતું, જે નીચે મુજબ છેઃ –

“મારે હજુ પણ કહેવાની જરૂર છે કે ગૌરવનો વિચાર એક મેટાએથિકલ છે, એટલે કે તે 'માનવ' હોવાનો અને 'માનવ' રહેવાનો અર્થ શું હોઈ શકે તેના મુશ્કેલ ભૂપ્રદેશને ચિહ્નિત કરે છે અને નકશો બનાવે છે, અથવા 'સ્વ', 'અન્ય' અને 'સમાજ' વચ્ચેના સંબંધને બીજી રીતે મૂકે છે.આ રચનામાં 'આદર' શબ્દ મુખ્ય શબ્દ છેઃગરિમા એ પસંદગી કરવાની સ્વતંત્રતા અને ક્ષમતાના સિદ્ધાંત પર આધારિત વ્યક્તિગત વ્યક્તિનું સન્માન છે અને સારી અથવા ન્યાયી સામાજિક વ્યવસ્થા એ છે કે જે 'સંદર્ભો' અને 'શરતો' ને 'મુક્ત અને જાણકાર પસંદગીના સ્રોત' તરીકે ખાતરી આપીને ગૌરવનું સન્માન કરે છે.

આ રીતે કલ્પના કરાયેલ ગૌરવ માટે આદર એ એકંદરે સશક્તિકરણ છે અને માત્ર એટલા માટે નહીં કે તે, મહત્વપૂર્ણ હોવા છતાં, રાજ્ય, કાયદો અને નિયમોને અવરોધે છે. "

૪૧. ઉપરોક્ત વિશ્લેષણ પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે અદાલતે સમય જતાં મહિલાની વૈચારિક સમાનતા અને આવશ્યક ગૌરવને માન્યતા આપી છે, જે એક મહિલા મેળવવા માટે હકદાર છે.તેમાં કોઈ ઘટાડો ન થઈ શકે.પરંતુ, ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અસરકારક રીતે લિંગ રૂઢિચુસ્તતાના આધારે અસ્પષ્ટ ભેદ બનાવીને તે જ કરે છે જે મહિલાઓની વ્યક્તિગત ગરિમાને નુકસાન પહોંચાડે છે.આ ઉપરાંત, પતિની સંમતિ અથવા સંમતિના તત્વ પર ભાર મૂકવો એ સ્ત્રીઓની તાબેદારી સમાન છે.તેથી, અમને એવું માનવા માટે કોઈ ખચકાટ નથી કે તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૪૨. અન્ય એક પાસું પણ ધ્યાનમાં લેવું જરૂરી છે.આપણે જે પ્રશ્ન ઉઠાવવાનો ઇરાદો ધરાવીએ છીએ તે એ છે કે શું વ્યભિચારને ફોજદારી ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ.વ્યભિચારની નવી વ્યાખ્યા તેના અવકાશમાં અપરિણીત સ્ત્રી અથવા વિધવા સાથેના જાતીય સંબંધોને સમાવી લે છે એમ ધારીને પણ, વ્યભિચાર મૂળભૂત રીતે લગ્નની સંસ્થા સાથે સંકળાયેલો છે.લગ્નને એક સામાજિક સંસ્થા તરીકે ગણવામાં આવે છે અને આ દેશના સામાજિક ઇતિહાસમાં જોવા મળેલા

વિવિધ પાસાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, સંસદે હંમેશા મહિલાઓના અધિકારોને જાળવી રાખવા માટે પ્રયાસો કર્યા છે તે હકીકતને નકારી શકાય નહીં.દાખલા તરીકે, ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૮–એ સ્ત્રીના પતિ અથવા પતિના સંબંધી દ્વારા તેણીને ક્રૂરતા સાથે વ્યવહાર કરે છે.સંસદ ઘરેલું હિંસાથી મહિલાઓનું રક્ષણ કાયદો, ૨૦૦૫ પણ લાવી છે.આ કાયદો મહિલાઓનું રક્ષણ કરે છે.તે વૈવાહિક ક્ષેત્રમાં પણ પ્રવેશ કરે છે.ઉપરોક્ત કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળના ગુનાઓ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ હેઠળ અથવા તે બાબત માટે વ્યભિચારને ફોજદારી ગુનાની જાળમાં લાવવા સંબંધિત જોગવાઈથી અલગ છે.વ્યભિચાર લગ્નના વિસર્જન સહિત કોઈપણ પ્રકારના નાગરિક ખોટા માટે આધાર બની શકે છે તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે.પરંતુ મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે શું તેને ફોજદારી ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ.જ્યારે આપણે આવું કહીએ છીએ, ત્યારે તે સમજવું યોગ્ય નથી કે કોઈ પણ પ્રકારનું સામાજિક લાઇસન્સ હોઈ શકે છે જે વૈવાહિક ઘરને નષ્ટ કરે છે.જ્યારે પત્ની અને પતિ તેમની વફાદારી જાળવી રાખે છે ત્યારે તે એક આદર્શ સ્થિતિ છે.અમે કોઈ પણ પ્રકારની આદર્શ પરિસ્થિતિ પર ટિપ્પણી કરી રહ્યા નથી, પરંતુ હકીકતમાં, વ્યભિચારના કૃત્યને ફોજદારી ગુના તરીકે ગણવું જોઈએ કે કેમ તેના પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી રહ્યા છીએ.આ સંદર્ભમાં, આપણને એક પ્રખ્યાત વિચારક એડમન્ડ બર્કે જે કહ્યું હતું તે યાદ અપાવવામાં આવે છે, "એક સારો કાયદો યોગ્ય અને ન્યાયી હોવો જોઈએ જેથી તેને આજ્ઞાપાલન કરવાનો અધિકાર મળી શકે".બર્ક તેને બે વિભાગોમાં મૂકવા માંગે છે, એટલે કે, 'ઇક્વિટી' અને 'યુટિલિટી'.જો બર્કના સિદ્ધાંતને યોગ્ય રીતે સમજવામાં આવે, તો

તે દર્શાવે છે કે સારા જીવનની સેવા અને પ્રોત્સાહન માટે કાયદા અને કાયદા જરૂરી છે.

૪૩. ગુનાની વિભાવના સાથે વ્યવહાર કરતા, તે 'પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ ક્રિમિનલ લાયબિલિટી' (હેલ્સબરીઝ લોઝ ઓફ ઈંગ્લેન્ડ, ચોથી આવૃત્તિ, વોલ્યુમ. ૧૧ પાનું ૧૧,) આમઃ –

“૧. ગુનાની વ્યાખ્યા.–

ગુનાની કોઈ સંતોષકારક વ્યાખ્યા નથી જેમાં ઘણા કૃત્યો અને ભૂલોને સમાવવામાં આવશે જે ગુનાહિત છે, અને જે તે જ સમયે તે તમામ કૃત્યો અને ભૂલોને બાકાત રાખશે જે નથી.સામાન્ય રીતે ગુનો એ ખોટું છે જે સામાન્ય રીતે લોકોની સુરક્ષા અથવા સુખાકારીને અસર કરે છે જેથી લોકોને તેના દમનમાં રસ હોય.ગુનો એ ઘણીવાર એક નૈતિક ભૂલ છે કારણ કે તે વર્તન સમાન છે જે સમુદાયની સામાન્ય નૈતિક ભાવના માટે પ્રતિકૂળ છે.જો કે, એવા ઘણા ગુનાઓનું ઉદાહરણ શક્ય છે જે ઉપરોક્ત લાક્ષણિકતાઓમાંથી કોઈ પણ આંક નથી.સંસદ દ્વારા કોઈ કાયદાને ફોજદારી બનાવી શકાય છે કારણ કે તે નાગરિકને બદલે ફોજદારી પ્રક્રિયા છે, જે પ્રશ્નમાં વર્તણૂકને નિયંત્રિત કરવાના વધુ અસરકારક માધ્યમો પ્રદાન કરે છે. "

૪૪. જે. ડબલ્યુ. સેસિલ ટર્નર દ્વારા કેનીના ક્રિમિનલ લૉની રૂપરેખા, ૧૯મી આવૃત્તિ, ૧૯૬૬માં એવું કહેવામાં આવ્યું છે કેઃ –

“અપરાધ અને અપકૃત્ય વચ્ચે ખરેખર કોઈ મૂળભૂત અથવા સહજ તફાવત નથી.કોઈ પણ વર્તન કે જે કોઈ વ્યક્તિને અમુક હદ સુધી નુકસાન પહોંચાડે છે તે સમાજને નુકસાન પહોંચાડે છે, કારણ કે સમાજ વ્યક્તિઓથી બનેલો છે; અને તેથી તેમ છતાં ગુના વિશે કહેવું સાચું છે કે જે સમાજ સામેનો ગુનો છે, આ ગુના અને અત્યાચારને અલગ પાડતું નથી.તફાવત માત્ર એક ડિગ્રીનો છે, અને સામાન્ય કાયદાનો પ્રારંભિક ઈતિહાસ દર્શાવે છે કે કેવી રીતે શબ્દો જે હવે વાસ્તવિક તફાવત સૂચવે છે તે વૈજ્ઞાનિક વર્ગીકરણની શરતોને બદલે લાગણીના પ્રતીકો તરીકે શરૂ થયા. "

અને ફરીથીઃ –

“જ્યાં સુધી ગુનાઓ સરકારી નીતિ દ્વારા બનાવવામાં આવે છે (જે અનિવાર્ય લાગે છે) ત્યાં સુધી ગુનાનું સ્વરૂપ સાચી વ્યાખ્યાથી દૂર રહેશે.તેમ છતાં તે કહેવું વ્યાપક રીતે સચોટ વર્ણન છે કે ગુનાનો લગભગ દરેક દાખલો નીચેની ત્રણેય લાક્ષણિકતાઓ રજૂ કરે છેઃ(૧) કે તે એક નુકસાન છે, જે માનવીય વર્તણૂક દ્વારા લાવવામાં આવે છે, જેને રાજ્યની સાર્વભૌમ સત્તા અટકાવવા માંગે છે; (૨) પસંદ કરેલા નિવારણના પગલાંઓમાં સજાની ધમકી છે; (૩) આરોપી વ્યક્તિએ હકીકતમાં નુકસાન પહોંચાડ્યું છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે વિશેષ પ્રકારની

કાનૂની કાર્યવાહીનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે, અને કાયદા અનુસાર, આવું કરવા માટે કાયદેસર રીતે શિક્ષાપાત્ર ગણવામાં આવે છે. "

૪૫. સ્ટીફન 'ગુના' ને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરે છેઃ –

“ગુનો એ ગેરકાયદેસર કૃત્ય અથવા ડિફોલ્ટ છે જે લોકો સામેનો ગુનો છે, જે વ્યક્તિને આવા કૃત્ય માટે દોષિત ઠેરવે છે અથવા ડિફોલ્ટને કાનૂની સજા માટે જવાબદાર બનાવે છે.જે પ્રક્રિયા દ્વારા આવી વ્યક્તિને ગેરકાયદેસર કૃત્ય અથવા ડિફોલ્ટ માટે સજા કરવામાં આવે છે તે ક્રાઉનના નામે કરવામાં આવે છે; જો કે કોઈ પણ ખાનગી વ્યક્તિ, તેનાથી વિપરીત વૈધાનિક જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં, ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે છે.ફોજદારી કાર્યવાહીને અગાઉ ક્રાઉનની દલીલો કહેવામાં આવતી હતી, કારણ કે રાજા, જેમાં સમગ્ર સમુદાયની ભવ્યતા કેન્દ્રિત હોય છે, તે કાયદા દ્વારા તે સમુદાયના જાહેર અધિકારોના દરેક ઉલ્લંઘનથી ઘાયલ વ્યક્તિ હોવાનું માનવામાં આવે છે.તેથી તે, તમામ કેસોમાં, દરેક જાહેર ગુના માટે યોગ્ય વકીલ છે. "

૪૬. બ્લેકસ્ટોને ગુનાની સામાન્ય પ્રકૃતિની ચર્ચા કરતી વખતે ગુનાને આ રીતે વ્યાખ્યાયિત કર્યો છેઃ –

“ગુનો અથવા દુષ્કૃત્ય એ જાહેર કાયદાનું ઉલ્લંઘન કરીને, તેને પ્રતિબંધિત અથવા આદેશ આપતું કૃત્ય છે.આ સામાન્ય વ્યાખ્યા ગુનાઓ અને દુષ્કૃત્યો બંનેને

સમજે છે; જે, યોગ્ય રીતે કહીએ તો, માત્ર સમાનાર્થી શબ્દો છેઃજો કે, સામાન્ય ઉપયોગમાં, 'ગુનાઓ' શબ્દ આવા ગુનાઓને સૂચવવા માટે બનાવવામાં આવે છે જે વધુ ઊંડા અને વધુ અત્યાચારી રંગના હોય છે; જ્યારે નાના દોષો, અને ઓછા પરિણામની ભૂલો, માત્ર 'દુષ્કૃત્યો' ના સૌમ્ય નામ હેઠળ સમાવિષ્ટ છે. "

૪૭. આ સંબંધમાં, આપણે સેન્ટ્રલ ઇનલેન્ડ વોટર ટ્રાન્સપોર્ટ કોર્પોરેશન લિમિટેડના બે ફકરા અને અન્ય વિ. બ્રોજો નાથ ગાંગુલી ((૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૧૫૬) નું પુનઃઉત્પાદન કરી શકીએ છીએ.તેઓ નીચે પ્રમાણે વાંચે છેઃ –

“૨૫. માનવજાતની વાર્તા પ્રગતિ અને પીછેહઠ દ્વારા વિરામિત છે.સામ્રાજ્યો ઊભા થયા છે અને ઇતિહાસની ધૂળમાં તૂટી પડ્યા છે.

સંસ્કૃતિઓનું પોષણ થયું છે, તેની ટોચ પર પહોંચી છે અને તેનું અવસાન થયું છે.વર્ષ ૧૬૨૫માં, કેરેવ, સી. જે. એ, તે અલ્ર્ડમના વંશને લગતા વિવાદમાં ઓક્સફર્ડના રી ધ અલ્ર્ડમમાં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સનો અભિપ્રાય આપતા કહ્યુંઃ

“અને તેમ છતાં સમય તેની ક્રાંતિ ધરાવે છે, ત્યાં એક સમયગાળો અને તમામ લૌકિક વસ્તુઓનો અંત હોવો જોઈએ, અંતિમ પુનરાવર્તન, નામો અને ગૌરવનો અંત, અને જે પણ ભયંકર છે. "

પરિવર્તન અને પ્રયોગ, ઉદય અને પતન, વૃદ્ધિ અને ક્ષય, અને પ્રગતિ અને પ્રતિગામીતાનું ચક્ર માણસના ઇતિહાસમાં અને સંસ્કૃતિના ઇતિહાસમાં

અવિરતપણે પુનરાવર્તન થાય છે.'ધ રોક' ના ફર્સ્ટ કોરસમાં ટી. એસ. એલિયટે કહ્યું:

“હે રૂપરેખાંકિત તારાઓની શાશ્વત ક્રાંતિ,

ઓ નિર્ધારિત ઋતુઓનું સતત પુનરાવર્તન,

હે વસંત અને પાનખરની દુનિયા, જન્મ અને મૃત્યુ;

વિચાર અને ક્રિયાનું અનંત ચક્ર, અનંત શોધ, અનંત પ્રયોગ. "

૨૬. કાયદો તેના દ્વારા સંચાલિત સમાજની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે અસ્તિત્વ ધરાવે છે.જો કાયદો સમાજની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે તેની નિર્ધારિત ભૂમિકા ભજવવાનો છે, તો તે તે સમાજના વિચારો અને વિચારધારાને પ્રતિબિંબિત કરે છે.તેણે સમાજના હૃદયના ધબકારા અને લોકોની જરૂરિયાતો અને આકાંક્ષાઓ સાથે સમય પસાર કરવો જોઈએ.જેમ જેમ સમાજ બદલાય છે તેમ તેમ કાયદો અપરિવર્તનીય ન રહી શકે.ઓગણીસમી સદીની શરૂઆતમાં નિબંધકાર અને બુદ્ધિશાળી સિડની સ્મિથે કહ્યું:“જ્યારે હું કોઈ માણસને બદલી ન શકાય તેવા કાયદાની વાત કરતો સાંભળું છું, ત્યારે મને ખાતરી થાય છે કે તે એક બદલી ન શકાય તેવો મૂર્ખ છે.” તેથી, બદલાતા સમાજમાં કાયદાએ બદલાયેલા વિચારો અને વિચારધારાઓને અનુરૂપ આગળ વધવું જોઈએ. "

૪૮. તે જ રજૂ કરીને, કોર્ટ ઇન કોમન કોઝ (એ રજિસ્ટર્ડ સોસાયટી) (સુપ્રા) એ નિરીક્ષણ કર્યું છેઃ –

"૧૬૦. આવું કહેવાનો હેતુ માત્ર એ વાતને પ્રકાશિત કરવાનો છે કે કાયદાએ બદલાતા સમાજની નોંધ લેવી જોઈએ અને વિકાસશીલ વિભાવનાઓ સાથે સુસંગત રીતે આગળ વધવું જોઈએ.વર્તમાનની જરૂરિયાત કાયદાની વ્યાખ્યાત્મક પ્રક્રિયા સાથે પૂરી કરવી પડશે.જો કે, તે જોવાનું છે કે બદલાતી વિચારધારાને પૂર્ણ કરવા અને તેને વાસ્તવિકતામાં પરિવર્તિત કરવા માટે બંધારણમાંથી કેટલી તાકાત અને મંજૂરી મેળવી શકાય છે.તાત્કાલિક જરૂરિયાતોને અદાલત દ્વારા અર્થઘટનની પ્રક્રિયા દ્વારા સંબોધિત કરવી જરૂરી છે સિવાય કે તે સંપૂર્ણપણે બંધારણીય માળખાની બહાર ન આવે અથવા બંધારણીય અર્થઘટન આવી ગતિશીલતાને ઓળખવામાં નિષ્ફળ જાય. "

૪૯. વૈવાહિક ક્ષેત્રમાં પ્રવેશતા વ્યભિચારને ફોજદારી ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ કે કેમ તે સમજવા માટે અમે ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતો અને અધિકારીઓનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.ઘણી પરિસ્થિતિઓ હોઈ શકે છે અને આપણે તેમાં પડવાનો ઈરાદો ધરાવતા નથી.તે કહેવા માટે પૂરતું છે કે, તે કલમ ૪૯૮–એ હેઠળ કરવામાં આવેલા ગુના અથવા ઘરેલું હિંસાથી મહિલાઓનું રક્ષણ અધિનિયમ, ૨૦૦૫ ના કોઈપણ ઉલ્લંઘન અથવા, તે બાબત માટે, ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૨૫ અથવા ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૩૦૫ અથવા ૩૦૪ બી અથવા ૪૯૪ હેઠળ કલ્પના કરાયેલ રક્ષણથી અલગ છે. આ ગુનાઓ વૈવાહિક સંબંધ અને લગ્નના

નિર્વાહ દરમિયાન પરિણીત મહિલાનું જીવન લુપ્ત થવા સંબંધિત અન્ય વિવિધ હેતુઓને પેટા–સેવા આપવા માટે છે.વ્યભિચારને ગુનો ગણાવો, આપણે એવું વિચારવા માટે તૈયાર છીએ કે, તે રાજ્યને વાસ્તવિક ખાનગી ક્ષેત્રમાં પ્રવેશવા સમાન હશે.હાલની જોગવાઈ હેઠળ પતિને પીડિત વ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે અને પત્નીને પીડિત તરીકે અવગણવામાં આવે છે.હાલમાં, આ જોગવાઈ ત્રિપક્ષીય ભૂલભુલામણીને પ્રતિબિંબિત કરે છે.એવી પરિસ્થિતિની કલ્પના કરી શકાય છે કે જ્યાં પત્નીને દરજ્જાની સમાનતા અને કેસ દાખલ કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવી શકે.બંને પરિસ્થિતિઓમાં, આખું દૃશ્ય અત્યંત ખાનગી છે.તે દહેજ, ઘરેલું હિંસા, જાળવણીની મંજૂરી ન આપવા બદલ કોઈને જેલમાં મોકલવા અથવા બીજા લગ્ન માટે ફરિયાદ દાખલ કરવાની માંગ સાથે વિરોધાભાસી છે.વ્યભિચાર ઉપરોક્ત ગુનાઓથી અલગ પાયા પર છે.અમે સંપૂર્ણપણે જાગૃત છીએ કે સંસદ પાસે કાયદો બનાવવાની સત્તા છે.અમે તે ખૂબ જ સ્પષ્ટ કરીએ છીએ કે અમે કાયદો અથવા કાયદો બનાવી રહ્યા નથી પરંતુ માત્ર એટલું જ કહી રહ્યા છીએ કે કોઈ ચોક્કસ કાર્ય, એટલે કે વ્યભિચાર ગુનાના ખ્યાલમાં બંધબેસતું નથી.આપણે પુનરાવર્તનની કિંમત પર પુનરાવર્તન કરી શકીએ છીએ કે જો તેને ગુના તરીકે ગણવામાં આવે, તો વૈવાહિક ક્ષેત્રની આત્યંતિક ગોપનીયતામાં ભારે ઘૂસણખોરી થશે.છૂટાછેડાના આધાર તરીકે છોડી દેવું વધુ સારું છે.અન્ય કોઈ પણ હેતુ માટે, જેને સંસદે જોયો છે અથવા કોઈપણ સમયે તેને ફોજદારી ગુના તરીકે ગણ્યો છે, તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ના બે પાસાઓ, એટલે કે, પતિ અને પત્નીની ગરિમા અને બંને વચ્ચેના સંબંધ સાથે

જોડાયેલી ગોપનીયતાને ઠેસ પહોંચાડશે.તે સ્પષ્ટ રીતે કહી શકાય, કોઈ પણ કલ્પના દ્વારા, કોઈ કહી શકે છે કે, કલમ ૪૯૮–એ અથવા અન્ય કોઈ જોગવાઈ, જેનો અહીં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તે પણ વૈવાહિક સંબંધોના ખાનગી ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરે છે.ઉપરોક્ત ગુનાઓના કિસ્સામાં, કોઈ તૃતીય પક્ષ સામેલ નથી.તે પતિ અને તેના સંબંધીઓ છે.દહેજ ન માંગવા અથવા સ્ત્રીઓને આત્મહત્યા કરવા માટે મજબૂર કરવા માટે ક્રૂરતા સાથે વ્યવહાર ન કરવા માટે કાયદા દ્વારા યોગ્ય લાદવામાં આવ્યો છે.ઉપરોક્ત પ્રવૃત્તિઓ સજાને પાત્ર છે અને કાયદાએ તે યોગ્ય રીતે પ્રદાન કર્યું છે.

૫૦. આ સંબંધમાં, આપણે એ પણ નોંધ લઈ શકીએ છીએ કે કેવી રીતે લગ્નેત્તર સંબંધને ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૩૦૭ હેઠળ ગુનો કરવાના કૃત્ય તરીકે ગણી શકાય નહીં. પિનાકિન મહિપત્રેય રાવલ વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય ((૨૦૧૩) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૮) માં કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો છેઃ –

“૨૭. કલમ ૩૦૭ આત્મહત્યા માટે ઉશ્કેરવાનો ઉલ્લેખ કરે છે જે કહે છે કે જો કોઈ વ્યક્તિ આત્મહત્યા કરે છે, તો જે કોઈ પણ આવી આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરે છે, તેને ૧૦ વર્ષ સુધીની કેદની સજા કરવામાં આવશે અને દંડ પણ થઈ શકે છે.આત્મહત્યા કરવાની કાર્યવાહી માનસિક અને શારીરિક ક્રૂરતાને કારણે થતી માનસિક અશાંતિને કારણે પણ થાય છે.કલમ ૨૦૬ હેઠળ ગુનો રચવા માટે, ફરિયાદી પક્ષે એ સ્થાપિત કરવું પડશે કે વ્યક્તિએ આત્મહત્યા કરી છે અને આત્મહત્યા આરોપી દ્વારા ઉશ્કેરવામાં આવી હતી.ફરિયાદી પક્ષે વાજબી શંકાની

બહાર સ્થાપિત કરવું પડશે કે મૃતકએ આત્મહત્યા કરી હતી અને આરોપીએ આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેર્યા હતા.પરંતુ કથિત લગ્નેતર સંબંધો માટે, જે જો સાબિત થાય તો ગેરકાયદેસર અને અનૈતિક હોઈ શકે છે, ફરિયાદી પક્ષ દ્વારા એવું કંઈ બહાર આવ્યું નથી કે જે દર્શાવે છે કે આરોપીએ પત્નીને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેર્યા, ઉશ્કેર્યા અથવા ઉશ્કેર્યા હતા. "

[ભાર ઉમેરવામાં આવ્યો]

૫૧. કલમ ૪૯૮–એ ના સંદર્ભમાં, કોર્ટે ઘુસાભાઈ રાયસંગભાઈ ચોરસિયા વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્ય ((૨૦૧૫) ૧૧ એસ.સી.સી. ૭૫૩) કેસમાં અભિપ્રાય આપ્યો છે કે જો ગેરકાયદેસર સંબંધ સાબિત થાય તો પણ, જ્યાં સુધી આવી ઉચ્ચ સ્તરની માનસિક ક્રૂરતા સ્થાપિત કરવા માટે અન્ય કેટલાક સ્વીકાર્ય પુરાવા રેકોર્ડ પર લાવવામાં નહીં આવે, ત્યાં સુધી ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૮–એ નું સ્પષ્ટીકરણ (એ), જેમાં મહિલાને આત્મહત્યા કરવા માટે ક્રૂરતા સામેલ છે, તેને આકર્ષિત કરવામાં આવશે નહીં.ઉપરોક્ત સત્તામંડળ તરફથી સંબંધિત ફકરો નીચે કાઢવામાં આવ્યો છેઃ –

“૨૧. તે સાચું છે, ગેરકાયદેસર સંબંધ વિશે કેટલાક પુરાવા છે અને જો તે સાબિત થાય તો પણ, અમારો માનવામાં આવતો અભિપ્રાય છે કે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૮–એ ના પ્રથમ અંગ હેઠળ કલ્પના કરવામાં આવેલી ક્રૂરતા આકર્ષિત થશે નહીં.તે માનવું મુશ્કેલ હશે કે માનસિક ક્રૂરતા એટલી હદ સુધી હતી

કે તે પત્નીને આત્મહત્યા કરવા માટે પ્રેરિત કરશે.માત્ર લગ્નેતર સંબંધો, જો સાબિત થાય તો પણ, ગેરકાયદેસર અને અનૈતિક હશે, જેમ કે પિનાકિન મહિપત્રેય રાવલમાં કહેવામાં આવ્યું છે, પરંતુ જો ફરિયાદી પક્ષ રેકોર્ડ પર કેટલાક પુરાવા લાવે તો તે અલગ પાત્ર લેશે જે દર્શાવે છે કે આરોપીએ પત્નીને આત્મહત્યા કરવા માટે ઉશ્કેરવા માટે આ રીતે વર્તન કર્યું હતું.તાત્કાલિક કેસમાં, આરોપી અપીલકર્તા ૪ સાથે ગેરકાયદેસર સંબંધમાં સામેલ હોઈ શકે છે, પરંતુ રેકોર્ડ પર કેટલાક અન્ય સ્વીકાર્ય પુરાવાઓની ગેરહાજરીમાં કે જે આવી ઉચ્ચ સ્તરની માનસિક ક્રૂરતા સ્થાપિત કરી શકે છે, ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૮–એ નું સ્પષ્ટીકરણ જેમાં મહિલાને આત્મહત્યા કરવા માટે ક્રૂરતા સામેલ છે, તે આકર્ષિત થશે નહીં. "

[ભાર ઉમેરવામાં આવ્યો]

૫૨. ઉપરોક્ત અધિકારીઓનો ઉલ્લેખ કરવાનો હેતુ એ પ્રકાશિત કરવાનો છે કે કેવી રીતે વ્યભિચારને ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૩૦૬ અને ૪૯૮–એ ના સંદર્ભમાં અલગ વિશેષ જગ્યા આપવામાં આવી નથી.

૫૩. વ્યભિચારના કિસ્સામાં, કાયદો પક્ષો પાસેથી વફાદાર રહેવાની અને સમગ્ર સમય દરમિયાન વફાદારી જાળવવાની અપેક્ષા રાખે છે અને વ્યભિચાર કરનારને ગુનેગાર પણ બનાવે છે.કાયદા દ્વારા આ અપેક્ષા એ એક આદેશ છે જે

ગોપનીયતાના મૂળમાં આવે છે.તે ઉપરાંત, તે એક ભેદભાવપૂર્ણ આદેશ છે અને સામાજિક–નૈતિક પણ છે.બે વ્યક્તિઓ ઉપરોક્ત આધાર પર અલગ થઈ શકે છે પરંતુ તેની સાથે ગુનાખોરી જોડવી અયોગ્ય છે.

૫૪. આપણે અહીં ઉપયોગી નોંધ પણ લઈ શકીએ કે પીપલ્સ રીપબ્લિક ઓફ ચાઇના, જાપાન, ઓસ્ટ્રેલિયા, બ્રાઝિલ અને ઘણા પશ્ચિમી યુરોપીયન દેશોમાં અપરાધ તરીકે વ્યભિચાર હવે પ્રચલિત નથી.તે દેશોમાં સંસ્કૃતિની વિવિધતાની ન્યાયિક રીતે નોંધ લઈ શકાય છે.વ્યભિચારનું બિન–અપરાધીકરણ, આપણે અહીં ઉપર જે કહ્યું છે તે સિવાય, અન્ય કેટલાક પાસાઓ પરથી સાબિત કરી શકાય છે.જ્યારે લગ્નના પક્ષો સંબંધની તેમની નૈતિક પ્રતિબદ્ધતા ગુમાવે છે, ત્યારે તે લગ્નમાં ખાડો ઊભો કરે છે અને તે પક્ષો પર નિર્ભર કરશે કે તેઓ પરિસ્થિતિનો સામનો કેવી રીતે કરે છે.કેટલાક દોષમુક્ત થઈ શકે છે અને સાથે રહી શકે છે અને કેટલાક છૂટાછેડા માંગી શકે છે.તે તેની ટોચ પર સંપૂર્ણપણે ગોપનીયતાની બાબત છે.સજાના સિદ્ધાંતો, પછી ભલે તે નિવારક હોય કે સુધારાત્મક, તે પરિસ્થિતિને બચાવી શકશે નહીં.જો તેમાંથી કોઈ એક અથવા ત્રીજા પક્ષને સજા આપવામાં આવે તો સજા પ્રતિબદ્ધતાની સ્થાપના કરે તેવી શક્યતા નથી.વ્યભિચાર, અમુક પરિસ્થિતિઓમાં, નાખુશ લગ્નનું કારણ ન પણ હોઈ શકે.તેનું પરિણામ આવી શકે છે.સંપૂર્ણ મુદતમાં આવી પરિસ્થિતિઓની કલ્પના કરવી મુશ્કેલ છે જે મુદ્દો નક્કી કરવાની જરૂર છે તે એ છે કે શું ઉપરોક્ત 'કૃત્ય' ને ફોજદારી ગુનો બનાવવો જોઈએ, ખાસ કરીને જ્યારે અમુક પ્રસંગોએ, તે

કારણ હોઈ શકે છે અને અમુક પરિસ્થિતિઓમાં, તે પરિણામ હોઈ શકે છે.જો આ કૃત્યને અપરાધ તરીકે ગણવામાં આવે અને સજાની જોગવાઈ કરવામાં આવે, તો તે વૈવાહિક સંબંધોમાં નાખુશ લોકોને સજા કરવા સમાન હશે અને વ્યભિચારને ગુનો બનાવતા કોઈપણ કાયદાએ જેમના લગ્ન તૂટી ગયા છે તેવી વ્યક્તિઓ તેમજ જેમના લગ્ન થયા નથી તેવી વ્યક્તિઓ બંનેને આડેધડ સજા કરવી પડશે. વ્યભિચારને અપરાધ તરીકે સજા આપતો કાયદો આ બે પ્રકારના લગ્ન વચ્ચે તફાવત કરી શકતો નથી.તે એક એવો કાયદો બનવા માટે બંધાયેલો છે જે સ્પષ્ટ મનસ્વીતાના ક્ષેત્રમાં આવશે.

૫૫. આ સંદર્ભમાં અન્ય એક પાસું નોંધવા યોગ્ય છે.ઇંગ્લેન્ડમાં ન્યાયશાસ્ત્ર, જે મોટા પ્રમાણમાં આ દેશ દ્વારા અપનાવવામાં આવે છે, તેણે ક્યારેય વ્યભિચારને અપરાધ તરીકે ગણ્યો નથી, સિવાય કે શુદ્ધતાવાદી ઓલિવર ક્રોમવેલના શાસનના દસ વર્ષના સમયગાળા સિવાય.જેમ આપણે આંતરરાષ્ટ્રીય પરિપ્રેક્ષ્યમાં જોઈએ છીએ તેમ, મોટાભાગના દેશોએ વ્યભિચારને અપરાધ તરીકે નાબૂદ કર્યો છે.જ્યારે આવા કૃત્યને ગુના તરીકે ગણવામાં આવે છે અને તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ની અવગણનાનો સામનો કેવી રીતે કરે છે તે અમે પહેલેથી જ વર્ણવી ચૂક્યા છીએ.અપરાધની દ્રષ્ટિએ વ્યભિચાર વિશે વિચારવું એ પ્રતિગામી પગલું હશે.આ અદાલતે પરિવર્તનકારી બંધારણીયવાદના માર્ગ પર પ્રયાણ કર્યું છે અને તેથી, ટાઇમ મશીનમાં બેસીને એક અલગ યુગમાં જવું

સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય છે જ્યાં મશીન પ્રતિગમનના માર્ગ પર આગળ વધે છે.તેથી, વ્યભિચારને ગુનો ગણવો એ કાયદામાં અયોગ્ય ગણાશે.

૫૬. જેમ કે અમે એવું માન્યું છે કે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ ગેરબંધારણીય છે અને વ્યભિચારને ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ નહીં, તેથી વ્યભિચારના ગુનાના સંબંધમાં ફરિયાદ દાખલ કરવાની પ્રક્રિયા સાથે સંબંધિત કલમ ૧૯૮ ફો.કા.સં. ને ગેરબંધારણીય જાહેર કરવી યોગ્ય છે.જ્યારે મૂળ જોગવાઈ જાય છે, ત્યારે પ્રક્રિયાગત જોગવાઈએ તે જ માર્ગ મોકળો કરવો પડે છે.

૫૭. ઉપરોક્ત વિશ્લેષણને ધ્યાનમાં રાખીને, સૌમિત્ર વિષ્ણુ (ઉપરોક્ત) અને વી. રેવતી (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણયોને નકારી કાઢવામાં આવે છે અને પૂર્વવર્તીઓને અનુસરતા અન્ય કોઈપણ ચુકાદાને પણ નકારી કાઢવામાં આવે છે.

૫૮. પરિણામે, રિટ પિટિશનને અહીં અગાઉ દર્શાવેલ હદ સુધી મંજૂરી આપવામાં આવી છે.

ન્યાયમૂર્તિ આર. એફ. નરીમન (સંમતિ)

૧. આ રિટ પિટિશનમાં આપણી સામે જે છે તે ભારતીય દંડ સંહિતા (આઈપીસી) ની એક પ્રાચીન જોગવાઈની બંધારણીય માન્યતા છે, એટલે કે, કલમ ૪૯૭, જે વ્યભિચારને ગુનો બનાવે છે.કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. ના પ્રકરણ ૨૦માં દેખાય છે, જે લગ્ન સંબંધિત ગુનાઓ સાથે સંબંધિત છે.કલમ ૪૯૭ નીચે મુજબ વાંચે છેઃ –

"૪૯૭. વ્યભિચાર.–

જે કોઈ એવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે જે અન્ય પુરુષની પત્ની છે અને જેને તે જાણે છે અથવા તેને માનવાનું કારણ ધરાવે છે, તે પુરુષની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના, આવા જાતીય સંબંધ બળાત્કારના ગુના સમાન નથી, તે વ્યભિચારના ગુના માટે દોષિત છે, અને તેને પાંચ વર્ષ સુધીની મુદતની કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે.આવા કિસ્સામાં પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા થવી જોઈએ નહીં. "

બહુપત્નીત્વનો ગુનો, જે તે જ પ્રકરણની કલમ ૪૯૪માં સમાવિષ્ટ છે, તે વધુ લાંબી જેલની સજાને પાત્ર છે, જે ૭ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય છે, પરંતુ આ કિસ્સામાં, પતિ અથવા પત્ની, કેસ હોય તે રીતે, કાર્યવાહી અને દોષિત ઠેરવવા માટે જવાબદાર છે.

કલમ ૪૯૪ નીચે પ્રમાણે વાંચે છેઃ

“૪૯૪. પતિ કે પત્નીના જીવનકાળ દરમિયાન ફરીથી લગ્ન કરવા.—જે કોઈ પણ વ્યક્તિ, જેનો પતિ કે પત્ની જીવતો હોય, તે એવા કોઈ પણ કિસ્સામાં લગ્ન કરે છે જેમાં આવા લગ્ન આવા પતિ કે પત્નીના જીવન દરમિયાન થવાના કારણે રદબાતલ થાય છે, તેને સાત વર્ષ સુધીની મુદત માટે બંનેમાંથી કોઈ પણ પ્રકારની કેદની સજા કરવામાં આવશે અને તે દંડને પણ પાત્ર રહેશે.

અપવાદ.—આ કલમ એવી કોઈ પણ વ્યક્તિને લાગુ પડતી નથી કે જેના આવા પતિ કે પત્ની સાથેના લગ્નને સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની અદાલત દ્વારા રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યા હોય, અથવા ભૂતપૂર્વ પતિ કે પત્નીના જીવન દરમિયાન લગ્ન કરનાર કોઈ પણ વ્યક્તિને લાગુ પડતી નથી, જો આવા પતિ કે પત્ની, અનુગામી લગ્ન સમયે, આવી વ્યક્તિથી સતત સાત વર્ષ સુધી ગેરહાજર રહ્યા હોય, અને તે સમયની અંદર જીવંત હોવાનું આવી વ્યક્તિ દ્વારા સાંભળવામાં આવ્યું ન હોય, જો કે આવા અનુગામી લગ્નનો કરાર કરનાર વ્યક્તિ, આવા લગ્ન થાય તે પહેલાં, તે વ્યક્તિને જાણ કરશે કે જેની સાથે આવા લગ્નનો કરાર કરવામાં આવ્યો છે, જ્યાં સુધી તે તેની અંદર હોય ત્યાં સુધી હકીકતોની વાસ્તવિક સ્થિતિ વિશે જાણ કરશે. અથવા તેનું જ્ઞાન. "

તે નોંધવામાં આવશે કે વ્યભિચારનો ગુનો દ્વિવિવાહના ગુના સામે માત્ર ત્રીજા પક્ષના પુરુષ ગુનેગારને સજા આપે છે, જે દ્વિધામાં કામ કરનારને સજા આપે છે, પછી ભલે તે પુરુષ હોય કે સ્ત્રી.તેથી જેને 'વ્યભિચાર' તરીકે સજા આપવામાં

આવે છે તે 'વ્યભિચાર' નથી પરંતુ તેની પત્નીમાં પરિણીત પુરુષનું માલિકી હિત છે.

લગભગ તમામ પ્રાચીન ધર્મો/સંસ્કૃતિઓએ વ્યભિચારના પાપને સજા આપી હતી.સૌથી જૂની પૈકીની એક, એટલે કે, હમ્મુરાબીની સંહિતામાં, વ્યભિચારના પાપ માટે ડૂબીને મૃત્યુ સૂચવવામાં આવ્યું હતું, પછી ભલે તે પતિ અથવા પત્ની દ્વારા હોય.રોમન કાયદામાં, પતિ દ્વારા ગુલામ અથવા અપરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવો એ પત્ની સામે ગુનો ન હતો.૧૭ ઈ. સ. પૂર્વેના રોમન લેક્સ યુલિયા ડી એડલ્ટેરિસ કોર્સેન્ડિસ, જે સમ્રાટ ઑગસ્ટસની પુત્રી, જુલિયાના નામ પરથી યોગ્ય રીતે નામ આપવામાં આવ્યું હતું, તેણે જુલિયાને વ્યભિચાર માટે દેશનિકાલની સજા આપી હતી.પરિણામે, સામાન્ય રીતે વ્યભિચાર કરનારાઓના કિસ્સામાં, બંને દોષિત પક્ષોને જુદા જુદા ટાપુઓ પર સજા કરવા માટે મોકલવામાં આવ્યા હતા અને તેમની સંપત્તિનો એક ભાગ જપ્ત કરવામા આવ્યો હતો.

૨. યહુદી ધર્મમાં, જે ફરીથી એક પ્રાચીન ધર્મ છે, ભગવાન દ્વારા સિનાઈ પર્વત પર મૂસાને આપવામાં આવેલી દસ આજ્ઞામાં સાતમી આજ્ઞા છે–તું વ્યભિચાર ન કર–જે જૂના કરારમાં નિર્ગમનના પુસ્તકમાં દર્શાવવામાં આવી છે.(નિર્ગમન ૨૦:૧૪ (કિંગ જેમ્સ વર્ઝન)).

તેવી જ રીતે, પાપનું વેતન મૃત્યુ હોવાથી, જૂના કરારમાં લેવિટિકસનું પુસ્તક વ્યભિચારી તેમજ વ્યભિચારિણી માટે મૃત્યુદંડની જોગવાઈ કરે છે.(લેવીય ૨૦:૧૦ (કિંગ જેમ્સ વર્ઝન)).

૩. ખ્રિસ્તી ધર્મમાં, આપણે વ્યભિચારની નિંદા અનૈતિક તરીકે અને પુરુષો અને સ્ત્રીઓ બંને માટે પાપ તરીકે કરીએ છીએ, જેનો પુરાવો સેન્ટ પોલના કોરીંથીઓને લખેલા પત્રમાંથી મળે છે.(કોરીંથી ૬:૯–૧૦ (કિંગ જેમ્સ વર્ઝન)).ઈસુએ પોતે કહ્યું હતું કે એક પુરુષ જે ક્ષણે સ્ત્રીને કામવાસનાથી જુએ છે તે ક્ષણે પાપ કરે છે.(મેથ્યુ ૫:૨૭–૨૮ (કિંગ જેમ્સ વર્ઝન)).જો કે, જ્યારે વ્યભિચાર માટે સ્ત્રીને સજા કરવાની વાત આવી, ત્યારે પ્રાચીન યહુદી કાયદા અનુસાર પથ્થરો મારીને મોતની સજા કરવાની વાત આવી, ત્યારે ઈસુએ પ્રખ્યાત શબ્દો ઉચ્ચાર્યા–જેણે પાપ કર્યું નથી, તેને પહેલો પથ્થર ફેંકવા દો." (જહોન, ૮:૭ (અંગ્રેજી માનક સંસ્કરણ)).

૪. આ દેશમાં પણ, મનુસ્મૃતિમાં, પ્રકરણો ૪.૧૩૪૬ અને ૮.૩૫૨૭ એવા લોકો માટે સજા સૂચવે છે જેઓ અન્ય પુરુષોની પત્નીઓ સાથે સંભોગ કરવા માટે વ્યસની હોય છે, જે આતંકનું કારણ બને છે, ત્યારબાદ દેશનિકાલ થાય છે.ધર્મસૂત્રો જુદા જુદા અવાજો સાથે બોલે છે.અપસ્તંબ ધર્મસૂત્રમાં, વ્યભિચારને અપરાધ તરીકે સજા આપવામાં આવે છે, જે પુરુષ અને સ્ત્રીના વર્ગ અથવા

જાતિના આધારે સજા છે.(ધર્મસૂત્રો–અપસ્તંબ, ગૌતમ, બુદ્ધાયન અને વશિષ્ઠના કાયદાના નિયમો ૭૦–૭૦ (પેટ્રિક ઓલિવેલે દ્વારા અનુવાદ, ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ ૧૯૯૯).જો કે, ગૌતમ ધર્મસૂત્રમાં, જો કોઈ પુરુષ વ્યભિચાર કરે છે, તો તેણે બે વર્ષ સુધી પવિત્ર જીવન જીવવું જોઈએ; અને જો તે વૈદિક વિદ્વાનની પત્ની સાથે આવું કરે છે, તો ત્રણ વર્ષ માટે (ઈદ., ૧૧૬–)૧૧૭)

૫. ઇસ્લામમાં, એક–નૂરમાં, એટલે કે, કુરાનના પ્રકરણ ૨૪ માં, શ્લોક ૨ અને ૬ થી ૯ નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

“૨. વ્યભિચારિણીઓ અને વ્યભિચારીઓ, તેમાંથી દરેકને સો પટ્ટાઓ વડે ચાબુક મારી દો અને જો તમે અલ્લાહ અને અંતિમ દિવસે વિશ્વાસ રાખો છો તો તેમના પર દયા ન કરો અને વિશ્વાસીઓની એક ટુકડીને તેમની સજા જોવા દો.” (કુરાન (અલ–કુરાન):મોહમ્મદ એ. અરાફા ૩૬૩ દ્વારા પરિચય સાથે અરબી–અંગ્રેજી દ્વિભાષી આવૃત્તિ (મૌલાના મુહમ્મદ અલી અનુવાદ, ટેલરબુક્સ, ૨૦૧૮)

XXX XXX XXX

“૬. અને જે લોકો પોતાની પત્નીઓ પર આરોપ લગાવે છે અને પોતાના સિવાય કોઈ સાક્ષી નથી, તો તેમાંથી એક વ્યક્તિ ચાર વખત અલ્લાહની સાક્ષી આપીને સાક્ષી આપે કે તે સત્ય બોલનારાઓમાંનો છે.

૭. અને પાંચમી (વખત) કે અલ્લાહનો શ્રાપ તેના પર રહે, જો તે જૂઠું બોલનારાઓમાંનો હોય.

૮. અને જો તેણી ચાર વાર અલ્લાહની સાક્ષી આપીને સાક્ષી આપે કે તે જૂઠું બોલનારાઓમાંનો છે, તો તે તેણીની સજાને ટાળી દેશે.

૯. અને પાંચમી (વખત) કે અલ્લાહનો ક્રોધ તેના પર રહે, જો તે સત્ય બોલનારાઓમાંનો હોય." (આઈડી.)

રસપ્રદ બાબત એ છે કે જો પતિ કે પત્ની સિવાય કોઈ સાક્ષી ન હોય, અને પતિ ચાર વખત જુબાની આપે કે તેની પત્નીએ વ્યભિચાર કર્યો છે, જે પત્ની દ્વારા ચાર વખત જુબાની આપવામાં આવે છે કે તેણીએ નથી કર્યું, તો ધરતી પરની સજા ટાળી દેવામાં આવે છે.જેણે ખોટી જુબાની આપી છે તેના માથા પર જ અલ્લાહનો ક્રોધ હશે–જેનો ક્રોધ મૃત્યુ પછીના જીવનમાં જ અનુભવાય છે.

૬. છઠ્ઠી સદીના એંગ્લો–સેક્સન ઇંગ્લેન્ડમાં, કાયદાએ 'રચનાની વિસ્તૃત કોષ્ટકો' બનાવી હતી, જેને નારાજ પતિ લોહીનો બદલો લેવાના બદલામાં સ્વીકારી શકતો હતો.આ કોષ્ટકો ખીલેલા પતિને થયેલા નુકસાનની માત્રાના આધારે વળતરની ચુકવણી માટેની યોજનાઓ હતી.જો કે, જેમ જેમ ખ્રિસ્તી ધર્મ ઇંગ્લેન્ડમાં ફેલાયો, વ્યભિચાર નૈતિક રીતે ખોટો બની ગયો અને તેથી, પતિ સામે પાપ તેમજ ખોટું બન્યું.૧૦૬૬ પછી, સત્તા સંભાળનારા નોર્મનોએ

વ્યભિચારને રાજ્ય સામેના ગુના તરીકે નહીં, પરંતુ ચર્ચ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતા સાંપ્રદાયિક ગુના તરીકે જોયો.ઇંગ્લેન્ડના સામાન્ય કાયદાએ પતિની તેની પત્નીમાં મિલકતના હિતના આધારે સંઘની ખોટ માટે અપકૃત્યની કાર્યવાહી સૂચવી હતી.આમ, વાતચીત માટેની ક્રિયા, જે વળતર અથવા નુકસાન છે, સામાન્ય રીતે મધ્યયુગીન ઇંગ્લેન્ડમાં છૂટાછેડા મેળવવાના પ્રથમ પગલાનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે.હકીકતમાં, સત્તરમી સદીના ઇંગ્લેન્ડમાં છૂટાછેડા માટે વ્યભિચાર એકમાત્ર આધાર હતો, જેને માત્ર સંસદ દ્વારા જ મંજૂરી આપવી પડતી હતી.રસપ્રદ વાત એ છે કે, ૧૬૪૯માં રાજા ચાર્લ્સ પ્રથમનું શિરચ્છેદ કરવામાં આવ્યા પછી જ, વર્ષ ૧૬૫૦માં ક્રોમવેલના પ્યુરિટનિકલ ઇંગ્લેન્ડમાં વ્યભિચાર મૃત્યુદંડનો ગુનો બની ગયો હતો, જે રાજા ચાર્લ્સ દ્વિતીયના 'રાજાશાહીની પુનઃસ્થાપના' તરીકે ઓળખાતા રાજ્યમાં પાછા ફરતા જ રદ કરવામાં આવ્યો હતો.તેથી, તે જોવામાં આવશે કે ઇંગ્લેન્ડમાં, અગિયાર વર્ષના સમયગાળા સિવાય જ્યારે ઇંગ્લેન્ડ પર પ્યુરિટનોનું શાસન હતું, વ્યભિચારને ક્યારેય ફોજદારી ગુનો માનવામાં આવતો ન હતો.વ્યભિચાર એ માત્ર એક અપકૃત્ય હતું, જેના માટે પતિને તેની પત્નીમાં તેના માલિકી હિતને ધ્યાનમાં રાખીને નુકસાની ચૂકવવાપાત્ર હતી.(લિન્ડા ફિટ્સ મિસ્લર, વ્યક્તિગત નૈતિકતા વ્યાવસાયિક નૈતિકતા તરીકે માસ્કરેડિંગઃઘરેલું સંબંધોના એટર્ની અને તેમના ગ્રાહકો વચ્ચે સેક્સ પર પ્રતિબંધ મૂકતા નિયમો, ૨૩ હાર્વર્ડ વિમેન્સ લો જર્નલ ૧,૨૧–૨૨ (૨૦૦૦) ['લિન્ડા ફિટ્સ મિસ્લર'].

ચાર્લ્સ એ. ટિંકર વિ. ફ્રેડરિક એલ. કોલવેલ, ૧૯૩ યુ. એસ. ૪૭૩ (૧૯૦૪) માં યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની સુપ્રીમ કોર્ટના ૧૯૦૪ ના ચુકાદા દ્વારા આ અપકૃત્યને નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવ્યું છેઃ

"..... અમારું માનવું છે કે સત્તાવાળાઓ દર્શાવે છે કે પતિને તેની પત્નીના વ્યક્તિના સંદર્ભમાં કેટલાક વ્યક્તિગત અને વિશિષ્ટ અધિકારો હતા જેમાં દખલગીરી કરવામાં આવે છે અને તેની સાથે ગુનાહિત વાતચીત દ્વારા આક્રમણ કરવામાં આવે છે; કે અન્ય પુરુષ તરફથી આવું કૃત્ય ત્યારે પણ હુમલો બનાવે છે જ્યારે, લગભગ સાર્વત્રિક રીતે કેસ સાબિત થાય છે તેમ, પત્ની હકીકતમાં આ કૃત્ય માટે સંમતિ આપે છે, કારણ કે પત્ની સાળા તરીકે પતિના અધિકારોને અસર કરવા માટે કોઈ સંમતિ આપવામાં અસમર્થ છે, અને આ પ્રકારના હુમલાને યોગ્ય રીતે પતિના વ્યક્તિગત અધિકારો અને સંપત્તિને નુકસાન તરીકે વર્ણવી શકાય છે, જે દુર્ભાવનાપૂર્ણ અને ઈરાદાપૂર્વક બંને છે.

હુમલો વી એટ આર્મી એ કાયદાની એક કાલ્પનિક કથા છે, જે શરૂઆતમાં, પ્રારંભિક સમયમાં, અદાલતોને અતિક્રમણ તરીકે કાર્યવાહીના કારણનો અધિકારક્ષેત્ર આપવા માટે ધારવામાં આવી હતી, જે પછી પતિ દ્વારા તેની ઘાયલ લાગણીઓ અને સન્માન, લગ્નના પલંગની અશુદ્ધતા અને બાળકોની કાયદેસરતા પર ફેંકવામાં આવેલી શંકા માટે નુકસાનીની વસૂલાતની મંજૂરી આપવા માટે આગળ વધી હતી." (ટિંકર વી. કોલવેલ, ૧૯૩ યુ. એસ. ૪૭૩,૪૮૧ (૧૯૦૪)

“અમારું માનવું છે કે આ વિષય પરના ઘણા કેસોમાંથી કેટલાકના આ સંદર્ભો દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે કે પતિ દ્વારા કાર્યવાહીનું કારણ એ વિચાર પર આધારિત છે કે પ્રતિવાદીનું કૃત્ય તેના પતિના વૈવાહિક અધિકારોનું ઉલ્લંઘન છે.” (આઈડી.,૪૮૫)

સમાન અસર માટે પ્રિચર્ડ વિ. પ્રિચર્ડ એન્ડ સિમ્સ, [૧૯૬૬] ૩ ઓલ ઈ. આર. ૬૦૧ માં ચુકાદો છે, જેણે વ્યભિચાર અથવા ગુનાહિત વાતચીતની ઉત્પત્તિને નીચે પ્રમાણે પુનઃપુષ્ટિ કરી છેઃ

“૧૮૫૭ માં, જ્યારે ઇંગ્લેન્ડમાં લગ્ન હજુ પણ જીવન માટેનું જોડાણ હતું, જેને ફક્ત સંસદના ખાનગી કાયદા દ્વારા તોડી શકાય છે, ત્યારે સામાન્ય કાયદા હેઠળ પતિ માટે કાર્યવાહીના ત્રણ અલગ–અલગ કારણો ઉપલબ્ધ હતા, જેમના પત્ની પરના અધિકારોનું ઉલ્લંઘન ત્રીજા પક્ષ દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું, જેણે તેને લલચાવી હતી, અથવા જેણે તેને આશ્રય આપ્યો હતો અથવા જેણે તેની સાથે વ્યભિચાર કર્યો હતો.

..... ગુનાહિત વાતચીત તરીકે ઓળખાતી વ્યભિચાર માટેની કાર્યવાહીમાં, જે બ્રેક્ટનના સમય પહેલાની છે, અને પરિણામે મૂળરૂપે અતિક્રમણમાં મૂકે છે, વ્યભિચારનું કૃત્ય પોતે જ કાર્યવાહીનું કારણ હતું અને મોટા પ્રમાણમાં શિક્ષાત્મક નુકસાન હતું.તે દર્શાવે છે કે વ્યભિચારના પરિણામે પતિએ તેની પત્નીનો સમાજ અને સેવાઓ ગુમાવી હતી કે નહીં.કાર્યવાહીના ત્રણેય કારણો સામાન્ય કાયદા દ્વારા પતિની તેની પત્નીની વ્યક્તિ, તેણીની સેવાઓ અને કમાણીમાં અને જો તેણી એકમાત્ર મહિલા હોત તો તેણીની મિલકતમાં તેણીના ઔચિત્ય હિતને

આપવામાં આવેલી માન્યતા પર આધારિત હતા." ([૧૯૬૬] ૩ તમામ ઈ. આર. ૬૦૧,૬૦૭)

૭. ઇંગ્લેન્ડમાં, છૂટાછેડા અને વૈવાહિક કારણો અધિનિયમ, ૧૮૫૭ની કલમ LIX એ ફોજદારી વાતચીત માટે સામાન્ય કાયદાકીય કાર્યવાહીને નાબૂદ કરી હતી, જ્યારે તે જ અધિનિયમની કલમ XXXIII દ્વારા, પત્ની દ્વારા કરવામાં આવેલા વ્યભિચાર માટે પતિને વળતર આપવાની સત્તા જાળવી રાખી હતી.આ સ્થિતિ ૧૯૨૩ સુધી ચાલુ રહી, જ્યારે વૈવાહિક કારણો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ એ વ્યભિચારને માત્ર પતિને બદલે બંને પતિ–પત્નીઓ માટે છૂટાછેડા માટેનો આધાર ઉપલબ્ધ કરાવ્યો.વ્યભિચાર માટે નુકસાનીનો દાવો કરવાનો પતિનો અધિકાર તાજેતરમાં જ કાયદા સુધારા (વિવિધ જોગવાઈઓ) અધિનિયમ, ૧૯૭૦ દ્વારા નાબૂદ કરવામાં આવ્યો હતો.(કલમ ૪, કાયદો સુધારણા (વિવિધ જોગવાઈઓ) અધિનિયમ, ૧૯૭૦).

૮. જો કે, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં, અમેરિકન વસાહતોમાં આજીવિકા ચલાવવા ગયેલા પ્યુરિટન્સ, તેમની સાથે ક્રોમવેલનો ફોજદારી કાયદો લઈ જતા હતા, જેનાથી વ્યભિચારને મૃત્યુદંડનો ગુનો બનાવવામાં આવ્યો હતો.આશ્ચર્યજનક રીતે, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના કેટલાક રાજ્યોમાં આ હજુ પણ ચાલુ છે.જોકે, અમેરિકન લો ઇન્સ્ટિટ્યુટે વ્યભિચારના ગુનાને તેના આદર્શ દંડ સંહિતામાંથી દૂર

કર્યો છે કારણ કે વ્યભિચારના કાયદા સામાન્ય રીતે અસ્પષ્ટ, પ્રાચીન અને લૈંગિકવાદી છે.આવા કાયદાના સમર્થનમાં જૂના કારણોમાંથી કોઈ પણ, એટલે કે, રોગનું નિયંત્રણ, ગેરકાયદેસરતા અટકાવવી અને પરંપરાગત કુટુંબની જાળવણી આજે પણ અસ્તિત્વમાં નથી.એવું પણ જાણવા મળ્યું હતું કે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સમાં ફોજદારી વ્યભિચારના કાયદાઓ ભાગ્યે જ લાગુ કરવામાં આવતા હતા અને તેથી તેને 'ડેડ લેટર સ્ટેચ્યુટ્સ' તરીકે ઓળખવામાં આવતા હતા.આ ઉપરાંત કાયદાના પુસ્તકમાં ચાલુ રહેલા આવા કાયદાઓના સંભવિત દુરુપયોગ, જેમ કે ગેરવસૂલી, બ્લેકમેલ, બળજબરી વગેરેને આદર્શ દંડ સંહિતામાં વ્યભિચારને ગુના તરીકે દૂર કરવાના કારણો તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યા હતા. (લિન્ડા ફિટ્સ મિસ્લર, સુપ્રા એન.૧૨, ૨૩–૨૫.)

૯. જ્યારે આપણે ભારત આવીએ છીએ, ત્યારે લોર્ડ મેકૉલેએ દંડ સંહિતાના તેમના મુસદ્દામાં, જે કાયદા કમિશનરોને સુપરત કરવામાં આવ્યો હતો, વ્યભિચારને દંડાત્મક ગુનો બનાવવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.તેમણે નીચે પ્રમાણે તર્ક કર્યોઃ

“અમે નીચેની સ્થિતિઓને સંપૂર્ણ રીતે સ્થાપિત માનીએ છીએઃપ્રથમ, વ્યભિચારની સજા માટેના હાલના કાયદાઓ ઉચ્ચ વર્ગના ઇજાગ્રસ્ત પતિઓને કાયદો પોતાના હાથમાં લેતા અટકાવવાના હેતુથી સંપૂર્ણપણે બિનઅસરકારક છે; બીજું, કે ઉચ્ચ વર્ગનો ભાગ્યે જ કોઈ વતની ક્યારેય વ્યભિચારના કેસમાં તેની પત્ની અથવા તેણીની બહાદુરી સામે નિવારણ માટે કાયદાનો આશરો લે

છે; ત્રીજું, કે જે પતિઓ વ્યભિચારના કેસમાં અદાલતોનો આશરો લે છે તેઓ સામાન્ય રીતે ગરીબ પુરુષો હોય છે જેમની પત્નીઓ ભાગી ગઈ હોય, કે આ પતિઓને ષડયંત્ર વિશે ભાગ્યે જ કોઈ નાજુક લાગણી હોય છે, પરંતુ તેઓ પોતાને વ્યભિચારથી ઘાયલ હોવાનું માને છે. અપીલ, કે તેઓ તેમની પત્નીઓને તેમના નાના ઘરના ઉપયોગી સભ્યો માને છે, કે તેઓ સામાન્ય રીતે તેમના પ્રેમને આપવામાં આવેલા ઘા વિશે ફરિયાદ કરતા નથી, તેમના સન્માન પરના ડાઘની નહીં, પરંતુ તેઓ સરળતાથી બદલી શકતા નથી તેવી નાની રકમ ગુમાવવાની ફરિયાદ કરે છે, અને સામાન્ય રીતે તેમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એ છે કે સ્ત્રીને પરત મોકલી શકાય.જે કાલ્પનિક કથા દ્વારા પ્રલોભનને અંગ્રેજી અદાલતોમાં કાર્યવાહીનો વિષય બનાવવામાં આવે છે તે, એવું લાગે છે કે, મોકુસિલમાં વ્યભિચાર માટેની મોટાભાગની કાર્યવાહીનો વાસ્તવિક સારાંશ છે.ઈજાનો સાર પીડિત દ્વારા 'પ્રતિ ક્વોડ સર્વિસિયમ એમિસિટ' માં પડેલો હોવાનું માનવામાં આવે છે.’ જ્યાં ફરિયાદી તેની પત્નીને ફરીથી લેવાની માંગણી કરતો નથી, ત્યાં તે સામાન્ય રીતે તેના લગ્નના ખર્ચની ભરપાઈ કરવાની માંગ કરે છે.આ બાબતો સ્થાપિત થતાં આપણને એવું લાગે છે કે વ્યભિચાર માટે સજા આપવાથી કોઈ લાભની અપેક્ષા રાખવી જોઈએ નહીં.વસ્તી બે વર્ગોમાં વહેંચાયેલી હોય તેવું લાગે છે–જેમને ન તો હાલની સજા કે ન તો કોઈ સજા કે જેને આપણે પ્રસ્તાવિત કરવામાં પોતાને ન્યાયી ગણવી જોઈએ તે સંતોષશે, અને જેઓ વ્યભિચાર દ્વારા થતી ઈજાને એક એવી સજા માને છે જેના માટે આર્થિક વળતર પૂરતું પ્રાયશ્ચિત કરશે.જેમની સન્માનની લાગણીઓ તેમની પત્નીઓની

બેવફાઈથી પીડાદાયક રીતે પ્રભાવિત થાય છે તેઓ ટ્રિબ્યુનલ્સને બિલકુલ લાગુ પડશે નહીં.જેમની લાગણીઓ ઓછી નાજુક હોય છે તેઓ નાણાંની ચૂકવણીથી સંતુષ્ટ થશે.આવા સંજોગોમાં આપણે વ્યભિચારને માત્ર નાગરિક ઈજા તરીકે ગણવું શ્રેષ્ઠ માનીએ છીએ. "

XXX XXX XXX

“આ દલીલોથી આપણને સંતોષ થયો નથી કે વ્યભિચારને કાયદા દ્વારા શિક્ષાપાત્ર બનાવવો જોઈએ.અમે એ સ્વીકારી શકતા નથી કે દંડ સંહિતાને કોઈ પણ રીતે નૈતિકતાના એક ભાગ તરીકે ગણવામાં આવે છે, કે વિધાનસભાએ કૃત્યોને માત્ર એટલા માટે સજા કરવી જોઈએ કારણ કે તે કૃત્યો અનૈતિક છે, અથવા કારણ કે કોઈ કાર્યને બિલકુલ સજા કરવામાં આવતી નથી, તેથી તે અનુસરે છે કે વિધાનસભા તે કાર્યને નિર્દોષ માને છે.ઘણી વસ્તુઓ જે શિક્ષાપાત્ર નથી તે ઘણી વસ્તુઓ કરતાં નૈતિક રીતે વધુ ખરાબ છે જે શિક્ષાપાત્ર છે.જે વ્યક્તિ ઉદાર પરોપકારી સાથે કૃતજ્ઞતા અને ઉદ્ધતાઈથી ગંભીર વ્યવહાર કરે છે, તે વ્યક્તિ કરતાં વધુ ગંભીર નિંદાને પાત્ર છે, જે જુસ્સામાં ફટકો મારવાનું લક્ષ્ય રાખે છે, અથવા મજાકમાં બારી તોડે છે.તેમ છતાં આપણી પાસે હુમલો અને તોફાન માટે સજા છે, અને કૃતઘ્નતા માટે કોઈ સજા નથી.જે સમૃદ્ધ માણસ પોતાના સાથી પ્રાણીને મૃત્યુમાંથી બચાવવા માટે મોંઢામાં ચોખા ભરવાનો ઇનકાર કરે છે, તે ભૂખ્યા દુઃ ખી માણસ કરતાં ઘણો ખરાબ માણસ હોઈ શકે છે, જે ચોખા છીનવીને ખાઈ જાય છે.તેમ છતાં અમે ચોરી માટે બીજાને સજા કરીએ છીએ, અને અમે પહેલાને કઠોર હૃદય માટે સજા આપતા નથી. "

XXX XXX XXX

“હજુ એક અન્ય વિચારણા છે જેને આપણે સંપૂર્ણપણે નજરથી દૂર રાખી શકતા નથી.જો કે આપણે સારી રીતે જાણીએ છીએ કે માનવ જાતિના સૌથી પ્રિય હિતો સ્ત્રીઓની પવિત્રતા અને લગ્નના કરારની પવિત્રતા સાથે ગાઢ રીતે જોડાયેલા છે, તેમ છતાં આપણે એવું અનુભવીએ છીએ કે આ દેશમાં સમાજની સ્થિતિમાં કેટલીક વિશિષ્ટતાઓ છે જે કદાચ એક માનવીય માણસને પત્નીઓની બેવફાઈને સજા આપવાનું નક્કી કરતા પહેલા થોભાવવા તરફ દોરી જાય છે.આ દેશની મહિલાઓની સ્થિતિ ઇંગ્લેન્ડ અને ફ્રાન્સની મહિલાઓની સ્થિતિથી ઘણી અલગ છે.તેઓ હજુ પણ બાળકો હોવા છતાં પરણેલા છે.જ્યારે તેઓ હજુ યુવાન હોય ત્યારે ઘણીવાર અન્ય પત્નીઓ માટે તેમની અવગણના કરવામાં આવે છે.તેઓ ઘણા હરીફો સાથે પતિનું ધ્યાન વહેંચે છે.પત્નીની અસંયમને સજા આપવા માટે કાયદો બનાવવો, જ્યારે કાયદો પતિની સ્ત્રીઓથી તેના ઝેનાનાને ભરવાના વિશેષાધિકારને સ્વીકારે છે, તે એક એવો માર્ગ છે જેને આપણે અપનાવવા માટે સૌથી વધુ અનિચ્છા ધરાવીએ છીએ.આપણે એટલા દૂરદર્શી નથી કે કાયદા દ્વારા હુમલો કરવાનું વિચારીએ જે આ દેશના લોકોની રીતભાતમાં બહુપત્નીત્વ જેટલું ઊંડું મૂળ ધરાવે છે.અમે તેને ધીમી ગતિએ છોડીએ છીએ, પરંતુ અમે શિક્ષણ અને સમયની ચોક્કસ કામગીરી પર વિશ્વાસ કરીએ છીએ.પરંતુ જ્યારે તે અસ્તિત્વમાં છે, જ્યારે તે મહિલાઓની ખુશી અને સન્માન પર તેની ક્યારેય નિષ્ફળ ન થતી અસરો ઉત્પન્ન કરવાનું ચાલુ રાખે છે, ત્યારે આપણે દંડાત્મક કાયદાના વધારાના વજનને પહેલેથી જ ખૂબ જ હતાશામાં

ફેંકવા તરફ વળ્યા નથી.અમે એવા કારણો આપ્યા છે જે આપણને એવું માનવા તરફ દોરી જાય છે કે આ વિષય પરનો કોઈપણ કાયદો નિરર્થક હશે.અને આપણે એવું વિચારવાનું વલણ ધરાવીએ છીએ કે જો તે નિરર્થક નહીં હોય તો તે દમનકારી હશે.તે પહેલેથી જ ખૂબ મજબૂત હાથને મજબૂત બનાવશે.તે પહેલેથી જ ખૂબ નબળા વર્ગને નબળો પાડશે.જ્યારે તે કરાર ન્યાયી, વાજબી અને પરસ્પર ફાયદાકારક બને ત્યારે દંડાત્મક પ્રતિબંધો દ્વારા વૈવાહિક કરારનું રક્ષણ કરવા માટે તે પૂરતો સમય હશે." (ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ અને કાઉન્સિલમાં ભારતના ગવર્નર જનરલના આદેશ દ્વારા પ્રકાશિત દંડ સંહિતા ૯૧–૯૩ (જી. એચ. હટમેન, ધ બંગાળ મિલિટરી ઓર્ફન પ્રેસ, ૧૯૩૭).

૧૦. જો કે, જ્યારે કોર્ટ કમિશનરોએ દંડ સંહિતાની સમીક્ષા કરી, ત્યારે તેમને લાગ્યું કે વ્યભિચારને ગુનો બનાવવો મહત્વપૂર્ણ છે.આમ કરવાના કારણો નીચે મુજબ દર્શાવવામાં આવ્યા છે:

"૩૫૩. આ વિષય પર પરિપક્વ વિચારણા કર્યા પછી, અમે થોડા ખચકાટ પછી એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છીએ કે આ ગુનાને સંહિતામાંથી બાકાત રાખવો સલાહભર્યું નથી.અમારું માનવું છે કે તેને ફોજદારી અદાલતોની નોંધ લેવાના વિષય તરીકે ચાલુ રાખવાના કારણો નોંધપાત્ર છે.અમે માનીએ છીએ કે મોહંમદના પુરાવાના કાયદાની જરૂરિયાત અનુસાર ગુનાને સાબિત કરવામાં મુશ્કેલી અંગે કર્નલ સ્લીમેન કદાચ સાચા છે, જે એવા હકારાત્મક પુરાવાની માંગ કરે છે જે આવા કેસમાં ભાગ્યે જ મળે છે, જેમ કે આપણી અદાલતોમાં

વ્યભિચારીઓ સામે કાર્યવાહી કરવાથી મૂળ નિવાસીઓને રોકવામાં થોડી અસર થાય છે, જો કે નિયમો પરિસ્થિતિજન્ય પુરાવાઓમાંથી ઉદ્ભવતા મજબૂત ધારણા પર દોષિત ઠેરવવાની મંજૂરી આપે છે.આ મુશ્કેલી, જો તેની અસર માનવામાં આવી હોય, તો કોડ અપનાવવામાં આવે તો તેને દૂર કરવામાં આવશે.કર્નલ સ્લીમેન દ્વારા વર્તમાન વ્યવસ્થાના વાસ્તવિક પરિણામોની રજૂઆત, જે, જ્યારે તે ગુનાને માન્યતા આપે છે, તેને મૂળ વતનીઓના મતે, ગુનેગારને ન્યાયના કઠેડામાં લાવવાનું લગભગ અશક્ય બનાવે છે, તે અવલોકન કરવામાં આવશે, તેની સાથે સુસંગત છે અને જ્યારે કાયદો આ ગુનાને સજા આપવાનો ઇનકાર કરે છે ત્યારે અપેક્ષિત પરિણામ વિશે શ્રી લિવિંગસ્ટોનના દૃષ્ટિકોણની વ્યવહારીક પુષ્ટિ કરે છે.ઘાયલ પક્ષ તે પોતાના માટે કરશે; મહાન ગુનાઓ, હત્યાઓ, ઝેર, પરિણામ હશે.કર્નલ સ્લીમેન કહે છે કે અહીંનો કાયદો ના પાડતો નથી, પરંતુ તે ગુનાને સજા આપવામાં નિષ્ફળ જાય છે, અને તેનું પરિણામ ઝેર છે.

૩૫૪. કર્નલ સ્લીમેન વિચારે છે કે કમિશનરોએ ખોટી રીતે ધાર્યું છે કે તે હાલના કાયદાની નરમાઈ છે કે જેની મૂળ વતનીઓ દ્વારા ફરિયાદ કરવામાં આવે છે, અને માને છે કે તેઓ વર્તમાન કાયદાની મંજૂરી કરતાં ગુના માટે ઓછી સજાથી સંતુષ્ટ થશે; એટલે કે સાત વર્ષની કેદ, જો તે ગુનેગારને અનુસરવાનું નિશ્ચિત હતું.તે દરખાસ્ત કરે છે કે 'બીજાની પત્નીને ફસાવવા બદલ દોષિત' પુરુષની સજા સાત વર્ષ સુધીની કેદ અથવા પતિને ચૂકવવાપાત્ર દંડ અથવા કેદ અને દંડ બંને

હશે.'વ્યભિચાર માટે દોષિત' પરિણીત સ્ત્રીની સજા બે વર્ષ સુધીની કેદ સુધી મર્યાદિત રહેશે.

૩૫૫. જ્યારે આપણે વિચારીએ છીએ કે વ્યભિચારના ગુનાને સંહિતામાંથી બાકાત રાખવો જોઈએ નહીં, ત્યારે અમે તેની જાણને પરિણીત સ્ત્રી સાથે કરવામાં આવેલા વ્યભિચાર સુધી મર્યાદિત રાખીશું, અને નોંધ ક્યૂમાં છેલ્લી ટિપ્પણીમાં આ દેશની સ્ત્રીની સ્થિતિ અંગે ઘણું મહત્વ છે તે ધ્યાનમાં લેતા, તેના આદરમાં અમે એકલા પુરુષ ગુનેગારને સજા માટે જવાબદાર બનાવીશું.જો કે, અમે વ્યભિચારના આરોપી પક્ષકારોને એકસાથે મુકદ્દમા પર મૂકીશું, અને અદાલતને, તેમની દોષિતતાની સ્થિતિમાં, દોષિત મહિલા સામે છૂટાછેડાનો હુકમનામું જાહેર કરવા માટે સશક્ત બનાવીશું, જો પતિ તેના માટે દાવો કરે છે, તે જ સમયે જ્યારે તેના પ્રેમીને કેદ અથવા દંડની સજા આપવામાં આવે છે.શ્રી લિવિંગસ્ટોનની સંહિતા અનુસાર, સ્ત્રી તેના 'વૈવાહિક લાભ' ગુમાવે છે, પરંતુ અન્ય સજા માટે જવાબદાર નથી.

૩૫૬. અમે કર્નલ સ્લીમેનના પુરુષ ગુનેગારની સજા અંગેના સૂચનને સ્વીકારીશું, તેને હાલમાં સાત વર્ષની મંજૂરીને બદલે પાંચ વર્ષથી વધુની કેદ સુધી મર્યાદિત રાખીશું અને વિકલ્પ તરીકે પતિને ચૂકવવાપાત્ર દંડ લાદવાની મંજૂરી આપીશું.

૩૫૭. લ્યુઇસિયાનાની સંહિતા દ્વારા સૂચવવામાં આવેલી સજા છ મહિનાથી વધુની કેદ અથવા ૨,૦૦૦ ડોલરથી વધુનો દંડ અથવા બંને છે.ફ્રેન્ચ સંહિતા

અનુસાર, જેલની મહત્તમ મુદત બે વર્ષની છે, વધુમાં દંડ સાથે, જે ૨,૦૦૦ ફ્રાન્ક સુધીની રકમ હોઈ શકે છે.

૩૫૮. જો વ્યભિચારના ગુનાને દંડ સંહિતામાં દાખલ કરવામાં આવે છે, તો પ્રક્રિયા સંહિતામાં ઈજાગ્રસ્ત પતિ સામે કાર્યવાહી કરવાના અધિકારને ૧૮૪૫ના અધિનિયમ II ની કલમ ૨ની સંમતિથી પ્રતિબંધિત કરવાની જોગવાઈ હોવી જોઈએ. "

(ભારતીય કાયદા આયોગના વિશેષ અહેવાલોની નકલો ૭૬ (જેમ્સ સી. મેલવિલ, ઈસ્ટ ઈન્ડિયા હાઉસ, ૧૮૪૭).

(ભાર આપવામાં આવ્યો છે)

આ કેટલાક કારણો છે જેના કારણે ભા.દં.સં.ની કલમ ૪૯૭ લાગુ કરવામાં આવી હતી.

૧૧. આ તબક્કે, એ નોંધવું અગત્યનું છે કે ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતા, ૧૮૯૮ ની કલમ ૧૯૯ દ્વારા, તે માત્ર પતિ જ હતો જેને કલમ ૪૯૭, ભા.દં.સં. સી. હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાથી વ્યથિત માનવામાં આવતો હતો. આમ, કલમ ૧૯૯ જણાવે છેઃ

"૧૯૯. વ્યભિચાર અથવા પરિણીત સ્ત્રીને લલચાવવા માટે કાર્યવાહી.— કોઈ પણ અદાલત ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ અથવા કલમ ૪૯૮ (૪૫/૧૮૬૦) હેઠળ ગુનાની નોંધ લેશે નહીં, સિવાય કે મહિલાના પતિ દ્વારા

કરવામાં આવેલી ફરિયાદ પર, અથવા તેની ગેરહાજરીમાં, કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા જેણે આવા ગુના આચરવામાં આવ્યા તે સમયે તેના વતી આવી મહિલાની સંભાળ રાખી હતી. "

૧૨. જ્યારે આ સંહિતાને દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા (ફો.કા.સં.), ૧૯૭૩ દ્વારા બદલવામાં આવી હતી, ત્યારે પણ ફો.કા.સં., ૧૯૭૩ની કલમ ૧૯૮ એ જ જોગવાઈને એવી જોગવાઈ સાથે ચાલુ રાખી હતી કે પતિની ગેરહાજરીમાં, કોઈ વ્યક્તિ કે જેણે મહિલાની સંભાળ રાખી હતી તે સમયે જ્યારે આવો ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો, તે અદાલતની પરવાનગી સાથે તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે.આ વિભાગ નીચે પ્રમાણે છેઃ

“૧૯૮. લગ્ન સામેના ગુનાઓ માટે કાર્યવાહી.–

(૧) કોઈ પણ અદાલત ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦ નો ૪૫) ના પ્રકરણ ૨૦ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાની નોંધ લેશે નહીં, સિવાય કે ગુનાથી વ્યથિત કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદ પરઃ

જોગવાઇ કરવામાં આવે છે કે –

(એ) જો આવી વ્યક્તિ અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હોય, અથવા મૂર્ખ અથવા પાગલ હોય, અથવા બીમારી અથવા નબળાઈથી ફરિયાદ કરવામાં અસમર્થ હોય, અથવા એવી સ્ત્રી હોય કે જેને સ્થાનિક રિવાજો અને રીતભાત અનુસાર

જાહેરમાં હાજર રહેવા માટે દબાણ ન કરવું જોઈએ, તો કોઈ અન્ય વ્યક્તિ, અદાલતની પરવાનગી સાથે, તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે;

(બી) જ્યાં આવી વ્યક્તિ પતિ છે અને તે સંઘના કોઈપણ સશસ્ત્ર દળોમાં એવી શરતો હેઠળ સેવા આપી રહ્યો છે કે જે તેના કમાન્ડિંગ ઓફિસર દ્વારા તેને વ્યક્તિગત રીતે ફરિયાદ કરવા માટે સક્ષમ બનાવવા માટે ગેરહાજરીની રજા મેળવવામાં અવરોધે છે, તો પેટા-કલમ (૪) ની જોગવાઈઓ અનુસાર પતિ દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈ વ્યક્તિ તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે;

(સી) જ્યાં ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦નો ૪૫) ની કલમ ૪૯૪ અથવા કલમ ૪૯૫ હેઠળ દંડનીય ગુનાથી પીડિત વ્યક્તિ પત્ની હોય, ત્યાં તેના વતી તેના પિતા, માતા, ભાઈ, બહેન, પુત્ર અથવા પુત્રી દ્વારા અથવા તેના પિતાના અથવા માતાના ભાઈ અથવા બહેન દ્વારા અથવા કોર્ટની પરવાનગી સાથે, લોહી, લગ્ન અથવા દત્તક દ્વારા તેની સાથે સંબંધિત અન્ય કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા ફરિયાદ કરી શકાય છે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) ના હેતુઓ માટે, સ્ત્રીના પતિ સિવાયની કોઈ પણ વ્યક્તિ ઉક્ત સંહિતાની કલમ ૪૯૭ અથવા કલમ ૪૯૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું ગણાશે નહિ.

પરંતુ પતિની ગેરહાજરીમાં, જ્યારે આવો ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો તે સમયે તેના વતી સ્ત્રીની સંભાળ રાખનારી કોઈ વ્યક્તિ, અદાલતની પરવાનગી સાથે, તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે.

(૩) જ્યારે પેટા–કલમ (૧) ના પરંતુકના ખંડ (એ) હેઠળ આવતા કોઈ પણ કિસ્સામાં, અઢાર વર્ષથી ઓછી ઉંમરની વ્યક્તિ અથવા પાગલ વ્યક્તિ વતી ફરિયાદ કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, જેની નિમણૂક કરવામાં આવી નથી અથવા સક્ષમ અધિકારી દ્વારા સગીર અથવા પાગલ વ્યક્તિના વાલી તરીકે જાહેર કરવામાં આવી નથી, અને અદાલતને સંતોષ થાય છે કે આ રીતે નિયુક્ત અથવા જાહેર કરાયેલ વાલી છે, ત્યારે અદાલત રજા માટેની અરજી મંજૂર કરતા પહેલા, આવા વાલીને નોટિસ આપવાનું કારણ બનશે અને તેને સાંભળવાની વાજબી તક આપશે.

(૪) પેટા–કલમ (૧) ના પરંતુકના ખંડ (બી) માં ઉલ્લેખિત અધિકૃતતા લેખિતમાં હોવી જોઈએ, પતિ દ્વારા હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે અથવા અન્યથા પ્રમાણિત કરવામાં આવશે, જેમાં એવી અસરનું નિવેદન હોવું જોઈએ કે જે આરોપોની જાણ કરવામાં આવી છે કે જેના પર ફરિયાદ સ્થાપિત થવાની છે, તેના કમાન્ડિંગ ઓફિસર દ્વારા પ્રતિ–હસ્તાક્ષર કરવામાં આવશે, અને તેની સાથે તે અધિકારી દ્વારા હસ્તાક્ષરિત પ્રમાણપત્ર હશે કે જે વ્યક્તિગત રીતે ફરિયાદ કરવાના હેતુથી પતિને હાલમાં ગેરહાજરીની રજા આપી શકાતી નથી.

(૫) પેટા–કલમ (૪) ની જોગવાઈઓનું પાલન કરતો અને આવી અધિકૃતતાનો દાવો કરતો કોઈપણ દસ્તાવેજ અને તે પેટા–કલમ દ્વારા જરૂરી પ્રમાણપત્ર હોવાનો દાવો કરતો કોઈપણ દસ્તાવેજ, જ્યાં સુધી તેનાથી વિપરીત સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી, સાચો હોવાનું માનવામાં આવશે અને પુરાવામાં પ્રાપ્ત કરવામાં આવશે.

(૬) કોઈ પણ અદાલત ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૬૦ નો ૪૫) ની કલમ ૩૭૬ હેઠળ ગુનાની નોંધ લેશે નહીં, જ્યાં આવા ગુનામાં પતિ દ્વારા તેની પોતાની પત્ની સાથે જાતીય સંભોગનો સમાવેશ થાય છે, પત્નીની ઉંમર અઢાર વર્ષથી ઓછી હોય, જો અપરાધની તારીખથી એક વર્ષથી વધુ સમય વીતી ગયો હોય.

(૭) આ કલમની જોગવાઈઓ ગુનાને પ્રોત્સાહન આપવા અથવા કરવાનો પ્રયાસ કરવા માટે લાગુ પડે છે કારણ કે તે ગુનાને લાગુ પડે છે. "

આ તબક્કે, ઉચ્ચ અદાલતો અને આપણી અદાલતના કેટલાક ચુકાદાઓની જાહેરાત કરવી મહત્વપૂર્ણ છે.યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ રાજ્ય, ૧૯૫૨ આઈ. એલ. આર. બોમ ૪૪૯ કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટની મુખ્ય ન્યાયાધીશ એમ. સી. ચાગલા અને ન્યાયમૂર્તિ પી. બી. ગજેન્દ્રગડકરની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરતી નથી.જો કે, એક સૂચનાત્મક માર્ગમાં, વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશે કહ્યું:

"..... શ્રી પીરભોય સાચું બોલે છે જ્યારે તેઓ કહે છે કે કલમ ૪૯૭ નો અંતર્ગત વિચાર એ છે કે પત્નીઓ તેમના પતિની સંપત્તિ છે.આ ગુનો માત્ર પતિની સંમતિથી જ નોંધાય છે તે હકીકત તે દ્રષ્ટિકોણ પર ભાર મૂકે છે.એવી દલીલ થઈ શકે છે કે કલમ ૪૯૭ને કોઈ પણ આધુનિક કાયદાની સંહિતામાં સ્થાન ન મળવું જોઈએ.અમે આશા રાખીએ છીએ કે તે દિવસો વીતી ગયા છે જ્યારે મહિલાઓ તેમના પતિઓ દ્વારા સંપત્તિ તરીકે જોવામાં આવતી હતી.પરંતુ તે કલમ ૪૯૭ને સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરવાની તરફેણમાં વધુ દલીલ છે." (૧૯૫૨ આઈએલઆર બોમ્બે ૪૪૯,૪૫૪.)

યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય, ૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦, (યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ) માં આ અદાલતમાં કરવામાં આવેલી અપીલનું પણ આ જ પરિણામ આવ્યું હતું.

આ અદાલતે ન્યાયમૂર્તિ વિવિયન બોઝના માધ્યમથી ચુકાદો આપ્યો હતો કે કલમ ૪૯૭નો છેલ્લો ભાગ, જે જણાવે છે કે પત્નીને વ્યભિચારના ગુનાને પ્રોત્સાહન આપનાર તરીકે સજા ન થઈ શકે, તે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માં સમાવિષ્ટ બચતની જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખીને અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરતું નથી, જે મહિલાઓની તરફેણમાં કરવામાં આવેલી વિશેષ જોગવાઈ છે.

આ હોમરની માથું નમાવવાનું ઉદાહરણ છે.મર્યાદિત દલીલ પર આધારિત મર્યાદિત ગુણોત્તર ઉપરાંત, ચુકાદો એક બંધારણીય જોગવાઈને લાગુ કરે છે જે દેખીતી રીતે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) તરીકે લાગુ પડતી નથી, જે જણાવે છે કે, "આ લેખમાં કંઈપણ રાજ્યને મહિલાઓ માટે વિશેષ જોગવાઈ કરવાથી અટકાવશે નહીં", 'રાજ્ય' નો ઉલ્લેખ સંસદ અથવા રાજ્ય વિધાનસભાઓ અથવા કેન્દ્ર અથવા રાજ્યોની કાર્યકારી સરકાર તરીકે કરશે, જે તેના અમલમાં આવ્યા પછી બંધારણ હેઠળ રચવામાં આવી છે.કલમ ૪૯૭, બંધારણીય ભાષામાં, એક 'હાલનો કાયદો' છે, જે કલમ ૩૭૨ (૧) ના આધારે લાગુ થવા માટે ચાલુ છે,

અને તેથી, 'રાજ્ય' દ્વારા બનાવવામાં આવેલો કાયદો કહી શકાતો નથી, જેનો અર્થ થાય છે ઉપર ઉલ્લેખિત સંસ્થાઓમાંથી કોઈપણ.

૧૩. અમે બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચના દત્તાત્રેય મોતીરામ મોરે વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય, એ. આઈ. આર. ૧૯૫૩ બોમ ૩૧૧ના ચુકાદાની નોંધ લીધી છે, જેમાં ડિવિઝન બેન્ચે એ રજૂઆતને નકારી કાઢી હતી કે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) ભારતના બંધારણ અમલમાં આવ્યા પછી બનાવવામાં આવેલા કાયદાઓ સુધી મર્યાદિત છે અને તે વર્તમાન કાયદાને પણ લાગુ પડશેઃ

"૮. શ્રી પટેલ દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માત્ર ભવિષ્યના કાયદાઓને જ લાગુ પડે છે અને જ્યાં સુધી બંધારણની શરૂઆત પહેલાં અમલમાં રહેલા તમામ કાયદાઓની વાત છે, તે કાયદાઓનું પરીક્ષણ માત્ર અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) દ્વારા જ થઈ શકે છે, નહીં કે અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) દ્વારા જેને અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) સાથે વાંચી શકાય છે.શ્રી પટેલ દલીલ કરે છે કે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) ભવિષ્યમાં રાજ્યને મહિલાઓ અને બાળકો માટે વિશેષ જોગવાઈ કરવાની મંજૂરી આપે છે, પરંતુ જ્યાં સુધી અમલમાં રહેલા કાયદાઓ સંબંધિત છે ત્યાં સુધી અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) લાગુ પડે છે, અને જો અમલમાં રહેલા કાયદાઓ અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) સાથે અસંગત હોય, તો તે કાયદાઓને રદબાતલ ઠેરવવા જોઈએ.કલમ ૧૩ (૧) તરફ વળતાં, તે પૂરી પાડે છેઃ

“આ બંધારણના પ્રારંભની તરત પહેલાં ભારતના પ્રદેશમાં અમલમાં રહેલા તમામ કાયદાઓ, જ્યાં સુધી તેઓ આ ભાગની જોગવાઈઓ સાથે અસંગત હોય ત્યાં સુધી, આવી અસંગતતાની હદ સુધી રદબાતલ રહેશે. "

તેથી, અમલમાં રહેલા કાયદાને રદબાતલ જાહેર કરી શકાય તે પહેલાં તે ભાગ–૩ની જોગવાઈઓમાંથી એક સાથે અસંગત હોવાનું જણાવું જોઈએ જે મૂળભૂત અધિકારો સાથે સંબંધિત છે, અને મૂળભૂત અધિકાર જે અનુચ્છેદ ૧૫ હેઠળ નાગરિકને સુરક્ષિત છે તે અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) હેઠળ અમર્યાદિત અધિકાર નથી પરંતુ અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) હેઠળનો અધિકાર જે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દ્વારા લાયક છે.એવી દલીલ કરવી અશક્ય છે કે જો બંધારણ અમલમાં આવે તે પહેલાં કાયદાઓ પસાર કરવામાં આવ્યા હોય તો બંધારણ મહિલાઓ માટે વિશેષ જોગવાઈ ધરાવતા કાયદાને મંજૂરી આપતું નથી, પરંતુ બંધારણ ઘડાયા પછી વિધાનસભાને મહિલાઓની તરફેણમાં કાયદા પસાર કરવાની મંજૂરી આપે છે.જો મહિલાઓની તરફેણમાં ભેદભાવ કરતો કાયદો નાગરિકોના મૂળભૂત અધિકારોનો વિરોધ કરે છે, તો આવા કાયદા કાયદાના પુસ્તકમાં ચાલુ રહેવાનું કોઈ કારણ નથી.કલમ ૧૩ની સંપૂર્ણ યોજના એવા કાયદાઓને રદબાતલ બનાવવાની છે, જે ભાગ–૩ સાથે અસંગત હોય, જો તે બંધારણની શરૂઆત પહેલાં અમલમાં હોય તો જ નહીં, પણ જો તે બંધારણ અમલમાં આવ્યા પછી ઘડવામાં આવ્યા હોય તો પણ.શ્રી પટેલ કલમ ૧૯ની વિવિધ જોગવાઈઓ પર આધાર રાખે છે અને તેઓ કહે છે કે તે તમામ જોગવાઈઓમાં હાલના કાયદાઓ અને ભવિષ્યમાં

કાયદા બનાવતા રાજ્યોનો પણ વિશેષ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.હવે, કલમ ૧૯ની યોજના અનુચ્છેદ ૧૫ની યોજનાથી અલગ છે.કલમ ૧૯ની જોગવાઈઓ રાજ્ય દ્વારા અસ્તિત્વમાં હોય કે ભવિષ્યમાં બનાવવામાં આવે તે કાયદા સાથે સંબંધિત છે, જ્યારે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માત્ર કાયદાઓ સાથે સંબંધિત નથી પરંતુ સામાન્ય રીતે મહિલાઓ અને બાળકો માટે કોઈ વિશેષ જોગવાઈ સાથે સંબંધિત છે, અને તેથી અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માં ભવિષ્યમાં ઘડવામાં આવનાર વર્તમાન કાયદાઓ અને કાયદાઓ બંનેનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી ન હતો.પરંતુ અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દ્વારા અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) માં કરવામાં આવેલ અપવાદ એક અપવાદ છે જે હાલના કાયદાઓ અને કાયદાઓ બંનેને લાગુ પડે છે જે રાજ્ય ભવિષ્યમાં બનાવી શકે છે. "

૧૪. અમારો મત છે કે આ ફકરો કાયદાનું યોગ્ય પ્રતિનિધિત્વ કરતું નથી.હકીકતમાં, કલમ ૧૯ (૨)–(૬) સ્પષ્ટપણે 'હાલનો કાયદો' નો ઉલ્લેખ 'કોઈ પણ કાયદો બનાવનાર રાજ્ય' થી અલગ તરીકે કરે છે, જે સૂચવે છે કે કોઈ પણ કાયદો બનાવનાર રાજ્ય 'હાલનો કાયદો' ના વિરોધમાં બંધારણ અમલમાં આવ્યા પછી બનાવવામાં આવેલા કાયદા હશે, જે બંધારણ અમલમાં આવ્યું તે પહેલાં ઘડવામાં આવેલા પૂર્વ–બંધારણીય કાયદા છે, જે કલમ ૩૬૬ (૧૦) માં સમાવિષ્ટ 'હાલના કાયદા' ની વ્યાખ્યા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે, જે નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

“૩૬૬. વ્યાખ્યાઓ.

આ બંધારણમાં, જ્યાં સુધી સંદર્ભ અન્યથા જરૂરી ન હોય ત્યાં સુધી, નીચેની અભિવ્યક્તિઓ અનુક્રમે તેમને સોંપેલ અર્થો ધરાવે છે, એટલે કે –

XXX XXX XXX

(૧૦) ‘'હાલનો કાયદો' એટલે કોઈ કાયદો, વટહુકમ, હુકમ, પેટા કાયદો, નિયમ અથવા નિયમન જે આ બંધારણના પ્રારંભ પહેલાં કોઈ પણ વિધાનસભા, સત્તાધિકારી અથવા વ્યક્તિ દ્વારા પસાર કરવામાં આવ્યું હોય અથવા બનાવવામાં આવ્યું હોય જેને આવો કાયદો, વટહુકમ, આદેશ, પેટા કાયદો, નિયમ અથવા નિયમન કરવાની સત્તા હોય.

૧૫.કલમ ૧૫ (૩) એ રાજ્ય દ્વારા કાયદા બનાવવાનો ઉલ્લેખ કરે છે, જેમાં દેખીતી રીતે વર્તમાન કાયદાનો સમાવેશ કરી શકાતો નથી.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) આ સંદર્ભમાં કલમ ૧૬ (૪) જેવી જ છે, જે નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

“૧૬. જાહેર રોજગારની બાબતોમાં તકની સમાનતા.

XXX XXX XXX

(૪) આ અનુચ્છેદનું કંઈપણ રાજ્યને કોઈ પણ પછાત વર્ગના નાગરિકોની તરફેણમાં નિમણૂકો અથવા હોદ્દાઓની અનામત માટે કોઈ જોગવાઈ કરવાથી અટકાવશે નહીં, જે રાજ્યના મતે, રાજ્ય હેઠળની સેવાઓમાં પર્યાપ્ત પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતો નથી.

આમ, એક તરફ અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) અને ૧૬ (૪) અને બીજી તરફ કલમ ૧૯ (૨)–(૬) વચ્ચે ભાષામાં મહત્વપૂર્ણ તફાવતને અમલમાં મૂકવો જોઈએ.

૧૬. યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) પર પાછા આવીએ તો, અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) અને કલમ ૧૯ (૨)–(૬) વચ્ચે ભાષામાં તફાવત જોવા મળ્યો ન હતો.આ ચુકાદાનો મર્યાદિત ગુણોત્તર માત્ર કલમ ૪૯૭ની છેલ્લી સજાનો ઉલ્લેખ કરે છે જેને તે સમર્થન આપે છે.તેનો ગુણોત્તર સંપૂર્ણ જોગવાઈને જાળવી રાખવા અથવા સંપૂર્ણ જોગવાઈને રદ કરવા માટે અમારી સમક્ષ કરવામાં આવેલી કોઈપણ દલીલોનો ઉલ્લેખ કરવા સુધી વિસ્તર્યો નથી.

૧૭. પછી આપણે સૌમિત્રી વિષ્ણુ વિ ભારત સરકાર અને અન્ય, (૧૯૮૫) સપ એસ.સી.સી. ૧૩૭, (સૌમિત્રી વિષ્ણુ) પર આવીએ છીએ.આ કેસમાં, કલમ ૩૨ની અરજીએ દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ની બંધારણીય માન્યતાને ત્રણ આધારો પર પડકાર્યો હતો, જે ચુકાદાના ફકરા ૬માં દર્શાવવામાં આવ્યા છે.નોંધપાત્ર રીતે, તે કેસમાં વિદ્વાન કાઉન્સેલ દલીલ કરી હતી કે કલમ ૪૯૭ એ 'લિંગ ભેદભાવ', 'કાયદાકીય નિરંકુશતા' અને 'પુરુષ વર્ચસ્વવાદ' નું સ્પષ્ટ ઉદાહરણ છે.આ અદાલતે આ દલીલોને ફગાવી દીધી હતી અને કહ્યું હતું કે તેમની પાસે મજબૂત ભાવનાત્મક અપીલ છે પરંતુ તેના પર આધાર રાખવા માટે કોઈ માન્ય કાનૂની આધાર નથી.પ્રથમ દલીલ, એટલે કે, ભેદભાવની દલીલને

એમ કહીને નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે વ્યભિચારના ગુનાની મર્યાદાએ સ્ત્રીને પણ શિક્ષાપાત્ર બનાવવી જોઈએ.આ વાતને એ કહીને નકારી કાઢવામાં આવી હતી કે આવી દલીલો કાયદાની નીતિમાં જાય છે, તેની બંધારણીયતા નહીં.આ એ આધાર પર હતું કે તે સામાન્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવે છે કે તે પુરુષ છે જે પ્રલોભક છે અને સ્ત્રી નથી.૧૯૮૫માં પણ, અદાલતે સ્વીકાર્યું હતું કે આ પ્રાચીન સ્થિતિમાં વર્ષોથી થોડો ફેરફાર થયો હશે, પરંતુ સમાજ જે પરિવર્તનમાંથી પસાર થયો છે તેની નોંધ લેવા માટે કલમ ૪૯૭માં યોગ્ય રીતે સુધારો કરવામાં આવે કે કેમ તે અંગે વિચારણા કરવાની જવાબદારી વિધાનસભાની છે.

ત્યારબાદ કોર્ટે ૪૨મા કાયદા પંચના અહેવાલ, ૧૯૭૧નો ઉલ્લેખ કર્યો, જેમાં કલમ ૪૯૭ને જાળવી રાખવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી, જેમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો હતો કે, પતિ સિવાય અન્ય વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવતી પત્નીને પણ વ્યભિચાર માટે સજા થવી જોઈએ.એમ. આર. અન્ના ચંડીની અસંમતિની નોંધની પણ નોંધ લેવામાં આવી હતી, જેમાં અસંતુષ્ટ વ્યક્તિએ જણાવ્યું હતું કે વ્યભિચારનો ગુનો, કલમ ૪૯૭માં દર્શાવ્યા મુજબ, લગ્નમાં મહિલાઓના દરજ્જાની આપણી હાલની કલ્પનાઓને અનુરૂપ છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો આ યોગ્ય સમય છે.બીજો આધાર એ જણાવતો હતો કે સ્ત્રી ગુનાનો ભોગ બને છે, અને વ્યભિચારના ગુનાને વૈવાહિક ઘરની પવિત્રતા સામેના ગુના તરીકે ગણવામાં આવે છે, માત્ર તે જ પુરુષો કે જેઓ તે પવિત્રતાને અશુદ્ધ કરે છે તેમને કાયદાની જાળમાં લાવવામાં આવે છે.તેથી, કલમ ૪૯૭

પત્નીને અન્ય સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરનાર પતિ સામે કાર્યવાહી કરવાનો કોઈ અધિકાર આપતું નથી.

ત્રીજો આધાર, એટલે કે, કલમ ૪૯૭ એ સર્વસમાવેશક છે કારણ કે પતિ કે જેણે અપરિણીત મહિલા સાથે જાતીય સંબંધો બાંધ્યા છે તે કાયદાની જાળમાં નથી, એમ કહીને તેને નકારી કાઢવામાં આવ્યો હતો કે બેવફા પતિ પત્ની દ્વારા અલગ થવા માટે નાગરિક કાર્યવાહીનું આમંત્રણ આપી શકે છે, અને જ્યાં સૌથી વધુ લાગણી થાય છે અને દેખાય છે ત્યાં તે દુષ્ટતા સાથે વ્યવહાર કરવાનો વિધાનસભાને અધિકાર છે.અનુચ્છેદ ૨૧ના આધારે એક પડકારને પણ ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો, જેમાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે પત્નીની સુનાવણી માટેની જોગવાઈ કલમ ૪૯૭માં સમાવિષ્ટ નથી તે હકીકત તે કલમને ગેરબંધારણીય ન બનાવી શકે.આ અદાલતે પછી યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાનો ઉલ્લેખ કર્યો અને કહ્યું કે તે ૧૯૫૪નો નિર્ણય હતો અને ત્યારથી ૩૦ વર્ષ વીતી ગયા હોવાથી, આ અદાલત આ સ્થિતિની નવેસરથી તપાસ કરી રહી છે.કોર્ટે ઉપદેશ સાથે અંત કર્યો, 'લગ્નની સ્થિરતા તિરસ્કારપાત્ર આદર્શ નથી.’

૧૮. વી. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો, (૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨ માં, આ અદાલતે સૌમિત્રી વિષ્ણુ (ઉપરોક્ત) નો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, ફો.કા.સં., ૧૯૭૩ની કલમ ૧૯૮ને સમાન પડકાર ફેંક્યો હતો.સૌમિત્ર વિષ્ણુ (ઉપરોક્ત) નો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, કલમ ૪૯૭, ભા.દં.સં. સી. અને કલમ ૧૯૮, ફો.કા.સં. સાથે મળીને બહારના વ્યક્તિ દ્વારા કરવામાં આવેલા વ્યભિચારના

ગુનાને ઉકેલવા માટે 'કાયદાકીય સમૂહ' ની રચના કરે છે, તેથી ઉપરોક્ત કલમને પડકારવામાં નિષ્ફળતા મળી હતી.

૧૯. વિશ્વભરમાં આંતરરાષ્ટ્રીય વલણો એ પણ સૂચવે છે કે બહુ ઓછા દેશો વ્યભિચારને ગુના તરીકે ગણવાનું ચાલુ રાખે છે, જો કે મોટાભાગના દેશો છૂટાછેડાના કાયદાના હેતુઓ માટે વ્યભિચાર જાળવી રાખે છે.આમ, અફઘાનિસ્તાન, બાંગ્લાદેશ, ઈન્ડોનેશિયા, ઈરાન, માલદીવ, નેપાળ, પાકિસ્તાન, ફિલિપાઇન્સ, સંયુક્ત આરબ અમીરાત, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાના કેટલાક રાજ્યો, અલ્જેરિયા, ડેમોક્રેટિક રિપબ્લિક ઓફ કોંગો, ઇજિપ્ત, મોરોક્કો અને નાઇજિરીયાના કેટલાક ભાગોમાં વ્યભિચાર ફોજદારી ગુનો છે.

બીજી બાજુ, સંખ્યાબંધ ન્યાયક્ષેત્રોએ વ્યભિચારને અપરાધ તરીકે દૂર કર્યો છે.પીપલ્સ રિપબ્લિક ઓફ ચાઇના, જાપાન, બ્રાઝિલ, ન્યુઝીલેન્ડ, ઓસ્ટ્રેલિયા, સ્કોટલેન્ડ, નેધરલેન્ડ, ડેનમાર્ક, ફ્રાન્સ, જર્મની, ઑસ્ટ્રિયા, રિપબ્લિક ઓફ આયર્લેન્ડ, બાર્બાડોસ, બર્મુડા, જમૈકા, ત્રિનિદાદ અને ટોબેગો, સેશેલ્સ વગેરે એવા કેટલાક અધિકારક્ષેત્રો છે જેમાં તેને દૂર કરવામાં આવ્યા છે.દક્ષિણ કોરિયામાં (૨૦૦૯ હુન–બા ૧૭, (૨૬.૦૨.૨૦૧૫) [દક્ષિણ કોરિયાની બંધારણીય અદાલત] અને ગ્વાટેમાલા, (એક્સપિડિએન્ટે ૯૩૬–

૯૬, (૦૭.૦૩.૧૯૯૬), રિપબ્લિક ડી ગૌતેમાલા કોર્ટે ડી કોન્સ્ટિટ્યુશનલિદાદ [ગ્વાટેમાલાની બંધારણીય અદાલત] કલમ ૪૯૭ જેવી જોગવાઈઓને તે રાષ્ટ્રોની બંધારણીય અદાલતો દ્વારા રદ કરવામાં આવી છે.

૨૦. નામીબિયાની સર્વોચ્ચ અદાલતે, એક સૂચનાત્મક ચુકાદામાં, (જેમ્સ સિબોંગો વિ. લિસ્ટર લુતોમ્બી ચાકા અને અન્ય (કેસ નંબર એસએ. ૭૭/૨૦૧૪) (૧૯/૦૮/૨૦૧૬) નામીબિયાની સર્વોચ્ચ અદાલત) વ્યભિચારના ફોજદારી ગુનાથી લગ્નનું રક્ષણ થશે અને વ્યભિચારની ઘટનાઓમાં ઘટાડો થશે કે કેમ તે અંગે તપાસ કરી હતી.તેમાં કહ્યું હતું:

"[૪૫] પરંતુ શું આ કાર્યવાહી લગ્નને વ્યભિચારથી રક્ષણ આપે છે?એસ. સી. એ. અને બંધારણીય અદાલત બંને દ્વારા સ્પષ્ટ કરાયેલા કારણોસર, હું એવું માનતો નથી કે આ કાર્યવાહી લગ્નનું રક્ષણ કરી શકે છે કારણ કે તે નબળા લગ્નને મજબૂત કરતું નથી અથવા જીવનમાં શ્વાસ લેતું નથી જે કોઈ પણ સંજોગોમાં વિઘટિત થાય છે.[DE વિ. RH, ૨૦૧૫ (૫) SA ૮૩ (CC) (દક્ષિણ આફ્રિકાની બંધારણીય અદાલત) ફકરો ૪૯].એસ. સી. એ. દ્વારા નિર્ધારિત તર્ક હિતકારી છે અને પુનરાવર્તન કરે છે:

"પણ સવાલ એ છે કે:જો લગ્નનું રક્ષણ એ તેના મુખ્ય લક્ષ્યોમાંનું એક છે, તો શું તે ધ્યેય હાંસલ કરવામાં ક્રિયા સફળ છે?જ્યારે ધ્યાન નીચેની બાબતો પર કેન્દ્રિત કરવામાં આવે ત્યારે પ્રશ્ન વધુ કેન્દ્રિત બને છે:

(અ) સૌ પ્રથમ, જેમ કે જર્મન બુંડેસગેરિચ્ટ દ્વારા ચુકાદાના પેસેજ (જેઝેડ ૧૯૭૩,૬૬૮) માં દર્શાવવામાં આવ્યું હતું, જેમાંથી મેં અગાઉ ટાંક્યું છે, જોકે લગ્ન છે

"એક માનવ સંસ્થા જે કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત છે અને બંધારણ દ્વારા સંરક્ષિત છે અને જે બદલામાં, વાસ્તવિક કાનૂની ફરજો બનાવે છે.તેનો સાર છે.....તેમાં લગ્નના પક્ષકારોની તેને બનાવવા અને જાળવવા માટેની નૈતિકતા આધારિત તૈયારીનો સમાવેશ થાય છે.' જો લગ્નના પક્ષકારોએ તે નૈતિક પ્રતિબદ્ધતા ગુમાવી દીધી હોય, તો લગ્ન નિષ્ફળ જશે, અને ત્રીજા પક્ષને આપવામાં આવેલી સજા તેને બદલવાની શક્યતા નથી.

(બી) કાર્યવાહીની નિવારક અસર વિશે ઘણા લોકો દ્વારા ગંભીર શંકાઓ વ્યક્ત કરવામાં આવે છે.

મોટાભાગના અન્ય દેશોમાં એવું તારણ કાઢવામાં આવ્યું હતું કે કાર્યવાહી (હવે નહીં) ની કોઈ પ્રતિબંધક અસર છે અને મને એવું વિચારવાનું કોઈ કારણ નથી કે આપણા સમાજમાં સ્થિતિ એટલી અલગ છે.કદાચ એક કારણ એ છે કે વ્યભિચાર વિવિધ સંજોગોમાં થાય છે.દરેક વખતે તે કોઈ પૂર્વધારણા વિના થાય છે, જ્યારે નિવારણ ભાગ્યે જ કોઈ ભૂમિકા ભજવે છે.સ્કેલના બીજા છેડે, વ્યભિચારનું કેટલીકવાર કાળજીપૂર્વક આયોજન કરવામાં આવે છે અને સહભાગીઓને વિશ્વાસ છે કે તેની શોધ થશે નહીં.વધુમાં, પત્નીઓમાંથી એક અને ત્રીજા પક્ષ વચ્ચેની રોમેન્ટિક સંડોવણી વૈવાહિક સંબંધો માટે જાતીય સંભોગ (અથવા તેનાથી પણ વધુ) તરીકે વિનાશક બની શકે છે.

(સી) જો નિવારણ એ મુખ્ય હેતુ હોય, તો વ્યક્તિએ વિચાર્યું હશે કે ભવિષ્યમાં વ્યભિચારના કૃત્યોને રોકવા માટે ફોજદારી પ્રતિબંધો લાગુ કરીને અથવા દોષિત જીવનસાથી અને ત્રીજા પક્ષ બંને સામે નિર્દોષ જીવનસાથીની તરફેણમાં ચુકાદો આપીને આ વધુ સારી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.પરંતુ, જેમ આપણે જાણીએ છીએ, વ્યભિચારનો ગુનો બરાબર ૧૦૦ વર્ષ પહેલાં દુરુપયોગ દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે વ્યભિચાર સામેનો ચુકાદો આપણી અદાલતો દ્વારા ક્યારેય આપવામાં આવ્યો નથી (જુઓ, ઉદાહરણ તરીકે, વાસેનાર વિ. જેમ્સન, ૩૫૨ H–૩૫૩ H પર સુપ્રા).વિલંબ શા માટે યોગ્ય નહીં હોય તે અંગે વાસેનારમાં આપવામાં આવેલા કેટલાક કારણો ખૂબ જ જ્ઞાનવર્ધક છે અને નુકસાની માટેના દાવાની યોગ્યતા પર સમાન રીતે લાગુ થશે.

આમાં, સૌપ્રથમ, દોષિત જીવનસાથી સામેનો ચુકાદો શક્ય નથી કારણ કે તે અથવા તેણી કોઈ અપરાધ કરતા નથી.

બીજું, તે ત્રીજા પક્ષની વિરુદ્ધમાં –

"તે દખલ કરે છે, અને અધિકારો અને સ્વતંત્રતાને પ્રતિબંધિત કરે છે જે સામાન્ય રીતે ત્રીજા પક્ષને તેના શરીરનો ઉપયોગ અને નિકાલ કરવાની હોય છે;.....તે દાવેદારના જીવનસાથી સાથેના ત્રીજા પક્ષના સંબંધને પણ અસર કરે છે, જે ચુકાદામાં પક્ષકાર છે અને ન પણ હોઈ શકે, અને તેથી આડકતરી રીતે દખલ કરે છે, અને તેના અધિકારો અને તેણીની પસંદગી મુજબ તેના શરીરનો ઉપયોગ અને નિકાલ કરવાની સ્વતંત્રતાને પ્રતિબંધિત કરે છે.[૩૫૩ E પર.]

(ડી) વધુમાં નિવારણની દલીલ એ ધારણાથી અલગ લાગે છે કે વ્યભિચાર એ લગ્નના ભંગાણનું કારણ છે, જ્યારે હવે તે વ્યાપકપણે ઓળખવામાં આવે છે કે લગ્નમાં ભંગાણના કારણો વધુ જટિલ છે.ઘણી વાર વ્યભિચારનું પરિણામ જોવા મળે છે, નાખુશ વૈવાહિક સંબંધોનું કારણ નહીં.

તેનાથી વિપરીત, જે લગ્નમાં પતિ–પત્ની સુમેળમાં રહે છે તે ત્રીજા પક્ષ દ્વારા તૂટી જવાની શક્યતા ભાગ્યે જ હોય છે.'" (ID., ૧૭–૧૯)

૨૧. કલમ ૪૯૭ પર પાછા આવીને, તે સ્પષ્ટ છે કે વ્યભિચારના ગુનાની રચના કરવા માટે, નીચેની બાબતો સ્થાપિત થવી આવશ્યક છે:

(૧) પરિણીત સ્ત્રી અને તેનો પતિ ન હોય તેવા પુરુષ વચ્ચે જાતીય સંબંધ;

(૨) જે પુરુષ પરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે તેને ખબર હોવી જોઈએ કે તે બીજા પુરુષની પત્ની છે એવું માનવાનું કારણ હોવું જોઈએ.

(૩) આવા જાતીય સંભોગ તેણીની સંમતિથી થવો જોઈએ, એટલે કે, તે બળાત્કાર ન હોવો જોઈએ;

(૪) પરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના થવો જોઈએ.

૨૨. આ ઘટકોના સરસરી વાંચન પર જે સ્પષ્ટ છે તે એ છે કે એક પરિણીત પુરુષ, જે અપરિણીત સ્ત્રી અથવા વિધવા સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવે છે, તે વ્યભિચારનો ગુનો કરતો નથી.ઉપરાંત, જો કોઈ પુરુષ પરિણીત સ્ત્રી સાથે તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિથી જાતીય સંબંધ બાંધે છે, તો તે વ્યભિચારનો ગુનો કરતો નથી.વ્યભિચાર કરતી સ્ત્રીની સંમતિ એ બતાવવા માટે જ સામગ્રી છે કે ગુનો બીજો ગુનો નથી, એટલે કે બળાત્કાર.

૨૩. જે પૃષ્ઠભૂમિમાં આ જોગવાઈ લાગુ કરવામાં આવી હતી તે હવે જણાવવાની જરૂર છે.૧૮૬૦માં જ્યારે દંડ સંહિતા લાગુ કરવામાં આવી ત્યારે આ દેશની મોટાભાગની વસ્તી એટલે કે હિંદુઓ પાસે છૂટાછેડાનો કોઈ કાયદો નહોતો કારણ કે લગ્નને સંસ્કાર માનવામાં આવતો હતો.એ જ રીતે, એક હિન્દુ પુરુષ ૧૯૫૫ સુધી ગમે તેટલી સ્ત્રીઓ સાથે લગ્ન કરી શકતો હતો.તેથી, પરિણીત પુરુષે અપરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવો એ ગુનાનો વિષય કેમ ન હતો તે જોવાનું દૂર નથી.છૂટાછેડાના કાયદામાં વ્યભિચાર એક આધાર તરીકે અસ્તિત્વમાં ન હોવાથી, છૂટાછેડાનો કોઈ કાયદો ન હોવાથી અને એક પુરુષ હિંદુઓમાં ગમે તેટલી પત્નીઓ સાથે લગ્ન કરી શકતો હોવાથી, તે સ્પષ્ટ હતું કે અપરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવા બદલ પરિણીત પુરુષને સજા કરવાનો કોઈ અર્થ નથી કારણ કે તે પછીના સમયે સરળતાથી તેની સાથે લગ્ન કરી શકે છે.આ પ્રાચીન કાયદાના બે મૂળભૂત આધારો અથવા પાયા ત્યારથી ચાલ્યા ગયા છે.૧૯૫૫–૧૯૫૬ પછી, 'હિન્દુ સંહિતા' ના આગમન સાથે, એક

હિન્દુ પુરુષ માત્ર એક જ પત્ની સાથે લગ્ન કરી શકે છે; અને હિંદુ કાયદામાં વ્યભિચારને છૂટાછેડા માટેનો આધાર બનાવવામાં આવ્યો છે. વધુમાં, આ પ્રાચીન કાયદાનું વાસ્તવિક હૃદય ત્યારે પ્રગટ થાય છે જ્યારે પરિણીત મહિલાના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ પ્રાપ્ત થાય છે–પરિણીત અથવા અપરિણીત પુરુષ કે જે આવી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવે છે, તે પછી વ્યભિચારનો ગુનો કરતો નથી.આ માત્ર સ્ત્રીને સંપત્તિ સાથે સરખાવવામાં આવે છે તે પિતૃત્વવાદી ધારણા પર જ હોઈ શકે છે, કારણ કે જો કોઈ વ્યક્તિ સંપત્તિનો ઉપયોગ કરે છે અથવા 'લાઇસન્સર' એટલે કે પતિ દ્વારા સંપત્તિનો ઉપયોગ કરવા માટે લાઇસન્સ ધરાવે છે, તો કોઈ ગુનો કરવામાં આવતો નથી.પરિણામે, જે પત્નીએ વ્યભિચાર કર્યો છે તે ગુનાનો વિષય નથી, અને કારણ કે તેણીને માત્ર મિલકત તરીકે ગણવામાં આવે છે, તેને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા પણ કરી શકાતી નથી.આ ઉગ્ર રાષ્ટ્રવાદી કારણોસર પણ છે કે ત્રીજા પક્ષના પુરુષે તેણીને 'ફસાવ્યું' છે, તેણી તેનો ભોગ બની છે.તેથી, જે સ્પષ્ટ છે તે એ છે કે આ પ્રાચીન કાયદો લાંબા સમયથી તેનો હેતુ પૂરો કરી ચૂક્યો છે અને આજની બંધારણીય નૈતિકતા સાથે મેળ ખાતો નથી, કારણ કે જે હેતુ સાથે તેને બનાવવામાં આવ્યો હતો તે જ હેતુ ત્યારથી સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી બની ગયો છે, જે લાંબા સમય પહેલા તેનો તર્ક ગુમાવી ચૂક્યો છે અને આજના દિવસ અને યુગમાં સંપૂર્ણપણે અતાર્કિક બની ગયો છે.માત્ર આ જ આધાર પર, કાયદો રદ થવાને પાત્ર છે, કારણ કે સમય જતાં, અનુચ્છેદ ૧૪ અમલમાં આવે છે અને આવા કાયદાને સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હોવાનું અટકાવે છે.તે કાયદાને સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાના આધારે રદ કરી શકાય છે, જે હવે કોઈ પણ શંકા

માટે ખુલ્લો નથી, જેમ કે આ અદાલતે શાયરા બાનો વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો, (૨૦૧૭) ૯ એસ.સી.સી. ૧ માં નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો છેઃ

"૧૦૧. ..... તેથી, સ્પષ્ટ મનસ્વીતા, વિધાનસભા દ્વારા તરંગી રીતે, અતાર્કિક રીતે અને/અથવા પર્યાપ્ત નિર્ધારિત સિદ્ધાંત વિના કરવામાં આવવી જોઈએ.ઉપરાંત, જ્યારે કંઈક એવું કરવામાં આવે છે જે અતિશય અને અપ્રમાણસર હોય, ત્યારે આવા કાયદા સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હશે.તેથી અમારો મત છે કે ઉપર સૂચવ્યા મુજબ સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાના અર્થમાં મનસ્વીતા અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ પણ કાયદાને નકારી કાઢવા માટે લાગુ થશે. "

૨૪. તેથી, તે સ્પષ્ટ છે કે કલમ ૪૯૭ નો દેખીતો ઉદ્દેશ, જેમ કે રાજ્ય દ્વારા વિનંતી કરવામાં આવી છે, લગ્નની પવિત્રતાનું રક્ષણ અને જાળવણી કરવાનો છે, હકીકતમાં કલમ ૪૯૭ નો હેતુ બિલકુલ નથી, જેમ કે અહીં ઉપર જોવામાં આવ્યું છે.ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, પરિણીત પુરુષ દ્વારા અપરિણીત સ્ત્રી અથવા વિધવા સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવાથી લગ્નની પવિત્રતાનો સંપૂર્ણ નાશ થઈ શકે છે.ઉપરાંત, જો પતિ આવા જાતીય સંભોગમાં સંમતિ આપે છે અથવા સાંઠગાંઠ કરે છે, તો ગુનો આચરવામાં આવતો નથી, જે દર્શાવે છે કે તે લગ્નની પવિત્રતા નથી જેને સુરક્ષિત અને સંરક્ષિત કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, પરંતુ તે પતિનો માલિકીનો અધિકાર છે.બીજું, કોઈ નિવારક અસર અસ્તિત્વમાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, અથવા ક્યારેય અસ્તિત્વમાં હોવાનું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી, જે ફોજદારી કાયદો ઘડતા રાજ્ય માટે કાયદેસર વિચારણા હોઈ શકે

છે.ઉપરાંત, એવા કિસ્સાઓમાં પણ સ્પષ્ટ મનસ્વીતા લખવામાં આવે છે કે જ્યાં ગુનેગાર એક પરિણીત સ્ત્રી હોય, જેના લગ્ન તૂટી ગયા હોય, જેના પરિણામે તે હવે તેના પતિ સાથે સહવાસ કરતી નથી, અને હકીકતમાં, તેના પતિ સામે ન્યાયિક અલગતા માટે હુકમનામું મેળવી શકે છે, જે છૂટાછેડાની મંજૂરીની તૈયારી છે.જો, આ સમયગાળા દરમિયાન, તેણી અન્ય પુરુષ સાથે સંભોગ કરે છે, તો બીજો પુરુષ તરત જ ગુના માટે દોષિત ઠરે છે.

૨૫. ઉપરોક્ત જોગવાઈ પણ ભેદભાવપૂર્ણ છે અને તેથી, અનુચ્છેદ ૧૪ અને અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) નું ઉલ્લંઘન કરે છે.આપણે અહીં ઉપર ધાર્યું છે તેમ, આ જોગવાઈના હેતુઓ માટે સ્ત્રીને મિલકત તરીકે ગણવામાં, તે સ્પષ્ટ છે કે આવી જોગવાઈ મહિલાઓ સામે માત્ર જાતિના આધારે ભેદભાવ કરે છે, અને આ આધાર પર પણ તેને રદ કરવી જોઈએ.કલમ ૧૯૮, ફો.કા.સં. પણ સ્પષ્ટ રીતે ભેદભાવપૂર્ણ જોગવાઈ છે, જેમાં તે એકલા પતિ અથવા તેના વતી કોઈ વ્યક્તિ છે જે આ ગુના માટે અન્ય પુરુષ સામે ફરિયાદ દાખલ કરી શકે છે.પરિણામે, કલમ ૧૯૮ ને પણ બંધારણીય રીતે નબળી ઠેરવવી પડશે.

૨૬. અમે ન્યાયમૂર્તિ કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (નિવૃત્ત) અને અન્ય વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્યો (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧, ('પુટ્ટાસ્વામી') માં અમારા તાજેતરના ચુકાદામાં જણાવ્યું છેઃ

"૧૦૮. છેલ્લા ચાર દાયકાઓમાં, આપણા બંધારણીય ન્યાયશાસ્ત્રે જીવનની સુરક્ષા અને સ્વતંત્રતા વચ્ચેના અવિભાજ્ય સંબંધને ગૌરવ સાથે માન્યતા આપી છે.બંધારણીય મૂલ્ય તરીકે ગૌરવની અભિવ્યક્તિ પ્રસ્તાવનામાં જોવા મળે

છે.બંધારણીય દ્રષ્ટિ ન્યાય (સામાજિક, આર્થિક અને રાજકીય) ની અનુભૂતિ ઇચ્છે છે; સ્વતંત્રતા (વિચાર, અભિવ્યક્તિ, માન્યતા, વિશ્વાસ અને પૂજા); સમાનતા (વ્યક્તિઓની મનસ્વી વર્તણૂક સામે બાંયધરી તરીકે) અને બંધુત્વ (જે દરેક વ્યક્તિને ગૌરવપૂર્ણ જીવનની ખાતરી આપે છે).આ બંધારણીય ઉપદેશો માનવીય અને દયાળુ સમાજની સુવિધા માટે એકતામાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે.વ્યક્તિ એ બંધારણનું કેન્દ્રબિંદુ છે કારણ કે વ્યક્તિગત અધિકારોની અનુભૂતિમાં જ સમુદાયની સામૂહિક સુખાકારી નક્કી થાય છે.માનવ ગરિમા બંધારણનો અભિન્ન ભાગ છે.ગૌરવના પ્રતિબિંબ મનસ્વીતા (અનુચ્છેદ ૧૪), સ્વતંત્રતાના દીવા (કલમ ૧૯) અને જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકાર (અનુચ્છેદ ૨૧) ની બાંયધરીમાં જોવા મળે છે. "

XXX XXX XXX

“૨૯૮. વ્યક્તિની ગોપનીયતા એ ગૌરવનું એક આવશ્યક પાસું છે.ગૌરવ આંતરિક અને સાધન બંને મૂલ્ય ધરાવે છે.આંતરિક મૂલ્ય તરીકે, માનવ ગરિમા એ એક હક અથવા બંધારણીય રીતે સંરક્ષિત હિત છે.તેના વાદ્ય પાસામાં, ગૌરવ અને સ્વતંત્રતા અવિભાજ્ય રીતે એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે, દરેક એક બીજાને પ્રાપ્ત કરવા માટે એક સહાયક સાધન છે.ગોપનીયતાના ક્ષેત્રની રક્ષા કરવાની વ્યક્તિની ક્ષમતા જીવન અને સ્વતંત્રતાના સંપૂર્ણ મૂલ્યની અનુભૂતિને સક્ષમ બનાવે છે.સ્વતંત્રતાનો વ્યાપક અર્થ છે જેનો ગોપનીયતા એક ઉપગણ છે.તમામ સ્વતંત્રતાઓનો ઉપયોગ ગોપનીયતામાં ન થઈ શકે.તેમ છતાં અન્યને માત્ર ખાનગી જગ્યામાં જ પૂર્ણ કરી શકાય છે.ગોપનીયતા વ્યક્તિને શરીર અને મનની

સ્વાયત્તતા જાળવી રાખવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા એ જીવન સાથે સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ બાબતો પર નિર્ણયો લેવાની ક્ષમતા છે.ગોપનીયતાને સ્વતંત્ર મૂળભૂત અધિકાર તરીકે જોડવામાં આવી નથી.પરંતુ તે તેને અપાતા બંધારણીય રક્ષણથી દૂર થતું નથી, એકવાર ગોપનીયતાની સાચી પ્રકૃતિ અને તે મૂળભૂત અધિકારો સાથેના તેના સંબંધને સમજી લેવામાં આવે છે જે સ્પષ્ટપણે સુરક્ષિત છે.ગોપનીયતા સંરક્ષિત સ્વતંત્રતાઓના દાયરામાં છે સમાનતાની બાંયધરી એ મનસ્વી રાજ્ય કાર્યવાહી સામેની બાંયધરી છે.તે રાજ્યને વ્યક્તિઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરતા અટકાવે છે.શરીર કે મનની પવિત્ર વ્યક્તિગત જગ્યાનો રાજ્ય દ્વારા નાશ એ મનસ્વી રાજ્ય કાર્યવાહી સામેની બાંયધરીનું ઉલ્લંઘન છે.શરીરની ગોપનીયતા વ્યક્તિને વ્યક્તિત્વના ભૌતિક પાસાઓની અખંડિતતા માટે હકદાર બનાવે છે.વ્યક્તિની માનસિક અખંડિતતા અને ગોપનીયતા વચ્ચેનું આંતરછેદ વ્યક્તિને વિચારની સ્વતંત્રતા, જે સાચું છે તેમાં વિશ્વાસ કરવાની સ્વતંત્રતા અને આત્મનિર્ણયનું સ્વાતંત્ર્ય આપે છે.જ્યારે આ બાંયધરીઓ લિંગ સાથે છેદે છે, ત્યારે તેઓ એક ખાનગી જગ્યા બનાવે છે જે તે તમામ તત્વોનું રક્ષણ કરે છે જે લિંગ ઓળખ માટે નિર્ણાયક છે.કુટુંબ, લગ્ન, પ્રજનન અને જાતીય અભિગમ એ બધા વ્યક્તિની ગરિમા માટે અભિન્ન અંગ છે.સૌથી ઉપર, વ્યક્તિની ગોપનીયતા સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવામાં આવશે તે નક્કી કરવાના અનુલ્લંઘનીય અધિકારને માન્યતા આપે છે.વ્યક્તિ સમજી શકે છે કે અભિવ્યક્તિનું શ્રેષ્ઠ સ્વરૂપ મૌન રહેવું છે.મૌન ગોપનીયતાના ક્ષેત્રની ધારણા કરે છે.એક કલાકાર સર્જનાત્મક પ્રયાસમાં આત્માનું પ્રતિબિંબ શોધે છે.લેખક

વિચારની પ્રક્રિયાના પરિણામને વ્યક્ત કરે છે.એક સંગીતકાર એવી નોંધો પર ચિંતન કરે છે જે સંગીતમય રીતે મૌન તરફ દોરી જાય છે.મૌન, જે અંદર આવેલું છે, તે વિચારો અને વિચારોને કેવી રીતે વ્યક્ત કરવા અથવા અન્ય લોકો સાથે કેવી રીતે વાતચીત કરવી તે પસંદ કરવાની ક્ષમતા પર પ્રતિબિંબિત કરે છે. આ વ્યક્તિત્વના નિર્ણાયક પાસાં છે.જ્યાં વ્યક્તિ પોતાની પસંદગીઓ પર નિર્ણય લેવાનો હકદાર હોય ત્યાં કલમ ૧૯ હેઠળની સ્વતંત્રતાઓ પૂર્ણ થઈ શકે છે.અનુચ્છેદ ૨૧ સાથે મળીને વાંચીએ તો, સ્વતંત્રતા વ્યક્તિને જીવનના વિવિધ પાસાઓ પર પસંદગીની પસંદગી કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે, જેમાં વ્યક્તિ શું અને કેવી રીતે ખાશે, વ્યક્તિ કેવો પોશાક પહેરશે, વ્યક્તિ કેવો વિશ્વાસ રાખશે અને અસંખ્ય અન્ય બાબતો કે જેના પર સ્વાયત્તતા અને આત્મનિર્ણયની જરૂર છે.કલમ ૨૫ હેઠળ ધર્મની સ્વતંત્રતાનો બંધારણીય અધિકાર તેની અંદર વિશ્વાસ પસંદ કરવાની ક્ષમતા અને વિશ્વ સમક્ષ તે પસંદગીઓ વ્યક્ત કરવાની કે ન કરવાની સ્વતંત્રતા ધરાવે છે.ગોપનીયતા કેવી રીતે સ્વતંત્રતાને સરળ બનાવે છે અને સ્વતંત્રતાની કવાયત માટે આંતરિક છે તેના આ કેટલાક ઉદાહરણો છે.

બંધારણમાં એક અલગ લેખ નથી જે આપણને જણાવે છે કે ગોપનીયતાને મૂળભૂત અધિકાર જાહેર કરવામાં આવ્યો છે.ન તો અમે ભાગ–૩ ની જોગવાઈઓને ગોપનીયતાના આલ્ફા–અધિષ્ઠાપિત અધિકાર સાથે ટેગ કરી છેઃઆ ન્યાયિક પુનઃલેખનનું કાર્ય નથી.ગોપનીયતા વિના ગૌરવ અસ્તિત્વમાં હોઈ શકતું નથી.બંધારણ દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત જીવન, સ્વતંત્રતા અને સ્વતંત્રતાના અવિભાજ્ય મૂલ્યોમાં બંને રહે છે.ગોપનીયતા એ વ્યક્તિની

પવિત્રતાની અંતિમ અભિવ્યક્તિ છે.તે એક બંધારણીય મૂલ્ય છે જે મૂળભૂત અધિકારોની શ્રેણીમાં ફેલાયેલું છે અને વ્યક્તિ માટે પસંદગી અને આત્મનિર્ણયના ક્ષેત્રનું રક્ષણ કરે છે. "

XXX XXX XXX

“૪૮૨. શ્રી સુંદરેમે દલીલ કરી છે કે રક્ષણ મેળવવાના આવા અધિકારો માટે બંધારણના મૂળભૂત અધિકારોના પ્રકરણમાં સ્પષ્ટપણે જણાવેલા અધિકારોને સીધા જ શોધી કાઢવા જોઈએ, અને ગોપનીયતા તેમાંથી એક નથી.એ નોંધવામાં આવશે કે વ્યક્તિની ગરિમા એ એક મુખ્ય મૂલ્ય છે, જે બંધારણની પ્રસ્તાવનામાં વ્યક્ત કરવામાં આવ્યું છે.આવા ગૌરવને મૂળભૂત અધિકારોના પ્રકરણમાં સ્પષ્ટ રીતે અધિકાર તરીકે વર્ણવવામાં આવ્યું નથી, પરંતુ જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અધિકારમાં વાંચવામાં આવ્યું છે.જોલી જ્યોર્જ વર્ગીસ વિરુદ્ધ બેંક ઓફ કોચીન [જોલી જ્યોર્જ વર્ગીસ વિરુદ્ધ બેંક ઓફ કોચીન, (૧૯૮૦) ૨ એસ.સી.સી. ૩૬૦] માં ફકરા ૧૦માં આપેલા ચુકાદા દ્વારા સન્માન સાથે જીવવાનો અધિકાર સ્પષ્ટપણે અનુચ્છેદ ૨૧માં વાંચી શકાય છે.તેવી જ રીતે, બારની બેડીઓ અને હાથકડી પહેરવા સામેના અધિકારને વ્યક્તિની ગરિમાનું અભિન્ન અંગ હોવાના કારણે સુનીલ બત્રા વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્રના ચુકાદા દ્વારા અનુચ્છેદ ૨૧માં વાંચી લેવામાં આવ્યો હતો. [સુનીલ બત્રા વિરુદ્ધ દિલ્હી

વહીવટીતંત્ર., (૧૯૭૮) ૪ એસ.સી.સી. ૪૯૪:૧૯૭૯ એસ.સી.સી. (સી. આર. આઈ.) ૧૫૫], ફકરા ૧૯૨,૧૯૭–બી, ૨૩૪ અને ૨૪૧ અને પ્રેમ શંકર શુક્લા વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્ર. [પ્રેમ શંકર શુક્લા વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્ર., (૧૯૮૦) ૩ એસ.સી.સી. ૫૨૬:૧૯૮૦ SCC (Cri) ૮૧૫], ફકરા ૨૧ અને ૨૨ પર.બંધારણના ભાગ–૩માં ભાષાને અભિવ્યક્ત કરવાનો મૂળભૂત અધિકાર શોધી શકાય તેવો છે તે જણાવવા માટે હવે ઘણું મોડું થઈ ગયું છે.આ ચુકાદામાં પછીથી ધ્યાન દોરવામાં આવશે તેમ, બંધારણને એવી રીતે વાંચવું પડશે કે જે શબ્દો અનુસરવાના સિદ્ધાંતોને રજૂ કરે અને જો આને ધ્યાનમાં રાખવામાં આવે, તો તે સ્પષ્ટ છે કે ગોપનીયતાનો ખ્યાલ માત્ર વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતામાં જ નહીં, પણ વ્યક્તિની ગરિમામાં પણ સમાયેલો છે. "

XXX XXX XXX

“૫૨૫. પરંતુ સૌથી મહત્વપૂર્ણ છે બંધુત્વનું મુખ્ય મૂલ્ય જે વ્યક્તિની ગરિમાની ખાતરી આપે છે.[૧૮૩૪ માં, જેક્સ–ચાર્લ્સ ડ્યુપોન્ટ ડી લ 'યુરેએ રેવ્યુ રિપબ્લિકેનમાં સ્વતંત્રતા, સમાનતા અને બંધુત્વ એ ત્રણ શબ્દોને એકસાથે જોડ્યા, જેનું તેમણે નીચે પ્રમાણે સંપાદન કર્યું:

“કોઈપણ માણસ સ્વતંત્રતાની, સમાનતાની આકાંક્ષા રાખે છે, પરંતુ તે અન્ય માણસોની સહાય વિના, બંધુત્વ વિના તેને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી.” આપણા ઘણા નિર્ણયો માનવ ગૌરવને મૂળભૂત અધિકારોના પ્રકરણના આવશ્યક ભાગ તરીકે ઓળખે છે.ઉદાહરણ તરીકે, પ્રેમ શંકર શુક્લા વિરુદ્ધ દિલ્હી વહીવટીતંત્ર જુઓ., (૧૯૮૦) ૩ ફકરા ૨૧ પર એસ.સી.સી. ૫૨૬, ફકરા ૬,૭ અને ૮ પર

ફ્રાન્સિસ કોરલી મુલિન વિરુદ્ધ દિલ્હી કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશ, (૧૯૮૧) ૧ એસ.સી.સી. ૬૦૮, ફકરા ૧૦ પર બંધુઆ મુક્તિ મોર્ચા વિરુદ્ધ ભારત સરકાર, (૧૯૮૪) ૩ એસ.સી.સી. ૧૬૧, ફકરા ૩૭ પર મહારાષ્ટ્ર યુનિવર્સિટી ઓફ હેલ્થ સાયન્સ વિરુદ્ધ સચ્ચિકિત્સા પ્રસાર મંડલ, (૨૦૧૦) ૩ એસ.સી.સી. ૭૮૬, ફકરા ૧૨.૪ અને ૧૪ પર શબનમ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર, (૨૦૧૫) ૬ એસ.સી.સી. ૭૦૨ અને ફકરા ૧૨.૪ અને ૧૪ પર જીજા ઘોષ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર, (૨૦૧૬) ૭ ફકરા ૩૭ પર SCC ૭૬૧.]

વ્યક્તિની ગરિમા એ વ્યક્તિના તેની ક્ષમતાની સંપૂર્ણ હદ સુધી વિકાસ કરવાના અધિકારનો સમાવેશ કરે છે.અને આ વિકાસ ત્યારે જ થઈ શકે છે જ્યારે કોઈ વ્યક્તિને મૂળભૂત વ્યક્તિગત પસંદગીઓ પર સ્વાયત્તતા હોય અને વ્યક્તિગત માહિતીના પ્રસાર પર નિયંત્રણ હોય જેનું આવી માહિતીના અનધિકૃત ઉપયોગ દ્વારા ઉલ્લંઘન થઈ શકે છે.તે સ્પષ્ટ છે કે અનુચ્છેદ ૨૧, મૂળભૂત અધિકારોના પ્રકરણના અન્ય કોઈપણ લેખો કરતાં વધુ, આ દરેક બંધારણીય મૂલ્યોને સંપૂર્ણ રીતે પ્રતિબિંબિત કરે છે, અને આ મૂલ્યો અને આંતરરાષ્ટ્રીય કરારો કે જેનો આપણે ઉલ્લેખ કર્યો છે તેની સાથે સુસંગત રીતે વાંચવું જોઈએ.અંતિમ વિશ્લેષણમાં, ગોપનીયતાનો મૂળભૂત અધિકાર, જેમાં ઘણા વિકાસશીલ પાસાઓ છે, તે માત્ર કેસ–ટુ–કેસ આધારે વિકસાવી શકાય છે.જે ચોક્કસ પાસા પર આધાર રાખવામાં આવે છે તેના આધારે, અનુચ્છેદ ૨૧ પોતે અથવા અન્ય મૂળભૂત અધિકારો સાથે જોડાઈને આકર્ષિત થશે. "

વ્યક્તિની ગરિમા, જેનો ઉલ્લેખ ભારતના બંધારણની પ્રસ્તાવનામાં કરવામાં આવ્યો છે, તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧નું એક પાસું છે.જૂના ભૂતકાળ સાથે સંકળાયેલી કાયદાકીય જોગવાઈ જે મહિલાના દરજ્જાને નીચું અથવા નીચું પાડે છે તે દેખીતી રીતે આધુનિક બંધારણીય સિદ્ધાંતની અવગણના કરે છે અને આ આધાર પર પણ તેને રદ કરવી જોઈએ.

૨૭. જ્યારે આપણે યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર આવીએ છીએ, ત્યારે તે સ્પષ્ટ છે કે આ ચુકાદો પણ કોઈ પણ રીતે પોતાની પ્રશંસા કરતો નથી અથવા આધુનિક બંધારણીય સિદ્ધાંત સાથે સુસંગત નથી.કોઈ પણ સંજોગોમાં, ઉપર દર્શાવ્યા મુજબ, તેનો ગુણોત્તર અત્યંત મર્યાદિત છે કારણ કે તે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭માં સમાવિષ્ટ પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા ન આપવાનું સમર્થન કરે છે. ઉપરોક્ત ચુકાદામાં સંપૂર્ણ જોગવાઈ બંધારણીય રીતે નબળી હશે કે કેમ તેના પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું ન હતું.આ તબક્કે, બોમ્બે હાઈકોર્ટના ચુકાદામાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ ચાગલાની દૂરદર્શિતાની જાહેરાત કરવી જરૂરી છે, જે યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલત સમક્ષ અપીલમાં આવી હતી.મુખ્ય ન્યાયાધીશ ચાગલાએ જણાવ્યું હતું કે કલમ ૪૯૭નો અંતર્ગત વિચાર એ છે કે પત્નીઓ તેમના પતિની સંપત્તિ છે, કલમ ૪૯૭ને કોઈ પણ આધુનિક કાયદાની સંહિતામાં સ્થાન ન મળવું જોઈએ, અને કલમ ૪૯૭ને સંપૂર્ણપણે દૂર કરવાની તરફેણમાં દલીલ છે.તે દિવસ લાંબા સમયથી આવી ગયો છે જ્યારે આ વિભાગને હકીકતમાં

સંપૂર્ણપણે દૂર કરવાની જરૂર છે, અને તેને સંપૂર્ણપણે દૂર કરવામાં આવી રહ્યો છે.

૨૮. સૌમિત્ર વિષ્ણુ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે કલમ ૪૯૭ને સમર્થન આપ્યું હતું, જ્યારે તેના ચાલુ રાખવા વિરુદ્ધ ત્રણ દલીલોને ફગાવી દીધી હતી, જે અહીં ઉપર નોંધવામાં આવી છે.આ ચુકાદો અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ અને ૨૧ માં સમાવિષ્ટ મૂળભૂત અધિકારોના અવકાશને વિસ્તૃત કરતા તાજેતરના ચુકાદાઓના ભરતીના મોજાથી પણ દૂર થઈ ગયો હોવાનું કહેવાય છે.પુરુષ પ્રલોભન આપનાર અને સ્ત્રી ભોગ બનનાર હોવાની પ્રાચીન કલ્પનાઓ ચુકાદામાં પ્રસરે છે, જે આજે નથી.જેમ આપણે હમણાં જ જોયું છે તેમ બદલાતા સમયએ કાયદાને પાછળ છોડ્યો નથી, અને જ્યાં સુધી દંડાત્મક કાયદામાં સુધારો હાથ ધરવામાં આવે ત્યારે કાયદા ઘડનારાઓનું ધ્યાન ખેંચવાની વાત છે, ત્યાં સુધી આપણે એ ઉમેરવાની ઉતાવળ કરી શકીએ છીએ કે ૧૯૭૩માં જ્યારે ફો.કા.સં. ને સંપૂર્ણ રીતે બદલવામાં આવી ત્યારે પણ કલમ ૧૯૮ કાયદાકીય પુસ્તકમાં ચાલુ રહી હતી.આજે પણ ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ કાયદાકીય પુસ્તકમાં છે.જ્યારે આ કલમો સંપૂર્ણપણે જૂની થઈ ગઈ હોય અને તેમનો હેતુ પૂરો થઈ ગયો હોય, ત્યારે માત્ર રોમન કાયદો, સેસાન્ટે રેશન લેજિસ, સેસેટ ઈપ્સા લેક્સની ઉક્તિ, આવા કાયદામાં દખલ કરવા માટે જ લાગુ પડતી નથી, પરંતુ જ્યારે આવો કાયદો બંધારણીય બાંયધરીઓની અવગણના કરે છે, ત્યારે તે આ અદાલતની ગંભીર ફરજ છે કે તે કાયદાની રાહ ન જુએ પરંતુ આવા કાયદાને રદ કરે.તાજેતરમાં

શાયરા બાનો (ઉપરોક્ત) માં, તે માત્ર ખેહર, સી. જે. આઈ. અને એસ. અબ્દુલ નઝીર, જે. નો લઘુમતી મત છે કે વ્યક્તિએ સામાજિક સુધારણા દ્વારા કાયદાકીય રીતે કાયદો બદલવાની રાહ જોવી જોઈએ.બહુમતીનો મત તેનાથી એકદમ વિપરીત હતો, તેથી જ ટ્રિપલ તલાકને બંધારણીય રીતે નબળો ગણવામાં આવ્યો હતો અને બહુમતી દ્વારા તેને નકારી કાઢવામાં આવ્યો હતો.ઉપરાંત, અમારો મત છે કે આ ચુકાદામાંનું નિવેદન કે લગ્નની સ્થિરતા તિરસ્કારપાત્ર આદર્શ નથી, આ જોગવાઈને ભાગ્યે જ લાગુ કરી શકાય છે, કારણ કે આપણે જોયું છે કે વૈવાહિક સ્થિરતા એ હેતુ નથી કે જેના માટે આ જોગવાઈ ઘડવામાં આવી હતી.આ તમામ બાબતો પર, તેથી, અમે સૌમિત્ર વિષ્ણુ (સુપ્રા) ના ચુકાદાને નકારી કાઢીએ છીએ.તેવી જ રીતે, વી. રેવતી (ઉપરોક્ત) નો ચુકાદો, જેણે કલમ ૧૯૮ ની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપ્યું હતું, તે સમાન કારણોસર, હવે સારો કાયદો નથી.તેથી અમે જાહેર કરીએ છીએ કે ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ની કલમ ૪૯૭ અને દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ની કલમ ૧૯૮ ભારતના બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ (૧) અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેથી તેને અમાન્ય ગણાવીને રદ કરવામાં આવે છે.

ડૉ. ન્યાયમૂર્તિ ડી. વાય. ચંદ્રચુડ

અનુક્રમણિકા

એ. લિંગ : વિવાદાસ્પદ સંઘર્ષ

બી વ્યભિચાર પર ન્યાયિક પ્રવચન

સી ભૂતકાળના અવશેષો

ડી સરહદો પાર

ઈ પિતૃપ્રધાનતાનો સામનો કરવો

એફ 'ધ ગુડ વાઈફ'

એફ.૧ એન્ટ્રેપિંગ કેજ

જી ઓળખને નકારી કાઢવી–સ્ત્રીઓને જાતીય સંપત્તિ તરીકે

જી.૧ વફાદારી વર્તવી:લગ્નની આત્મીયતાઓ

એચ. પરિવર્તનકારી ન્યાય તરફ

એ. લિંગ : વિવાદાસ્પદ સંઘર્ષ

૧. આપણું બંધારણ અધિકારોનું ભંડાર છે, અસંખ્ય સ્વતંત્રતાઓ અને સ્વતંત્રતાની ઉજવણી છે.તે એવા સમાજની રચનાની કલ્પના કરે છે જ્યાં

સમાનતા, ગૌરવ અને સ્વતંત્રતાના આદર્શો મજબૂત પૂર્વગ્રહો અને અન્યાય પર વિજય મેળવે.ન્યાયી, સમતાવાદી સમાજની રચના એ એક પ્રક્રિયા છે.તેમાં ઘણીવાર બંધારણીય નૈતિકતાના વિરોધી સંકુચિત સામાજિક રૂઢિઓને પ્રશ્ન પૂછવા અને નાબૂદ કરવાનો સમાવેશ થાય છે.આ કેસ આ બંધારણીય અદાલતને કાનૂની વ્યવસ્થામાં પિતૃસત્તાક મૂલ્યોના કપટી પ્રસાર અને લૈંગિક અન્યાયને ટકાવી રાખવામાં તેની ભૂમિકાની તપાસ કરવાનો આદેશ આપે છે.

૨. કાયદો અને સમાજ આંતરિક રીતે જોડાયેલા છે અને દમનકારી સામાજિક મૂલ્યો ઘણીવાર કાનૂની માળખામાં અભિવ્યક્ત થાય છે.કાયદો સમાજને પણ પ્રભાવિત કરે છે પરંતુ સામાજિક મૂલ્યો કાયદા દ્વારા બતાવવામાં આવેલા નિર્દેશોને સ્વીકારવામાં ધીમા હોય છે.વ્યભિચાર પરના કાયદાને અલગથી સમજી શકાતો નથી.તેની પ્રકૃતિ અને અસરને સંપૂર્ણ રીતે સમજવા માટે, દરેક કાયદાકીય જોગવાઈને સામાજિક માળખા વિશે 'પ્રવચન' તરીકે સમજવી આવશ્યક છે.(૨૮ના કપૂર અને બ્રેન્ડા કોસમેન, વિધ્વંસક સાઇટ્સઃભારતમાં કાયદા સાથે નારીવાદી જોડાણ, પેજ ૪૦ ૨ પર 'સેજ પબ્લિકેશન્સ' (૧૯૯૬).જો કે, કાયદાનું પ્રવચન એકરૂપ નથી.(પાન ૪૧ પર આઇબીઆઇડી).ખાસ કરીને કલમ ૪૯૭ના સંદર્ભમાં, તે વ્યક્તિઓને 'જાતિ આધારિત નાગરિકો' તરીકે માને છે.(આઇબીઆઇડી).આમ કરવાથી, કાયદો હાલની સામાજિક રૂઢિચુસ્તતાઓના આધારે લિંગ ભૂમિકાઓ બનાવે છે અને તેનું

વર્ણન કરે છે.કાયદાને 'પ્રવચન' તરીકે સમજવાથી 'જાતિ આધારિત ઓળખ' બનાવવામાં કાયદાની ભૂમિકાને માન્યતા મળશે.(આઇ. બી. ડી.)

૩. વર્ષોથી, સામાજિક વ્યવસ્થામાં મહિલાઓની સ્થિતિ બદલવામાં કાયદાકીય સુધારાની નોંધપાત્ર ભૂમિકા રહી છે.આ વારસાને લગતી બાબતોમાં અને ઘરેલું હિંસા સામેના રક્ષણમાં જોવા મળે છે.જો કે, કેટલાક કિસ્સાઓમાં, કાયદો મહિલાઓ માટે અસમાન વિશ્વને ટકાવી રાખવા માટે કામ કરે છે.આમ, તેનો ઉપયોગ કઈ રીતે થાય છે તેના આધારે કાયદો સામાજિક પરિવર્તન તેમજ સામાજિક સ્થિરતાના એજન્ટ તરીકે કામ કરી શકે છે.વિદ્વાન પેટ્રિશિયા વિલિયમ્સ, જેમણે ક્રિટિકલ રેસ થિયરી પર નોંધપાત્ર કામ કર્યું છે, તેઓ પ્રગતિશીલ સામાજિક પરિવર્તનને પ્રોત્સાહન આપતા કાયદાની શક્યતા વિશે આશાવાદી છેઃ

“તે મારી ઊંડી માન્યતા છે કે સૈદ્ધાંતિક કાનૂની સમજણ અને સામાજિક પરિવર્તન ઓક્સીમોરોનિક હોવું જરૂરી નથી.” (પેટ્રિશિયા વિલિયમ્સ, ધ અલ્કેમી ઓફ રેસ એન્ડ રાઇટ્સ, કેમ્બ્રિજઃહાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ (૧૯૯૧).બંધારણ, લખાણ અને અર્થઘટન બંનેમાં, દમનનું સાધન બનવાથી મુક્તિનું સાધન બનવામાં કાયદાના ઉત્ક્રાંતિમાં નોંધપાત્ર ભૂમિકા ભજવી છે.ઉદાર પરિપ્રેક્ષ્યમાં ઉપયોગમાં લેવાતા, કાયદો લોકશાહી મૂલ્યોને વધારી શકે છે.એક સાધન તરીકે જે યથાવત્ સ્થિતિને જાળવી રાખે છે, બીજી તરફ કાયદો રૂઢિપ્રયોગોને જાળવી રાખે છે અને પહેલાથી અસ્તિત્વમાં રહેલા સામાજિક

ભેદભાવ પર આધારિત અસમાન સંબંધોને કાયદેસર બનાવે છે.સતત વિકસતા જતા, કાયદો એક મહત્વપૂર્ણ "વિવેચક સંઘર્ષના સ્થળ" તરીકે કામ કરે છે, જ્યાં આદર્શો સ્પર્ધા કરે છે અને નવા દ્રષ્ટિકોણો આકાર લે છે.(રત્ના કપૂર અને બ્રેન્ડા કોસમેન, વિધ્વંસક સાઇટ્સઃભારતમાં કાયદા સાથે નારીવાદી જોડાણ, પેજ ૪૧ પર 'સેજ પબ્લિકેશન્સ' (૧૯૯૬).કાયદાને "વિવાદાસ્પદ સંઘર્ષના સ્થળ" તરીકે જોતા, તે સંસ્થાઓ અને માળખાઓની તપાસ કરવી અનિવાર્ય બની જાય છે જેમાં કાનૂની ચર્ચાઓ ચાલે છેઃ() "તટસ્થ સંવાદનો વિચાર એ એક એવો વિચાર છે જે ઇતિહાસને નકારે છે, માળખાને નકારે છે, વિષયોની સ્થિતિને નકારે છે." (ગાયત્રી સ્પિવાક, ધ પોસ્ટ કોલોનિયલ ક્રિટિકઃમુલાકાતો, વ્યૂહરચનાઓ, સંવાદો, રૂટલેજ (૧૯૯૦).મહિલાઓના અધિકારો પર ચુકાદો આપતી વખતે, અદાલતે એવી સંસ્થાઓ અને મૂલ્યોની દૃષ્ટિ ગુમાવવી જોઈએ નહીં કે જેમણે મહિલાઓને અત્યાર સુધી બંધનકર્તા અસ્તિત્વ તરફ ધકેલી દીધી છે.મહિલાઓના જીવન અને ઓળખને આકાર આપવામાં કાયદા અને સમાજની ભૂમિકાને સંપૂર્ણ રીતે માન્યતા આપવી એ એ પણ સુનિશ્ચિત કરવું છે કે પિતૃસત્તાક સામાજિક મૂલ્યો અને કાયદાકીય ધોરણોને આપણા દેશની મહિલાઓ દ્વારા બંધારણીય અધિકારોની કવાયતમાં વધુ અવરોધ ઊભો કરવાની મંજૂરી આપવામાં ન આવે.

૪. અગાઉના વર્ષોમાં, અદાલતે સ્વાયત્તતા, ગૌરવ અને વ્યક્તિગત પસંદગીના અધિકારને પ્રાધાન્ય આપતા અધિકારોનો ન્યાયશાસ્ત્ર વિકસાવ્યો છે.જાતીય

સ્વાયત્તતા અને ગોપનીયતાના અધિકારને બંધારણીય અધિકારનો દરજ્જો આપવામાં આવ્યો છે.આપણા બંધારણમાં વચન આપવામાં આવેલા અધિકારો અને સ્વતંત્રતાઓને જોખમમાં મૂકતા લૈંગિક અન્યાયના સ્રોતોનો સામનો કરવા માટે, અમે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ની માન્યતાની તપાસ કરવા નીકળ્યા.આમ કરવાથી, અમે કાયદા દ્વારા મહિલાઓના નૈતિક અને સામાજિક નિયમન અને તેમના ઘનિષ્ઠ જીવનની બંધારણીયતાની પણ ચકાસણી કરીએ છીએ.

B વ્યભિચાર પર ન્યાયિક પ્રવચન

૫. આ અદાલતે અગાઉના પ્રસંગોએ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ તેમજ ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૮ (૨) ની બંધારણીયતાની ચકાસણી કરી છે.

કલમ ૪૯૭ આ રીતે વાંચે છેઃ

“જે કોઈ એવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે જે અન્ય પુરુષની પત્ની છે અને જેને તે જાણે છે અથવા તેને વિશ્વાસ કરવાનું કારણ ધરાવે છે, તે પુરુષની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના, આવા જાતીય સંબંધ બળાત્કારના ગુના સમાન નથી, તે વ્યભિચારના ગુના માટે દોષિત છે, અને તેને પાંચ વર્ષ સુધીની મુદતની કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે.આવા કિસ્સામાં પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા થવી જોઈએ નહીં. "

દંડ પ્રક્રિયા સંહિતાની કલમ ૧૯૮ (૨) આ રીતે વાંચે છેઃ

"(૨) પેટા–કલમ (૧) ના હેતુઓ માટે, સ્ત્રીના પતિ સિવાયની કોઈ પણ વ્યક્તિ ઉક્ત સંહિતાની કલમ ૪૯૭ અથવા કલમ ૪૯૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું ગણાશે નહિ.પરંતુ પતિની ગેરહાજરીમાં, કોઈ વ્યક્તિ કે જેણે આ પ્રકારનો ગુનો નોંધવામાં આવ્યો હોય તે સમયે તેના વતી સ્ત્રીની સંભાળ રાખી હતી, તે અદાલતની પરવાનગી સાથે તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે. "

૬. યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય (૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦) માં બંધારણીય બેન્ચનો નિર્ણય એવા કેસમાંથી આવ્યો હતો જેમાં અપીલકર્તા પર કલમ ૪૯૭ હેઠળ વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી કરવામાં આવી રહી હતી.દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદ પર, તેમણે કલમ ૨૨૮ હેઠળ જોગવાઈની માન્યતા વિશે બંધારણીય પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે હાઈકોર્ટનો દરવાજો ખખડાવ્યો હતો.ઉચ્ચ અદાલતે અપીલકર્તા (AIR ૧૯૫૧ BOMBAY ૪૭૦) વિરુદ્ધ ચુકાદો આપ્યો હતો, પરંતુ મુખ્ય ન્યાયાધીશ ચાગલાએ કલમ ૪૯૭ અંતર્ગત ધારણા વિશે અવલોકન કર્યું હતુંઃ

"શ્રી પીરભોય સાચું બોલે છે જ્યારે તેઓ કહે છે કે કલમ ૪૯૭ નો અંતર્ગત વિચાર એ છે કે પત્નીઓ તેમના પતિની સંપત્તિ છે.હકીકત એ છે કે ગુનો માત્ર પતિની સંમતિથી જ ઓળખી શકાય છે તે જ દ્રષ્ટિકોણ પર ભાર મૂકે છે.એવી

દલીલ થઈ શકે છે કે કલમ ૪૯૭ને કોઈ પણ આધુનિક કાયદાની સંહિતામાં સ્થાન ન મળવું જોઈએ.દિવસો વીતી ગયા છે, જ્યારે મહિલાઓ તેમના પતિઓ દ્વારા સંપત્તિ તરીકે જોવામાં આવતી હતી. "

આ અદાલત સમક્ષ એક સાંકડી પડકારનો સામનો કરવામાં આવ્યો હતો.ન્યાયમૂર્તિ વિવિયન બોઝના ચુકાદામાં પડકારની પ્રકૃતિ નોંધવામાં આવી છેઃ

"૩. કલમ ૪૯૭ હેઠળ વ્યભિચારનો ગુનો માત્ર એક પુરુષ દ્વારા જ કરી શકાય છે પરંતુ તેનાથી વિપરીત કોઈ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં સ્ત્રીને પ્રોત્સાહન આપનાર તરીકે સજા થશે.

કલમ ૪૯૭નું છેલ્લું વાક્ય આને પ્રતિબંધિત કરે છે.તે ચાલે છે –

"આવા કિસ્સામાં પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા થવી જોઈએ નહીં.એવું કહેવામાં આવે છે કે આ અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરે છે. "

તેથી, પડકાર માત્ર પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે ગણવા પર પ્રતિબંધ હતો.આ પડકારને આ આધાર પર ઉકેલવામાં આવ્યો હતો કે અનુચ્છેદ ૧૪ ને ભાગ–૩ ની અન્ય જોગવાઈઓ સાથે વાંચવી જોઈએ જે મૂળભૂત અધિકારોની મર્યાદાને નિર્ધારિત કરે છે.પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે ગણવા પરના પ્રતિબંધને એક વિશેષ જોગવાઈ તરીકે સમર્થન આપવામાં આવ્યું હતું જે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દ્વારા સાચવવામાં આવ્યું છે.નિષ્કર્ષ એ હતો કેઃ

“૫.અનુચ્છેદ ૧૪ સામાન્ય છે અને તેને અન્ય જોગવાઈઓ સાથે વાંચવી જોઈએ જે મૂળભૂત અધિકારોની મર્યાદા નક્કી કરે છે.લિંગ એ એક સારું વર્ગીકરણ છે અને તે આધાર પર સામાન્ય રીતે કોઈ ભેદભાવ ન હોઈ શકે, તેમ છતાં બંધારણ પોતે જ મહિલાઓ અને બાળકોના કિસ્સામાં વિશેષ જોગવાઈઓ પૂરી પાડે છે.બંને લેખો એકસાથે વાંચીને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ માં વિવાદિત કલમને માન્ય કરે છે. "

૭. કલમ ૪૯૭ના મર્યાદિત ભાગ સામે પડકાર હતોઃજેણે સ્ત્રીને ઉશ્કેરનાર તરીકે કાર્યવાહી કરવા પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હતો.(૧) વ્યભિચાર માટેની સજા અનુચ્છેદ ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે; (૨) વૈધાનિક જોગવાઈ સ્પષ્ટ મનસ્વીતાથી પીડાય છે; (૩) વિધાનસભાએ લગ્નની પવિત્રતાનું દેખીતી રીતે રક્ષણ કરતી વખતે મહિલાઓની ગરિમા પર આક્રમણ કર્યું છે; અને (૪) કલમ ૪૯૭ અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

આ અદાલતે મહિલાઓને ફોજદારી પ્રતિબંધોમાંથી આપવામાં આવેલી મુક્તિને મહિલાઓના લાભ માટે 'વિશેષ જોગવાઈ' તરીકે ગણાવી હતી અને આ રીતે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) હેઠળ સુરક્ષિત છે.ભારત સરકાર વિ. એલ્ફિન્સ્ટન સ્પિનિંગ એન્ડ વીવિંગ કંપની લિમિટેડ, ((૨૦૦૧) ૪ એસ.સી.સી. ૧૩૯) માં આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

“૧૭. જ્યારે કાયદામાં કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈના અર્થ વિશે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે ત્યારે તે જોગવાઈને તેના સંદર્ભમાં વાંચવી માત્ર કાયદેસર જ નહીં પરંતુ યોગ્ય પણ છે.સંદર્ભનો અર્થ એ છે કે સંપૂર્ણ કાયદો, કાયદાની અગાઉની સ્થિતિ, સમાન સામગ્રીમાં અન્ય કાયદાઓ, કાયદાનો સામાન્ય અવકાશ અને તેનો ઉપાય કરવાનો હેતુ હતો.

આ જોગવાઈ જે ઉપદ્રવને દૂર કરવાનો ઇરાદો ધરાવે છે તેની તપાસ કરવી ખાસ સુસંગતતા ધરાવે છે.કલમ ૪૯૭ નો ઇતિહાસ દર્શાવે છે કે વ્યભિચાર પરનો કાયદો પતિના લાભ માટે હતો, જેથી તે તેની પત્નીની જાતીયતા પર માલિકી મેળવી શકે.

તેનો હેતુ મહિલાને તેની જાતીય એજન્સીનો ઉપયોગ કરતા અટકાવવાનો હતો.આમ, કલમ ૪૯૭ની કલ્પના ક્યારેય મહિલાઓને લાભ આપવા માટે કરવામાં આવી ન હતી.હકીકતમાં, આ જોગવાઈ મહિલાઓ અને લગ્નમાં તેમની ગૌણ ભૂમિકા વિશેની રૂઢિપ્રયોગોમાં ભરેલી છે.વ્યભિચાર પરના કાયદાના પિતૃસત્તાક આધારો ત્યારે સ્પષ્ટ થાય છે જ્યારે જોગવાઈને સંપૂર્ણ રીતે ગણવામાં આવે છે.

૮. સૌમિત્રી વિષ્ણુ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૧૯૮૫ સપ એસ.સી.સી. ૧૩૭) માં ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આપેલા અનુગામી ચુકાદામાં કોર્ટે એ આધાર પર કાર્યવાહી કરી હતી કે યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝના અગાઉના ચુકાદાએ બંધારણની

અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫ પર આધારિત પડકાર સામે કલમ ૪૯૭ને સમર્થન આપ્યું હતું.આ ચુકાદાનું સાચું વાંચન અથવા અર્થઘટન નથી.

૯. સૌમિત્રી વિષ્ણુએ હકીકતમાં વ્યાપક બંધારણીય પડકારને આ આધાર પર ધ્યાનમાં લીધો હતો કે ત્રીસ વર્ષ પસાર થયા પછી, "ખાસ કરીને લૈંગિક બાબતોમાં મહિલાઓની વર્તણૂકમાં કથિત સામાજિક પરિવર્તનના પ્રકાશમાં", તે જરૂરી બની ગયું હતું કે આ બાબતની સમીક્ષા કરવામાં આવે.સૌમિત્રી વિષ્ણુ એવી પરિસ્થિતિમાં ઊભી થઈ હતી કે જ્યાં અપીલકર્તા દ્વારા તેના પતિ વિરુદ્ધ ત્યાગના આધારે છૂટાછેડાની અરજી એ તારણ સાથે ફગાવી દેવામાં આવી હતી કે તે અપીલકર્તા જ હતો જેણે તેના પતિને છોડી દીધો હતો.ત્યારબાદ અપીલકર્તાના પતિએ ત્યાગ અને વ્યભિચારના આધારે છૂટાછેડા માટે દાવો માંડ્યો હતો.આ અરજીનો સામનો કરતા, અપીલકર્તાએ વિનંતી કરી હતી કે અગાઉની અરજીમાં મળેલા તારણોના આધારે ત્યાગના આધારે છૂટાછેડા માટેનો હુકમનામું પસાર કરી શકાય.જોકે, તેણીએ વ્યભિચારનો આધાર ઉશ્કેરવાના પતિના પ્રયાસનો વિરોધ કર્યો હતો.જ્યારે ટ્રાયલ કોર્ટ વ્યભિચારના આધાર પર દાવો કરવા માટે પતિની અરજી સ્વીકારી હતી, ત્યારે ઉચ્ચ અદાલતે પુનરાવર્તનમાં જણાવ્યું હતું કે છૂટાછેડાનો હુકમનામું ત્યાગના આધારે પસાર થવા માટે જવાબદાર છે, જે વ્યભિચારની તપાસને બિનજરૂરી બનાવે છે.જ્યારે છૂટાછેડાની અરજી અપીલકર્તા સામે પેન્ડિંગ હતી, ત્યારે તેના પતિએ તે વ્યક્તિ સામે કલમ ૪૯૭ હેઠળ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી જેની સાથે અપીલકર્તા પર

વ્યભિચાર સંબંધ હોવાનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો.ત્યારબાદ અપીલકર્તાએ કલમ ૪૯૭ની બંધારણીય માન્યતાને પડકારી હતી.

ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચનો ચુકાદો સૂચવે છે કે આ અદાલત સમક્ષ પડકારના ત્રણ આધારોને સંબોધવામાં આવ્યા હતા:પ્રથમ, જ્યારે કલમ ૪૯૭ પતિને વ્યભિચાર કરનાર સામે કેસ ચલાવવાનો અધિકાર આપે છે, ત્યારે તે પત્નીને જે સ્ત્રી સાથે તેના પતિએ વ્યભિચાર કર્યો છે તેની સામે કેસ ચલાવવા માટે પ્રદાન કરતી નથી; બીજું, કલમ ૪૯૭ પત્નીને તેના પતિ સામે કેસ ચલાવવાનો અધિકાર પ્રદાન કરતી નથી જેણે બીજી સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કર્યો છે; અને ત્રીજી, કલમ ૪૯૭ એવા કેસોને આવરી લેતી નથી જ્યાં પુરુષે અપરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધો બાંધ્યા હોય.આ અદાલત સમક્ષ રજૂઆત હતી કે કલમ ૪૯૭ હેઠળનું વર્ગીકરણ અતાર્કિક અને 'મનસ્વી' હતું.વધુમાં, એવી પણ વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે જ્યારે ચહેરાની રીતે, આ જોગવાઈ સ્ત્રી માટે ફાયદાકારક લાગે છે, તે વાસ્તવમાં પિતૃવાદની કલ્પના પર આધારિત છે "જે એવી ધારણા પરથી ઉદ્ભવે છે કે સ્ત્રીઓ, સંપત્તિઓની જેમ, પુરુષોની સંપત્તિ છે. "

૧૦. સૌમિત્રી વિષ્ણુના નિર્ણયમાં બંધારણીય પડકારનો સામનો કરવા માટે ઔપચારિક રીતે સમાનતાના અસ્વીકાર પર ચર્ચાનો સંપર્ક કર્યો હતો, અને તેના બદલે ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા મુખ્ય ન્યાયાધીશ ચંદ્રચુડે અવલોકન કર્યું હતું કે વ્યાખ્યા મુજબ, વ્યભિચારનો ગુનો સ્ત્રી દ્વારા નહીં પણ પુરુષ દ્વારા કરી શકાય છે.અદાલતે અરજદારની અરજીને એક સૂચન તરીકે

ગણાવી હતી કે વ્યાખ્યાને એવી રીતે પુનઃરચના કરવી જોઈએ કે જે ગુનાને લિંગ તટસ્થ બનાવશે.અદાલતે અવલોકન કરીને જવાબ આપ્યો કે આ કાયદાકીય નીતિની બાબત છે અને જો બંધારણીય ઉલ્લંઘન સ્થાપિત થાય તો જ અદાલત જોગવાઈને અમાન્ય કરી શકે છે.કોર્ટનો તર્ક એ છે કે વૈધાનિક વ્યાખ્યાની મર્યાદાને વિસ્તારવી એ એક એવી બાબત છે જેમાં કાયદાકીય પરિવર્તનની જરૂર છે જે અપવાદરૂપ છે.કાયદામાં સુધારો કરવાની સત્તા વિધાનસભા પાસે છે.પરંતુ આ માત્ર એવા નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે કે કોર્ટ ગુનાને લિંગ તટસ્થ બનાવીને કાયદાકીય પ્રિસ્ક્રિપ્શનને વિસ્તૃત કરી શકતી નથી.વ્યભિચાર માટેની સજા બંધારણીય શરતોમાં માન્ય છે કે કેમ તે અંગેના મૂળભૂત મુદ્દાનો તે જવાબ આપતું નથી સૌમિત્રી વિષ્ણુની ભૂલ એ માન્યતામાં છે કે કોઈ બંધારણીય ઉલ્લંઘન થયું ન હતું.ચુકાદો જણાવે છે કેઃ

“૭. ...તે સામાન્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવે છે કે તે પુરુષ છે જે પ્રલોભક છે અને સ્ત્રી નથી.વર્ષોથી આ સ્થિતિમાં થોડો ફેરફાર થયો હોઈ શકે છે, પરંતુ સમાજ જે "પરિવર્તન" માંથી પસાર થયો છે તેની નોંધ લેવા માટે કલમ ૪૯૭ માં યોગ્ય રીતે સુધારો કરવો જોઈએ કે કેમ તે અંગે વિચારણા કરવાની જવાબદારી વિધાનસભાની છે.ભારતના કાયદા પંચે તેના ૪૨મા અહેવાલ, ૧૯૭૧માં કલમ ૪૯૭ને તેના વર્તમાન સ્વરૂપમાં આ ફેરફાર સાથે જાળવી રાખવાની ભલામણ કરી હતી કે, પતિ સિવાય અન્ય વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવતી પત્નીને પણ વ્યભિચાર માટે સજા થવી જોઈએ.સૂચવેલ ફેરફારને વિધાનસભા દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો ન હતો.લઘુમતીમાં રહેલા શ્રીમતી અન્ના ચંડીએ કલમ

૪૯૭ને હટાવવાની તરફેણમાં આ આધાર પર મત આપ્યો હતો કે "કલમ ૪૯૭માં દર્શાવેલ વ્યભિચારનો ગુનો લગ્નમાં મહિલાના દરજ્જાની આપણી હાલની કલ્પનાઓને અનુરૂપ છે કે કેમ તે પ્રશ્ન પર વિચાર કરવાનો આ યોગ્ય સમય છે".કાયદા પંચનો અહેવાલ દર્શાવે છે કે કાયદાકીય પુસ્તકમાં કલમ ૪૯૭માં સમાવિષ્ટ જોગવાઈને જાળવી રાખવાની ઈચ્છનીયતા અંગે બે મંતવ્યો હોઈ શકે છે.પરંતુ, અમે તે વિભાગને આ આધાર પર હટાવી શકતા નથી કે તેને કાઢી નાખવો ઈચ્છનીય છે." (આઈબીઆઈડી. પાન ૧૪૧ પર)

આ અવલોકનો સૂચવે છે કે બંધારણીય પડકારને સંપૂર્ણપણે એ દલીલના દ્રષ્ટિકોણથી સંબોધવામાં આવ્યો હતો કે કલમ ૪૯૭ લિંગ તટસ્થ નથી, જેમાં માત્ર પુરુષને જ મંજૂરી આપવામાં આવી છે પરંતુ જાતીય સંબંધમાં સ્ત્રીને નહીં.અદાલતે ધારણા પર આગળ વધ્યા, જેને તે "સામાન્ય રીતે સ્વીકૃત માને છે કે તે પુરુષ છે જે પ્રલોભક છે અને સ્ત્રી નથી." વર્ષોથી આ સ્થિતિમાં થોડો ફેરફાર થયો હોઈ શકે છે તે જોતાં, નિર્ણય એવું માને છે કે આ વિધાનસભાએ ધ્યાનમાં લેવાની બાબતો છે અને કલમ ૪૯૭ ને દૂર કરવાની ઈચ્છનીયતા અમાન્યતા માટેનો આધાર નથી.

૧૧. સૌમિત્ર વિષ્ણુના ચુકાદાએ મૂળભૂત પડકારને અનુત્તરિત છોડી દીધો છે, જેની અદાલત સમક્ષ વિનંતી કરવામાં આવી હતી.અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ, પડકાર

એ હતો કે વૈધાનિક જોગવાઈ સ્ત્રીને તેના પતિની સંપત્તિ તરીકે માને છે.સ્ત્રીને તેના પતિના કબજા કરતાં વધુ ગણવામાં આવતી નથી તે કલમ ૪૯૭ માં એકથી વધુ સંદર્ભમાં પુરાવા મળે છે.આ જોગવાઈ જણાવે છે કે જે પુરુષ બીજાની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે, જો મહિલાનો પતિ સંમત થાય અથવા (તેનાથી પણ ખરાબ, સાંઠગાંઠ કરે તો) તે ગુના માટે દોષિત ગણાશે નહીં.આમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે વિધાનસભા સ્ત્રીને કોઈ એજન્સી ગણાવતી નથી.જે પુરુષ સાથે તેણે જાતીય સંબંધ બાંધ્યો છે તે ગુના માટે દોષિત છે કે નહીં તે ફક્ત તેના પર નિર્ભર કરે છે કે તેનો પતિ સંમતિ આપનાર વ્યક્તિ છે કે નહીં.જો તેના પતિની સંમતિ હોય તો કોઈ ગુનો અસ્તિત્વમાં નથી.જો તેણીના પતિએ આ કૃત્યમાં સંડોવણી કરી હોય તો પણ કોઈ ગુનો સાબિત થતો નથી.આ બંધારણીય નબળાઈની મિરર ઇમેજ એ છે કે આ કૃત્યમાં સામેલ પુરુષની પત્ની પાસે કાયદા હેઠળ કોઈ અવાજ અથવા એજન્સી નથી.ફરીથી, કાયદો પરિણીત પુરુષ માટે એકલી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવાને ગુનો નથી બનાવતો.તેની પત્નીને કાયદા દ્વારા એવી વ્યક્તિ તરીકે ગણવામાં આવતી નથી કે જેની એજન્સી અને ગૌરવને અસર થાય છે.પરિણીત પુરુષ દ્વારા એકલી સ્ત્રી સાથેના જાતીય કૃત્યને સજા ન આપવાનો મૂળ આધાર એ છે કે તે (પરિણીત સ્ત્રીથી વિપરીત) પુરુષની મિલકત નથી (જો તેણી પરિણીત હોય તો કાયદો તેને માનશે).જોગવાઈ પર મનસ્વીતા મોટા પ્રમાણમાં લખવામાં આવે છે.કલમ ૪૯૭ની સમસ્યા માત્ર સમાવેશની બાબત નથી.સૌમિત્રી વિષ્ણુની અદાલતે સ્વીકાર્યું હતું કે ઓછી સર્વસમાવેશક વ્યાખ્યા ભેદભાવપૂર્ણ હોવી જરૂરી નથી અને જ્યાં દુષ્ટતા સૌથી

વધુ અનુભવાય છે અને જોવામાં આવે છે ત્યાં તેનો સામનો કરવાનો વિધાનસભાને અધિકાર છે.અનુચ્છેદ ૧૪ની જોગવાઈઓનો જે સંકુચિત અને ઔપચારિક અર્થમાં અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું છે તે નીચેના અવલોકનો પરથી ફરી સ્પષ્ટ થાય છેઃ

"૮. કાયદાનું ચિંતન, દેખીતી રીતે, એ છે કે પત્ની, જે અન્ય પુરુષ સાથે ગેરકાયદેસર સંબંધમાં સામેલ છે, તે પીડિત છે અને ગુનાનો લેખક નથી.કલમ ૪૯૭માં વ્યાખ્યાયિત વ્યભિચારના ગુનાને વિધાનસભા દ્વારા વૈવાહિક ઘરની પવિત્રતા સામેના ગુના તરીકે ગણવામાં આવે છે, જે સામાન્ય રીતે પુરુષ દ્વારા કરવામાં આવે છે.તેથી, જે લોકો તે પવિત્રતાને અશુદ્ધ કરે છે તેમને કાયદાની જાળમાં લાવવામાં આવે છે.એક અર્થમાં, આપણે એ જ મુદ્દા પર પાછા ફરીએ છીએઃકોણ કોની સામે કાર્યવાહી કરી શકે છે, જે ગુના માટે આધાર રાખે છે, પ્રથમ, ગુનાની વ્યાખ્યા પર અને બીજું, કાર્યવાહીના અધિકાર પર કાર્યવાહીના કાયદા દ્વારા મૂકવામાં આવેલા પ્રતિબંધો પર." (આઇ. બી. ડી.)

ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચનો નિર્ણય કલમ ૪૯૭ની માન્યતા સામેના કેન્દ્રીય પડકારને સંબોધતો નથી.કલમ ૪૯૭, લગ્નની પવિત્રતાનું રક્ષણ કરવાના તેના પ્રયાસમાં, લગ્નની એવી કલ્પનાને અપનાવી છે જે પુરુષ અને સ્ત્રીને સમાન ભાગીદાર તરીકે માનતી નથી.આમ કરવાથી, કલમ ૪૯૭ મહિલાને હીનતાના પદ પર આધીન કરે છે, જેનાથી તેણીની ગરિમાને ઠેસ પહોંચે છે, જે અનુચ્છેદ ૨૧નો મુખ્ય ભાગ છે.

નોંધપાત્ર રીતે, અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળના પડકારને પણ તે કેસમાં અરજદાર વતી એક સંકુચિત માળખામાં સંબોધવામાં આવ્યો હતો.આ અદાલત સમક્ષ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૯૭ હેઠળ કથિત ગુના સાથે સંકળાયેલી સુનાવણીમાં, જે મહિલા સાથે આરોપીએ જાતીય સંબંધ બાંધ્યો હોવાનો આરોપ છે તેને સાંભળવાનો કોઈ અધિકાર નહીં હોય.સૌમિત્રી વિષ્ણુમાં આ જ પાસાને સંબોધવામાં આવ્યું હતું જ્યારે અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે સુનાવણીનો આ પ્રકારનો અધિકાર યોગ્ય કેસમાં વાંચી શકાય છે.આખરે, કોર્ટે ચુકાદો આપ્યો કેઃ

"૧૨. સમાજના હિતોના દૃષ્ટિકોણથી, તે વધુ સારું છે કે વ્યભિચાર સંબંધોના ઓછામાં ઓછા મર્યાદિત વર્ગને કાયદા દ્વારા સજા આપવામાં આવે.લગ્નની સ્થિરતા તિરસ્કારપાત્ર આદર્શ નથી." (આઈબીઆઈડી. પાન ૧૪૪ પર)

આમ સૌમિત્રી વિષ્ણુએ એ તર્ક પર આગળ વધ્યા છે કે ગુનાને સ્પષ્ટ કરવામાં, ગુનાની રચના શું છે તે નિર્ધારિત કરવાનું કામ વિધાનસભાનું છે.વધુમાં, કોણ કાર્યવાહી કરી શકે છે અને કોની સામે કાર્યવાહી કરી શકાય છે, તે એવી બાબતો છે જે કાયદાના કાર્યક્ષેત્રમાં આવે છે.ચુકાદાનો સ્પષ્ટ મુખ્ય આધાર એ છે કે વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી એ લગ્નની સ્થિરતાને સુરક્ષિત રાખવાનો પ્રયાસ છે અને જો વિધાનસભાએ માત્ર 'વ્યભિચાર સંબંધો' ના મર્યાદિત વર્ગ સામે કાર્યવાહી કરવાની માંગ કરી હોય, તો તેની પસંદગી પર સવાલ ઉઠાવી શકાય નહીં.'સૌમિત્રી વિષ્ણુ 'બંધારણીય ન્યાયશાસ્ત્રના મૂળ પાસાઓ સાથે વ્યવહાર કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે જે કલમ ૪૯૭ ની માન્યતા પર અસર કરે છેઃમનસ્વીતા

સામે વાસ્તવિક રક્ષણ તરીકે સમાનતાની બાંયધરી, ગૌરવ, સ્વાયત્તતા અને ગોપનીયતાની આવશ્યક માન્યતા તરીકે જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાની બાંયધરી અને સૌથી ઉપર, ખરેખર સમાન સમાજના પાયાના પથ્થર તરીકે લૈંગિક સમાનતા.આ કારણોસર, સૌમિત્ર વિષ્ણુના નિર્ણયને બંધારણીય સ્થિતિનું સાચું નિરૂપણ ગણી શકાય નહીં.સૌમિત્ર વિષ્ણુને નકારી કાઢવામાં આવે છે.

૧૨. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર ((૧૯૮૮) ૨એસ.સી.સી. ૭૨) માં બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કલમ ૪૯૭ (ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૮ (૨) સાથે વાંચવામાં આવે છે) ને પડકાર ફેંક્યો હતો, જે પત્નીને વ્યભિચાર સંબંધમાં સામેલ થવા બદલ તેના પતિ સામે કેસ ચલાવવામાં અક્ષમ બનાવે છે.અદાલતે નોંધ્યું હતું કે કલમ ૪૯૭ ન તો ઉલ્લંઘન કરનાર પત્નીના પતિને તેના પર કેસ ચલાવવાની મંજૂરી આપે છે અને ન તો તે પત્નીને તેના ઉલ્લંઘન કરનાર પતિ સામે વિશ્વાસઘાત બદલ કેસ ચલાવવાની મંજૂરી આપે છે.સમાનતાની આ ઔપચારિક ભાવનાને અદાલત દ્વારા સ્વીકૃતિ મળી.સૌમિત્ર વિષ્ણુના નિર્ણય પર આધાર રાખીને પડકારને દૂર કરવામાં આવ્યો હતો.કલમ ૪૯૭ અને કલમ ૧૯૮ (૨) ને "કાયદાકીય પેકેજ" ગણાવતા કોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે આ જોગવાઈ પત્નીને ભૂલ કરનાર પતિ અથવા પતિને ભૂલ કરનાર પત્ની સામે કેસ ચલાવવાની મંજૂરી આપતી નથી.અદાલતના દૃષ્ટિકોણમાં, આ સૂચવે છે કે જાતિના આધારે કોઈ ભેદભાવ નથી.કોર્ટની દૃષ્ટિએઃ

“૫. કાયદો એકબીજાના કહેવા પર કોઈ પણ જીવનસાથીની સજાની કલ્પના કરતો નથી.આમ સ્ત્રી સામે કોઈ ભેદભાવ નથી કારણ કે તેણીને તેના પતિ સામે કેસ ચલાવવાની મંજૂરી નથી.પતિને મંજૂરી નથી કારણ કે કાયદાની નજરમાં પત્નીને ગુનેગાર તરીકે ગણવામાં આવતી નથી.પત્નીને મંજૂરી નથી કારણ કે કલમ ૧૯૮ (૨) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૧૯૮ (૧) તેને આમ કરવાની મંજૂરી આપતી નથી.અંતિમ વિશ્લેષણમાં કાયદાએ એકબીજા સામે કેસ ચલાવવા અથવા એકબીજાને કેદ કરવાની બાબતમાં બંનેને સમાન હાથે ન્યાય આપ્યો છે.આમ કલમ ૧૯૮ (૨) ના અવકાશને સીમિત કરવામાં અને તેની રચના કરવામાં કોઈ ભેદભાવ કરવામાં આવ્યો નથી જેથી વ્યભિચાર કરનાર સામે કેસ ચલાવવાનો અધિકાર વ્યભિચાર કરનારના પતિ સુધી મર્યાદિત રહે પરંતુ વ્યભિચાર કરનારની પત્ની સુધી વિસ્તારવામાં ન આવે.” (પાન ૭૬ પર સૂચન)

૧૩. રેવતીનો નિર્ણય સૌમિત્રી વિષ્ણુનું પુનરાવર્તન છે.તે ઔપચારિક અર્થમાં સમાનતાના સિદ્ધાંત અને જાતિના આધારે ભેદભાવ સામેના પ્રતિબંધને લાગુ કરે છે.ચુકાદાનો તર્ક એ છે કે પતિ–પત્ની (પુરુષ કે સ્ત્રી) માંથી કોઈ પણ ભૂલ કરનાર જીવનસાથી સામે કાર્યવાહી કરી શકતું નથી, તેથી આ જોગવાઈ લિંગના આધારે ભેદભાવ કરતી નથી.એક સાંકડી મર્યાદામાં સમાનતાને વાંચવા ઉપરાંત, ચુકાદો જોગવાઈની બંધારણીયતા પર અસર કરતા નિર્ણાયક પાસાઓ સાથે વ્યવહાર કરતો નથી.રેવતી, સૌમિત્ર વિષ્ણુની જેમ સાચો કાનૂની સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કરતી નથી.

C ભૂતકાળના અવશેષો

“અમારા મેસેચ્યુસેટ્સ magistracy.have તેની વિરુદ્ધ અમારા ન્યાયી કાયદાની ચરમસીમા અમલમાં મૂકવા માટે હિંમતવાન ન હતા.તેની સજા મૃત્યુદંડ છે.પરંતુ તેમની મહાન દયા અને હૃદયની કોમળતામાં તેઓએ રખાત પ્રિનને સ્તંભના મંચ પર માત્ર ત્રણ કલાકની જગ્યા ઊભા રહેવા માટે, અને પછી અને તે પછી, તેણીના બાકીના કુદરતી જીવન માટે તેણીની છાતી પર શરમની નિશાની પહેરવા માટે વિનાશ કર્યો છે.” (નાથાનીયેલ હોથોર્ન, ધ સ્કાર્લેટ લેટર, બેન્ટમ બુક્સ (૧૮૫૦), પાન ૫૯ પર)

૧૪.ભારતીય દંડ સંહિતા, ૧૮૬૦ ની કલમ ૪૯૭ વ્યભિચારને "જે કોઈ એવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે જે તે વ્યક્તિની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના અન્ય પુરુષની પત્ની છે અને જેને તે જાણે છે અથવા માનવાનું કારણ ધરાવે છે, તેની સામે શિક્ષાપાત્ર ગુનો બનાવે છે.” તે આગળ જણાવે છે કે, "આવા કિસ્સામાં પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા કરવામાં આવશે નહીં.” આ ગુનો માત્ર વ્યભિચાર કરનાર પુરુષને જ લાગુ પડે છે.વ્યભિચાર કરનારી સ્ત્રીને ગુનાને "પ્રોત્સાહન આપનાર" ગણવામાં આવતી નથી.વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી કરવાની સત્તા માત્ર સ્ત્રીના પતિ પાસે જ છે.

કલમ ૪૯૭ની લૈંગિક પ્રકૃતિને સમજવા માટે જોગવાઈની ઉત્પત્તિ તેમજ વ્યભિચારના ગુનાની વધુ વ્યાપક રીતે તપાસની જરૂર છે.વ્યભિચારનો ઇતિહાસ પુરુષ અને સ્ત્રી બેવફાઈ પ્રત્યેના અસમાન વલણ પર પ્રકાશ પાડે છે, અને કાયદા અને નૈતિકતામાં બેવડા ધોરણો દર્શાવે છે જે પુરુષો અને સ્ત્રીઓને લાગુ કરવામાં આવ્યા છે.(ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી (૨૦૦૮) માં વ્યભિચાર ડેવિડ ટર્નર જુઓ.

૧૫. સમગ્ર ઇતિહાસમાં, વ્યભિચારને એક ગુના તરીકે ગણવામાં આવે છે; તેને ધાર્મિક ઉલ્લંઘન તરીકે, કઠોર સજાને પાત્ર ગુના તરીકે, ખાનગી ભૂલ તરીકે અથવા આના સંયોજન તરીકે ગણવામાં આવે છે.(આઇબીઆઇડી).વ્યભિચાર સામે સૌથી પહેલા નોંધાયેલા આદેશો બેબીલોનીયન રાજા હમ્મુરાબીના પ્રાચીન સંહિતામાં જોવા મળે છે, જે આશરે ૧૭૫૦ બી. સી. થી છે. સંહિતામાં સૂચવવામાં આવ્યું છે કે વ્યભિચારમાં પકડાયેલી પરિણીત સ્ત્રીને તેના પ્રેમી સાથે બાંધીને પાણીમાં ફેંકી દેવામાં આવે જેથી તેઓ એકસાથે ડૂબી જાય.(જેમ્સ એ. બ્રુન્ડેજ, મધ્યયુગીન યુરોપમાં કાયદો, જાતિ અને ખ્રિસ્તી સમાજ, પાન ૧૦ પર).તેનાથી વિપરીત, આશ્શૂરના કાયદાએ વ્યભિચારને એક ખાનગી ભૂલ ગણાવી હતી, જેના માટે વ્યભિચાર કરતી સ્ત્રીનો પતિ અથવા પિતા તેના જીવનસાથી પાસેથી વળતર માંગી શકે છે.૨૩ અંગ્રેજ ઇતિહાસકાર ફરામર્ઝ દાભોઈવાલા નોંધે છે કે આ કાયદાઓનો પ્રાથમિક હેતુ પુરુષોના સંપત્તિના અધિકારોનું રક્ષણ કરવાનો હતોઃ

“ખરેખર, ઇતિહાસની શરૂઆતથી દરેક સંસ્કૃતિએ ઓછામાં ઓછી અમુક પ્રકારની જાતીય અનૈતિકતા સામે કડક કાયદાઓ સૂચવ્યા હતા.સૌથી જૂની હયાત કાનૂની સંહિતાઓ (c.૨૧૦૦–૧૭૦૦ ઇ. સ. પૂર્વે), બેબીલોનના રાજાઓ દ્વારા તૈયાર કરાયેલ વ્યભિચારને મૃત્યુદંડની સજા આપવામાં આવી હતી અને મોટાભાગની અન્ય નજીકના પૂર્વીય અને શાસ્ત્રીય સંસ્કૃતિએ પણ તેને આવા કાયદાઓની ગંભીર offence.The મુખ્ય ચિંતા તરીકે ગણાવી હતી, જે સામાન્ય રીતે પિતા, પતિ અને ઉચ્ચ દરજ્જાના જૂથોના સન્માન અને સંપત્તિના અધિકારોને જાળવી રાખવાની હતી.પ્રથમ જાતીય ક્રાંતિનો ઇતિહાસ (૨૦૧૨), પાન ૫ પર)

૧૬. પ્રાચીન ગ્રીકો–રોમન સમાજોમાં, જાતીય બેવડા ધોરણો અસ્તિત્વમાં હતા, જે મુજબ વ્યભિચાર એ પતિની તેની પત્ની સાથેના વિશિષ્ટ જાતીય સંપર્કનું ઉલ્લંઘન છે, જેના માટે કાયદો બદલો લેવાના કૃત્યોને મંજૂરી આપે છે.(ડેવિડ ટર્નર, ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી (૨૦૦૮) માં વ્યભિચાર, પાન ૩૦ પર).ઇ. સ. પૂર્વે ૧૭ માં, સમ્રાટ ઑગસ્ટસે લેક્સ જુલિયા ઇ એડલ્ટેરિસ કોર્સેન્ડિસ પસાર કર્યો હતો, જેમાં નિયત કરવામાં આવ્યું હતું કે જ્યારે પિતા તેના અથવા તેણીના પતિના ઘરમાં વ્યભિચાર કરતા પકડાય ત્યારે તેને તેની પુત્રી અને તેના સાથીને મારી નાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.(વર્ન બુલ્લો, વ્યભિચારની મધ્યયુગીન વિભાવનાઓ, પાન ૭ પર).જ્યારે યહૂદી માન્યતા મુજબ વ્યભિચાર વ્યભિચાર અને તેના જીવનસાથી બંને માટે

પથ્થરમારો કરીને મૃત્યુને લાયક છે, (ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી, (બોની જી સ્મિથ એડ.), ઓક્સફર્ડ, પાન ૨૭ પર) ખ્રિસ્તી ધર્મ વ્યભિચારને જાહેર ગુના કરતાં નૈતિક અને આધ્યાત્મિક નિષ્ફળતા તરીકે વધુ જુએ છે.(માર્ટિન સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, ખંડ ૩૦, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો (૧૯૯૧), પાન ૪૬ પર).ખ્રિસ્તી સમ્રાટ સમ્રાટ કોન્સ્ટેન્ટાઇન દ્વારા લેક્સ જુલિયાના દંડને વધુ કડક બનાવવામાં આવ્યા હતા, દાખલા તરીકે, વ્યભિચાર માટે મૃત્યુદંડની રજૂઆત કરવામાં આવી હતી, જે પતિને તેની પત્નીની હત્યા કરવાનો અધિકાર આપે છે જો તેણી વ્યભિચાર કરે છે.(વર્ન બુલ્લો, વ્યભિચારની મધ્યયુગીન વિભાવનાઓ, પાન ૭ પર).લેક્સ જુલિયા હેઠળ, વ્યભિચાર મુખ્યત્વે સ્ત્રી અપરાધ હતો, અને કાયદો ઉચ્ચ વર્ગના રોમન પુરુષોની લાગણીઓને પ્રતિબિંબિત કરે છે.(૩૦ જેમ્સ એ. બ્રુન્ડેજ, મધ્યયુગીન યુરોપમાં કાયદો, જાતિ અને ખ્રિસ્તી સમાજ, પાન ૨૭ પર).

૧૭. એકવાર ચોથી અને પાંચમી સદીની વચ્ચે બ્રિટનમાં એકવિધતાને ધોરણ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યા પછી, વ્યભિચારને એક ગંભીર ખોટા તરીકે ઓળખવામાં આવ્યો જે તેની પત્ની પરના પતિના "અધિકારો" માં દખલ કરે છે. (જેરેમી ડી. વીનસ્ટીન, વ્યભિચાર, કાયદો અને રાજ્યઃએ હિસ્ટ્રી, વોલ્યુમ. ૩૮, હેસ્ટિંગ્સ લો જર્નલ (૧૯૮૬), પાન ૨૦૨ પર; આર. હ્યુબનર, જર્મનીના ખાનગી કાયદાનો ઇતિહાસ (એફ. ફિલબ્રિક ટ્રાન્સ.૧૯૧૮)).વ્યભિચાર પર

ફોજદારી પ્રતિબંધો લાદવાનું પણ મોટાભાગે જાતીય નૈતિકતા વિશેના વિચારો અને માન્યતાઓ પર આધારિત હતું જેણે મધ્ય યુગ દરમિયાન ખ્રિસ્તી યુરોપમાં કાયદાનું બળ પ્રાપ્ત કર્યું હતું.(જેમ્સ એ. બ્રુન્ડેજ, મધ્યયુગીન યુરોપમાં કાયદો, જાતિ અને ખ્રિસ્તી સમાજ, પાન ૬ પર).બારમી સદીમાં સિદ્ધાંત કાયદાના વિકાસએ વ્યભિચારની ધારણાને આધ્યાત્મિક દુષ્કૃત્ય તરીકે સ્થાપિત કરી.સોળમી સદીમાં, રિફોર્મેશન પછી, વ્યભિચાર એક નિર્ણાયક મુદ્દો બની ગયો કારણ કે પ્રોટેસ્ટન્ટોએ સામાજિક અને નૈતિક વ્યવસ્થાના આધારસ્તંભ તરીકે લગ્ન પર નવો ભાર મૂક્યો હતો.(ડેવિડ ટર્નર, ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી (૨૦૦૮) માં વ્યભિચાર, પાન ૩૦ પર).માર્ટિન લ્યુથર અને જહોન કેલ્વિન સહિતના સોળમી સદીના કેટલાક અગ્રણી સુધારકોએ એવી દલીલ કરી હતી કે બેવફાઈથી લગ્નને અપૂરણીય નુકસાન થાય છે અને તેઓ આવા કિસ્સાઓમાં છૂટાછેડાની હિમાયત કરતા હતા.(આઇ. બી. ડી.)

રિફોર્મેશન પછીથી ઇંગ્લેન્ડમાં પ્રચલિત "નૈતિક ભ્રષ્ટાચાર" થી ચિંતિત, મેસેચ્યુસેટ્સ બે કોલોનીમાં પ્યુરિટન્સે વ્યભિચાર કરવા બદલ મૃત્યુદંડની રજૂઆત કરી હતી.(ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી, (બોની જી સ્મિથ એડ.), ઓક્સફર્ડ, પાન ૩૦ પર).પ્રારંભિક અંગ્રેજી વસાહતીઓની કડક નૈતિકતા નથાનિએલ હોથોર્નની ૧૮૫૦ની પ્રખ્યાત નવલકથા 'ધ સ્કાર્લેટ લેટર' માં પ્રતિબિંબિત થાય છે, જેમાં વ્યભિચાર કરનારી અને લગ્નથી બાળકને જન્મ આપનાર એક અપરિણીત મહિલાને જાહેરમાં બહાર

જતી વખતે (વ્યભિચાર કરનાર માટે) એ અક્ષર પહેરાવવામાં આવ્યો હતો; તેના પ્રેમીને એટલો ટેગ કરવામાં આવ્યો ન હતો, જે સૂચવે છે કે વ્યભિચાર માટે સ્ત્રીઓને પુરુષો કરતાં વધુ સખત સજા આપવામાં આવતી હતી, ખાસ કરીને જ્યારે તેમને પુરાવા તરીકે બાળક હોય.(જેમ્સ આર. મેલો, હોથોર્નનું ડિવાઈડેડ જીનિયસ, ધ વિલ્સન ક્વાર્ટરલી (૧૯૮૨)

૧૮. ૧૬૫૦ માં, ઇંગ્લેન્ડે વ્યભિચાર, વ્યભિચાર અને વ્યભિચારના ઘૃણાસ્પદ પાપોને દબાવવા માટે કુખ્યાત કાયદો ઘડ્યો, જેણે પરિણીત સ્ત્રી સાથે સંભોગ માટે મૃત્યુદંડની રજૂઆત કરી.(મેરી બેથ નોર્ટન, સ્થાપક માતાઓ અને પિતા:જેન્ડર પાવર એન્ડ ધ ફોર્મિંગ ઓફ અમેરિકન સોસાયટી (૧૯૯૬).આ કાયદાનો હેતુ નીચે મુજબ હતો:

“ઘૃણાસ્પદ અને રડતા પાપોના દમન માટે of.adultery. જેની સાથે આ ભૂમિ ખૂબ જ અશુદ્ધ છે, અને સર્વશક્તિમાન ભગવાન ખૂબ જ નાખુશ છે; તે enacted.That હોય, જો કોઈ પરિણીત સ્ત્રી shall.be શારીરિક રીતે કોઈ પુરુષ (તેના પતિ સિવાય) દ્વારા ઓળખાય છે. "

આ કાયદો જાતીય ઉલ્લંઘનો વિશે લાંબા સમયથી ચાલતી નૈતિક ચિંતાઓ, બિનસાંપ્રદાયિક મેદાન પર વૈવાહિક બાબતોને નિયંત્રિત કરવાના સતત પ્રયાસો અને સામાજિક–નૈતિક સુધારાના સમકાલીન રાજકીય કાર્યસૂચિની પરાકાષ્ઠા

હતી.(કીથ થોમસ, ધ પ્યુરિટન્સ એન્ડ એડલ્ટરી:પ્યુરિટન્સ અને ક્રાંતિકારીઓમાં ૧૬૫૦ ના અધિનિયમ પર ફરીથી વિચાર કરવામાં આવ્યો:ક્રિસ્ટોફર હિલ (ડોનાલ્ડ પેનિંગ્ટન, કીથ થોમસ, આવૃત્તિઓ) ને પૃષ્ઠ ૨૮૧ પર રજૂ કરાયેલા સત્તરમી સદીના ઇતિહાસમાં નિબંધો.૧૬૬૦માં પુનઃસ્થાપના દરમિયાન તેને રદ કરવામાં આવ્યો હતો.જો કે, સામાન્ય કાયદો હજુ પણ પરિણીત સ્ત્રી દ્વારા વ્યભિચારની વારસો અને સંપત્તિના અધિકારો પરની અસર સાથે સંબંધિત હતો.તે "તેના શંકા વિનાના પતિ પર નકલી સંતાન લાદવા અને તેના પરિવારમાં ગેરકાયદેસર વારસદાર લાવવાના સ્પષ્ટ જોખમને માન્યતા આપે છે." (ચાર્લ્સ ઈ. ટોર્સિયા, વ્હાર્ટનનો ફોજદારી કાયદો, અનુચ્છેદ ૨૧૮, (૧૯૯૪) પાન પ૨૮ પર).તદનુસાર, બિનસાંપ્રદાયિક અદાલતોએ વ્યભિચારને ખાનગી ઈજા તરીકે ગણ્યો હતો અને ૧૭મી સદીના અંતમાં ગુનાહિત સંરક્ષણ માટે અપકૃત્યની રજૂઆત કરવામાં આવી હતી, જેણે પતિને તેની પત્નીના પ્રેમી સામે નાણાકીય વળતર માટે દાવો કરવાની મંજૂરી આપી હતી.(જે. ઈ. લોફ્ટિસ, કોંગ્રેવ્સ વે ઓફ ધ વર્લ્ડ એન્ડ પોપ્યુલર ક્રિમિનલ લિટરેચર, સ્ટડીઝ ઇન ઇંગ્લિશ લિટરેચર, ૧૫૦૦–૧૯૦૦ ૩૬ (૩) (૧૯૯૬), પાન ૨૯૩ પર.

૧૯. ૧૯મી સદીના બ્રિટનમાં, પરિણીત સ્ત્રીઓને તેમના પતિના સાળા તરીકે ગણવામાં આવતી હતી, અને સ્ત્રી વ્યભિચારને પુરુષ વ્યભિચાર કરતાં વધુ ખરાબ રીતે બહિષ્કાર કરવામાં આવતો હતો કારણ કે તે ગેરકાયદેસર બાળકો દ્વારા સંપત્તિના વારસાનું કારણ બની શકે છે.(જોઆન બેઇલી, અનક્વિટ

લાઇવ્સઃઇંગ્લેન્ડમાં લગ્ન અને લગ્નનું ભંગાણ, ૧૬૬૦–૧૮૦૦ (૨૦૦૯), પાન ૧૪૩ પર).પરિણામે, ઘણા સમાજો પવિત્રતાને, નમ્રતા જેવા સંબંધિત ગુણો સાથે, પુરુષ કરતાં સ્ત્રીના સન્માન અને પ્રતિષ્ઠાના વધુ કેન્દ્રીય ઘટકો તરીકે જોતા હતા.(ડેવિડ ટર્નર, ધ ઓક્સફર્ડ એન્સાયક્લોપીડિયા ઓફ વિમેન ઇન વર્લ્ડ હિસ્ટ્રી (૨૦૦૮) માં વ્યભિચાર, પાન ૨૮ પર.વ્યભિચારના કાયદાનો ઉદ્દેશ સ્ત્રીની શારીરિક અખંડિતતાનું રક્ષણ કરવાનો નહોતો, પરંતુ તેના પતિને તેની જાતીયતા પર નિયંત્રણ રાખવાની મંજૂરી આપવાનો હતો, જેથી તેની પોતાની રક્તરેખાની શુદ્ધતા સુનિશ્ચિત થઈ શકે.પોતાની પત્ની સાથે વ્યભિચારમાં સંડોવાયેલા પુરુષની હત્યાને હત્યા નહીં પણ માનવવધ માનવામાં આવતો હતો.(ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ પર બ્લેકસ્ટોનની ટિપ્પણીઓ, પુસ્તક IV (૧૭૭૮), પાન ૧૯૧ પર –૧૯૨).આર વિ મૉગ્રીજમાં, (૧૭૦૭) કેલ. ૧૧૯) ન્યાયાધીશ હોલ્ટે લખ્યું હતું કેઃ

"...[એક] પુરુષને બીજા પુરુષની પત્ની સાથે વ્યભિચારમાં લઈ જવામાં આવે છે, જો પતિ વ્યભિચારીને છરી મારે છે, અથવા તેના મગજને બહાર કાઢે છે, તો આ એકદમ માનવવધ છેઃકારણ કે ઈર્ષ્યા એ માણસનો રોષ છે અને વ્યભિચાર એ મિલકત પરનું સૌથી મોટું આક્રમણ છે." (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૦. ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ પરની તેમની ટિપ્પણીઓમાં, વિલિયમ બ્લેકસ્ટોને લખ્યું હતું કે સામાન્ય કાયદા હેઠળ, "સ્ત્રીનું અસ્તિત્વ અથવા કાનૂની અસ્તિત્વ લગ્ન દરમિયાન [સસ્પેન્ડ કરવામાં આવ્યું હતું], અથવા ઓછામાં ઓછું [સામેલ

કરવામાં આવ્યું હતું] અને પતિના અસ્તિત્વમાં એકીકૃત કરવામાં આવ્યું હતું:જેની પાંખ, રક્ષણ અને આવરણ હેઠળ, તે બધું કરે છે."(વિલિયમ બ્લેકસ્ટોન, કોમેન્ટરીઝ ઓન ધ લોઝ ઓફ ઈંગ્લેન્ડ.વોલ્યુમ. I (૧૭૬૫), પાન ૪૪૨ પર –૪૪૫).સમર્થન અને રક્ષણના બદલામાં, પત્નીએ તેના પતિને કાનૂની જવાબદારીઓના "સંઘ" નું ઋણ આપ્યું હતું, જેમાં જાતીય સંભોગનો સમાવેશ થાય છે.(વેરા બર્ગલ્સન, રાજ્ય સત્તા પર કાનૂની પરિપ્રેક્ષ્યમાં બળાત્કાર–દ્વારા–છેતરપિંડી પર પુનર્વિચાર:સંમતિ અને નિયંત્રણ (ક્રિસ એશફોર્ડ, એલન રીડ અને નિકોલા વેક, આવૃત્તિઓ.) (૨૦૧૬), પાન ૧૬૧ પર).વ્યભિચાર પતિના વિશિષ્ટ હકમાં દખલ કરતો હોવાથી, તેને ચોરીની જેમ "મિલકત પર સૌથી વધુ સંભવિત આક્રમણ" માનવામાં આવતું હતું.(આર વિ. મોગ્રિજ, (૧૭૦૭) કેલ. ૧૧૯).હકીકતમાં, વ્યભિચાર માટેની નાગરિક ક્રિયાઓ નોકરને માલિકથી દૂર કરવા અને આમ માલિકને તેની સેવાઓમાં અર્ધ–માલિકી હિતથી વંચિત રાખવા માટેની ક્રિયાઓમાંથી વિકસિત થઈ.(વેરા બર્ગલ્સન, રાજ્ય સત્તા પર કાનૂની પરિપ્રેક્ષ્યમાં બળાત્કાર–દ્વારા–છેતરપિંડી પર પુનર્વિચાર:સંમતિ અને નિયંત્રણ (ક્રિસ એશફોર્ડ, એલન રીડ અને નિકોલા વેક, આવૃત્તિઓ.) (૨૦૧૬), પાન ૧૬૧ પર)

ફરામર્ઝ દભોઈવાલા નોંધે છે કે એક પુરુષની પત્નીને તેની મિલકત માનવામાં આવતી હતી, અને અન્ય પુરુષની તેની સજા સાથે "ગેરકાયદેસર મૈથુન":

"...[પ્રારંભિક અંગ્રેજી કાયદા સંહિતાઓ, જે આ સમયથી છે, તે એવા સમાજને ઉજાગર કરે છે જ્યાં સ્ત્રીઓને ખરીદવામાં અને વેચવામાં આવતી હતી અને સતત પુરુષોના વાલીપણામાં રહેતી હતી.સંમતિથી જાતીય સંબંધના કિસ્સાઓમાં પણ, તેની ન્યાય પ્રણાલી મુખ્યત્વે એક પુરુષે તેની સ્ત્રીની મિલકત સાથે ગેરકાયદેસર મૈથુન માટે બીજાને ચૂકવવું જોઈએ તે વળતર સાથે સંબંધિત હતી. "

૨૧. જ્યારે ભા.દં.સં. સી. નો મુસદ્દો તૈયાર કરવામાં આવી રહ્યો હતો, ત્યારે વ્યભિચાર સામાન્ય કાયદામાં ફોજદારી ગુનો ન હતો.તેને "કેનન કાયદાના નિયમો અનુસાર, આધ્યાત્મિક અદાલતના નબળા બળજબરી પર છોડી દેવાયેલું" એક સાંપ્રદાયિક ખોટું માનવામાં આવતું હતું. (બ્લેકસ્ટોનની કોમેન્ટરીઝ ઓન ધ લોઝ ઓફ ઈંગ્લેન્ડ, પુસ્તક IV (૧૭૭૮), પૃષ્ઠો ૬૪–૬૫ પર).

ભારતના પ્રથમ કાયદા પંચના અધ્યક્ષ અને ભા.દં.સં. સી. ના મુખ્ય રચયિતા લોર્ડ થોમસ બેબિંગ્ટન મેકાલેએ ભારતમાં વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવવાની સંભાવનાને ધ્યાનમાં લીધી હતી અને આખરે તારણ કાઢ્યું હતું કે તેનાથી બહુ ઓછો હેતુ પૂરો થશે.(અભિનવ સેખડી, ધ ગુડ, ધ બેડ, એન્ડ ધ એડલ્ટરસઃભારતમાં ફોજદારી કાયદો અને વ્યભિચાર, સામાજિક–કાનૂની સમીક્ષા (૨૦૧૬), પાન પ૨ પર).લોર્ડ મેકાલેના જણાવ્યા અનુસાર,

વ્યભિચારના ગુનામાંથી સંભવિત લાભો આર્થિક વળતર દ્વારા વધુ સારી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.(આઇબીઆઇડી).કલમ ૪૯૭ને લોર્ડ મેકાલે દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલા પ્રથમ ડ્રાફ્ટ પેનલ કોડમાં સ્થાન મળ્યું ન હતું.વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવવાની શક્યતા વિશે ત્રણેય પ્રેસિડેન્સીઓ પાસેથી એકત્રિત કરવામાં આવેલી હકીકતો અને મંતવ્યોના મૂલ્યાંકન પર, તેમણે ભા.દં.સં.ની તેમની નોંધોમાં તારણ કાઢ્યું હતું કેઃ

"...વ્યભિચારની સજા માટે અસ્તિત્વમાં રહેલા તમામ કાયદાઓ ઉચ્ચ વર્ગના ઇજાગ્રસ્ત પતિઓને કાયદો પોતાના હાથમાં લેતા અટકાવવાના હેતુથી સંપૂર્ણપણે બિનઅસરકારક છે; બીજું; કે ભાગ્યે જ ઉચ્ચ વર્ગનો કોઈ પણ વતની ક્યારેય વ્યભિચારના કેસમાં તેની પત્ની અથવા તેણીની બહાદુરી સામે નિવારણ માટે કાયદાનો આશરો લે છે; ત્રીજું, કે જે પતિ વ્યભિચારના કિસ્સામાં અદાલતમાં આશ્રય લે છે તે સામાન્ય રીતે ગરીબ પુરુષો હોય છે જેમની પત્નીઓ ભાગી ગઈ હોય, કે આ પતિઓને ષડયંત્ર વિશે ભાગ્યે જ કોઈ નાજુક લાગણી હોય છે, પરંતુ તેઓ પોતાને ભાગી જવાથી ઘાયલ માને છે. કે તેઓ પત્નીઓને તેમના નાના ઘરના ઉપયોગી સભ્યો માને છે, કે તેઓ સામાન્ય રીતે તેમના પ્રેમને આપવામાં આવેલા ઘા વિશે ફરિયાદ કરતા નથી, તેમના સન્માન પરના ડાઘ વિશે નહીં, પરંતુ તેઓ સરળતાથી બદલી શકતા નથી તેવા સામાન્ય માણસને ગુમાવવાની ફરિયાદ કરે છે, અને સામાન્ય રીતે તેમનો મુખ્ય ઉદ્દેશ એ છે કે સ્ત્રીઓને પરત મોકલી શકાય. "

આ બાબતો સ્થાપિત થઈ રહી છે, આપણને એવું લાગે છે કે વ્યભિચાર માટે સજા આપવાથી કોઈ લાભની અપેક્ષા રાખવી જોઈએ નહીં.અમે વ્યભિચારને માત્ર નાગરિક ઈજા તરીકે ગણવું શ્રેષ્ઠ માનીએ છીએ." (મેકૉલેની ડ્રાફ્ટ પેનલ કોડ (૧૮૩૭), નોંધ ક્યૂ).

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૨૨. કાયદા કમિશનરો, ડ્રાફ્ટ પેનલ કોડ પરના તેમના બીજા અહેવાલમાં, લોર્ડ મેકાલેના દૃષ્ટિકોણથી અસંમત હતા.ભારતમાં મહિલાઓની સ્થિતિ પર ભારે નિર્ભરતા રાખીને, તેઓએ તારણ કાઢ્યું કેઃ

"જ્યારે આપણે વિચારીએ છીએ કે વ્યભિચારના ગુનાને સંહિતામાંથી બાકાત રાખવો જોઈએ નહીં, ત્યારે અમે તેની જાણને પરિણીત સ્ત્રી સાથે કરવામાં આવેલા વ્યભિચાર સુધી મર્યાદિત રાખીશું, અને નોંધ ક્યૂમાં છેલ્લી ટિપ્પણીમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિ અંગે ઘણું મહત્વ છે તે ધ્યાનમાં રાખીને, આ દેશમાં, તેના આદરમાં, અમે એકલા પુરુષ ગુનેગારને સજા માટે જવાબદાર બનાવીશું.જો કે, અમે વ્યભિચારના આરોપી પક્ષકારોને "એકસાથે" મુકદ્દમા પર મૂકીશું અને દોષિત ઠરવાની સ્થિતિમાં અદાલતને દોષિત મહિલા સામે છૂટાછેડાનો હુકમનામું જાહેર કરવાની સત્તા આપીશું, જો પતિ તેના માટે દાવો કરે છે, તે જ સમયે જ્યારે તેના પ્રેમીને કેદ અથવા દંડની સજા આપવામાં આવે છે." (ભારતીય દંડ સંહિતા (૧૮૪૭) પરનો બીજો અહેવાલ, પૃષ્ઠો ૧૩૪–૩૫ પર, ભારતના કાયદા પંચના

બાવીસમા અહેવાલમાંથી ટાંકવામાં આવ્યો છેઃભારતીય દંડ સંહિતા, પાન ૩૬૫ પર)

ભા.દં.સં. સી. માં કલમ ૪૯૭ દાખલ કરવાનો કાયદા આયુક્તોનો નિર્ણય વ્યભિચારના કિસ્સામાં થયેલા નુકસાનનો બદલો લેવા માટે "મૂળ વતનીઓ" દ્વારા ગેરકાયદેસર પગલાંનો આશરો લેવાની શક્યતા અંગે તેમની ચિંતામાં મૂળ હતોઃ

“વ્યભિચારના કેસોમાં નિવારણની અદાલતોનો આશરો લેવાનું મૂળ વતનીઓનું પછાતપણું, [કર્નલ સ્લીમેન] ભારપૂર્વક જણાવે છે, "આવા કેસો સ્વીકારે છે તેવા કોઈપણ પુરાવા પર આપણી અદાલતોમાં ક્યારેય દોષિત ઠેરવવાની તેમની સંપૂર્ણ નિરાશામાંથી ઉદભવે છે; એટલે કે, અદાલતોમાં જેમાં મહોમ્મદન કાયદાનું પાલન કરવામાં આવે છે.“સમૃદ્ધ man.not માત્ર એ ખાતરી અનુભવે છે કે તેને દોષિત ઠેરવી શકાયો નથી, પરંતુ તે એક પછી એક કોર્ટમાં જાહેરમાં હાજર થવાના અપમાનથી, પોતાની શરમ અને તેની પત્નીના અપમાનથી ડરતો હોય છે.તે ગુપ્ત રીતે અથવા તેની પત્નીની સંમતિથી ઝેરનો આશરો લે છે; અને તે સામાન્ય રીતે તેને શેરીઓમાં અપમાનિત નિર્વાસિત બનવાને બદલે લે છે.પ્રલોભક દંડમાંથી મુક્તિ સાથે છટકી જાય છે, તે કશું ભોગવતો નથી, જ્યારે તેના ગરીબ પીડિતને તે બધું સહન કરવું પડે છે જે માનવ સ્વભાવ સક્ષમ છે enduring.The દંડ સંહિતાના મૌનથી પ્રલોભકને હજી પણ વધુ મુક્તિ મળશે, જ્યારે તેમના પીડિતો, ચારમાંથી ત્રણ કિસ્સાઓમાં, હત્યા કરવામાં

આવશે, અથવા આત્મહત્યા કરવા માટે દબાણ કરવામાં આવશે.જ્યાં પતિઓને નિવારણના કાયદાકીય માધ્યમોના અભાવે તેમની દોષિત પત્નીઓને ઝેર આપવાની આદત હોય છે, ત્યાં તેઓ કેટલીકવાર અપૂરતા આધારો પર શંકાસ્પદ લોકોને ઝેર આપશે, અને નિર્દોષોને નુકસાન થશે." (ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા (૧૮૩૮), ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ, પાન ૭૪ પર)

કલમ ૪૯૭ અને કલમ ૧૯૮ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ સાથે અસમાન વ્યવહાર કરવા માટે જોવામાં આવે છે, કારણ કે સ્ત્રીઓ પર વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી કરવામાં આવતી નથી, અને સ્ત્રીઓ તેમના પતિ સામે વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી કરી શકતી નથી.વધુમાં, વ્યભિચાર કરનારી સ્ત્રીના પતિની "સંમતિ અથવા સંડોવણી" હોય તો, કોઈ ગુનો સ્થાપિત કરી શકાતો નથી.તેના ૪૨મા અહેવાલમાં, ભારતના કાયદા પંચે કલમ ૪૯૭ના કાયદાકીય ઈતિહાસ અને વ્યભિચાર માટે ફોજદારી પ્રતિબંધોના કથિત લાભની વિચારણા કરી હતી.સમિતિએ તારણ કાઢ્યું હતું કે, "જોકે આપણામાંના કેટલાક વ્યક્તિગત રીતે આ કલમને રદ કરવાની ભલામણ કરવા તરફ વળ્યા હતા, તેમ છતાં અમે એકંદરે વિચારીએ છીએ કે હાલની સ્થિતિમાં આટલો આમૂલ ફેરફાર કરવાનો સમય હજુ આવ્યો નથી." (ભારતીય કાયદા પંચનો ૪૨મો અહેવાલઃભારતીય દંડ સંહિતા (૧૯૭૧), પાન ૩૨૬ પર).તે ભલામણ કરે છે કે કલમ ૪૯૭ જાળવી રાખવામાં

આવે, પરંતુ વ્યભિચાર કરતી સ્ત્રીઓને પણ જવાબદાર બનાવવા માટે ફેરફાર સાથે.

૨૩. તેના ૧૫૬મા અહેવાલમાં, કાયદા પંચે એક દરખાસ્ત રજૂ કરી હતી, જે એવું માને છે કે કલમ ૪૯૭ હેઠળ મહિલાઓ માટે જવાબદારીમાંથી મુક્તિ દૂર કરવાનું સૂચન કરીને સમાજ જે 'પરિવર્તન' માંથી પસાર થયો છે તેને પ્રતિબિંબિત કરે છે. (ભારતીય કાયદા પંચનો ૧૫૬મો અહેવાલઃભારતીય દંડ સંહિતા (૧૯૯૭) પાન ૧૭૨ પર).૨૦૦૩ માં, ન્યાયમૂર્તિ મલિમથ સમિતિએ ભલામણ કરી હતી કે કલમ ૪૯૭ ને લિંગ–તટસ્થ બનાવવામાં આવે, જેમાં જોગવાઈના શબ્દોને બદલીને "જે કોઈ અન્ય વ્યક્તિના જીવનસાથી સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે તે વ્યભિચાર માટે દોષિત છે." (ક્રિમિનલ ન્યાયમૂર્તિ સિસ્ટમના સુધારા પરની સમિતિનો અહેવાલ (૨૦૦૩), પાન ૧૯૦ પર).સમિતિએ ગુનાને રદ ન કરવાની, પરંતુ જાતિઓ માટેની જવાબદારીને સરખાવવાની અગાઉની દરખાસ્તોને ટેકો આપ્યો હતોઃ

“આ વિભાગનો ઉદ્દેશ લગ્નની પવિત્રતાની જાળવણી કરવાનો છે.સમાજ વૈવાહિક બેવફાઈને ધિક્કારે છે.તેથી, પુરુષ (તેના પતિ સિવાય) સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવતી પત્ની સાથે સમાન વ્યવહાર ન કરવાનું કોઈ કારણ નથી.” (ઇબીડ.)

ન તો કાયદા પંચની અને ન તો મલિમથ સમિતિની ભલામણોને વિધાનસભા દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી છે.જો કે મહિલાઓને કલમ ૪૯૭ હેઠળ કાર્યવાહીમાંથી

મુક્તિ આપવામાં આવી છે, પરંતુ જે અંતર્ગત જોગવાઈ છે, જે મહિલાઓને મિલકત તરીકે જુએ છે, તે અત્યંત હાનિકારક છે.કાર્યવાહી કરવાની સત્તા માત્ર પતિ પાસે જ છે (અને જ્યાં તેનો પતિ વ્યભિચાર કરે છે તેવા કિસ્સાઓમાં પત્નીને નહીં), અને શું ગુનો પોતે કરવામાં આવ્યો છે કે કેમ તે તેના પર નિર્ભર કરે છે કે પતિ કથિત વ્યભિચાર માટે સંમતિ આપે છે કે કેમ. "

૨૪. તેથી મહિલાઓ કાયદામાં મર્યાદિત જગ્યા ધરાવે છેઃવ્યભિચાર કરવા બદલ તેમની સામે કાર્યવાહી કરી શકાતી નથી, ન તો તેઓ તેમના પતિની સંપત્તિ તરીકેના તેમના દરજ્જાને કારણે તેનાથી વ્યથિત થઈ શકે છે.કલમ ૪૯૭ એ જાતીય રૂઢિપ્રયોગો પર પણ આધારિત છે જે સ્ત્રીઓને નિષ્ક્રિય અને જાતીય એજન્સીથી વંચિત તરીકે જુએ છે.મહિલાઓ વ્યભિચારનો 'ભોગ બને છે' અને તેથી કલમ ૪૯૭ હેઠળ લાભદાયી છૂટની જરૂર છે તે કલ્પનાની નારીવાદી વિદ્વાનો દ્વારા ઊંડી ટીકા કરવામાં આવી છે, જેઓ દલીલ કરે છે કે મહિલાઓની સ્થિતિ વિશેની આવી સમજણ અપમાનજનક છે અને તેમને સમાજમાં સમાન સ્વાયત્ત વ્યક્તિઓ તરીકે ઓળખવામાં નિષ્ફળ જાય છે.(અભિનવ સેખડી, ધ ગુડ, ધ બેડ, એન્ડ ધ એડલ્ટરસઃભારતમાં ફોજદારી કાયદો અને વ્યભિચાર, સામાજિક-કાનૂની સમીક્ષા (૨૦૧૬), પાન ૬૩ પર).અસરકારક રીતે, ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રે લૈંગિક સમાનતાની બંધારણીય બાંયધરીનું વિભેદક વ્યવહારના સમર્થન તરીકે અર્થઘટન કર્યું છેઃપુરુષો અને સ્ત્રીઓ સાથે અલગ રીતે વર્તવું એટલે આખરે સ્ત્રીઓના હિતમાં કામ કરવું.(બ્રેન્ડા કોસમેન અને

રત્ના કપૂર, વિધ્વંસક સાઇટ્સઃભારતમાં કાયદા સાથે નારીવાદી જોડાણ (૧૯૯૬).તેથી, મહિલાઓના લાભ માટે કાર્યરત "વિશેષ જોગવાઈ" (યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય, ૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦) તરીકે કલમ ૪૯૭નો દરજ્જો, પરોપકારી પિતૃસત્તાકતાનું એક આદર્શ ઉદાહરણ છે.

૨૫. સમગ્ર ઇતિહાસમાં, કાયદો સ્ત્રીને પ્રશ્ન પૂછવામાં નિષ્ફળ રહ્યો છે.('મહિલા પ્રશ્ન' એ ઓગણીસમી સદીના મધ્ય ભાગમાં આવેલા મહાન મુદ્દાઓમાંથી એક હતો, એટલે કે મહિલાઓનો સામાજિક હેતુ.તેનો ઉપયોગ કાયદામાં મહિલાઓની સ્થિતિ અને તેઓ કેવી રીતે ક્રિયાપ્રતિક્રિયા કરે છે અને તેનાથી કેવી રીતે પ્રભાવિત થાય છે તેની પૂછપરછ કરવા માટે એક સાધન તરીકે થાય છે; કેથરિન ટી. બાર્ટલેટ, નારીવાદી કાનૂની પદ્ધતિઓ, હાર્વર્ડ લૉ રિવ્યૂ (૧૯૯૦) જુઓ.તે જાતિઓની પ્રકૃતિ, ચારિત્ર્ય અને ક્ષમતાઓ કે જેના પર કાયદાઓ આધાર રાખે છે, અને આ ધારણાઓ મહિલાઓ અને કાયદા સાથેની તેમની ક્રિયાપ્રતિક્રિયાને કેવી રીતે અસર કરે છે તે વિશેના સામાન્યીકરણ અથવા રૂઢિપ્રયોગોની પૂછપરછ કરવામાં નિષ્ફળ રહી છે.સ્ત્રીની 'શુદ્ધતા' અને તેના વિશિષ્ટ જાતીય કબજા માટે પુરુષનો વૈવાહિક 'હક' ઓગણીસમી સદીની પ્રાચીન સામાજિક અને જાતીય રીતરિવાજો પ્રતિબિંબિત કરી શકે છે, પરંતુ આજે તેને માન્યતા આપી શકાતી નથી.તે ઇતિહાસમાં કોઈપણ સમયે રાજ્યની "સામાન્ય નૈતિકતા" નથી, પરંતુ બંધારણીય નૈતિકતા છે, જેણે કાયદાનું માર્ગદર્શન કરવું જોઈએ.કોઈપણ લોકશાહીમાં, બંધારણીય નૈતિકતામાં ચોક્કસ અધિકારોની ખાતરી જરૂરી છે જે

સમાજના તમામ સભ્યોના મુક્ત, સમાન અને પ્રતિષ્ઠિત અસ્તિત્વ માટે અનિવાર્ય છે.બંધારણીય નૈતિકતા પ્રત્યેની પ્રતિબદ્ધતા માટે આપણે કાયદા સમક્ષ સમાનતા, જાતિના કારણે બિન–ભેદભાવ અને ગૌરવની બંધારણીય બાંયધરીઓ લાગુ કરવી જરૂરી છે, જે તમામ કલમ ૪૯૭ના અમલથી પ્રભાવિત છે.

ડી સરહદો પાર

૨૬. છેલ્લા કેટલાક દાયકાઓમાં વિશ્વભરના સંખ્યાબંધ દેશોએ વ્યભિચાર કાયદાના લૈંગિક ભેદભાવપૂર્ણ પ્રકૃતિને કારણે તેમજ તેઓ ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે તેના આધારે વ્યભિચારના ગુનાને અપરાધમુક્ત કરવા માટે પગલાં લીધાં છે.જો કે, પ્રગતિશીલ કાર્યવાહી મુખ્યત્વે એ આધાર પર કરવામાં આવી છે કે વ્યભિચારને સજા આપવાની જોગવાઈઓ કાયદા સામે અથવા તેમના અમલીકરણમાં મહિલાઓ સામે ભેદભાવપૂર્ણ છે.વ્યવહારમાં વધુ સમાનતાવાદી સમાજ હાંસલ કરવાની દિશામાં સુધારા સંયુક્ત રાષ્ટ્રો અને અન્ય આંતરરાષ્ટ્રીય માનવાધિકાર સંગઠનો દ્વારા લેવામાં આવેલા સક્રિય પગલાં દ્વારા પણ ચલાવવામાં આવ્યા છે, જ્યાં એ વાત પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે કે વ્યભિચારને ગુનાહિત ઠેરવતી દેખીતી રીતે લિંગ–તટસ્થ જોગવાઈઓ પણ મહિલાઓ પર અસમાન ભાર મૂકે છેઃ(મહિલાઓના માનવાધિકાર પર સંયુક્ત રાષ્ટ્રનું કાર્યકારી જૂથઃઅહેવાલ (૧૮ ઓક્ટોબર, ૨૦૧૨), ઉપલબ્ધ ટીઃએચ ટી ટી પીઃ/ / એન. ઈ. ડબલ્યુ. એસ. એ. આર. સી. એચ. આઈ. વિ. એસ. ઈ.

ઓ. એચ. સી. એચ. આર. ઓ. આર. જી./ઈ. એન./એન. ઈ. ડબલ્યુ. એસ. ઈ. વિ. એસ. ઈ. એન. ટી. એસ./પી. એ. જી. ઈ. એસ./ડિસ્પ્લે ન્યૂઝ.એસ. પી. એક્સ.?ન્યૂઝઆઇડી = ૧૨૬૭૨ અને લેંગઆઇડી = ઈ)

“મહિલાઓ દ્વારા સતત ભેદભાવ અને અસમાનતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, જેમાં પિતૃસત્તાક અને પરંપરાગત વલણ દ્વારા તેમને આભારી હલકી ભૂમિકાઓ અને પુરુષો સાથેના તેમના સંબંધોમાં સત્તાના અસંતુલનનો સમાવેશ થાય છે, વ્યભિચારને ફોજદારી ગુના તરીકે જાળવવાની માત્ર હકીકત, જ્યારે તે મહિલાઓ અને પુરુષો બંનેને લાગુ પડે છે, તેનો અર્થ એ છે કે વ્યવહારમાં મહિલાઓ મુખ્યત્વે ભારે નબળાઈઓનો સામનો કરતી રહેશે, અને ગૌરવ, ગોપનીયતા અને સમાનતાના તેમના માનવ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરતી રહેશે. "

વ્યભિચારની નાબૂદી વિધાનસભાઓ અને અદાલતો દ્વારા સમાન પ્રમાણમાં લાવવામાં આવી છે.જ્યારે વિશ્વભરમાં ન્યાયતંત્ર દ્વારા નિર્ણયો સોંપવામાં આવ્યા છે, ત્યારે તે આંતરરાષ્ટ્રીય ન્યાયશાસ્ત્રની સમૃદ્ધ સંસ્થાની રચના તરફ દોરી ગયું છે.આ વિભાગ એવા દેશોની અદાલતોમાંથી બહાર આવતા કેટલાક પસંદગીના તુલનાત્મક નિર્ણયો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરશે જ્યાં વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવવાની જોગવાઈને ન્યાયિક કાર્યવાહી દ્વારા રદ કરવામાં આવી છે.આ અદાલતોના નિર્ણયો દર્શાવે છે કે સમય જતાં અને બદલાતા સામાજિક મૂલ્યોના પ્રકાશમાં વ્યભિચાર પ્રત્યે કાયદાની વર્તણૂક કેવી રીતે વિકસિત થઈ છે.

૨૭. ૨૦૧૫ માં, દક્ષિણ કોરિયાની બંધારણીય અદાલત, (કેસ નં.૨૦૦૯હુન-બા ૧૭, (વ્યભિચાર કેસ), દક્ષિણ કોરિયા બંધારણીય અદાલત (ફેબ્રુઆરી ૨૬,૨૦૧૫), અહીં ઉપલબ્ધ છે://અંગ્રેજી.કોર્ટ.જાઓ.kr/cckhome/ng/નિર્ણયો/મોટા નિર્ણયો/મુખ્ય વિગતો.) ૭-૨ ની બહુમતી દ્વારા ફોજદારી કાયદાની કલમ ૨૪૧ ને રદ કરી; એક એવી જોગવાઈ કે જેણે વ્યભિચારને ગેરબંધારણીય ગણાવીને બે વર્ષની કેદની સજા સાથે ગુનાહિત ઠેરવી હતી.આમ કરવાથી, દક્ષિણ કોરિયા એશિયામાં અને ખરેખર વિશ્વભરના દેશોની વધતી જતી યાદીમાં જોડાઈ ગયું છે, જેમણે વિકસતા જાહેર મૂલ્યો અને સામાજિક વલણોને ધ્યાનમાં રાખીને કાયદાના પુસ્તકોમાંથી વ્યભિચારના ગુનાને નાબૂદ કરવાના પગલાં લીધાં છે.બંધારણીય અદાલતે અગાઉ ચાર વખત જોગવાઈની કાયદેસરતા પર ચર્ચા કરી હતી (ફર્સ્ટપોસ્ટ, દક્ષિણ કોરિયાની અદાલતે વ્યભિચારને ગેરકાયદેસર બનાવતા કાયદાને નાબૂદ કર્યો, (ફેબ્રુઆરી ૨૬,૨૦૧૫), જે અહીં ઉપલબ્ધ છે://વેબ સાઈટ.પ્રથમ પોસ્ટ.કોમ/વર્લ્ડ/સાઉથ-કોરિયન-કોર્ટાબોલિશ-લૉ-સેઇંગ-વ્યભિચાર-ઇઝ-ગેરકાયદેસર-૨૧૨૨૯૩૫.એચ. ટી. એમ. એલ.), પરંતુ જ્યારે તે ૨૦૧૫ માં તેની સામે આવ્યું ત્યારે તેને રદ કરવાનું પસંદ કર્યું, કોર્ટના ચુકાદા સાથે તેમના ખાનગી જીવનમાં વ્યક્તિગત અધિકારોની બદલાતી જાહેર ધારણાને સ્વીકારવામાં આવી.

કોર્ટના બહુમતી અભિપ્રાયને સાતમાંથી પાંચ ન્યાયાધીશો (ન્યાયમૂર્તિ પાર્ક હાન-ચુલ, ન્યાયમૂર્તિ લી જિન-સુંગ, ન્યાયમૂર્તિ કિમ ચાંગ-જોંગ, ન્યાયમૂર્તિ સેઓ કી-સેઓગ અને ન્યાયમૂર્તિ ચો યોંગ-હો) દ્વારા સંમત કરવામાં આવ્યો હતો, જેમણે આ જોગવાઈને નકારી કાઢી હતી.બહુમતીએ સ્વીકાર્યું હતું કે ફોજદારી જોગવાઈનો હેતુ "સારી જાતીય સંસ્કૃતિ અને પ્રથા અને એકવિધતા પર આધારિત લગ્ન પ્રણાલીને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને પતિ-પત્ની વચ્ચે વૈવાહિક વફાદારી જાળવવાનો" કાયદેસરનો કાયદાકીય હેતુ હતો." જો કે, અદાલતે લગ્ન અને વૈવાહિક વફાદારીની સંસ્થાને પ્રોત્સાહન આપવા માટે વિધાનસભાના કાયદેસર હિત અને વ્યક્તિના આત્મનિર્ણયના મૂળભૂત અધિકાર વચ્ચે સંતુલન જાળવવાની માંગ કરી હતી, જેમાં જાતીય-આત્મનિર્ણયનો સમાવેશ થાય છે, અને તેમના બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૦ હેઠળ તેની ખાતરી આપવામાં આવી હતી. (દક્ષિણ કોરિયાના બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૦ "તમામ નાગરિકોને માનવીય મૂલ્ય અને ગૌરવની ખાતરી આપવામાં આવે છે અને તેમને સુખ મેળવવાનો અધિકાર છે.વ્યક્તિઓના મૂળભૂત અને અનુલ્લંઘનીય માનવ અધિકારોની પુષ્ટિ અને બાંયધરી આપવી એ રાજ્યની ફરજ છે.") કોર્ટે ચુકાદો આપ્યોઃ

"સ્વનિર્ણયનો અધિકાર જાતીય સ્વનિર્ણયના અધિકારને સૂચિત કરે છે જે જાતીય પ્રવૃત્તિઓ અને ભાગીદારો પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા છે, જે સૂચવે છે કે આ મુદ્દાની જોગવાઈ વ્યક્તિઓના જાતીય સ્વનિર્ણયના અધિકારને પ્રતિબંધિત કરે છે.વધુમાં, ઈશ્યૂની જોગવાઈ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૭ હેઠળ સંરક્ષિત ગોપનીયતાના અધિકારને પણ પ્રતિબંધિત કરે છે જેમાં તે ઘનિષ્ઠ ખાનગી ક્ષેત્ર

સાથે જોડાયેલા જાતીય જીવનમાંથી ઉદ્ભવતી પ્રવૃત્તિઓને પ્રતિબંધિત કરે છે." અદાલતે ઓછામાં ઓછા પ્રતિબંધની કસોટીનો ઉપયોગ કર્યો અને સ્વીકાર્યું કે વ્યભિચારના અપરાધીકરણ પર હવે જાહેર સર્વસંમતિ અસ્તિત્વમાં નથી, જેમાં સામાજિક માળખું પરંપરાગત પારિવારિક મૂલ્યો અને પરિવારના સભ્યોની એક પ્રકારની ભૂમિકાથી ઉદાર વિચાર અને વ્યક્તિવાદ દ્વારા સંચાલિત જાતીય મંતવ્યોમાં બદલાઈ ગયું છે.વૈવાહિક બેવફાઈ અનૈતિક અને અનૈતિક છે તે સ્વીકારતી વખતે, કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે પ્રેમ અને જાતીય જીવન ઘનિષ્ઠ ચિંતાઓ છે, અને તેમને ફોજદારી કાયદાને આધિન ન બનાવવા જોઈએ.વ્યક્તિની જાતીય સ્વાયત્તતા અને સામાજિક નૈતિકતા વચ્ચેના સંતુલન પર ટિપ્પણી કરતા કોર્ટે ટિપ્પણી કરીઃ

"...સમાજ એવા સમાજમાં પરિવર્તિત થઈ રહ્યો છે જ્યાં જાતીય સ્વાયત્તતાના ખાનગી હિતને જાતીય નૈતિકતા અને પરિવારોના સામાજિક હિતને વ્યક્તિની ગરિમા અને સુખના દ્રષ્ટિકોણથી પ્રથમ સ્થાન આપવામાં આવે છે." (સુપ્રા, નોંધ ૬૪, ભાગ વી–એ (૩) (૧) ('માધ્યમોની યોગ્યતા અને ઓછામાં ઓછા પ્રતિબંધ' શીર્ષક હેઠળ 'લોકોની કાનૂની જાગૃતિમાં ફેરફાર')

આગળ, અદાલતે વ્યભિચારના ગુનાને અંકુશમાં લેવા માટે ફોજદારી સજાની યોગ્યતા અને અસરકારકતાનું વિશ્લેષણ કર્યું.વ્યભિચારનું નિયમન કરવું જોઈએ કે કેમ તે પ્રશ્નને સંબોધતા કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે આધુનિક ફોજદારી કાયદો આદેશ આપે છે કે રાજ્યએ એવા કાર્યમાં દખલ કરવાનો પ્રયાસ ન કરવો જોઈએ જે

સામાજિક રીતે હાનિકારક નથી અથવા કાનૂની હિતો માટે હાનિકારક નથી, કારણ કે તે નૈતિકતા માટે પ્રતિકૂળ છે.વધુમાં, તેણે એવું માન્યું હતું કે કોઈ વ્યક્તિની ક્રિયાઓને નિયંત્રિત કરવાનો રાજ્યનો કોઈ વ્યવસાય નથી, જે તેના અથવા તેણીના બંધારણીય રીતે સંરક્ષિત ગોપનીયતા અને આત્મનિર્ણયના અધિકારોના ક્ષેત્રમાં છે.હાલની જોગવાઈની અસરકારકતા તરફ આગળ વધતા કોર્ટે ટિપ્પણી કરી હતી કે વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવવાથી નિષ્ફળ લગ્નજીવનને બચાવવામાં મદદ મળતી નથી.કોર્ટે ટિપ્પણી કરી હતી કે તે સ્પષ્ટ હતું કે એકવાર જીવનસાથી પર વ્યભિચારનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હતો, તેના પરિણામે સામાન્ય રીતે પારિવારિક સંવાદિતાની સંભાવનાના વિરોધમાં પતિ–પત્ની વચ્ચેનો સંઘર્ષ વધુ તીવ્ર બન્યો હતોઃ

“આરોપ દાખલ કરવાના અધિકારના આહ્વાન સાથે હાલના પરિવારોને ભંગાણનો સામનો કરવો પડે છે.આરોપ રદ થયા પછી પણ, પતિ–પત્ની વચ્ચે ભાવનાત્મક પુનઃપ્રાપ્તિની આશા રાખવી મુશ્કેલ છે.તેથી, વ્યભિચારનો ગુનો હવે વૈવાહિક વ્યવસ્થા અથવા પારિવારિક વ્યવસ્થાના રક્ષણમાં ફાળો આપી શકશે નહીં.વધુમાં, વ્યભિચાર માટે સજા પામેલી વ્યક્તિ પોતાના પર આરોપ લગાવનાર જીવનસાથી સાથે ફરીથી લગ્ન કરે તેવી શક્યતા ઓછી છે.વ્યભિચારની ફોજદારી સજાની પ્રક્રિયામાં પતિ–પત્ની વચ્ચેના તીવ્ર સંઘર્ષને કારણે સુમેળભર્યા કૌટુંબિક હુકમનું રક્ષણ કરવું શક્ય નથી.” (સુપ્રા, નોંધ ૬૪, ભાગ વી–એ (૩) (૩) ('સાધનની યોગ્યતા અને ઓછામાં ઓછા પ્રતિબંધ' શીર્ષક હેઠળ 'ફોજદારી સજાની અસરકારકતા')

દંડાત્મક પરિણામ નાબૂદ કરવાથી "જાતીય નૈતિકતામાં અંધાધૂંધી" અથવા વ્યભિચારને કારણે છૂટાછેડામાં વધારો થશે તેવી ચિંતાને સંબોધતા કોર્ટે તારણ કાઢ્યું હતું કે જ્યાં વ્યભિચાર રદ કરવામાં આવે છે તેવા દેશોમાં આ દાવાઓને ટેકો આપવા માટે કોઈ ડેટા નથી, એમ કહીને:

"તેના બદલે, વ્યભિચારની સજા હોવા છતાં, જાતીય સ્વ-નિર્ધારણના અધિકારને મહત્વ આપવાના સામાજિક વલણ અને લિંગ પર બદલાયેલી માન્યતાને કારણે વ્યભિચાર માટે સામાજિક નિંદાનું પ્રમાણ ઘટ્યું છે.તદનુસાર, ફોજદારી નીતિના દ્રષ્ટિકોણથી વ્યભિચાર માટે સામાન્ય અને વિશેષ નિવારણ અસરની ધારણા કરવી મુશ્કેલ છે કારણ કે તે વર્તનને નિયંત્રિત કરવાની કામગીરી ગુમાવે છે." (ઈબીડ.)

અદાલતે એ દલીલનું પણ વિશ્લેષણ કર્યું કે વ્યભિચારની જોગવાઈઓ સ્ત્રીઓનું રક્ષણ કરે છે:

"એ વાત સાચી છે કે ભૂતકાળમાં કોરિયન સમાજમાં વ્યભિચારના ગુનાઓના અસ્તિત્વથી મહિલાઓનું રક્ષણ થતું હતું.મહિલાઓ સામાજિક અને આર્થિક રીતે વંચિત હતી, અને વ્યભિચારના કૃત્યો મુખ્યત્વે પુરુષો દ્વારા કરવામાં આવતા હતા.તેથી, વ્યભિચારના ગુનાનું અસ્તિત્વ પુરુષો માટે મનોવૈજ્ઞાનિક નિવારણ તરીકે કામ કરે છે, અને વધુમાં, સ્ત્રી પતિ-પત્નીઓને વ્યભિચારના આરોપને

૨૬ કરવાની શરત પર પુરુષ પતિ–પત્ની પાસેથી દુઃખ અથવા વિભાજિત સંપત્તિ માટે વળતરની ચુકવણી પ્રાપ્ત કરવામાં સક્ષમ બનાવે છે.

જો કે, આપણા સમાજમાં થયેલા ફેરફારોએ વ્યભિચારની ફોજદારી સજાના સમર્થનને નબળું પાડ્યું.સૌથી ઉપર, વધુ સક્રિય સામાજિક અને આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે મહિલાઓની કમાણી શક્તિ અને આર્થિક ક્ષમતાઓમાં સુધારો થયો હોવાથી, મહિલાઓ આર્થિક રીતે વંચિત છે તે આધાર તમામ પરિણીત યુગલોને લાગુ પડતો નથી. "

છેવટે, કોર્ટે તેના વિશ્લેષણને તારણ આપીને તારણ કાઢ્યું કે એકવિધતાને લાગુ કરવા, લગ્નનું રક્ષણ કરવા અને વૈવાહિક વફાદારીને પ્રોત્સાહન આપવાના હિતો, ગોપનીયતા અને જાતીય સ્વાયત્તતાના અધિકારોમાં રાજ્યની દખલગીરી સામે સંતુલિત સ્પષ્ટપણે અતિશય હતા અને તેથી ઓછામાં ઓછા પ્રતિબંધની કસોટીમાં નિષ્ફળ ગયા હતા.(સુપ્રા, નોંધ ૬૪, ભાગ V–A (૫) ('હિતો અને નિષ્કર્ષનું સંતુલન')

૨૮. ૨૦૦૭માં, યુગાન્ડાની બંધારણીય અદાલત યુગાન્ડામાં મહિલાઓ માટે કાયદાની હિમાયત વિરુદ્ધ યુગાન્ડાના એટર્ની જનરલ (યુગાન્ડામાં મહિલાઓ માટે કાયદાની હિમાયતમાં બંધારણીય અરજીઓ સંખ્યા ૧૩/૦૫/અને

૦૫/૦૬ વિરુદ્ધ યુગાન્ડાના એટર્ની જનરલ, (૨૦૦૭) યુજીસીસી ૧ (૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૭), અહીં ઉપલબ્ધ છેઃ//યુલી.ઓઆરજી/યુજી/ચુકાદો/બંધારણીય–અદાલત/૨૦૦૭/૧) ને દંડ સંહિતાની અનુચ્છેદ ૧૫૪ની બંધારણીયતા પર ચુકાદો આપવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું, કારણ કે તે યુગાન્ડાના બંધારણ દ્વારા આપવામાં આવેલા વિવિધ રક્ષણોનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને મહિલાઓ અને પુરુષો વચ્ચે ભેદભાવપૂર્ણ વ્યવહાર કરે છે.તે કાયદો પરિણીત પુરુષને અપરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવાની મંજૂરી આપતો હતો.વધુમાં, જ્યારે કોઈ પરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે ત્યારે જ કોઈ પુરુષ વ્યભિચારના ગુનામાં દોષિત હોઈ શકે છે.જો કે, આ જ જોગવાઈએ લગ્ન બહારના અપરિણીત અથવા પરિણીત પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધતી પરિણીત મહિલાને દંડ ફટકાર્યો હતો.ગુના માટેના દંડમાં મહિલાઓ માટે તેમના પુરુષ સમકક્ષોની તુલનામાં ઘણી કડક સજા પણ સૂચવવામાં આવી હતી.(રોઇટર્સઃ‘યુગાન્ડાએ "લૈંગિકવાદી" વ્યભિચાર કાયદો રદ કર્યો, (૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૭), જે HTTPS પર ઉપલબ્ધ છેઃ/ /વેબ સાઈટ.આ પડકાર મુખ્યત્વે યુગાન્ડાના બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ લાવવામાં આવ્યો હતો, જે કાયદા હેઠળ સમાનતાની બાંયધરી આપે છે, કલમ ૨૪ જે માનવ ગૌરવ માટે આદર અને અમાનવીય વર્તનથી રક્ષણનો આદેશ આપે છે અને કલમ ૩૩ (૧), જે બંધારણ હેઠળ મહિલાઓના અધિકારોનું રક્ષણ કરે છે.(યુગાન્ડામાં મહિલાઓ માટે કાયદાની હિમાયતમાં બંધારણીય અરજીઓ નંબર ૧૩/૦૫/& ૦૫/૦૬ વિ. યુગાન્ડાના એટર્ની જનરલ, [૨૦૦૭]

યુજીસીસી ૧ (૫ એપ્રિલ, ૨૦૦૭), અહીં ઉપલબ્ધ છે HTTPS://યુલી.ઓઆરજી/યુજી/ચુકાદો/બંધારણીય-અદાલત/૨૦૦૭/૧)

સામાવાળાએ વિનંતી કરી હતી કે કોર્ટ વ્યભિચારની જોગવાઈને સંપૂર્ણપણે નાબૂદ કરવાને બદલે, પુરુષો અને સ્ત્રીઓ સાથેની તેની વર્તણૂકમાં સમાન બનાવવાની વિચારણા કરે.જો કે, તેના ચુકાદામાં, કોર્ટે આ વિનંતીને નકારી કાઢી હતી, એમ કહીને કે તે કાયદામાં ફેરફાર કરવા માટે દંડાત્મક કાયદા હેઠળ સજા સૂચવી શકતી નથી.કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે દંડ સંહિતાની અનુચ્છેદ ૧૫૪ બંધારણની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાથી તે સંપૂર્ણપણે ગેરબંધારણીય હતી અને ટિપ્પણી કરી હતીઃ

".....સામાવાળાએ અમને એવા ક્ષેત્રો તરફ ધ્યાન દોર્યું ન હતું કે તેમની અદાલત બંધારણની જોગવાઈઓને અનુરૂપ લાવવા માટે તેમાં ફેરફાર કરી શકે છે અથવા તેને સ્વીકારવું જોઈએ.આ કલમ દંડાત્મક છે અને અમારા માનવામાં આવેલા અભિપ્રાયમાં આ અદાલત એવી સજા ન બનાવી શકે જે અદાલતો વ્યભિચારી પત્નીઓ પર લાદી શકે.

પરિણામે, તે અમારું તારણ છે કે દંડ સંહિતા અધિનિયમની અનુચ્છેદ ૧૫૪ ની જોગવાઈ બંધારણની જણાવેલી જોગવાઈઓ સાથે અસંગત છે અને તે રદબાતલ છે." (ઇબીડ.)

૨૯. ૨૦૧૫ માં, DE વિ RH, (DE વિ RH, [૨૦૧૫] ZACC ૧૮) માં દક્ષિણ આફ્રિકાની બંધારણીય અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે વ્યભિચારી પતિ/પત્ની હવે વ્યભિચારના કેસમાં ત્રીજા પક્ષ સામે નુકસાની માંગી શકશે નહીં.ન્યાયમૂર્તિ મદલંગાએ લગ્નની જાળવણી પર માર્મિક ટિપ્પણી કરીઃ

"...જોકે લગ્ન એ 'એક માનવ સંસ્થા છે જે કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત છે અને બંધારણ દ્વારા સંરક્ષિત છે અને જે બદલામાં, વાસ્તવિક કાનૂની ફરજો બનાવે છે.....તેનો સાર છે.....તેમાં લગ્નના પક્ષકારોની તેને બનાવવા અને જાળવવા માટેની નૈતિકતા આધારિત તૈયારીનો સમાવેશ થાય છે.જો લગ્નના પક્ષકારોએ તે નૈતિક પ્રતિબદ્ધતા ગુમાવી દીધી હોય, તો લગ્ન નિષ્ફળ જશે અને ત્રીજા પક્ષને આપવામાં આવેલી સજા તેને બદલવાની શક્યતા નથી." (આઇબીઆઇડી, ફકરો ૩૪ પર)

ગોપનીયતાના મુદ્દા પર યુ. એસ. સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયોનું એક તીક્ષ્ણ લેખમાં વિશ્લેષણ કરવામાં આવ્યું છે, જેનું શીર્ષક છે "વધુ સારા માટે અથવા વધુ ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ "(માર્ટિન જે. સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, કૌટુંબિક કાયદાનું જર્નલ, Vol.૩૦, (૧૯૯૧) ૪૫), માર્ટિન સીગલ દ્વારા.તે ત્રણ રીતો રજૂ કરે છે જેમાં વ્યભિચાર ગોપનીયતાના અધિકારને સૂચિત કરે છે.પ્રથમ એ છે કે વ્યભિચારને

બંધારણીય રીતે સંરક્ષિત વૈવાહિક પસંદગી તરીકે જોવો જોઈએ.બીજું, કે અમુક વ્યભિચાર સંબંધો સંગઠનની સ્વતંત્રતા દ્વારા સુરક્ષિત છે અને છેવટે, તે વ્યભિચાર એક એવી ક્રિયા છે જે જાતીય ગોપનીયતા દ્વારા સુરક્ષિત છે. (આઇબીઆઇડી, પાન ૪૬ પર).વ્યભિચારને સજા આપતી કાર્યવાહી એ રાજ્યનું કાયદેસર હિત છે કે કેમ તે અંગે સંક્ષિપ્ત અભ્યાસ પણ હાથ ધરવામાં આવે છે.

વ્યભિચારમાં ગોપનીયતાનો પ્રથમ રસ વૈવાહિક પસંદગીનો અધિકાર છે.યુ. એસ. સુપ્રીમ કોર્ટે લગ્નમાં 'મૂળભૂત સ્વતંત્રતા', 'પસંદગીની સ્વતંત્રતા' અને 'ગોપનીયતાના અધિકાર' ના મૂલ્યોને સમર્થન આપ્યું છે.આ ન્યાયશાસ્ત્ર સાથે, લેખક દલીલ કરે છે કે, જો વ્યભિચાર કરવાના નિર્ણયને લગ્ન અને પારિવારિક જીવનની બાબત તરીકે ગણવામાં ન આવે, જેમ કે ક્લેવલેન્ડ બોર્ડ (ક્લેવલેન્ડ બોર્ડ ઓફ એજ્યુકેશન વિ. લાફ્લેઅર, ૪૧૪ યુ. એસ. ૬૨૩ (૧૯૭૩)) માં વ્યક્ત કરવામાં આવ્યું છે, 'લગ્નમાં થતું કાર્ય', જેમ કે ગ્રિસવોલ્ડ (ગ્રિસવોલ્ડ, ૩૮૧ યુ. એસ. ૧ (૧૯૬૭)) અથવા કેરીમાં સ્પષ્ટ કરાયેલ 'લગ્ન અને પારિવારિક જીવનની બાબત'.(કેરી, વિ. પોપ્યુલેશન સર્વિસ.ઇન્ટરનેશનલ, ૪૩૧ યુ. એસ. ૬૭૮).

સીગલ માને છે કે વ્યભિચાર કરવાનો નિર્ણય 'લગ્ન અને પારિવારિક સંબંધો સાથે સંબંધિત' નિર્ણય છે અને તેથી, તે સુરક્ષિત ખાનગી પસંદગીઓના ક્ષેત્રમાં આવે છે.તે અવલોકન કરે છે કે ગુનાનો સાર હકીકતમાં એક અભિનેતાની પરિણીત

સ્થિતિ છે, અને માત્ર હકીકત એ છે કે આ કૃત્યમાં માત્ર જાતીય કૃત્ય અથવા તેમની શ્રેણીનો સમાવેશ થતો હતો તે કાયદેસર રીતે અપ્રસ્તુત છે.વ્યભિચાર, બિનપરંપરાગત હોવા છતાં, લગ્ન સાથે સંબંધિત કાર્ય છે અને તેથી મૂળભૂત રીતે ખાનગી છે તેવી દલીલ સ્વીકારવામાં આવે તો તે સમાન રક્ષણને પાત્ર છે.સીગલે લૉરેન્સ જનજાતિને 'બિનપરંપરાગત સ્વરૂપો' સ્વીકારવા માટે ટાંક્યા છે, જે ગોપનીયતાનો એક ભાગ પણ બનાવે છેઃ

“ગ્રિસવોલ્ડ, લવિંગ વિ. વર્જિનિયા, ઝાબ્લોકી, બોડી વિ. કનેક્ટિકટ અને મૂરે દ્વારા સ્પષ્ટ કરાયેલ "લગ્નનો અધિકાર" માં લગ્ના "બિનપરંપરાગત સ્વરૂપો" નો પણ સમાવેશ થવો જોઈએ–આ કિસ્સામાં વ્યભિચાર?” (કેરી, વિ. પોપ્યુલેશન સર્વિસ.ઇન્ટરનેશનલ, ૪૩૧ યુ. એસ. ૬૭૮)

સમાજમાં વ્યભિચારને બિનપરંપરાગત માનવામાં આવે છે તે માત્ર હકીકત તેને ગોપનીયતા સંરક્ષણથી વંચિત રાખવાનું સમર્થન કરતી નથી.પસંદગી કરવાની સ્વતંત્રતામાં 'અપ્રિય' પસંદગી કરવાની સ્વતંત્રતાનો પણ સમાવેશ થાય છે.ન્યાયમૂર્તિ બ્લેકમુન દ્વારા હાર્ડવિક (હાર્ડવિક, ૪૭૮ U.S.૨૦૫) માં તેમની અસંમતિમાં આ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતુંઃ

“વ્યક્તિઓને તેમના જીવનનું સંચાલન કેવી રીતે કરવું તે પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા આપવાનો એક આવશ્યક પરિણામ એ હકીકતની સ્વીકૃતિ છે કે

વિવિધ વ્યક્તિઓ જુદી જુદી પસંદગીઓ કરશે." (આઇબીઆઇડી, પાન ૨૦૬ પર)

સીગલ નિષ્કર્ષ કાઢે છે કે લગ્ન માટે આપવામાં આવતી ગોપનીયતા સુરક્ષા લગ્નમાં કરવામાં આવેલી તમામ પસંદગીઓ સુધી વિસ્તરવી જોઈએઃ

"લગ્નો વચ્ચેની જટિલતા અને વિવિધતા તેને વધુ મહત્વપૂર્ણ બનાવે છે કે તે સંસ્થા સાથે સંકળાયેલી ગોપનીયતામાં તમામ પ્રકારના લગ્ન, લૈંગિક રીતે વિશિષ્ટ તેમજ ખુલ્લા, 'સારા' તેમજ 'ખરાબ' નો સમાવેશ થાય." (માર્ટિન જે. સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો, Vol.૩૦, (૧૯૯૧) ૭૪)

સીગલ પછી વ્યભિચારમાં આગામી ગોપનીયતા હિતની તપાસ કરવા આગળ વધે છે, જે સંગઠનનો અધિકાર છે.સંગઠનની સ્વતંત્રતાનો અધિકાર તેઓ જણાવે છે કે 'ગોપનીયતાના નજીકના બંધારણીય સંબંધી' છે (આઇબીઆઇડી, પાનું ૭૭ પર), અને તેઓ ઘણીવાર એકબીજા સાથે જોડાયેલા રીતે વાતચીત કરે છે.સીગલ સમજાવવા માટે આગળ વધે છે કે વ્યભિચારને ફક્ત સંમતિથી પુખ્ત જાતીય પ્રવૃત્તિના કાર્ય તરીકે જોવું જોઈએ નહીં, કારણ કે જાતીય પ્રવૃત્તિ લોકો વચ્ચેની ક્રિયાપ્રતિક્રિયાઓના સાતત્યમાં ફક્ત એક તત્વ હોઈ શકે છેઃ

"જાતીય પ્રવૃત્તિ વિકાસશીલ સંગઠન માટે પ્રારંભિક અથવા આકસ્મિક હોઈ શકે છે, અથવા તે તેની અંતિમ પરાકાષ્ઠા અને મજબૂતી હોઈ શકે છે.બંને

કિસ્સાઓમાં, તે સંબંધનું માત્ર એક વધુ તત્વ છે.બે લોકો પહેલી મુલાકાતમાં સંભોગ કરી શકે છે.આ કિસ્સામાં, સહયોગી હિતો ઓછા મહત્વપૂર્ણ લાગે છે, જો કે "સાચા પ્રેમ સંબંધો માટે કેટલીકવાર પ્રેમહીન મુલાકાતો પૂર્વશરત હોય છે; તેથી, પહેલાને પ્રતિબંધિત કરવું એ પછીના સંબંધને રોકવું છે". (આઇબીઆઇડી, એટ, પાન ૭૮)

આગળ, સીગલ અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના ચશ્મા દ્વારા વ્યભિચારના બુદ્ધિગમ્ય રક્ષણની તપાસ કરે છે.જાતીય પ્રવૃત્તિમાં સામેલ થવાના કાર્યને અભિવ્યક્ત તરીકે અર્થઘટન કરી શકાય છે, તેથી સીગલ દાવો કરે છે કે વ્યભિચાર પ્રથમ સુધારાના અધિકારોને પણ સામેલ કરી શકે છે.સમર્થનમાં તેમણે કેસ કાયદાના એક ભાગ (રોબર્ટ્સ વિ. યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ જેસીઝ, ૪૬૮ યુ. એસ. ૬૦૯,૬૧૮ (૧૯૮૪)) નો ઉલ્લેખ કર્યો છે, જ્યાં અદાલતોએ એવું માન્યું છે કે પ્રથમ સુધારા અધિકારો માત્ર મૌખિક અભિવ્યક્તિ સુધી મર્યાદિત નથી પણ 'અભિવ્યક્ત સંગઠન' ના અધિકારને પણ આવરી લે છે.

સહયોગીના અધિકાર પરના તેમના વિભાગને સમાપ્ત કરતી વખતે, સીગલ વ્યભિચારને માત્ર જાતીય પ્રવૃત્તિ તરીકે વર્ગીકૃત કરવાના જોખમો સામે ચેતવણી આપે છે, કારણ કે આવું કરવું સંબંધના એક ભાગનું રક્ષણ કરવા અને બીજાને ગુનાહિત બનાવવા સમાન હશે.આ સ્પષ્ટ રીતે અન્યાયી હશેઃ

“સૈદ્ધાંતિક અને વ્યવહારીક બંને રીતે, બે લોકો તેમના બાકીના સંબંધોમાંથી ધરાવતા જાતીય સંપર્કોને અલગ પાડવું મુશ્કેલ છે–એકને ગુનાહિત બનાવવું અને બંધારણીય રીતે બીજાને મૂળભૂત તરીકે રક્ષણ આપવું.(માર્ટિન જે. સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો, Vol.૩૦, (૧૯૯૧) ૭૮)

છેલ્લે, સીગલ વ્યભિચાર અને જાતીય ગોપનીયતાના અધિકાર વચ્ચેના સંબંધની ચર્ચા કરે છે.તે સ્વીકારવામાં આવે છે કે ગોપનીયતાનો અધિકાર વ્યક્તિની ઊંડી વ્યક્તિગત પસંદગીઓનું રક્ષણ કરે છે જેમાં તમામ સંમતિપૂર્ણ પુખ્ત જાતીય પ્રવૃત્તિના સ્વાભાવિક ખાનગી સ્વભાવને માન્યતા આપવામાં આવે છે.(માર્ટિન જે. સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો, Vol.૩૦, (૧૯૯૧) ૮૨).જાતીય ગોપનીયતાની આ સમજણને યુ. એસ. સુપ્રીમ કોર્ટની તરફેણ મળી, જેણે થોર્નબર્ગ વિ. અમેરિકન કોલેજ ઓફ ઓબ્સ્ટેટ્રિશિયન્સ એન્ડ ગાયનેકોલોજિસ્ટ્સ (થોર્નબર્ગ વિ. અમેરિકન કોલેજ ઓફ ઓબ્સ્ટેટ્રિશિયન્સ એન્ડ ગાયનેકોલોજિસ્ટ્સ, ૪૭૬ યુ. એસ. ૭૪૭ (૧૯૮૬)) માં ચાર્લ્સ ફ્રીડને મંજૂરી સાથે ટાંક્યા હતાઃ

“ગોપનીયતાનો ખ્યાલ એ નૈતિક હકીકતને મૂર્તિમંત કરે છે કે વ્યક્તિ પોતાની જાતને અનુસરે છે અને અન્ય લોકો માટે કે સમગ્ર સમાજ માટે નહીં.” (આઇબીઆઇડી, પાન ૭૭૭ પર)

સીગલ પુખ્ત સંમતિવાળી જાતીય પ્રવૃત્તિના અંતર્ગત અમૂર્ત મૂલ્યનો પુનરોચ્ચાર કરે છેઃ

“મનુષ્યો માટે જાતીયતાનું વાસ્તવિક મહત્વ, પહેલાં કરતાં વધુ અસરકારક જન્મ નિયંત્રણની આજની દુનિયામાં, આત્મ–અનુભૂતિ માટેની શક્યતાઓ અને જાતીય પસંદગીઓમાં અંતર્ગત વ્યાખ્યામાં રહેલું છે.જાતીય અનુભવ "આત્મ–ઉત્કૃષ્ટતા, ખાનગી કલ્પનાની અભિવ્યક્તિ, આંતરિક તણાવની મુક્તિ, અને ફરીથી મુક્ત બાળક બનવાની પ્રતિગામી ઇચ્છાઓની અર્થપૂર્ણ અને સ્વીકાર્ય અભિવ્યક્તિ પ્રદાન કરે છે–નિયંત્રણ ગુમાવવા માટે નિર્ભય, રમતિયાળ, સંવેદનશીલ, સ્વયંસ્ફુરિત, વિષયાસક્ત પ્રેમ.” (માર્ટિન જે. સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો, Vol.૩૦, (૧૯૯૧) પાન ૮૫ પર)

વૈવાહિક ગોપનીયતા અને સહયોગી સ્વતંત્રતા વચ્ચેના સંબંધને પ્રતિબિંબિત કરતા, સ્પીગલ "અનુભવની વિજાતીયતા" પર ટિપ્પણી કરે છે, જેના પરિણામે વિવિધ પસંદગીઓ થાય છે, આવશ્યકપણે વ્યભિચારનો સમાવેશ થાય છે જેને સુરક્ષિત રાખવો આવશ્યક છે કારણ કે તમામ વ્યક્તિઓ જાતીયતાના સમાજના વિચારને અનુરૂપ હોવાની અપેક્ષા રાખવી અવાસ્તવિક છેઃ

“કારણ કે સંભોગ એ આપણા વ્યક્તિત્વનો એક ભાગ છે, આપણે એવી અપેક્ષા ન રાખવી જોઈએ કે અન્ય ઘણી રીતે અલગ લોકો જાતીય રીતે સમાન હશે.કેટલાક લોકો માટે, વ્યભિચાર એ એક ક્રૂર વિશ્વાસઘાત છે, જ્યારે અન્ય લોકો માટે તે માત્ર પતિ–પત્નીની વર્ષોની ઉપેક્ષા માટેનું વળતર છે.કેટલાક લગ્નોમાં, સંભોગ એ પ્રતિબદ્ધતાનું પ્રતીક છે, જ્યારે અન્યમાં પતિ–પત્નીઓ સંયુક્ત રીતે અને આનંદપૂર્વક જાતીય એકવિધતા સાથે છૂટાછેડા લે છે.” (આઇબીઆઇડી, પાન ૮૬ પર)

સમાપનમાં લેખક જણાવે છે કે ઉપરોક્ત ત્રિસ્તરીય વિશ્લેષણમાં વ્યભિચાર એ લગ્નની બાબત છે તેમાં કોઈ શંકા નથી.તેથી તે લગ્નમાં થતી અન્ય તમામ બાબતોની જેમ સુરક્ષિત રહેવાને લાયક છે અને નિયમિત ગોપનીયતા–આધારિત સ્વતંત્રતાઓને સામેલ કરે છે, અને તેની સાથે તે રીતે વર્તવું અનિવાર્ય હતું.લગ્નમાં 'ખરાબ' પસંદગી કરવાની સત્તાના રક્ષણના મહત્વ પર, ઈઝેનસ્ટેડ વિ. બ્રેઇડમાં યુ. એસ. સુપ્રીમ કોર્ટને ટાંકીને સ્પીગલે નિષ્કર્ષ કાઢ્યોઃ

“લગ્નની ગોપનીયતા અને સ્વાયત્તતા એ સ્વતંત્રતા અને બહુમતીવાદની સુરક્ષા માટેના શ્રેષ્ઠ માર્ગો છે.જ્યારે પસંદગી કરવાની શક્તિ, કારણ કે તે અનિવાર્યપણે ખરાબ પસંદગીઓમાં પરિણમે છે ત્યારે આ ઓછું સાચું નથી.તે આપણી સમગ્ર રાજકીય વ્યવસ્થાને રેખાંકિત કરતા સિદ્ધાંત કરતાં કંઇ ઓછો વિશ્વાસ નથીઃઆપણી સરકારી વ્યવસ્થામાં જરૂરી છે કે આપણે વ્યક્તિની સમજદારીથી નિર્ણય લેવાની ક્ષમતામાં વિશ્વાસ રાખીએ, જો તે વિવાદના ગુણદોષથી સંપૂર્ણ

રીતે વાકેફ હોય." (આઇઝેનસ્ટેડ વિ. બેયર્ડ, ૪૦૫ યુ. એસ. ૪૩૮,૪૫૭ (૧૯૭૨)

લગ્નની સંસ્થાને જાળવી રાખવામાં રાજ્યને જે રસ છે તે સ્વીકારતી વખતે, સીગલ નીચેના શબ્દોમાં વ્યભિચાર સાથે ફોજદારી પ્રતિબંધો જોડવાની બિનકાર્યક્ષમતાને ચોક્કસપણે નિર્દેશ કરે છેઃ

"જો આપણે સ્વીકારીએ કે કોઈ રાજ્ય વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવતા તેના કાયદા દ્વારા ચોક્કસ છેતરાયેલા જીવનસાથીઓના હિતોને પ્રોત્સાહન આપવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યું છે, તો પણ એવું માનવું અશક્ય છે કે પતિ–પત્નીમાંથી કોઈ એક પર લાદવામાં આવેલી ફોજદારી સજા તેના શબપેટીમાં અંતિમ ખીલીનું પ્રતિનિધિત્વ કરવાને બદલે લગ્નને કોઈક રીતે લાભ કરશે.અને જો વ્યભિચારને અટકાવવો એ લક્ષ્ય છે, તો અપરાધીઓની ધરપકડ કરવામાં અને તેમની સામે કાર્યવાહી કરવામાં રાજ્યની નિષ્ફળતાએ લાંબા સમયથી કાનૂની મંજૂરીના કોઈપણ ભયને દૂર કર્યો છે." (માર્ટિન જે. સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો, Vol.૩૦, (૧૯૯૧) ૮૯)

ડેબોરા એલ. રોડે "વ્યભિચાર" નામના તેમના પુસ્તકમાં દલીલ કરે છે કે "વ્યભિચાર પ્રતિબંધોના તૂટક તૂટક વિશિષ્ટ આહ્વાન વૈવાહિક પ્રતિજ્ઞાઓને લાગુ

કરવા અથવા કાયદાના શાસનમાં વિશ્વાસને મજબૂત કરવા માટે બહુ ઓછું કરે છે.ખાનગી, સંમતિથી જાતીય પ્રવૃત્તિને નિયંત્રિત કરવા કરતાં લગ્નની સંસ્થા અને કાયદાના અમલીકરણના વધુ સારા ઉપયોગ માટે આદરનો સંકેત આપવાની વધુ સારી રીતો છે." (ડેબોરાહ રોડે, વ્યભિચારઃબેવફાઈ અને કાયદો, (હાર્વર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૬)

ઇ પિતૃપ્રધાનતાનો સામનો કરવો

"ધોરણો અને આદર્શો એ ઇચ્છામાંથી ઉદ્ભવે છે કે તે સ્વતંત્રતાની અભિવ્યક્તિ છેઃતે આ રીતે હોવું જરૂરી નથી, તે અન્યથા હોઈ શકે છે." (આઇરિસ મેરિયન યંગ, ન્યાયમૂર્તિ એન્ડ ધ પોલિટિક્સ ઓફ ડિફરન્સ, પ્રિન્સટન યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૧૯૯૦)

૩૦. અરજદારે વિનંતી કરી હતી કે (૧) બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪માં સમાવિષ્ટ સમાનતાના આદર્શની સંપૂર્ણ અનુભૂતિ આ અદાલતનો પ્રયાસ હોવો જોઈએ; (૨) કલમ ૪૯૭નું અમલીકરણ એ લગ્નમાં મહિલાઓને સમાનતાનો ઇનકાર છે; અને (૩) આ જોગવાઈ સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી છે અને મૂળ સમાનતાની બંધારણીય બાંયધરીનું ઉલ્લંઘન છે.

આ અધિનિયમ જે દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ હેઠળ ગુનાની રચના કરે છે તે એક પુરુષ છે જે "અન્ય પુરુષની પત્ની" હોય તેવી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે

છે.ગુનો ઊભો થાય તે માટે, જે પુરુષ જાતીય સંભોગમાં જોડાય છે તેને કાં તો જાણ હોવી જોઈએ અથવા સ્ત્રી પરિણીત છે એવું માનવાનું કારણ હોવું જોઈએ.એક પુરુષે પરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધ્યો હોવા છતાં, વ્યભિચારનો ગુનો અસ્તિત્વમાં આવતો નથી જ્યાં તેણે તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિથી આવું કર્યું હોય.

કલમ ૪૯૭ના આ ઘટકો ઘણી લાક્ષણિકતાઓ દર્શાવે છે જે અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ તેની માન્યતાને પડકાર આપે છે.જો ગુનાના ઘટકો સ્થાપિત થાય તો હકીકત એ છે કે પુરુષ અને સ્ત્રી વચ્ચેનો જાતીય સંબંધ સંમતિથી છે તે ગુના માટે કોઈ મહત્વ નથી ધરાવતો.વિધાનસભાએ ફોજદારી ગુના તરીકે જેની રચના કરી છે તે એક પુરુષ અને સ્ત્રી વચ્ચે જાતીય સંભોગનું કાર્ય છે જે "બીજા પુરુષની પત્ની" છે.જ્યાં કોઈ વૈવાહિક સંબંધ ધરાવતો પુરુષ એકલી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે ત્યાં કોઈ ગુનો અસ્તિત્વમાં નથી.વ્યભિચારને લગ્ન સંબંધિત ગુનો માનવામાં આવે છે, તેમ છતાં વિધાનસભાએ પરિણીત પુરુષ અને એકલી સ્ત્રી વચ્ચેના જાતીય સંબંધોને દંડ આપ્યો નથી.આવા કેસમાં પુરુષનો જીવનસાથી હોવા છતાં, ગુનાના અવકાશને વ્યાખ્યાયિત કરવા માટે આની કોઈ કાનૂની સુસંગતતા માનવામાં આવતી નથી.તેનું કારણ એ છે કે આ જોગવાઈ એ ધારણા પર આગળ વધે છે કે સ્ત્રી માત્ર એક મિલકત છે; તેના પતિની મિલકત.હકીકત એ છે કે તે લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધમાં સામેલ છે તે કાયદાનું કોઈ પરિણામ નથી.જે સ્ત્રી સાથે તે લગ્નમાં છે તેની પાસે પોતાનો કોઈ અવાજ નથી, ફરિયાદ

કરવા માટે કોઈ એજન્સી નથી.જો જાતીય કૃત્યમાં સામેલ સ્ત્રી પરિણીત ન હોય, તો કાયદો તેની સાથે બેદરકારીથી વર્તે છે.કાયદાનો આધાર એ છે કે જો કોઈ સ્ત્રી પરિણીત પુરુષની મિલકત ન હોય, તો તેનું કૃત્ય વ્યાખ્યા દ્વારા 'વ્યભિચાર' માનવામાં આવશે નહીં.

૩૧. ગુનાનો સાર એ છે કે એક પુરુષ બીજા પુરુષની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે.પરંતુ જો તે જેની સાથે લગ્ન કરે છે તે પુરુષ સંમત થાય અથવા જાતીય સંબંધમાં સંડોવણી પણ કરે, તો વ્યભિચારનો ગુનો સ્થાપિત થશે નહીં.કારણ કે, કાયદાની નજરમાં, આવા કિસ્સામાં વૈવાહિક સંબંધમાં રહેલા પુરુષે નક્કી કરવાનું છે કે તેના જીવનસાથી બીજા સાથે જાતીય કૃત્યમાં જોડાવા માટે સંમત થાય કે નહીં.ખરેખર, જો બે પુરુષો (સ્ત્રીનો જીવનસાથી અને જેની સાથે તે જાતીય કૃત્યમાં જોડાય છે તે પુરુષ) સાંઠગાંઠ કરે તો પણ વ્યભિચારનો ગુનો ન બને.

૩૨. કલમ ૪૯૭ વિનાશક છે અને સ્ત્રીને તેની એજન્સી, સ્વાયત્તતા અને ગૌરવથી વંચિત રાખે છે.જો કાયદાનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ 'લગ્નની સંસ્થા' નું રક્ષણ કરવાનો હોય, તો તે મહિલાની એજન્સીને માન્યતા ન આપવા માટે કોઈ વાજબીપણું પૂરું પાડતું નથી, જેમના જીવનસાથી લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધમાં રોકાયેલા હોય.તે ન તો ફરિયાદ કરી શકે છે અને ન તો એ હકીકત છે કે

તે ગુનાના ઘટકો માટે કોઈ પણ મહત્વના પુરુષ સાથે વૈવાહિક સંબંધમાં છે.આ કાયદો અન્ય પુરુષ સાથે જાતીય કૃત્યમાં સંડોવાયેલી પરિણીત મહિલાને પણ તેની એજન્સીથી વંચિત રાખે છે.તેણીને તેના પતિની સંપત્તિ તરીકે ગણવામાં આવે છે.તેથી જ જો તેના પતિ લગ્ન બહારના જાતીય સંબંધ માટે સંમત થાય તો વ્યભિચારનો કોઈ ગુનો ગણવામાં આવશે નહીં.આનાથી પણ ખરાબ બાબત એ છે કે જો મહિલાના જીવનસાથીએ તે વ્યક્તિ સાથે સાંઠગાંઠ કરી હોય જેની સાથે તેણે જાતીય સંબંધ બાંધ્યો હોય, તો કાયદો ઝાંખો પડી જશે.આમ કલમ ૪૯૭ એ ધારણા પર આધારિત છે કે લગ્ન કરીને સ્ત્રી પોતાનો અવાજ, સ્વાયત્તતા અને એજન્સી ગુમાવે છે.સ્પષ્ટ મનસ્વીતા જોગવાઈ પર મોટી લખવામાં આવે છે.

૩૩. સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાની કસોટી ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રમાં મૂળ ધરાવે છે.ઈ. પી. રોયપ્પા વિરુદ્ધ તમિલનાડુ રાજ્ય, (૧૯૭૪) ૪ એસ.સી.સી. ૩) માં, ન્યાયમૂર્તિ ભગવતીએ સમાનતાને "ગતિશીલ રચના" તરીકે વર્ણવી હતી જે મનસ્વીપણાની વિરુદ્ધ છેઃ

“૮૫. ...હવે, આ મહાન સમાનતાના સિદ્ધાંતની સામગ્રી અને પહોંચ શું છે? ન્યાયમૂર્તિ બોઝના શબ્દો, "જીવનની રીત" નો ઉપયોગ કરવો એ એક પાયાનો વિશ્વાસ છે અને તે સંકુચિત પાંડિત્યપૂર્ણ અથવા લેક્સિકોગ્રાફિક અભિગમને આધિન ન હોવો જોઈએ.અમે તેના સર્વગ્રાહી અવકાશ અને અર્થને કાપી નાખવાના કોઈપણ પ્રયાસને સ્વીકારી શકતા નથી, કારણ કે આવું કરવું તેની સક્રિયતાનું ઉલ્લંઘન હશે.સમાનતા એ ઘણા પાસાઓ અને પરિમાણો સાથેનો એક

ગતિશીલ ખ્યાલ છે અને તેને પરંપરાગત અને સૈદ્ધાંતિક મર્યાદામાં "છુપાવી, બંધ કરી અને મર્યાદિત" કરી શકાતો નથી.હકારાત્મક દ્રષ્ટિકોણથી, સમાનતા એ મનસ્વીપણાના વિરોધી છે.હકીકતમાં સમાનતા અને મનસ્વીતા એ કટ્ટર દુશ્મનો છે; એક પ્રજાસત્તાકમાં કાયદાના શાસન સાથે સંબંધિત છે જ્યારે બીજો, સંપૂર્ણ રાજાની ઈચ્છા અને તરંગીતા સાથે સંબંધિત છે.જ્યાં કોઈ કાર્ય મનસ્વી હોય, ત્યાં તેમાં ગર્ભિત છે કે તે રાજકીય તર્ક અને બંધારણીય કાયદા બંને અનુસાર અસમાન છે અને તેથી તે અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

શાયરા બાનો વિરુદ્ધ ભારત સરકાર (૨૦૧૭) ૯ એસ.સી.સી. ૧) માં બંધારણીય ખંડપીઠે ટ્રિપલ તલાકની પ્રથાને ગેરબંધારણીય ગણાવી હતી.ન્યાયમૂર્તિ રોહિન્ટન નરીમાન, તેમના સહમત અભિપ્રાયમાં, સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાની કસોટી લાગુ કરીને એવું માને છે કે આ પ્રથા બંધારણીય અનિવાર્યતા પાસ કરતી નથીઃ

“૮૭. વાજબીપણાનો દોર મૂળભૂત અધિકારોના સમગ્ર પ્રકરણમાંથી પસાર થાય છે.જે સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી છે તે દેખીતી રીતે ગેરવાજબી છે અને કાયદાના શાસનની વિરુદ્ધ હોવું, અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરશે.વધુમાં, મેકડોવેલ [સ્ટેટ ઓફ એ. પી. વિ.] માં ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેન્ચના નિર્ણયમાં સ્પષ્ટ વિરોધાભાસ છે.મેકડોવેલ એન્ડ કંપની, (૧૯૯૬) ૩ એસ.સી.સી. ૭૦૯] જ્યારે એવું કહેવામાં આવે છે કે બંધારણીય પડકાર એ આધાર પર સફળ થઈ શકે છે કે કાયદો "અપ્રમાણસર, અતિશય અથવા ગેરવાજબી" છે, તો પણ આવા

પડકાર કાયદાના "ગેરવાજબી, બિનજરૂરી અથવા બિનજરૂરી" હોવાના આધાર પર નિષ્ફળ જશે.મનસ્વીપણાનો સિદ્ધાંત જ્યારે કાયદાને લાગુ કરવામાં આવે ત્યારે દેખીતી રીતે પછીના પડકારનો સમાવેશ થતો નથી પરંતુ તેમાં માત્ર એક કાયદો અસંગત, અતિશય અથવા અન્યથા સ્પષ્ટ રીતે ગેરવાજબી હોવાનો સમાવેશ થાય છે.તેથી, ઉપરોક્ત તમામ આધારો, બંધારણના ભાગ–૩માં વ્યક્તિઓ અને નાગરિકોને આપવામાં આવેલા બાંયધરીકૃત મૂળભૂત અધિકારોની અવગણના કરવામાં આવે તો તે તમામને અવરોધિત કરવામાં આવે છે તેવા વિવિધ સ્વરૂપોમાં રાજ્યની કાર્યવાહી વચ્ચે તફાવત દર્શાવવાનો પ્રયાસ કરતા નથી." (આઇબીઆઇડી.પૃષ્ઠો પર ૯૧–૯૨)

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કાયદાને અમાન્ય બનાવવા માટે સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાની કસોટીની અરજી પર, વિદ્વાન ન્યાયાધીશે આ રીતે ચુકાદો આપ્યોઃ

" ૧૦૧...જ્યારે અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ પડકારના આ આધારની વાત આવે છે ત્યારે બે પ્રકારના કાયદાઓ વચ્ચે કોઈ તર્કસંગત તફાવત નથી.તેથી, ઉપરોક્ત ચુકાદાઓમાં નિર્ધારિત સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાની કસોટી અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ અમાન્ય કાયદા તેમજ ગૌણ કાયદાને લાગુ પડશે.તેથી, સ્પષ્ટ મનસ્વીતા, વિધાનસભા દ્વારા તરંગી રીતે, અતાર્કિક રીતે અને/અથવા પર્યાપ્ત નિર્ધારિત સિદ્ધાંત વિના કરવામાં આવવી જોઈએ.ઉપરાંત, જ્યારે કંઈક એવું કરવામાં આવે

છે જે અતિશય અને અપ્રમાણસર હોય, ત્યારે આવા કાયદા સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હશે.તેથી અમારો મત છે કે ઉપર સૂચવ્યા મુજબ સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાના અર્થમાં મનસ્વીતા અનુચ્છેદ ૧૪ હેઠળ પણ કાયદાને નકારી કાઢવા માટે લાગુ થશે." (આઇબીઆઇડી. પાન ૯૯ પર)

૩૪. શાયરા બાનોના નિર્ણયમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે કાયદો અથવા રાજ્યની કાર્યવાહી જે સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી છે તેમાં મનસ્વીતા અને અતાર્કિકતાના તત્વો હશે અને તે પર્યાપ્ત રીતે નિર્ધારિત સિદ્ધાંતના અભાવ દ્વારા વર્ગીકૃત કરવામાં આવશે."પર્યાપ્ત રીતે નિર્ધારિત સિદ્ધાંત" એ એક સિદ્ધાંત છે જે બંધારણીય મૂલ્યો સાથે સુસંગત છે.ફોજદારી કાયદાના સંદર્ભમાં, જે સિદ્ધાંત "અધિનિયમ" નક્કી કરે છે જે ગુનાહિત છે તેમજ જે વ્યક્તિઓને ગુનાહિત રીતે દોષિત ઠેરવવામાં આવી શકે છે, તે બંધારણીયતાના આધાર પર ચકાસવું આવશ્યક છે.સિદ્ધાંત નૈતિકતાની બહુમતીવાદી કલ્પનાઓ દ્વારા નક્કી થવો જોઈએ નહીં જે બંધારણીય નૈતિકતા સાથે વિરોધાભાસી છે.

નવતેજ સિંહ જોહર વિરુદ્ધ ભારત સરકાર, ("નવતેજ") (રિટ પિટિશન (ક્રિમિનલ) નંબર ૭૬/૨૦૧૬) માં ન્યાયમૂર્તિ ઇન્દુ મલ્હોત્રાએ ફોજદારી જોગવાઈ અંતર્ગત "ધ્વનિ" અથવા "તર્કસંગત સિદ્ધાંત" ની જરૂરિયાત પર ભાર મૂક્યો હતોઃ

" ...જ્યાં સુધી કલમ ૩૭૭ ખાનગીમાં પુખ્ત વયના લોકો વચ્ચેના સંમતિપૂર્ણ જાતીય કૃત્યોને ગુનાહિત બનાવે છે, તે કોઈ પણ ધ્વનિ અથવા તર્કસંગત સિદ્ધાંત પર આધારિત નથી. વધુમાં, દંડની જોગવાઈમાં નિર્ણાયક સિદ્ધાંત તરીકે કલમ ૩૭૭ માં "પ્રકૃતિના ક્રમની વિરુદ્ધ શારીરિક સંભોગ" શબ્દસમૂહ ખૂબ જ ખુલ્લો છે, જે એલજીબીટી સમુદાયના સભ્યો સામે દુરૂપયોગની તક આપે છે. "

૩૫. વ્યભિચાર પરના કાયદાનો આધાર જે પૂર્વધારણા બનાવે છે તે પિતૃસત્તાક હુકમનું નિર્વાહ છે.કલમ ૪૯૭ નૈતિકતાની કલ્પના પર આધારિત છે, જે બંધારણના મૂલ્યોને અનુરૂપ નથી.બંધારણ પુરુષો અને સ્ત્રીઓમાં સમાન રીતે જે સ્વતંત્રતાઓની બાંયધરી આપે છે.કલમ ૪૯૭ લાગુ કરીને, વિધાનસભાએ લગ્નની સંસ્થાને સુરક્ષિત રાખવા માટે દેખીતો પ્રયાસ કર્યો હતો.'તે સ્પષ્ટ છે, કારણ કે આ જોગવાઈ લગ્નની કલ્પનાને રજૂ કરે છે જે પતિ–પત્નીની સમાનતાને અવરોધે છે.બંધારણીય શાસનમાં લગ્ન પતિ–પત્નીની સમાનતા પર આધારિત હોય છે.તેમાંના દરેકને તે જ સ્વતંત્રતા મેળવવાનો અધિકાર છે જેની ભાગ–૩ બાંયધરી આપે છે.તેમાંના દરેકને તેના અને તેણીના અંતરાત્મા અનુસાર નિર્ણયો લેવાનો અધિકાર છે અને દરેકમાં પરિપૂર્ણતા માટેની માનવીય ઇચ્છાને અનુસરવાની ક્ષમતા હોવી જોઈએ.કલમ ૪૯૭ એ સમજણ પર આધારિત છે કે લગ્ન સ્ત્રીની ઓળખને ડૂબી જાય છે.

તે વૈવાહિક તાબેદારીની કલ્પના પર આધારિત છે.આ વિભાવનાઓને માન્યતા આપવા, સ્વીકારવા અને અમલમાં મૂકવા માટે, કલમ ૪૯૭ બંધારણની

નૈતિકતા સાથે અસંગત છે.કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને તેના જીવનસાથીનો કબજો માને છે.બંધારણ જે આવશ્યક મૂલ્યો પર આધારિત છે–સ્વતંત્રતા, ગૌરવ અને સમાનતા–તે લગ્નના આવા દ્રષ્ટિકોણને મંજૂરી આપી શકતા નથી.કલમ ૪૯૭ સ્પષ્ટ મનસ્વીતાથી પીડાય છે.

૩૬. દંડ સંહિતાના પ્રકરણ ૨૦માં જોગવાઈને સમાવિષ્ટ કરતી વખતે–"લગ્ન સંબંધિત ગુનાઓ"–વિધાનસભાએ લગ્ન વિશેની ગર્ભિત ધારણા પર ગુનાને આધારિત કર્યો છે.કાયદો જે ધારણા રજૂ કરે છે અને જેના માટે તે દંડાત્મક કાયદાના પ્રતિબંધો લાદે છે તે એ છે કે વૈવાહિક સંબંધ સ્ત્રીની ભૂમિકા અને સ્થિતિને ગૌણ બનાવે છે.લગ્નના તે દ્રષ્ટિકોણમાં, સ્ત્રી નિર્ણય લેવાની, પસંદગી કરવાની અને તેના વ્યક્તિત્વને મુક્ત અભિવ્યક્તિ આપવાની ક્ષમતાથી વંચિત છે.માનવ જાતીયતા એ ઓળખનું એક આવશ્યક પાસું છે.જાતીયતાની બાબતોમાં પસંદગીઓ અભિવ્યક્તિ માટેની માનવ ઇચ્છાને પ્રતિબિંબિત કરે છે.લૈંગિકતાને માત્ર શારીરિક લક્ષણ તરીકે સમજી શકાતી નથી.તેના સહયોગી લક્ષણોમાં, તે પોતાની પસંદગીની વ્યક્તિ સાથે ઘનિષ્ઠ બનવાની માનવીય ઇચ્છા સાથે જોડાય છે.શારીરિક આત્મીયતાની વહેંચણી એ પસંદગીનું પ્રતિબિંબ છે.વ્યક્તિઓને સંમતિના ક્ષેત્રમાં તે પસંદગીઓ કરવાની મંજૂરી આપતા, બંધારણ સ્વીકારે છે કે સૌથી ખાનગી ઝોનમાં પણ, વ્યક્તિમાં આવશ્યક નિર્ણયો લેવાની ક્ષમતા હોવી આવશ્યક છે.જાતીયતાને માનવ વ્યક્તિત્વથી અલગ કરી શકાતી નથી.કારણ કે, મનુષ્ય બનવું એ સુખની શોધમાં જાતીય ઇચ્છાઓ પૂર્ણ

કરવાની ક્ષમતાનો સમાવેશ કરે છે.આ રીતે જાતીયતાની બાબતોમાં સ્વાયત્તતા એ પ્રતિષ્ઠિત માનવ અસ્તિત્વ માટે આંતરિક છે.માનવીય ગરિમા જાતીય પસંદગીઓ કરવામાં વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાને ઓળખે છે અને તેનું રક્ષણ કરે છે.વ્યક્તિની જાતીય પસંદગીઓ દેખીતી રીતે સમાજમાં અન્ય લોકો પર લાદવામાં આવી શકતી નથી અને સંમત પક્ષો દ્વારા સ્વૈચ્છિક સ્વીકૃતિ પર આધારિત છે.કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને આ મૂળભૂત પસંદગીઓ કરવાની ક્ષમતાને નકારી કાઢે છે, જેમાં એવું માનવામાં આવે છે કે વૈવાહિક સંબંધમાં ફક્ત પુરુષ જ છે જે તેના જીવનસાથીને બીજા સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવા માટે સંમતિ આપી શકે છે.કલમ ૪૯૭ જાતીય સ્વાયત્તતાની અવગણના કરે છે જે દરેક સ્ત્રી તેના અસ્તિત્વની જરૂરી શરત તરીકે ધરાવે છે.સમાન સંબંધમાં સમાન ભાગીદાર બનવાની જગ્યાએ, તે સંપૂર્ણપણે તેના જીવનસાથીની ઇચ્છાને આધીન છે.આ જોગવાઈ વિધાનસભા દ્વારા લગ્નની સંસ્થાને સુરક્ષિત કરવાના પ્રયાસ તરીકે રજૂ કરવામાં આવી છે.પરંતુ તે લગ્નની કલ્પના પર આગળ વધે છે જે એકતરફી છે અને જે વૈવાહિક સંબંધમાં સ્ત્રીને એજન્સી નકારે છે.લગ્નની અંદર અને તેનાથી સંબંધિત દરેક પાસા પર પસંદગી કરવાની ક્ષમતા એ માનવ સ્વતંત્રતા અને ગૌરવનું એક પાસું છે જેનું બંધારણ રક્ષણ કરે છે.સ્ત્રીને તે ક્ષમતાથી વંચિત કરીને અને તેને માત્ર પુરુષમાં જ માન્યતા આપીને, કલમ ૪૯૭ લગ્નને લાગુ કરવામાં મૂળ સમાનતાના સારને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.બંધારણના મૂલ્યોને જાળવી રાખવા માટે લગ્નના પક્ષો વચ્ચેના અધિકારો અને હકની સમાનતા

નિર્ણાયક છે.કલમ ૪૯૭ સમાનતાની મૂળ ભાવનાનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૩૭. દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા ૧૯૭૩ની કલમ ૧૯૮માં ઘડવામાં આવેલ પ્રક્રિયાગત કાયદો કલમ ૪૯૭માં સમાવિષ્ટ રૂઢિપ્રયોગોને ફરીથી લાગુ કરે છે.દંડ સંહિતાના પ્રકરણ ૨૦ હેઠળ ગુનાની સંજ્ઞાન અદાલત દ્વારા માત્ર પીડિત વ્યક્તિની ફરિયાદ પર જ લઈ શકાય છે.કલમ ૪૯૭ હેઠળ સજાપાત્ર ગુનાના કિસ્સામાં, માત્ર મહિલાનો પતિ જ ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું માનવામાં આવે છે.કોઈ પણ સંજોગોમાં, એકવાર કલમ ૪૯૭ની જોગવાઈઓને મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું માનવામાં આવે, તો કલમ ૧૯૮માં સમાવિષ્ટ પ્રક્રિયાની કોઈ વ્યવહારુ સુસંગતતા રહેશે નહીં.

૩૮. કલમ ૪૯૭ મૂળ સમાનતાનો ઇનકાર કરવા સમાન છે.સૌમિત્રી અને રેવતીના નિર્ણયોએ સમાનતાની ઔપચારિક કલ્પનાને સમર્થન આપ્યું હતું, જે ન્યાયી સામાજિક વ્યવસ્થાના બંધારણીય દ્રષ્ટિકોણની વિરુદ્ધ છે.ન્યાય સમાનતાને પ્રતિપાદિત કરે છે.બંધારણીય નૈતિકતાને અનુરૂપ, મૂળ સમાનતા "વંચિત જૂથો સામે વ્યક્તિગત, સંસ્થાકીય અને પ્રણાલીગત ભેદભાવને દૂર કરવા માટે નિર્દેશિત છે જે સમાજમાં તેમની સંપૂર્ણ અને સમાન સામાજિક, આર્થિક, રાજકીય અને સાંસ્કૃતિક ભાગીદારીને અસરકારક રીતે નબળી પાડે છે."

(કેથી લાહે, ફેમિનિસ્ટ થિયરીઝ ઓફ (ઇન) ઇક્વાલિટી, ઇન ઇક્વાલિટી એન્ડ જ્યુડિશિયલ ન્યુટ્રાલિટી (S.Martin અને K.Mahoney (આવૃત્તિઓ.) (૧૯૮૭).સમાનતાની ઔપચારિક કલ્પનાથી દૂર જવા માટે, જે સામાજિક વાસ્તવિકતાઓની અવગણના કરે છે, કોર્ટે નાગરિકોના જીવનમાં નિયમ અથવા જોગવાઈની અસરને ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ.

મૂળ સમાનતાની અનુભૂતિ માટે અદાલત દ્વારા હાથ ધરવામાં આવનારી પ્રાથમિક તપાસ એ નક્કી કરવા માટે છે કે શું આ જોગવાઈ વંચિત વ્યક્તિઓના જૂથની તાબેદારીમાં ફાળો આપે છે કે કેમ.(મહિલા, સમાનતા અને બંધારણ પર રત્ના કપૂરઃલુકિંગ ગ્લાસ ઓફ ફેમિનિઝમ ઇન જેન્ડર એન્ડ પોલિટિક્સ ઇન ઇન્ડિયા (નિવેદિતા મેનન એડ.) (૧૯૯૩) દ્વારા ગેરલાભને એક મહિલાને 'નબળી' ગણાવીને નહીં પરંતુ સમાન નાગરિકતાના તેના હકને સમજીને સંબોધવો જોઈએ.પહેલું મહિલાઓ પ્રત્યેના આશ્રયના વલણને કાયદેસર બનાવે છે.પછીનું સાચું સમાનતાને ગૌરવની અનુભૂતિ સાથે જોડે છે.આવા અભિગમનું ધ્યાન માત્ર કાયદા હેઠળ સમાન વ્યવહાર પર નથી, પરંતુ કાયદાની વાસ્તવિક અસર પર છે. (મૌરીન માલોની, ભારતમાં પ્રત્યક્ષ કરવેરાનું વિશ્લેષણઃએ ફેમિનિસ્ટ પર્સ્પેક્ટિવ, જર્નલ ઓફ ધ ઇન્ડિયન લો ઇન્સ્ટિટ્યૂટ (૧૯૮૮)).આમ, કલમ ૪૯૭ની હાલની સામાજિક રચનાઓના પ્રકાશમાં તપાસ કરવી પડશે જે લગ્નમાં સ્ત્રીની સ્થિતિને અસમાન સહભાગી તરીકે લાગુ કરે છે.કેથરિન મેકિનન આપણને વિનંતી કરે છે કે આપણે "વ્યક્તિગત" તરીકે ઓળખાતા આ પારિવારિક ક્ષેત્રની વાસ્તવિકતાને વધુ વિવેચનાત્મક રીતે જોઈએ અને પરિવારને

"મહિલાઓની અસમાન સ્થિતિ અને જાતીય, શારીરિક, આર્થિક અને સભ્ય રીતે ગૌણ વ્યવહાર" તરીકે જુએ." (કેથરિન એ. મેકિનન, ભારતના બંધારણ હેઠળ લૈંગિક સમાનતાસમસ્યાઓ, સંભાવનાઓ અને 'વ્યક્તિગત કાયદાઓ', ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ અને ન્યૂ યોર્ક યુનિવર્સિટી સ્કૂલ ઓફ લો (૨૦૦૬).એક એવી સામાજિક વ્યવસ્થામાં કે જેણે મહિલાઓ પર જાતીયતાના પિતૃસત્તાક વિચારોને લાગુ કર્યા છે અને જે તેમને વિષમલિંગી લગ્નોમાં તેમના જીવનસાથીના ગૌણ તરીકે વર્તે છે, કલમ ૪૯૭ પહેલેથી અસ્તિત્વમાં રહેલી અસમાનતાને ટકાવી રાખે છે.

૩૯. ચહેરાની રીતે, કાયદાનો અર્થ ફોજદારી પ્રતિબંધોમાંથી મુક્તિ તરીકે થઈ શકે છે.જો કે, જ્યારે સામાજિક માળખાના સંદર્ભમાં જોવામાં આવે છે જે પતિને પત્નીની જાતીયતાના માલિક તરીકે માને છે, ત્યારે કાયદો એક ઊંડાણપૂર્વકની પિતૃસત્તાક વ્યવસ્થાને ટકાવી રાખે છે.સમાનતાની મૂળ સામગ્રીની સાચી અનુભૂતિ માટે આ સામાજિક માળખામાં સુધારો કરવો આવશ્યક છે.જ્યારે અસમાનતાના તમામ દૃશ્યમાન અને અદ્રશ્ય સ્વરૂપો–સામાજિક, સાંસ્કૃતિક, આર્થિક, રાજકીય અથવા જાતીય–ઓળખવામાં આવે છે અને નાબૂદ થાય છે; ત્યારે ખરેખર સમતાવાદી અસ્તિત્વની કલ્પના કરી શકાય છે.

એફ 'ધ ગુડ વાઇફ'

બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ આ રીતે વાંચે છેઃ

“૧૫. (૧) રાજ્ય કોઈ પણ નાગરિક સાથે માત્ર ધર્મ, જાતિ, જાતિ, લિંગ, જન્મ સ્થળ અથવા તેમાંથી કોઈના આધારે ભેદભાવ કરશે નહીં.” (ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૪૦.કલમ ૧૫ રાજ્યને માત્ર જાતિના આધારે ભેદભાવ કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.અરજદારો દલીલ કરે છે કે (i) કલમ ૪૯૭, જ્યાં સુધી તે લગ્નમાં પતિ અને પત્નીને અલગ પાયા પર મૂકે છે ત્યાં સુધી લિંગ ભેદભાવને ટકાવી રાખે છે; (ii) કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને મિલકત તરીકે પિતૃસત્તાક વિભાવના પર આધારિત છે, લિંગ રૂઢિચુસ્તતાઓને મજબૂત કરે છે, અને પરિણામે અનુચ્છેદ ૧૫ દ્વારા અસર થાય છે.

ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ અને ફોજદારી કાર્યવાહી સંહિતાની કલમ ૧૯૮ (૨) ના સંયુક્ત વાંચનમાંથી, નીચેની દરખાસ્તો બહાર આવે છેઃ

આઈ. પરિણીત સ્ત્રી દ્વારા તેના પતિની સંમતિ વિના તેના લગ્નની બહાર અન્ય પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધો ગુનાહિત છે.

II.'વ્યભિચાર સંબંધ' માં, પુરુષને વ્યભિચાર માટે સજા આપવામાં આવે છે, જ્યારે સ્ત્રીને (પ્રોત્સાહન આપનાર તરીકે પણ) સજા આપવામાં આવતી નથી.

III.અપરિણીત સ્ત્રી સાથે પરિણીત પુરુષ દ્વારા જાતીય સંબંધોને ગુનાહિત ગણવામાં આવતા નથી.

IV.કલમ ૪૯૭ એ નક્કી કરવા માટે પતિની સંમતિને પ્રાધાન્ય આપે છે કે જે પતિ તેના જીવનસાથી સાથે સંમતિથી જાતીય સંબંધો ધરાવે છે તેની સાથે ગુનાહિતતા જોડાયેલી છે કે કેમ.મહિલાની સંમતિ અથવા ઇચ્છા ગુના માટે અપ્રસ્તુત છે;

v. જે પુરુષ અન્ય પુરુષના જીવનસાથી સાથે જાતીય સંબંધો ધરાવે છે તેને અપરાધમાંથી ત્યારે જ મુક્તિ મળે છે જ્યારે તેના જીવનસાથીએ સંમતિ આપી હોય અથવા સંડોવણી પણ કરી હોય; અને vi.કલમ ૪૯૭, ભા.દં.સં. સી., કલમ ૧૯૮, ફો.કા.સં. સાથે વાંચીને, પુરુષને ફરિયાદ નોંધાવવાનો એકમાત્ર અધિકાર આપે છે અને સ્ત્રીને ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવાથી અટકાવે છે.

૪૧. કલમ ૪૯૭ ની કામગીરી, વ્યાખ્યા મુજબ, સ્ત્રીના લગ્ન બહારના જાતીય સંબંધો સુધી મર્યાદિત છે.જે પુરુષ પરિણીત સ્ત્રી સાથે તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના જાતીય સંબંધ બાંધે છે, તે આ કલમ હેઠળ કાર્યવાહી માટે જવાબદાર છે.જો કે, પરિણીત પુરુષ ફોજદારી કાયદામાં કોઈ પણ પ્રતિક્રિયા વિના એકલી સ્ત્રી સાથે લગ્ન બહાર જાતીય સંબંધોમાં જોડાઈ શકે છે.જો કે કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હોવા છતાં, એક મહિલાને દંડાત્મક કાર્યવાહીની સંભાવનાને ધ્યાનમાં લેવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે જે તે વ્યક્તિ

સાથે જોડાય છે જેની સાથે તે જાતીય કૃત્યમાં જોડાય છે.તેના જીવનસાથીની વફાદારી સુનિશ્ચિત કરવા માટે, પુરુષને રાજ્યની ફોજદારી મંજૂરી મેળવવાની સત્તા આપવામાં આવે છે.અસરકારક રીતે, તેણીના જીવનસાથીને તેણીની જાતીય એજન્સીને ઘટાડવાની સત્તા આપવામાં આવી છે.પતિની સંમતિ તેના જીવનસાથીની જાતીય એજન્સીની કવાયતની ચાવી તરીકે કામ કરે છે.પરિણીત સ્ત્રી સંમતિપૂર્ણ સંબંધમાં છે, તે સંભવિત કાર્યવાહી માટે કોઈ પરિણામ નથી.

એક પરિણીત પુરુષ તેના જીવનસાથી સામે કેસ ચલાવવાના ડર વગર અને તેના જીવનસાથીની સંમતિ વિના તેની પત્ની ન હોય તેવી અપરિણીત સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધોમાં જોડાઈ શકે છે.લગ્ન બહાર જાતીય સંબંધોમાં સંડોવાયેલા તેના પતિ સામે સ્ત્રીને કોઈ આશ્રય આપવામાં આવતો નથી.કલમ ૪૯૭ની અસર એ છે કે પરિણીત મહિલાની જાતીય એજન્સીને તેના પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ પર સંપૂર્ણપણે નિર્ભર રહેવાની મંજૂરી આપવામાં આવે છે.જોકે કલમ ૪૯૭ વ્યભિચારમાં સંડોવાયેલી સ્ત્રીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા કરતી નથી, તેમ છતાં પરિણીત પુરુષ અને પરિણીત સ્ત્રીને તેમની ક્રિયાઓના સંદર્ભમાં જુદા જુદા પાયા પર મૂકવામાં આવે છે.કલમ ૪૯૭ની અસર, પરિણીત મહિલાને કાર્યવાહીથી મુક્તિ આપવા છતાં, તેણીની જાતીય એજન્સીની કવાયત સાથે ખોટા કામની કલ્પનાને જોડવાની છે.તેણીને કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી હોવા છતાં, તેણીની જાતીય એજન્સીની કવાયત પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ પર આધારિત છે.જો તેની પત્ની બીજા પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે

તો પતિને કાયદા દ્વારા પીડિત પક્ષ ગણવામાં આવે છે, પરંતુ જો તેનો પતિ પણ આવું જ કરે તો પત્ની એવું કરતી નથી.આ દ્રષ્ટિકોણથી જોવામાં આવે તો, કલમ ૪૯૭ પરિણીત પુરુષ અને પરિણીત સ્ત્રી વચ્ચે લિંગના આધારે ભેદભાવ કરે છે.બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫માં બિન–ભેદભાવની બાંયધરી દ્વારા આ પ્રકારનો ભેદભાવ પ્રતિબંધિત છે.શેર્સ ૪૯૭ સ્ત્રીને લગ્નમાં અને તે પુરુષ કે જેની સાથે તેણી લગ્ન બહાર જાતીય સંબંધ ધરાવે છે તેને અલગ પાયા પર મૂકે છે.

૪૨. કલમ ૪૯૭ એ પુરુષના વર્તનને ગુનાહિત બનાવે છે જે તેની સંમતિ વિના બીજાની પત્ની સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે.તે મહિલાઓને ગુનાહિત જવાબદારીમાંથી મુક્તિ આપે છે.આ મુક્તિની અંતર્ગત એવી ધારણા છે કે જાતીય એજન્સીથી વંચિત મહિલાઓને કાયદાનું 'રક્ષણ' આપવું જોઈએ.જાતીય સંબંધોમાં સંડોવાયેલા આરોપીઓને અપરાધી ઠેરવવામાં, કાયદો એક લિંગ રૂઢિચુસ્તતાને ટકાવી રાખે છે કે જાતીય એજન્સી ધરાવતા પુરુષો પ્રલોભક છે, અને સ્ત્રીઓ, જાતીય એજન્સી વિનાના નિષ્ક્રિય માણસો તરીકે, પ્રેરીત છે.એક મહિલા 'આજ્ઞાકારી' છે, અથવા તેનાથી પણ ખરાબ 'નિષ્કપટ' છે તે કલ્પનાને ઉદાર બંધારણના પ્રવચનમાં કોઈ કાયદેસરતા નથી.તે સમાનતા માટે ખૂબ જ અપમાનજનક છે અને મહિલાની ગરિમાને નુકસાન પહોંચાડે છે.આ રૂઢિપ્રયોગ પર, કલમ ૪૯૭ માત્ર આરોપી માણસને જ ગુનાહિત બનાવે છે.

૪૩. વર્તમાન તપાસને અનુરૂપ, આ જોગવાઈ માત્ર પતિને જ વ્યભિચાર માટે કાર્યવાહી શરૂ કરવાની મંજૂરી આપે છે.પતિની સંમતિ અથવા સંડોવણી કાર્યવાહીને અટકાવે છે.જો પતિ સંમતિ આપે છે, તો તેના જીવનસાથીને અસરકારક રીતે અન્ય વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવાની પરવાનગી આપવામાં આવે છે.આ પતિને તેના જીવનસાથીની જાતીય એજન્સી પર નિયંત્રણની બાંયધરી આપે છે.વિક્ટોરિયન નૈતિકતાના અવશેષ તરીકે, જીવનસાથીની જાતીય એજન્સી પરનું આ નિયંત્રણ, પત્નીને પતિની સંપત્તિ તરીકે જુએ છે.સ્ત્રીની વફાદારી અને તેના પર પતિનું નિયંત્રણ, તેની પત્નીમાં પતિના 'સંપત્તિ' હિતને જાળવી રાખવા તરીકે જોવામાં આવે છે.(ફિલિસ કોલમેન, કોણ મારા પલંગમાં સૂઈ રહ્યું છે?તમે અને હું, અને રાજ્ય ત્રણ બનાવે છે, વોલ્યુમ. ૨૪, ભારતીય કાયદાની સમીક્ષા (૧૯૯૧).આ દ્રષ્ટિકોણમાં, સ્ત્રીને એવી વસ્તુઓથી મૂંઝવણ થાય છે જે ધરાવી શકાય છે.જીવનસાથીને નિષ્ક્રિય અથવા નિર્જીવ વસ્તુ તરીકે સમજવામાં, વ્યભિચાર પરનો કાયદો પતિની સંપત્તિ પર ચોરીનો પ્રયાસ કરનાર વ્યક્તિને સજા કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.કૂન્ટ્ઝ અને હેન્ડરસન લખે છે કે મિલકતના અધિકારોનું સ્થિરીકરણ અને પોતાની મિલકત કાયદેસરના વારસદારોને આપવાની ઇચ્છાએ પુરુષોને તેમની પત્નીઓના જાતીય વર્તનને પ્રતિબંધિત કરવા માટે પ્રેરિત કર્યા હતા.(સ્ત્રીઓનું કામ, પુરુષોની સંપત્તિઃધ ઓરિજિન્સ ઓફ જેન્ડર એન્ડ ક્લાસ (એસ. કોન્ટ્ઝ અને પી. હેન્ડરસન આવૃત્તિઓ.) (૧૯૮૬)

૪૪. કલમ ૪૯૭ અંતર્ગત એક લૈંગિક રૂઢિપ્રયોગ છે કે પુરુષોની બેવફાઈ સામાન્ય છે, પરંતુ સ્ત્રીની બેવફાઈ અસ્વીકાર્ય છે.મહિલાની જાતીય એજન્સીની નિંદા કરવામાં, માત્ર પતિને, 'પીડિત' પક્ષ તરીકે કાર્યવાહી શરૂ કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે.એકવાર કાર્યવાહી શરૂ થઈ જાય તે પછી, તે વ્યક્તિ સામે કાર્યવાહી કરવામાં આવશે જેણે તેના જીવનસાથી પર 'ચોરી' અથવા 'અતિક્રમણ' નું કૃત્ય કર્યું હોય.તેથી પુરુષ દ્વારા અન્ય પુરુષની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધોને પતિની સંપત્તિની ચોરી માનવામાં આવે છે.તેની પત્નીની જાતીયતા પર પુરુષનું નિયંત્રણ સુનિશ્ચિત કરવું એ કલમ ૪૯૭નો સાચો હેતુ હતો.

લગ્નમાં સ્ત્રીઓની વફાદારીનો વિશેષાધિકાર મેળવવા માટે ગર્ભિત ધારણા એ છે કે લગ્નમાં પ્રવેશ કરતી વખતે સ્ત્રી તેની જાતીય એજન્સીને દૂર કરે છે.એક સ્ત્રી, લગ્ન દ્વારા, તેના પતિ સાથે જાતીય સંબંધો માટે અગાઉથી સંમતિ આપે છે અથવા તેના પતિની પરવાનગી વિંના લગ્ન બહારના જાતીય સ બંધોથી દૂર રહે છે તે સ્વતંત્રતા અને ગૌરવ માટે અપમાનજનક છે.આવી કલ્પનાને બંધારણીય ક્રમમાં કોઈ સ્થાન નથી.જાતીય સ્વાયત્તતા એ દરેક વ્યક્તિની ગરિમાનું અનુલ્લંઘનીય મૂળ છે.દરેક વ્યક્તિને ગેરંટી આપવામાં આવેલા બંધારણીય અધિકારોના કેન્દ્રમાં પસંદગીની પ્રાધાન્યતા અને પોતાની ક્રિયાઓ નક્કી કરવાની સ્વતંત્રતા છે.સ્ત્રીની જાતીય સ્વાયત્તતામાં કાપ મૂકવો અથવા લગ્નમાં પ્રવેશ્યા પછી સંમતિનો અભાવ હોવાનું માનવું એ બંધારણીય મૂલ્યોના વિરોધી છે.

૪૫ કાયદાની જોગવાઈને તે જે સામાજિક, રાજકીય, ઐતિહાસિક અને સાંસ્કૃતિક સંદર્ભોમાં કામ કરે છે તેનાથી અલગ રીતે કામ કરતી હોવાનું ન જોવું જોઈએ.તેની કામગીરીમાં, કાયદો "ફેલાયેલો છે અને રોજિંદા જીવન અને જ્ઞાનથી અવિભાજ્ય છે, અને તે (કાનૂની) ચેતનાને આકાર આપવામાં મહત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવે છે." (રોઝમેરી કોમ્બે, શું કાયદાનો સાંસ્કૃતિક અભ્યાસ છે?, એ કમ્પેનિયન ટુ કલ્ચરલ સ્ટડીઝમાં, ટોબી મિલર (આવૃત્તિ), ઓક્સફર્ડ, (૨૦૦૧).કાયદાનું સંદર્ભિત વાંચન દર્શાવે છે કે તે સામાજિક પ્રથાઓને પ્રભાવિત કરે છે, અને "સત્તાની વિષમતાઓ, જો અદ્રશ્ય ન હોય તો, કુદરતી અને સૌમ્ય લાગે છે". (ઓસ્ટિન શરત, જોનાથન સિમોન, કાનૂની વાસ્તવવાદથી આગળ?:સાંસ્કૃતિક વિશ્લેષણ, સાંસ્કૃતિક અભ્યાસ અને કાનૂની શિષ્યવૃત્તિની સ્થિતિ, યેલ જર્નલ ઓફ લો એન્ડ ધ હ્યુમેનિટીઝ, (૨૦૦૧), પાન ૧૯ પર).કલમ ૪૯૭ મહિલાઓની જાતીય એજન્સી પર નોંધપાત્ર સામાજિક અસર કરે છે.તે હાલની લૈંગિક રૂઢિચુસ્તતા અને પૂર્વગ્રહ પર નિર્માણ કરે છે અને તેમને વધુ ટકાવી રાખે છે.સાંસ્કૃતિક રૂઢિપ્રયોગો સ્ત્રી કરતાં જાતીય સંબંધોમાં સામેલ પુરુષને વધુ માફ કરે છે.પછી સ્ત્રીઓએ લગ્ન પહેલાં પવિત્ર અને વફાદાર રહેવાની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.મહિલાઓની જાતીય એજન્સીને પ્રતિબંધિત કરવામાં, કલમ ૪૯૭ સામાજિક રીતે ભેદભાવપૂર્ણ અને લિંગ આધારિત સંબંધોને કાનૂની માન્યતા આપે છે.વ્યભિચાર અથવા બિન–વૈવાહિક સંભોગ કરનારી સ્ત્રીઓને અનૈતિક,

શરમજનક ગણાવવામાં આવતી હતી અને ગુનાહિત રીતે તેમની નિંદા કરવામાં આવતી હતી.

અનુજ ગર્ગ વિ હોટેલ એસોસિએશન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૧) કેસમાં, આ અદાલતે પંજાબ એક્સાઇઝ એક્ટ, ૧૯૧૪ની કલમ ૩૦ને નકારી કાઢી હતી, જે એવા પરિસરમાં મહિલાઓની નોકરી પર પ્રતિબંધ મૂકે છે જ્યાં લોકો દ્વારા દારૂ અથવા અન્ય માદક પદાર્થોનું સેવન કરવામાં આવતું હતું.આ કાયદો "રૂઢિચુસ્ત નૈતિકતા અને જાતીય ભૂમિકાની કલ્પનાના અસાધ્ય નિર્ધારણ" થી પીડાય છે એમ કહીને કોર્ટે "પરંપરાગત સાંસ્કૃતિક ધોરણો તેમજ સમાજમાં સામાન્ય વાતાવરણની સ્થિતિ" ને ધ્યાનમાં લીધી હતી અને એવું માન્યું હતું કે "કોઈ પણ કાયદો તેની અંતિમ અસરમાં મહિલાઓના દમનને ટકાવી રાખવો જોઈએ નહીં. "

નવતેજમાં અમારામાંથી એક (ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચૂડ) એ આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

“ભેદભાવપૂર્ણ કાયદાનું બંધારણીય મૂલ્યો સામે પરીક્ષણ કરવામાં આવશે.ભેદભાવ બંધારણીય તપાસમાંથી બચી શકશે નહીં જ્યારે તે અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) માં પ્રતિબંધિત આધારો દ્વારા રચાયેલા વર્ગ વિશેની રૂઢિપ્રયોગોને ટકાવી રાખે છે.જો ભેદભાવનો કોઈ આધાર, પછી ભલે તે પ્રત્યક્ષ હોય કે પરોક્ષ, લિંગની ભૂમિકાની રૂઢિચુસ્ત સમજણ પર આધારિત હોય, તો તે ભેદભાવથી

અલગ નહીં હોય જે ફક્ત લિંગના આધારે અનુચ્છેદ ૧૫ દ્વારા પ્રતિબંધિત છે.જો રૂઢિચુસ્તતાઓમાં આધારિત કેટલીક લાક્ષણિકતાઓ, અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) માં પ્રતિબંધિત કોઈપણ આધાર દ્વારા જૂથો તરીકે રચાયેલા લોકોના સમગ્ર વર્ગો સાથે સંકળાયેલી હોય, તો તે ભેદભાવનું સ્વીકાર્ય કારણ સ્થાપિત કરી શકતું નથી.આ પ્રકારનો ભેદભાવ અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) માં ભેદભાવ સામે બંધારણીય બાંયધરીનું ઉલ્લંઘન હશે. "

૪૬. કલમ ૪૯૭ મહિલાઓ અને જાતીય વફાદારી વિશેની રૂઢિચુસ્ત ધારણાઓ પર આધારિત છે અને તેને ટકાવી રાખે છે.મહિલાઓની જાતીય એજન્સીને ઘટાડવામાં, તે મહિલાઓ પાસેથી જાતીય વફાદારીને ધોરણ તરીકે જુએ છે.તે એવી કલ્પનાને ટકાવી રાખે છે કે સ્ત્રી નિષ્ક્રિય છે અને જાતીય સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ કરવામાં અસમર્થ છે.આમ કરવાથી, તે તેણીને કાર્યવાહીથી 'રક્ષણ' આપે છે.કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને તેના જીવનસાથીની સંમતિ પર શરતી મુક્ત કસરત કરવામાં તેણીની જાતીય સ્વાયત્તતાને નકારી કાઢે છે.આમ કરવાથી, તે એવી ધારણાને ટકાવી રાખે છે કે સ્ત્રી લગ્નમાં પ્રવેશવા પર મર્યાદિત સ્વાયત્તતા માટે સંમત થાય છે.આ જોગવાઈ મહિલાઓની જાતીય એજન્સીને સમાજ કેવી રીતે જુએ છે તેના પર ઊંડી સામાજિક અસર ધરાવે છે.પિતૃસત્તાક માળખાને મજબૂત કરવા માટે, જે તેની નિયંત્રિત જાતીયતાની માંગ કરે છે, કલમ ૪૯૭ લગ્નની પવિત્રતાના રક્ષણ માટે કલ્પના કરાયેલ જોગવાઈ તરીકે કામ કરે છે.બંધારણીય દ્રષ્ટિકોણના સંદર્ભમાં જે લિંગ રૂઢિચુસ્તતાઓની બેડીઓ તોડવા અને સમાન

નાગરિકતાની બાંયધરી આપવાના સંઘર્ષ દ્વારા વર્ગીકૃત થયેલ છે, કલમ ૪૯૭ રૂઢિચુસ્તતા અને ભેદભાવની હાલની રચનાઓને મજબૂત કરે છે અને બંધારણીય ક્રમમાં તેનું કોઈ સ્થાન નથી.

એફ. ૧ એન્ટ્રેપિંગ કેજ

૪૭. કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા આપવામાંથી મુક્તિ આપે છે.આ મુક્તિને આધારે એવી ધારણા છે કે સ્ત્રી તેના પતિ ન હોય તેવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવા માટે આકર્ષાય છે.સ્ત્રીની કોઈ જાતીય એજન્સી નથી એમ ધારીને, મુક્તિ એ જોગવાઈ હોવાના આધારે ન્યાયી ઠેરવવામાં આવે છે જે મહિલાઓ માટે ફાયદાકારક છે અને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) હેઠળ સુરક્ષિત છે.આ તે ઉપાયોની વિરુદ્ધ છે જેને અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માં સમાવવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો.આંધ્રપ્રદેશ સરકાર વિરુદ્ધ પી. બી. વિજયકુમાર, (૧૯૯૫) ૪ એસ.સી.સી. ૫૨૦) કેસમાં આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આંધ્રપ્રદેશ રાજ્યના નિયમ ૨૨–એ અને ગૌણ સેવા નિયમોના પેટા–નિયમ (૨) ને પડકાર ફેંક્યો હતો, જેમાં સીધી ભરતીની બાબતમાં મહિલાઓને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવ્યું હતું.અદાલત વતી બોલતા, ન્યાયમૂર્તિ સુજાતા વિ. મનોહરએ આ રીતે ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

“૭. મહિલાઓના સંબંધમાં અનુચ્છેદ ૧૫ની કલમ (૩) નો સમાવેશ એ હકીકતની માન્યતા છે કે સદીઓથી આ દેશની મહિલાઓ સામાજિક અને

આર્થિક રીતે વિકલાંગ રહી છે.પરિણામે, તેઓ સમાનતાના ધોરણે રાષ્ટ્રની સામાજિક–આર્થિક પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લઈ શકતા નથી.મહિલાઓના આ સામાજિક–આર્થિક પછાતપણાને દૂર કરવા અને તેમને એવી રીતે સશક્ત બનાવવા માટે કે જે પુરુષો અને સ્ત્રીઓ વચ્ચે અસરકારક સમાનતા લાવશે, અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) ને અનુચ્છેદ ૧૫ માં મૂકવામાં આવી છે.તેનો ઉદ્દેશ મહિલાઓની સ્થિતિને મજબૂત અને સુધારવાનો છે "(પાનું ૫૨૫ પર આઇબીઆઇડી).

સ્વતંત્ર વિચાર વિરુદ્ધ ભારત સરકાર, (૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૮૦૦) માં, ન્યાયમૂર્તિ મદન બી. લોકુરે આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની બેન્ચ વતી બોલતા, અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) ના મુસદ્દાના ઇતિહાસ તરફ ધ્યાન દોર્યું અને આ રીતે ચુકાદો આપ્યોઃ

“૫૫. ડૉ. આંબેડકરે આપેલો પ્રતિસાદ સૂચવે છે કે તેઓ ચોક્કસપણે મહિલાઓ અને બાળકોને સમાજમાં એકીકૃત કરવા અને તેમને પિતૃસત્તાક નિયંત્રણમાંથી બહાર કાઢવાના દૃષ્ટિકોણથી વિશેષ જોગવાઈઓની તરફેણ કરતા હતા.

૫૬. આ ચર્ચામાંથી જે સ્પષ્ટ રીતે બહાર આવે છે તે એ છે કે બંધારણના મુસદ્દાની કલમ ૯ (૨) [હવે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩)] નો હેતુ મહિલાઓ અને બાળકોની તરફેણમાં ભેદભાવ કરવાનો હતો–તેમના લાભ માટે હકારાત્મક પગલાંનો એક પ્રકાર.” (આઇબીઆઇડી. પાન ૮૩૭ પર)

૪૮.કલમ ૧૫ (૩) 'રક્ષણાત્મક ભેદભાવ' ની કલ્પનાને સમાવિષ્ટ કરે છે.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) માં બંધારણીય બાંયધરીનો ઉપયોગ એવી રીતે કરી શકાતો નથી કે જે 'રક્ષણ' ની પિતૃવાદી કલ્પનાઓને મજબૂત કરે.રક્ષણનો આ પછીનો દ્રષ્ટિકોણ માત્ર સ્ત્રીઓને પાંજરામાં મૂકવાનું કામ કરે છે.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) અલગથી અસ્તિત્વમાં નથી.અનુચ્છેદ ૧૪ થી ૧૮, સમાનતા પર એક જ સંહિતાના ઘટકો હોવાથી, એકબીજાને પૂરક બનાવે છે અને બિન-ભેદભાવ સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કરે છે.ન તો અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) અને ન તો અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) મહિલાઓ સામે ભેદભાવની મંજૂરી આપે છે.પિતૃવાદી અને પિતૃસત્તાક વિચારોમાં આધારિત ભેદભાવ અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) ના રક્ષણનો દાવો કરી શકતો નથી.

મહિલાઓને ફોજદારી કાર્યવાહીમાંથી મુક્તિ આપવામાં, કલમ ૪૯૭ સૂચવે છે કે સ્ત્રીની કોઈ જાતીય એજન્સી નથી અને તેણીને જાતીય સંબંધોમાં 'ફસાવવામાં' આવી હતી.જાતીય એજન્સીના અનુમાનિત અભાવને ધ્યાનમાં રાખીને, સ્ત્રીને 'રક્ષણ' આપવા માટે તેને ફોજદારી મુક્તિ આપવામાં આવે છે.કલમ ૪૯૭ હેઠળ મહિલાઓને આપવામાં આવેલ 'રક્ષણ' એ જાતીય એજન્સીના અભાવને પ્રકાશિત કરે છે જે કલમ સ્ત્રી પર લાદવામાં આવે છે.અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) જ્યારે ભાગ-૩ના અન્ય લેખો સાથે વાંચવામાં આવે છે, ત્યારે તે સદીઓથી મહિલાઓ દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા ભેદભાવ અને પૂર્વગ્રહને દૂર કરવા માટે એક શક્તિશાળી ઉપાય તરીકે કામ કરે છે.એક સક્ષમ જોગવાઈ તરીકે અનુચ્છેદ ૧૫

(૩) નો હેતુ સંપૂર્ણ અર્થમાં મૂળ સમાનતા લાવવાનો છે.ગૌરવ અને સ્વાયત્તતા મૂળ સમાનતા માટે નિર્ણાયક છે.તેથી, અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) એ વૈધાનિક જોગવાઈનું રક્ષણ કરતું નથી જે મહિલાઓની સુરક્ષાની આડમાં પિતૃસત્તાક વિચારોને મજબૂત કરે છે.

G ઓળખને નકારી કાઢવી–સ્ત્રીઓને જાતીય સંપત્તિ તરીકે

૪૯. ચાર્લ્સ જીન મેરીએ ૧૯૧૧માં (ચાર્લ્સ જીન મેરી લેટોર્નેઉ, ધ ઈવોલ્યુશન ઓફ મેરેજ (૨૦૧૧)) વ્યભિચારના કેન્દ્રીય સ્વરૂપો વિશે ગુનો તરીકે લખ્યું હતું.વ્યભિચારનું અપરાધીકરણ સામાજિક કિંમત પર થયું:એક સંવેદનશીલ વ્યક્તિ તરીકે મહિલાની એજન્સીની અવગણના કરવી.

“તમામ કાયદાઓમાં પરિણીત સ્ત્રીને લગભગ ખુલ્લેઆમ પતિની સંપત્તિ માનવામાં આવે છે અને ઘણી વાર તેની પાસે રહેલી વસ્તુઓ સાથે મૂંઝવણમાં મુકાય છે, સંપૂર્ણપણે મૂંઝવણમાં મુકાય છે.તેથી, તેના માલિકની સત્તા વિના તેનો ઉપયોગ કરવો એ વ્યભિચાર એ સામાન્ય ચોરી નથી.એક વસ્તુ, એક નિષ્ક્રિય કબજો, નિષ્ક્રિય વસ્તુઓ છે; તેનો માલિક ચોરને સજા કરી શકે છે જેણે તેને લીધો છે, પરંતુ તેને જ.વ્યભિચારમાં, લાર્સીની વસ્તુ, પત્ની, એક સંવેદનશીલ અને વિચારશીલ વ્યક્તિ છે–એટલે કે, તેના પતિની સંપત્તિ પર તેના પોતાના વ્યક્તિના પ્રયાસમાં ભાગીદાર; વધુમાં તે સામાન્ય રીતે તેણીને પોતાની પાસે રાખે છે.

વ્યભિચાર પરનો કાયદો માત્ર પિતૃસત્તાકતાનો સંહિતાબદ્ધ નિયમ છે.પિતૃસત્તાએ સદીઓથી મહિલાઓના જીવનમાં પ્રવેશ કર્યો છે.દેખીતી રીતે, સમાજમાં જાતીય વર્તણૂકનો ન્યાય કરવા માટે નૈતિકતાના બે ધોરણો છે.(નંદિતા હક્સર, પ્રભુત્વ, દમન અને મહિલાઓ અને કાયદામાં કાયદોઃસમકાલીન સમસ્યાઓ (લોટિકા સરકાર અને બી. શિવરામય્યા આવૃત્તિઓ.), વિકાસ પબ્લિશિંગ હાઉસ (૧૯૯૪).એક સેટ તેના મહિલા સભ્યો માટે અને બીજો પુરુષો માટે. (આઇબીઆઇડી).સમાજ સ્ત્રીને અશક્ય ગુણો આપે છે અને અનુરૂપતાની અપેક્ષા દ્વારા તેને વર્તનના સાંકડા ક્ષેત્રમાં મર્યાદિત કરે છે. (આઇબીઆઇડી).સ્ત્રીને પદ પર બેસાડવા એ પ્રયાસનો એક ભાગ છે.બીજો ભાગ તેણીને એક જગ્યા સુધી મર્યાદિત રાખવા વિશે છે.તે જગ્યાની સીમાઓ સ્ત્રીએ શું હોવું જોઈએ કે શું ન હોવું જોઈએ તેના દ્વારા નિર્ધારિત થાય છે.જે સમાજ સ્ત્રીઓને શુદ્ધ અને સદ્ગુણના મૂર્ત સ્વરૂપ તરીકે જુએ છે, તેમને હિંસક હુમલાનો સામનો કરવામાં કોઈ વાંધો નથીઃબળાત્કાર, ઓનર કિલિંગ, લિંગ નિર્ધારણ અને શિશુ હત્યા.સદ્ગુણના મૂર્ત સ્વરૂપ તરીકે, સમાજ અપેક્ષા રાખે છે કે સ્ત્રીઓ મૂક પ્રેક્ષક બને અને ઘરની અંદરના ગંભીર ભેદભાવને પણ સ્વીકારે.સ્ત્રી માટે શું સાચું છે અને શું ખોટું છે તે અંગે પુરુષોની ધારણાઓ દ્વારા શરતી અવસ્થામાં સ્ત્રીઓને ઉન્નત કરવાની પ્રક્રિયાનો આ એક ભાગ છે.જે મહિલાઓ તેમના પુરુષ સમકક્ષોની જેમ બંધારણના રક્ષણ માટે સમાન રીતે હકદાર છે, તેમને કબજામાં રાખવા માટે સક્ષમ વસ્તુઓ તરીકે ગણવામાં આવે છે, તે ધારણા પરાધીનતા અને અપમાનની કવાયત છે.'પવિત્રતા' અને 'સન્માન' ની કાલાતીત

વિભાવનાઓએ મહિલાઓના સામાજિક અને સાંસ્કૃતિક જીવનને નિર્ધારિત કર્યું છે, જે તેમને બંધારણમાં સમાવિષ્ટ ગૌરવ અને ગોપનીયતાની બાંયધરીથી વંચિત કરે છે.

૫૦. ગોપનીયતાનો અધિકાર વ્યક્તિઓ દ્વારા સ્વાયત્તતા અને એજન્સીના ઉપયોગ પર આધારિત છે.એવી પરિસ્થિતિઓમાં કે જ્યાં નાગરિકો આ આવશ્યક લક્ષણોનો ઉપયોગ કરવામાં અક્ષમ હોય, ત્યાં અદાલતોએ એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે પગલાં લેવા જોઈએ કે ગૌરવને સંપૂર્ણ અર્થમાં સાકાર કરવામાં આવે.પારિવારિક માળખાને ખાનગી જગ્યાઓ તરીકે ગણી શકાય નહીં જ્યાં બંધારણીય અધિકારોનું ઉલ્લંઘન થાય છે.જ્યારે વ્યક્તિઓના અધિકારો ઘેરાયેલા હોય ત્યારે પરિસ્થિતિઓમાં પ્રતિરક્ષા આપવી એ બંધારણની પ્રગટ થતી દ્રષ્ટિને અવરોધે છે.

કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર ((૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧) માં ચાર ન્યાયાધીશો વતી આપવામાં આવેલા અભિપ્રાયમાં "પિતૃસત્તાક વર્ચસ્વ અને મહિલાઓના દુરુપયોગ માટે એક પડદો તરીકે ગોપનીયતાના ઉપયોગ" ના જોખમોને માન્યતા આપવામાં આવી છે." ઘરેલું ક્ષેત્રમાં ગોપનીયતા તેમજ મહિલાઓની ગરિમાની સુરક્ષાના સ્પર્ધાત્મક હિતો વચ્ચેના નાજુક સંતુલન પર, કોર્ટે ચુકાદો આપ્યોઃ

“આ ક્ષેત્રમાં પડકાર એ છે કે રાજ્યને ઘરેલું ક્ષેત્રમાં મહિલાઓની ગરિમાના ઉલ્લંઘનને ગંભીરતાથી લેવા માટે સક્ષમ બનાવવું અને તે જ સમયે લિંગ અને સ્વતંત્રતાની ઓળખમાં આધારિત મહિલાઓના ગોપનીયતા અધિકારોનું રક્ષણ કરવું. "

૫૧. "સીઇંગ લાઇક અ ફેમિનિસ્ટ" માં નિવેદિતા મેનને પિતૃસત્તાક પરિવારને "સમાજમાં મહિલાઓના ગૌણ દરજ્જાના આધાર" તરીકે માન્યતા આપી છે.” (નિવેદિતા મેનન, સીઇંગ લાઇક અ ફેમિનિસ્ટ, ઝુબાન બુક્સ (૨૦૧૨) પાન ૩૫ પર).મેનન નોંધે છે કે 'વ્યક્તિગત રાજકીય છે'.(આઇબીઆઇડી).તેમનું વિદ્ધતાપૂર્ણ કાર્ય આપણને એવી જગ્યાઓને ઓળખવા વિનંતી કરે છે જેને બેડરૂમ અને રસોડા જેવી વ્યક્તિગત ગણી શકાય.આ જગ્યાઓ સત્તાના સંબંધોમાં ડૂબી ગઈ છે, પરંતુ જાહેર ક્ષેત્ર માટે તેની અસરો છે.(આઇ. બી. ડી.)

સ્ત્રીઓની જાતીયતા પર નિયંત્રણ એ મુખ્ય પિતૃસત્તાક ધારણા છે જે કુટુંબ અને લગ્નને આધાર આપે છે.(આઇબીઆઇડી).જ્યારે તે 'ખાનગી' ના વિરોધમાં 'જાહેર' તરફ સ્થળાંતર કરે છે, ત્યારે સ્ત્રીદ્વેષ વધુ સ્પષ્ટ બને છે. (આઇબીઆઇડી).કલમ ૪૯૭ આનો સમાવેશ કરે છે.જોગવાઈની કામગીરી દ્વારા, મહિલાઓની જાતીયતાને ઘણી રીતે નિયંત્રિંત કરવાનો પ્રયાસ કરવામા આવે છે.પ્રથમ, પતિ અને તે એકલા જ તે માણસ સામે કાર્યવાહી કરવા સક્ષમ છે

જેની સાથે તેની પત્ની જાતીય સંબંધો ધરાવે છે.એવા કિસ્સાઓમાં પણ કે જ્યાં સંબંધ મહિલાની સંમતિ પર આધારિત હોય, કાયદો તેને ગુના તરીકે માને છે, જે સ્ત્રીએ સ્વેચ્છાએ તેની જાતીય એજન્સી સાથે સંમતિથી સંબંધ બાંધ્યો હોય તેને નકારે છે.બીજું, જો તેણીનો પતિ સંમતિ આપે તો આવા સંબંધ દંડાત્મક કાયદાની પહોંચની બહાર હશે.બીજી શરત ફોજદારી જોગવાઈ અંતર્ગત પિતૃસત્તાક ધારણાનું સ્પષ્ટ પ્રતિબિંબ છેઃકે પતિ પત્નીની જાતીય એજન્સીનો માલિક છે.

૫૨. અન્યાયને દૂર કરવામાં, કોર્ટ 'વ્યક્તિગત' અને પરિણામે, 'જાહેર' ની તપાસ કરવામાં સંકોચ કરી શકતી નથી.જ્યારે પિતૃસત્તા સાથે ઊંડાણપૂર્વક જોડાયેલા અન્યાય અને દમનનું માળખું બંધારણીય સ્વતંત્રતાને નુકસાન પહોંચાડે છે ત્યારે આપણે દરમિયાનગીરી કરવી અનિવાર્ય બની જાય છે.પરંતુ, મહિલાઓના અધિકારો પર ચુકાદો આપવામાં, કોર્ટ પિતૃત્વની ભૂમિકા લેતી નથી અને અધિકારો "આપતી" નથી.કોર્ટ માત્ર બંધારણના લખાણનો અર્થઘટન કરી રહી છે જે પહેલેથી જ શાહીમાં લખાયેલું છે–મહિલાઓ આ રાષ્ટ્રની સમાન નાગરિકો છે, બંધારણના રક્ષણ માટે હકદાર છે.કોઈપણ કાયદો કે જે મહિલાઓને આ બંધારણીય બાંયધરીઓના અસ્વીકારમાં પરિણમે છે, તે બંધારણીયતાની કસોટીમાં પાસ થઈ શકતો નથી.

પિતૃસત્તા અને પિતૃસત્તા એ કલમ ૪૯૭નો આધાર છે.તેને પુનરાવર્તનની જરૂર નથી કે સ્ત્રીદ્વેષ અને જાતીય નિયંત્રણની પિતૃસત્તાક કલ્પનાઓને બંધારણીય

ક્રમમાં કોઈ સ્થાન મળતું નથી જેણે ગૌરવને વ્યક્તિ માટે આંતરિક તરીકે માન્યતા આપી છે, સ્વાયત્તતા આ અધિકારનો એક આવશ્યક ઘટક છે.કલમ ૪૯૭ની કામગીરી સૂચવે છે કે 'વ્યભિચારી મહિલાઓ' વર્ચ્યુઅલ રીતે કોઈ એજન્સીનો ઉપયોગ કરતી નથી; અથવા ઓછામાં ઓછી તેમને ગુનાહિત રીતે જવાબદાર બનાવવા માટે પૂરતી એજન્સી નથી.(રત્ના કપૂર અને બ્રેન્ડા કોસમેન, વિધ્વંસક સાઇટ્સઃભારતમાં કાયદા સાથે નારીવાદી જોડાણ, પેજ ૧૧૯ પર સેજ પબ્લિકેશન્સ (૧૯૯૬).તેમને વિજેતા તરીકે બનાવવામાં આવે છે પીડિતો તરીકે, તેમને ગુનાહિત પ્રકૃતિના પ્રતિબંધોમાંથી મુક્તિ આપીને રક્ષણ આપવામાં આવે છે.(આઇબીઆઇડી).માત્ર જાતીય એજન્સીનો ઇનકાર જ નથી, મહિલાઓ પણ આ ગુનાથી નુકસાન પામતી જોવા મળતી નથી.(આઇબીઆઇડી).આમ, આ જોગવાઈ માત્ર વૈવાહિક સંબંધની પવિત્રતાનું રક્ષણ કરવા વિશે નથી.તે "તેની પત્નીની જાતીયતા સુધી તેની વિશિષ્ટ પહોંચ" માં પતિના હિતનું રક્ષણ કરવા વિશે છે.(૧૩૩ આઇબીઆઇડી. પાન ૧૨૦ પર)

૫૩. કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને જાતીયતાના પૂર્વવર્તી વિચારો સાથે સાંકળે છે.નવતેજમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રાએ વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના એક પાસા તરીકે જાતીય સ્વાયત્તતાના મહત્વ પર ભાર મૂક્યો હતો, આમ બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ સુરક્ષિત છેઃ

“પોતાના જાતીય જીવનસાથીને પસંદ કરવા માટે વ્યક્તિની જાતીય સ્વાયત્તતા એ એક મહત્વપૂર્ણ આધારસ્તંભ અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનું અવિભાજ્ય પાસું

છે.જ્યારે સમાજની એક પણ વ્યક્તિની સ્વતંત્રતાને કોઈ અસ્પષ્ટ અને અભિલેખીય શરત હેઠળ દબાવી દેવામાં આવે છે કે તે પ્રકૃતિના ક્રમની વિરુદ્ધ છે અથવા એવી ધારણા હેઠળ કે જ્યારે આવી વ્યક્તિ તેની/તેણીની સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ કરે છે ત્યારે બહુમતી વસ્તી ગુસ્સે થાય છે, તે હકીકત હોવા છતાં કે આવી સ્વતંત્રતાનો ઉપયોગ તેની/તેણીની ખાનગી જગ્યાની મર્યાદામાં છે, ત્યારે જીવનની સહી પીગળી જાય છે અને જીવન જીવવું એકદમ નિર્વાહ બની જાય છે અને પરિણામે, આવી વ્યક્તિના સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારને સંક્ષિપ્ત કરવામાં આવે છે. "

નવતેજમાં, આપણામાંના એકે (ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચુડે) એવું માન્યું હતું કે વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાની માન્યતા એ વ્યક્તિગત પસંદગીઓ કરવાની વ્યક્તિની ક્ષમતા માટે રાજ્યના આદરની સ્વીકૃતિ છેઃ

“ગોપનીયતાનો અધિકાર વ્યક્તિને સામાજિક અપેક્ષાઓથી દૂર પોતાની સ્વાયત્તતાનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.માનવ વ્યક્તિત્વની અનુભૂતિ વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા પર આધારિત છે.ઉદાર લોકશાહીમાં, એક સ્વાયત્ત વ્યક્તિ તરીકે વ્યક્તિની માન્યતા એ સ્વતંત્ર પસંદગીઓ કરવાની વ્યક્તિની ક્ષમતા માટે રાજ્યના આદરની સ્વીકૃતિ છે.ગોપનીયતાના અધિકારનો અર્થ એ સૂચવવા માટે થઈ શકે છે કે માત્ર અમુક કૃત્યો હવે અનૈતિક નથી, પરંતુ તે કરવા માટે હકારાત્મક નૈતિક અધિકાર પણ અસ્તિત્વમાં છે. "

સ્ત્રીને એક નિષ્ક્રિય વસ્તુ તરીકે વર્ણવવી, એજન્સીની અવગણના કરવી એ સ્વાયત્તતાનો અસ્વીકાર છે.નવતેજમાં આ જ ચુકાદાએ જાતીય પસંદગીઓને

સ્વાયત્તતાના આવશ્યક લક્ષણ તરીકે માન્યતા આપી છે, જે વ્યક્તિના આત્મસન્માન સાથે ગાઢ રીતે જોડાયેલી છેઃ

“જાતીય પસંદગીઓ કેવી રીતે સ્વાયત્તતાનું આવશ્યક લક્ષણ છે તે સમજવા માટે, સામાજિક કરાર પર જ્હોન રૉલ્સના સિદ્ધાંતનો સંદર્ભ લેવો ઉપયોગી છે.રૉલ્સની 'મૂળ સ્થિતિ' ની વિભાવના "અજ્ઞાનતાના આંશિક પડદા" પાછળની પસંદગીની કલ્પનાને સમજાવવા માટે એક રચનાત્મક નમૂના તરીકે કામ કરે છે.” પડદો પાછળની વ્યક્તિઓ તર્કસંગત અને પરસ્પર નિઃસ્વાર્થ વ્યક્તિઓ હોવાનું માનવામાં આવે છે, જેઓ સમાજમાં તેમની સ્થિતિથી અજાણ હોય છે.રૉલ્સ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતી વ્યૂહરચના એવી વસ્તુઓની શ્રેણી પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાની છે કે જે વ્યક્તિ ઇચ્છે છે, પછી ભલેને વ્યક્તિની 'સારી' ની વિભાવના ગમે તે હોય.આ તટસ્થ રીતે ઇચ્છનીય ચીજવસ્તુઓને રૉલ્સ દ્વારા 'પ્રાથમિક સામાજિક ચીજવસ્તુઓ' તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે અને તેને અધિકારો, સ્વતંત્રતાઓ, સત્તાઓ, તકો, આવક, સંપત્તિ અને આત્મસન્માનના ઘટકો તરીકે સૂચિબદ્ધ કરી શકાય છે.પ્રાથમિક માનવ કલ્યાણ તરીકે રોલ્સની આત્મસન્માનની વિભાવના સ્વાયત્તતાના વિચાર સાથે ગાઢ રીતે જોડાયેલી છે.આત્મસન્માન એ વ્યક્તિની પોતાની મૂળ ક્ષમતાઓનો સક્ષમ રીતે ઉપયોગ કરવાની ક્ષમતા પર આધારિત છે. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

જી. ૧ વફાદારી વર્તવી:લગ્નની આત્મીયતાઓ

૫૪. સામાજિક સંસ્થા તરીકે લગ્નમાં ફેરફારો થયા છે.શિક્ષણની પહોંચ અને આર્થિક અને સામાજિક પ્રગતિ દ્વારા પ્રેરિત, મહિલાઓને તેમની પસંદગીઓ અને પસંદગીઓ પર ભાર મૂકવાની વધુ સ્વતંત્રતા મળી છે.કાયદાએ લગ્નમાં સમાન તરીકેની તેમની સ્થિતિને પણ પ્રતિબિંબિત કરવી જોઈએ, જે ગોપનીયતા અને ગૌરવની બંધારણીય બાંયધરી માટે હકદાર છે.પુટ્ટાસ્વામીમાં ચાર ન્યાયાધીશો વતી આપવામાં આવેલ અભિપ્રાય આ પ્રમાણે હતો:

“૧૩૦. ...જેમ જેમ સમાજ વિકસિત થાય છે તેમ તેમ બંધારણીય સિદ્ધાંત પણ વિકસિત થવો જોઈએ.બંધારણ દ્વારા બનાવવામાં આવેલી સંસ્થાઓએ ઝડપથી વિકસતા જ્ઞાન અર્થતંત્રમાં પડકારોનો સામનો કરવા માટે લવચીક રીતે અનુકૂલન કરવું જોઈએ.સૌથી ઉપર, બંધારણીય અર્થઘટન એ દરેક નાગરિકને ન્યાય, સ્વતંત્રતા અને ગૌરવ પ્રાપ્ત કરવાની પ્રક્રિયા છે.” (આઇબીઆઈડી. પાન ૪૧૪ પર).

નવતેજમાં, ન્યાયમૂર્તિ રોહિંટન નરીમાને આ દાવાને વળતો જવાબ આપ્યો હતો કે કોર્ટે "બદલાતી સામાજિક રીતરિવાજો સંભાળવામાં પોતાની જાતને સામેલ ન કરવી જોઈએ".

“...ભારતના બંધારણમાં મૂળભૂત અધિકારોના પ્રકરણનો મૂળ હેતુ વ્યક્તિની સ્વતંત્રતા અને ગૌરવના વિષયને પાછો ખેંચવાનો અને આવા વિષયને

બહુમતીવાદી સરકારોની પહોંચની બહાર મૂકવાનો છે જેથી આ અદાલત દ્વારા બંધારણીય નૈતિકતાને લાગુ કરીને 'સ્વતંત્ર અને દ્વીપક્ષીય' લઘુમતીઓના અધિકારોને અસર કરી શકાય.આવી જ એક લઘુમતીએ આ અદાલતના દરવાજા ખખડાવ્યા છે કારણ કે આ અદાલત નાગરિકોના મૂળભૂત અધિકારોની સંરક્ષક છે.આ મૂળભૂત અધિકારો ચૂંટણીના પરિણામ પર આધારિત નથી.અને, સામાજિક નૈતિકતાને લગતી બાબતોમાં રૂઢિચુસ્ત શું હશે તે નિર્ધારિત કરવાનું બહુમતીવાદી સરકારો પર છોડવામાં આવ્યું નથી.મૂળભૂત અધિકારોનું પ્રકરણ ભારતમાં બંધારણીયવાદના બ્રહ્માંડમાં ઉત્તર તારા જેવું છે.બંધારણીય નૈતિકતા હંમેશાં સ્થળાંતર અને વિવિધ બહુમતીવાદી શાસન દ્વારા સામાજિક નૈતિકતાના કોઈ ચોક્કસ દ્રષ્ટિકોણને લાદવામાં આવે છે. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૫૫. કલમ ૪૯૭ લગ્નની રચનાની જાળવણીની માંગ કરે છે જેમાં કાયદાના પત્ર દ્વારા અને રાજ્યના બળજબરીથી સત્તા દ્વારા સ્ત્રી વફાદારી લાગુ કરવામાં આવે છે.આવી વિભાવના આ અદાલતના અધિકારો આધારિત ન્યાયશાસ્ત્રની ભાવનાની વિરુદ્ધ છે, જે વ્યક્તિની ગરિમા અને તેની "ઘનિષ્ઠ વ્યક્તિગત પસંદગીઓ" નું રક્ષણ કરવા માંગે છે.એવું ન કહી શકાય કે એકવાર સ્ત્રી લગ્નમાં પ્રવેશ કરે તે પછી આ અધિકારોનું અસ્તિત્વ બંધ થઈ જાય.

૫૬. સ્ત્રીની ઓળખ 'તેના પોતાના અધિકારમાં વ્યક્તિ' તરીકે હોવી જોઈએ.તે અર્થમાં, તેણીની ઓળખ તેના લગ્નના પરિણામે ડૂબી જતી નથી.કલમ ૪૯૭ એ ધોરણ નક્કી કરે છે કે પરિણીત સ્ત્રીની ઓળખ તેના જીવનસાથીની પત્ની તરીકે છે.ધોરણની અંતર્ગત સ્ત્રી પર નિયંત્રણ અને તાબેદારીની કલ્પના છે.આવી ધારણાઓ ઉદાર બંધારણ હેઠળ તપાસનો સામનો કરી શકતી નથી.નવતેજમાં મુખ્ય ન્યાયાધીશ દીપક મિશ્રાએ 'ઓળખ' અને 'સ્વાયત્તતા' વચ્ચેના આંતરસંબંધ પર ધ્યાન દોર્યું છે:

"...સ્વાયત્તતા વ્યક્તિગત છે.સ્વાયત્તતાના સિદ્ધાંત હેઠળ, વ્યક્તિ તેના શરીર પર સાર્વભૌમત્વ ધરાવે છે.તે/તેણી પોતાની સ્વાયત્તતાને જાણીજોઈને અન્ય વ્યક્તિને સોંપી શકે છે અને ગોપનીયતામાં તેમની આત્મીયતા તેમની પસંદગીની બાબત છે.ઓળખની આવી વિભાવના માત્ર પવિત્ર જ નથી પરંતુ વ્યક્તિના સ્વભાવમાં માનવતાના ઉત્કૃષ્ટ પાસાની માન્યતામાં પણ છે.સ્વાયત્તતા ઓળખ સ્થાપિત કરે છે અને કહેવાતી ઓળખ, આખરે, વ્યક્તિમાં ગૌરવનો એક ભાગ બની જાય છે.આ ગૌરવ એ પુરુષ/સ્ત્રી માટે વિશેષ છે જેને બંધારણીય ધોરણો અનુસાર પોતાનું જીવન માણવાનો અધિકાર છે અને તેને મશરૂમની જેમ સુકાઈને મરી જવાની મંજૂરી આપવી જોઈએ નહીં.તે વૈચારિક મેક્રોકોસમથી કોગ્નિઝેબલ માઇક્રોકોસમ તરફનું એક દિશાત્મક પરિવર્તન છે.જ્યારે આવી સંસ્કૃતિ વિકસે છે, ત્યારે વધુ સર્વસમાવેશક અને સમાનતાવાદી સમાજ તરફ સકારાત્મક પગલું ભરવામાં આવે છે. "

પુટ્ટાસ્વામીની આ અદાલતે સ્પષ્ટ કર્યું છે કે ગોપનીયતા એ દરેક વ્યક્તિનો હક છે, જેમાં સમાજમાં વ્યક્તિની સ્થિતિના આધારે કોઈ ભેદભાવ કરવામાં આવતો નથી.

"૨૭૧. સામાજિક વર્ગ અથવા આર્થિક દરજ્જાને ધ્યાનમાં લીધા વિના સમાજમાં દરેક વ્યક્તિ આત્મીયતા અને સ્વાયત્તતા માટે હકદાર છે જે ગોપનીયતાનું રક્ષણ કરે છે.તે જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના આંતરિક અને મુખ્ય લક્ષણ તરીકે ગોપનીયતા છે જે વ્યક્તિને બળજબરીથી નસબંધીના કાર્યક્રમ સામે ઊભા રહેવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.પછી ફરીથી, તે ગોપનીયતા છે જે એક શક્તિશાળી બાંયધરી છે જો રાજ્ય સંમતિ ન આપતા પુરુષો અથવા સ્ત્રીઓની ફરજિયાત ડ્રગ ટ્રાયલ રજૂ કરે.લગ્નની પવિત્રતા, પ્રજનનની સ્વતંત્રતા, પારિવારિક જીવનની પસંદગી અને અસ્તિત્વની ગરિમા એવી બાબતો છે જે સામાજિક સ્તર અથવા આર્થિક સુખાકારીને ધ્યાનમાં લીધા વિના દરેક વ્યક્તિની ચિંતા કરે છે.સુખની પ્રાપ્તિ સ્વાયત્તતા અને ગૌરવ પર આધારિત છે.બંને ગોપનીયતાના આવશ્યક લક્ષણો છે જે વ્યક્તિઓના જન્મ ચિહ્નો વચ્ચે કોઈ તફાવત નથી કરતા." (આઇબીઆઇડી. પાન ૪૮૪ પર)

૫૭. સંબંધોમાં પસંદગીના સંદર્ભમાં વ્યક્તિઓની સ્વતંત્રતાઓ પર ભાર મૂકતા આ અદાલતના નિર્ણયોનો સંદર્ભ લેવો ઉપયોગી થશે.નવતેજમાં, મુખ્ય ન્યાયાધીશ મિશ્રાએ વ્યક્તિ દ્વારા સહન કરવામાં આવતા અપમાન પર પ્રકાશ

પાડ્યો હતો જ્યારે "તેમના વ્યક્તિગત ક્ષેત્રમાં કૃત્યો" ને પ્રતિગામી સામાજિક વલણના આધારે ગુનાહિત ગણવામાં આવે છેઃ

“સદીઓ જૂની સામાજિક ધારણાને કારણે તેમના ખાનગી ક્ષેત્રમાં અમુક કૃત્યોમાં જોડાવાની વ્યક્તિની પસંદગીને ગુનાહિત બનાવીને પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી છે.આવા આવશ્યક નિર્ણયનો ઉપયોગ કરવો, જે વ્યક્તિના વ્યક્તિવાદને વ્યાખ્યાયિત કરે છે, તેને ગુનાહિતતા સાથે કલંકિત કરીને વ્યક્તિના ગૌરવના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરશે, તેને કોઈ પણ ભાવના વિના માત્ર અક્ષરો સુધી ઘટાડશે. "

મુખ્ય ન્યાયાધીશે અવલોકન કર્યું હતું કે "સંમત પુખ્ત વયના લોકો" વચ્ચે "ઘનિષ્ઠ સંબંધોનું સંગઠન" એ સંપૂર્ણ વ્યક્તિગત પસંદગીની બાબત છે અને "ખાનગી રક્ષણાત્મક ક્ષેત્ર અને વ્યક્તિગત પસંદગી અને સ્વાયત્તતાના ક્ષેત્ર" ને વ્યક્તિગત અધિકાર તરીકે વર્ણવે છેઃ

“એ વાત સાચી છે કે પસંદગીનો સિદ્ધાંત ઉદાર બંધારણ હેઠળ ક્યારેય નિરપેક્ષ ન હોઈ શકે અને કાયદો અન્યને નુકસાન કે ઈજા ન થાય તે માટે એક વ્યક્તિની પસંદગીને પ્રતિબંધિત કરે છે. જો કે, ઘનિષ્ઠ સંબંધોનું સંગઠન એ સંપૂર્ણ વ્યક્તિગત પસંદગીની બાબત છે, ખાસ કરીને સંમતિથી પુખ્ત વયના લોકો વચ્ચે.તે એક મહત્વપૂર્ણ વ્યક્તિગત અધિકાર છે જે ખાનગી રક્ષણાત્મક ક્ષેત્ર અને વ્યક્તિગત પસંદગી અને સ્વાયત્તતાના ક્ષેત્રમાં આવે છે.આવી પ્રગતિશીલ વૃત્તિ બંધારણીય માળખામાં મૂળ ધરાવે છે અને તે માનવ સ્વભાવનો અવિભાજ્ય ભાગ છે. "

(ભાર આપવામાં આવે છે).

શક્તિ વાહિનીમાં, આ અદાલતે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૯ અને ૨૧ હેઠળ ભાગીદાર પસંદ કરવાના અધિકારને મૂળભૂત અધિકાર તરીકે માન્યતા આપી છે.શફીન જહાંમાં, "ઘનિષ્ઠ વ્યક્તિગત પસંદગીઓ" ને એક સંરક્ષિત ક્ષેત્ર માનવામાં આવતું હતું, જેમાં અમારામાંથી એક (ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચુડે) કહ્યું હતું:

“૮૮.જીવનસાથીની પસંદગી, પછી ભલે તે લગ્નની અંદર હોય કે બહાર, દરેક વ્યક્તિના વિશિષ્ટ કાર્યક્ષેત્રમાં હોય છે.લગ્નની આત્મીયતાઓ ગોપનીયતાના મુખ્ય ક્ષેત્રમાં છે, જે અનુલ્લંઘનીય છે. "

૫૮. નવતેજમાં, અમારામાંથી એક (ન્યાયમૂર્તિ ચંદ્રચુડ) એ માન્યું હતું કે જાતીય ગોપનીયતાનો અધિકાર એ કુદરતી અધિકાર છે, સ્વતંત્રતા માટે મૂળભૂત અને ગૌરવની આત્મા છે.કલમ ૪૯૭ લાગુ કરવી એ આ નિર્ધારિત અધિકારોનું ખુલ્લું ઉલ્લંઘન છે.શું વ્યભિચાર સાબિત કરવા માટેની અજમાયશ પત્નીને તેની વફાદારીનો પુરાવો આપવા તરફ દોરી જશે?નવતેજમાં આ સિદ્ધાંત આ રીતે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો:

“સંમતિપૂર્ણ આત્મીયતાને સુરક્ષિત કરવા માટે, બંધારણ એક સરળ સિદ્ધાંત અપનાવે છે:આ વ્યક્તિગત બાબતોમાં ઘૂસણખોરી કરવાનો રાજ્યનો કોઈ વ્યવસાય નથી "

જ્યાં સુધી બે વ્યક્તિઓ સંમતિના આધારે કૃત્યોમાં જોડાય છે, ત્યાં સુધી કાયદો દરમિયાનગીરી કરી શકતો નથી.આ ખાનગી ક્ષેત્રમાં કોઈપણ ઘૂસણખોરી સ્વાયત્તતા અને જાતીય એજન્સીથી વંચિત થવા સમાન હશે, જેનાથી દરેક વ્યક્તિ પ્રભાવિત છે.

પુટ્ટાસ્વામીમાં, એ માન્યતા આપવામાં આવી હતી કે ગૌરવપૂર્ણ જીવન "માનવ વ્યક્તિત્વના આંતરિક અવકાશ" ને "અનિચ્છનીય ઘૂસણખોરી" થી સુરક્ષિત રાખે છેઃ

“૧૨૭. ગોપનીયતાનો અધિકાર એ માનવ ગૌરવનું એક તત્વ છે.ગોપનીયતાની પવિત્રતા ગરિમા સાથેના તેના કાર્યાત્મક સંબંધમાં રહેલી છે.

ગોપનીયતા એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે મનુષ્ય માનવ વ્યક્તિત્વના આંતરિક ભાગોને અનિચ્છનીય ઘૂસણખોરીથી સુરક્ષિત કરીને ગૌરવપૂર્ણ જીવન જીવી શકે છે.ગોપનીયતા વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા અને જીવનના માર્ગને અસર કરતી આવશ્યક પસંદગીઓ કરવાના દરેક વ્યક્તિના અધિકારને માન્યતા આપે છે.આમ કરવાથી ગોપનીયતા એ સ્વીકારે છે કે બંધારણની પાયાની સ્વતંત્રતાઓ અને સ્વતંત્રતાઓને પૂર્ણ કરવા માટે મનુષ્ય માટે ગૌરવપૂર્ણ જીવન જીવવું જરૂરી છે.” (આઇબીઆઇડી. પાન ૪૧૩ પર)

૫૯. વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવવામાં, વિધાનસભાએ તેના જીવનસાથીની જાતીયતા પર પુરુષ દ્વારા નિયંત્રણ પર તેની અનિવાર્યતા લાદવામાં આવી

છે.આમ કરવામાં, કાયદાકીય જોગવાઈ અનુચ્છેદ ૨૧ના પાયાને પહોંચી વળવામાં નિષ્ફળ જાય છે.કલમ ૪૯૭ સ્ત્રીને તેની સ્વાયત્તતા, ગૌરવ અને ગોપનીયતાથી વંચિત રાખે છે.તે લગ્નની કલ્પનાને અપનાવીને તેણીના જીવનના અધિકાર અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાના અતિક્રમણને સંયોજિત કરે છે જે સાચી સમાનતાને નષ્ટ કરે છે.પુરુષ અને સ્ત્રીના સંબંધોમાં લૈંગિક પક્ષપાતી અભિગમને દંડાત્મક કાયદાના પ્રતિબંધોને ધિરાણ આપીને સમાનતાને વિકૃત કરવામાં આવે છે.આ કાયદો વૈવાહિક સ્થિરતાના રક્ષણ માટેના સાધન તરીકે પિતૃત્વવાદને ગૂંચવે છે.તે સ્ત્રી સામે વળાંકવાળા અધિક્રમિક ક્રમની દ્રષ્ટિએ લગ્નની પવિત્રતાને વ્યાખ્યાયિત કરે છે.કાયદો સંબંધોમાં ભાગીદારોને અસમાન અવાજો આપે છે.

આ ચુકાદાએ અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ જીવન અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતા માટે અભિન્ન મૂલ્ય તરીકે જાતીય સ્વાયત્તતાના મહત્વ પર ભાર મૂક્યો છે.સંબંધમાં વ્યક્તિઓ, પછી ભલે તે લગ્નની અંદર હોય કે બહાર, તેમની કાયદેસર અપેક્ષા હોય છે કે દરેક વ્યક્તિ બીજાને સંગત અને પસંદગીઓ માટે આદરનું સમાન તત્વ પ્રદાન કરશે.જાતીય સ્વાયત્તતા માટે આદર, તેના પર ભાર મૂકવો આવશ્યક છે, જે પતિ–પત્ની અને ભાગીદારો વચ્ચેની સમાનતા અને તેમાંના દરેક દ્વારા બીજાની ગરિમાની માન્યતા પર આધારિત છે.જાતીયતા પર નિયંત્રણ દરેક વ્યક્તિના માનવીય તત્વ સાથે જોડાયેલું છે.લગ્ન–પછી ભલે તે સંસ્કાર હોય કે કરાર–એક જીવનસાથીની સ્વાયત્તતા બીજાને સોંપવામાં પરિણમતું નથી.

૬૦. દરેક વ્યક્તિમાં વારસાગત તરીકે જાતીય સ્વાયત્તતા અને ગોપનીયતા અને ગૌરવના તત્વોની માન્યતા વૈવાહિક સંબંધોની પરિસ્થિતિઓ અને પરિણામોને નિયંત્રિત કરવામાં રાજ્યની ભૂમિકા પર અસર કરે છે.એક મૂળભૂત કારણ છે જે વ્યભિચારના અપરાધીકરણ સામે લડત આપે છે.તેની ઉત્પત્તિ એ હકીકતમાં છે કે કોઈ કૃત્યને ગુનાહિત બનાવવું એ લગ્નની બહારના જાતીય સંબંધોનો માન્ય બંધારણીય પ્રતિસાદ નથી.હયાત વૈવાહિક સંબંધ દરમિયાન વ્યભિચાર થઈ શકે છે, અને ઘણી વાર સંબંધ પ્રત્યે જીવનસાથીની પ્રતિબદ્ધતા પર સવાલ ઉઠાવે છે.ઘણા કિસ્સાઓમાં, લગ્નની બહાર પતિ–પત્નીમાંથી કોઈ એકના જાતીય સંબંધો વૈવાહિક સંબંધોના અંત તરફ દોરી શકે છે.પરંતુ અન્ય કિસ્સાઓમાં, આવા સંબંધો કારણ ન પણ હોઈ શકે પરંતુ વૈવાહિક સંબંધમાં પહેલાથી અસ્તિત્વમાં રહેલા વિક્ષેપનું પરિણામ હોઈ શકે છે.ઘણી વાર, અપરિવર્તનીય રીતે અલગ થઈ ગયેલા જીવનસાથીઓને તેમના માટે વ્યક્તિગત કારણોસર લગ્નના પડદા સાથે ચાલુ રાખવા માટે દબાણ કરવામાં આવી શકે છે જે તમામ હેતુઓ અને હેતુઓ માટે સમાપ્ત થઈ ગયું છે.વૈવાહિક સંઘર્ષોના સમાધાનમાં કાયદાનો અવિરત લાંબો વિલંબ એ એક એવું પાસું છે જેને અવગણી ન શકાય.માનવ અસ્તિત્વની વાસ્તવિકતાઓ એટલી જટિલ છે કે તેને યોગ્ય અને અયોગ્યની બંધ શ્રેણીઓમાં મૂકી શકાય નહીં અને દંડાત્મક કાયદાના પ્રતિબંધોમાં જે બધું ખોટું માનવામાં આવે છે તેને આધીન કરી શકાય નહીં.જે રીતે ગુનાહિત ન હોય તેવી તમામ વર્તણૂક નૈતિક રીતે ન્યાયી ન હોઈ શકે, તેવી

જ રીતે અયોગ્ય હોય તેવી તમામ વર્તણૂક ગુનાહિત દુષ્કૃત્યમાં ઉન્નત થવાને યોગ્ય ઠેરવતી નથી.

૬૧. લગ્નના ઘણા પાસાઓને નિયંત્રિત કરવામાં રાજ્ય નિઃશંકપણે કાયદેસર રસ ધરાવે છે.આ તે પાયો છે જેના પર રાજ્ય મુખ્યત્વે તેના નાગરિક સ્વભાવને આધારે અધિકારો, હકદારીઓ અને ફરજોને નિયંત્રિત કરે છે.કાનૂની ધોરણના જીવનસાથીઓમાંથી કોઈ એક દ્વારા ઉલ્લંઘન વિસર્જન અથવા રદ કરવા માટેનો આધાર બની શકે છે.જ્યારે રાજ્ય આવા કાયદાને લાગુ કરે છે અને લાગુ કરે છે, ત્યારે તે આ ધારણા પર આવું કરે છે કે સામાજિક સંસ્થા તરીકે લગ્ન સામાજિક માળખા પર નોંધપાત્ર અસર કરે છે.પરંતુ આમ કરવાથી, રાજ્ય સમાન રીતે ઉદાર બંધારણના ધોરણો દ્વારા સંચાલિત થાય છે જે તેના મુખ્ય મૂલ્યો તરીકે ગૌરવ, સમાનતા અને સ્વતંત્રતા પર ભાર મૂકે છે.રાજ્યના કાયદેસરના ઉદ્દેશોને માન્યતા આપવી જોઈએ, તે લગ્નના માળખામાં ચોક્કસ કૃત્યો માટે દંડાત્મક પ્રતિબંધો લાદવા સુધી વિસ્તરી શકે છે.શારીરિક અને ભાવનાત્મક દુર્વ્યવહાર અને ઘરેલું હિંસા એ કાયદાકીય હસ્તક્ષેપની જરૂરિયાતનું ઉદાહરણ છે.ભારતીય રાજ્યએ અન્ય પરિસ્થિતિઓમાં કાયદેસર રીતે હસ્તક્ષેપ કર્યો છે જેમ કે દહેજ વિરોધી કાયદો ઘડવો અથવા વૈવાહિક સંબંધોમાં દહેજ માટે મહિલાઓની સતામણી સાથે સંકળાયેલા ગુનાઓનું સર્જન કરવું.આ વર્તનને ગુનાહિત બનાવવા માટે રાજ્યના સાર્વભૌમ સત્તાનો કાયદેસર આશ્રય બનાવે છે તેનું કારણ એ છે કે રાજ્ય જે કૃત્યો પર પ્રતિબંધ મૂકે છે તે માનવ ગૌરવ માટે હાનિકારક છે.મહિલાઓ સામેના અમુક

પ્રકારના દુષ્કૃત્યોને ગુનાહિત બનાવવા માટે, રાજ્ય દરેક મહિલાના સન્માન સાથે જીવવાના મૂળભૂત અધિકારોનું રક્ષણ કરવા માટે હસ્તક્ષેપ કરે છે.પરિણામે, એ વાત પર ભાર મૂકવો મહત્વપૂર્ણ છે કે આ ચુકાદો અસમાન સામાજિક માળખામાં મહિલાઓના મૂળભૂત અધિકારોને કચડી નાખવાથી બચાવવા માટે સત્તા અને રાજ્યની ફરજ પર પણ સવાલ ઉઠાવતો નથી.અપરાધ તરીકે વ્યભિચાર તે નમૂનાને બંધબેસતું નથી.અમુક કૃત્યોને ગુનાહિત બનાવવા માટે, કલમ ૪૯૭ એક પૂર્વધારણા પર આગળ વધી છે જે મહિલાઓની ગરિમા માટે ખૂબ જ અપમાનજનક છે.તે પિતૃવાદમાં આધારિત છે, પિતૃસત્તાક મૂલ્યોની માંગણી કરે છે અને સ્ત્રીને એવી સ્થિતિમાં તાબે કરે છે જ્યાં કાયદો તેની જાતીયતાની અવગણના કરે છે.સ્ત્રીની જાતીયતા તેના અલંઘ્ય મૂળનો એક ભાગ છે.ન તો રાજ્ય કે ન તો લગ્નની સંસ્થા તેનું અપમાન કરી શકે છે.સ્ત્રીને પીડિતનો દરજ્જો આપીને અને તેણીની જરૂરિયાતોની અવગણના કરીને, વ્યભિચારને સજા આપવાની જોગવાઈ એવી વસ્તુની અવગણના કરે છે જે માનવ ઓળખ માટે મૂળભૂત છે.જાતીયતા એ ઓળખની ચોક્કસ અભિવ્યક્તિ છે.કોઈની જાતીયતા પર સ્વાયત્તતા યુગોથી માનવ આગ્રહ માટે કેન્દ્રિય રહી છે.તેનો સ્વાયત્તતાનો આંતરિક બંધારણીય પાયો છે.આ બાબતને ધ્યાનમાં રાખીને અમે તારણ કાઢ્યું છે કે કલમ ૪૯૭ સમાનતા અને સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે ખરેખર, અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૨૧ હેઠળ અર્થપૂર્ણ જીવન જીવવાનો અધિકાર છે.

૬૨. સાચા અર્થમાં પરિવર્તનકારી બંધારણની ઓળખ એ છે કે તે સામાજિક પરિવર્તનને પ્રોત્સાહન આપે છે અને પ્રોત્સાહન આપે છે.એક સ્વતંત્ર નાગરિકને બીજાની સંપત્તિ ગણવું એ ગૌરવના આદર્શ માટે અભિશાપ છે.કલમ ૪૯૭ સદીઓ જૂની સામાજિક રૂઢિપ્રયોગોના આધારે પરિણીત મહિલાની વ્યક્તિગત ઓળખને નકારી કાઢે છે, જે સ્ત્રીઓને તેમના જીવનસાથીની સંપત્તિ તરીકે વર્ણવે છે.આ અદાલતની ફરજ છે કે તે આ રૂઢિપ્રયોગોને તોડે અને એવા સમાજને પ્રોત્સાહન આપે કે જે મહિલાઓને જીવનના તમામ ક્ષેત્રોમાં સમાન નાગરિક માને છે–પછી ભલેને આ ક્ષેત્રોને 'જાહેર' અથવા 'ખાનગી' તરીકે ગણવામાં આવે.

H પરિવર્તનકારી ન્યાય તરફ

૬૩. બંધારણીય મૂલ્યો કાયદાના અક્ષરને અર્થ સાથે જોડે છે.તેના પરિવર્તનકારી દ્રષ્ટિકોણને અનુરૂપ, બંધારણના લખાણનું વારંવાર અર્થઘટન સત્તાના વર્ચસ્વવાદી માળખાને પડકારવા અને તેના નાગરિકો માટે ગૌરવ અને સમાનતાના મૂલ્યોને સુરક્ષિત કરવા માટે કરવામાં આવ્યું છે.દેશમાં સમાન નાગરિકતા માટેની સૌથી મહત્વપૂર્ણ લડાઈઓમાંથી એક મહિલાઓ દ્વારા લડવામાં આવી છે.નારીવાદીઓએ ભવિષ્યની પેઢીઓ માટે વધુ સમતાવાદી અસ્તિત્વ સુનિશ્ચિત કરવા માટે દેખીતી રીતે દુર્ગમ અવરોધોને દૂર કર્યા છે.જો કે, સમાનતા માટેની શોધ ચાલુ છે.ઔપચારિક કાનૂની વ્યવસ્થામાં નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં સુધારા થયા હોવા છતાં, મહિલાઓના જીવનનું એક પાસું છે જ્યાં તેમની તાબેદારીને ઐતિહાસિક રીતે નિંદા અથવા ઉપાયોની બહાર માનવામાં

આવે છે.તે પાસું કુટુંબ છે.લગ્ન એ એક નોંધપાત્ર સામાજિક સંસ્થા છે જ્યાં આ તાબેદારી ઉચ્ચારવામાં આવે છે, જેમાં પિતૃસત્તા અને રોમેન્ટિક પિતૃત્વવાદની મજબૂત રચનાઓ સ્ત્રીઓને સમાન અસ્તિત્વ કરતાં ઓછી બંધનમાં મૂકે છે.

૬૪. વિક્ટોરિયન નૈતિકતામાં કલ્પના કરાયેલ વ્યભિચાર પરનો કાયદો, પરિણીત સ્ત્રીને તેના પતિનો કબજો માને છેઃએક નિષ્ક્રિય અસ્તિત્વ, તેના જીવનનો માર્ગ નક્કી કરવા માટે એજન્સીથી વંચિત.આ જોગવાઈ માત્ર પતિને થયેલા કથિત નુકસાનનું નિવારણ કરવા માગે છે.આ ખ્યાલ લગ્નમાં સ્વીકાર્ય ક્રિયાઓ અને સ્ત્રીઓની નિષ્ક્રિયતા વિશેની રૂઢિપ્રયોગોમાં આધારિત છે.માત્ર સ્ત્રી જીવનસાથી પાસેથી વફાદારીની અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે.લગ્નમાં પ્રવેશી ચૂકેલી સ્ત્રી તેમજ લગ્નની સંસ્થા બન્નેની આ કાલાતીત વિભાવના સમાનતા, ગૌરવ અને સ્વાયત્તતાના બંધારણીય મૂલ્યોની વિરુદ્ધ છે.

સમાનતાના મૂળભૂત અધિકારને લાગુ કરવામાં, આ અદાલતે રાજ્યની કાર્યવાહી અથવા કાયદા સામે તપાસ તરીકે ઉપયોગમાં લેવા માટે સ્પષ્ટ મનસ્વીપણાની કસોટી વિકસાવી છે, જેમાં તરંગી, અતાર્કિક અથવા પર્યાપ્ત નિર્ધારિત સિદ્ધાંતનો અભાવ છે.કલમ ૪૯૭ જે સિદ્ધાંત પર આધારિત છે તે પરિણીત સ્ત્રીની જાતીય વિશિષ્ટતાની જાળવણી છે–તેના પતિના લાભ માટે, જે તેણીની જાતીયતાના માલિક છે.નોંધપાત્ર રીતે, જો જાતીય કૃત્ય પતિની સંમતિ અને સંમતિથી

કરવામાં આવ્યું હોય તો ફોજદારી જોગવાઈને મંજૂરીમાંથી મુક્તિ આપવામાં આવી છે.કલમ ૪૯૭ ના પિતૃસત્તાક આધારો આ જોગવાઈને સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી બનાવે છે.

૬૫. જ્યારે તેની મૂળ સામગ્રીને દૂર કરવામાં આવે છે ત્યારે સમાનતાની બંધારણીય બાંયધરી ખોખલા પડે છે.કલમ ૪૯૭ને શૂન્યાવકાશમાં (જેમ સૌમિત્રી વિષ્ણુએ કર્યું હતું) અથવા ઔપચારિક દ્રષ્ટિએ (રેવતીએ કર્યું હતું તેમ) અર્થઘટન કરવું એ પિતૃસત્તાક વ્યવસ્થાના પરિણામે સ્ત્રીઓએ ભોગવેલી પરાધીનતાને ઓળખવાનો અને તેને સંબોધવાનો ઇનકાર છે.કલમ ૪૯૭ એ મૂળ સમાનતાનો અસ્વીકાર છે જેમાં તે એ ધારણાને પુનઃસ્થાપિત કરે છે કે સ્ત્રીઓ લગ્નમાં અસમાન સહભાગીઓ છે; કાનૂની ક્રમમાં જાતીય કૃત્ય માટે મુક્તપણે સંમતિ આપવામાં અસમર્થ છે જે તેમને તેમના જીવનસાથીની જાતીય સંપત્તિ તરીકે માને છે.

૬૬. આ અદાલતે જાતીય ગોપનીયતાને બંધારણ હેઠળ સંરક્ષિત કુદરતી અધિકાર તરીકે માન્યતા આપી છે.સ્ત્રીની જાતીય સ્વતંત્રતાને બંધનમાં બાંધવી અને સંમતિથી સંબંધોને ગુનાહિત બનાવવાની મંજૂરી આપવી એ આ અધિકારનો અસ્વીકાર છે.કલમ ૪૯૭ પરિણીત સ્ત્રીને તેની એજન્સી અને ઓળખને નકારી

કાઢે છે, જે લગ્નની પિતૃસત્તાક વિભાવનાને જાળવવા માટે કાયદાના બળનો ઉપયોગ કરે છે જે બંધારણીય નૈતિકતા સાથે વિરોધાભાસી છેઃ

"બેવફાઈનો જન્મ તે દિવસે થયો હતો જ્યારે જાતીય ઈચ્છાના કુદરતી પ્રવાહ લગ્નના કાનૂની અને ઔપચારિક કાયમીપણામાં બંધાયેલા હતા; સંતાન અને સંપત્તિ પર પુરુષ નિયંત્રણ સુનિશ્ચિત કરવાની પ્રક્રિયામાં, સ્ત્રીઓને વફાદારીના બંધનમાં બાંધવામાં આવી હતી." (નિવેદિતા મેનન, સીઈંગ લાઇક અ ફેમિનિસ્ટ, ઝુબાન બુક્સ (૨૦૧૨) પાન ૧૩૫ પર; અર્ચના વર્માને ટાંકીને, સ્ત્રી વિમર્ષ કે મહોત્સવ (૨૦૧૦)

બંધારણીય રક્ષણ અને સ્વતંત્રતાઓ નાગરિકના જીવનના દરેક પાસામાં ફેલાયેલી છે–જ્યાં સુધી બંધારણીય અધિકારોના અમલીકરણની વાત છે ત્યાં સુધી ખાનગી અથવા જાહેર ક્ષેત્રોનું વર્ણન અપ્રસ્તુત બની જાય છે.તેથી, વૈવાહિક સંબંધોનું ઘનિષ્ઠ વ્યક્તિગત ક્ષેત્ર પણ બંધારણીય તપાસમાંથી મુક્ત નથી. જાતીય સ્વાયત્તતામાં ઘટાડો કરીને બળજબરીથી મહિલા વફાદારીનો અમલ કરવો એ ગૌરવ અને સમાનતાના મૂળભૂત અધિકારનું અપમાન છે.

૬૭. ફોજદારી કાયદો બંધારણીય નૈતિકતા સાથે સુસંગત હોવો જોઈએ.વ્યભિચાર પરનો કાયદો લગ્નની રચનાને લાગુ કરે છે જ્યાં એક સાથીએ તેની જાતીય સ્વાયત્તતા બીજાને સોંપી દેવી પડે છે.સ્વતંત્રતા, ગૌરવ અને સમાનતાની બંધારણીય બાંયધરીઓના વિરોધી હોવાથી, કલમ ૪૯૭

બંધારણીય મસ્ટરને પસાર કરતી નથી.અમે માનીએ છીએ અને જાહેર કરીએ છીએ કેઃ

૧) કલમ ૪૯૭ માં સંમતિથી જાતીય પ્રવૃત્તિને ગુનાહિત ઠેરવવા માટે પર્યાપ્ત નિર્ધારિત સિદ્ધાંતનો અભાવ છે અને તે સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી છે.કલમ ૪૯૭ એ મૂળ સમાનતાનો ઇનકાર છે કારણ કે તે લગ્ન અને સમાજમાં મહિલાઓ માટે જવાબદાર ગૌણ દરજ્જાને ટકાવી રાખે છે.કલમ ૪૯૭ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૨) કલમ ૪૯૭ મહિલાઓની ભૂમિકા વિશે લિંગ રૂઢિચુસ્ત ધારણાઓ પર આધારિત છે અને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫માં અંકિત બિન–ભેદભાવ સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૩) કલમ ૪૯૭ એ ગૌરવ, સ્વતંત્રતા, ગોપનીયતા અને જાતીય સ્વાયત્તતાની બંધારણીય બાંયધરીનો ઇનકાર છે જે બંધારણની અનુચ્છેદ ૨૧ માટે આંતરિક છે; અને

૪) કલમ ૪૯૭ ગેરબંધારણીય છે.

સૌમિત્રી વિષ્ણુ અને રેવતીના નિર્ણયોને નકારી કાઢવામાં આવ્યા છે.

ન્યાયમૂર્તિ ઇન્દુ મલ્હોત્રા.

૧. વર્તમાન રિટ પિટિશન ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૪૯૭ (ત્યારબાદ આઈ. પી. સી. તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની બંધારણીય માન્યતાને પડકારવા માટે દાખલ કરવામાં આવી છે, જે 'વ્યભિચાર' ને ફોજદારી ગુનો બનાવે છે અને પાંચ વર્ષ સુધીની કેદ અને દંડની સજા સૂચવે છે.કલમ ૪૯૭ નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

“૪૯૭. વ્યભિચાર –

જે કોઈ એવી વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે, જે અન્ય પુરુષની પત્ની છે અને જેને તે જાણે છે અથવા તેને માનવાનું કારણ ધરાવે છે, તે પુરુષની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના, આવા જાતીય સંબંધ બળાત્કારના ગુના સમાન નથી, તે વ્યભિચારના ગુના માટે દોષિત છે, અને તેને પાંચ વર્ષ સુધીની મુદતની કેદ અથવા દંડ અથવા બંને સાથે સજા કરવામાં આવશે.આવા કિસ્સામાં પત્નીને ઉશ્કેરનાર તરીકે સજા થવી જોઈએ નહીં. "

૨. અરજદારે દંડ પ્રક્રિયા સંહિતા, ૧૯૭૩ (ત્યારબાદ "ફો.કા.સં." તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ની કલમ ૧૯૮ (૨) ને પણ પડકાર્યો છે.કલમ ૧૯૮ (૨) નીચે મુજબ વાંચે છેઃ

“પેટા–કલમ (૧) ના હેતુ માટે, સ્ત્રીના પતિ સિવાયની કોઈ પણ વ્યક્તિ ઉક્ત સંહિતાની કલમ ૪૯૭ અથવા કલમ ૪૯૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાથી વ્યથિત હોવાનું ગણાશે નહીં.

પરંતુ પતિની ગેરહાજરીમાં, જ્યારે આવો ગુનો કરવામાં આવ્યો હતો તે સમયે તેના વતી સ્ત્રીની સંભાળ રાખનારી કોઈ વ્યક્તિ, અદાલતની પરવાનગી સાથે, તેના વતી ફરિયાદ કરી શકે છે. "

૩. "વ્યભિચાર" શબ્દ (પાન ૨૧ પર ધ ન્યૂ ઈન્ટરનેશનલ વેબસ્ટર્સ કોમ્પ્રિહેન્સિવ ડિક્શનરી ઓફ ધ ઇંગ્લિશ લેંગ્વેજ, ડીલક્સ એન્સાયક્લોપેડિક એડિશન, ટ્રાઇડન્ટ પ્રેસ ઈન્ટરનેશનલ (૧૯૯૬ એડન.)) તેની ઉત્પત્તિ ફ્રેન્ચ શબ્દ 'એવૌટર' પરથી ઉતરી આવ્યો છે, જે લેટિન ક્રિયાપદ 'એડલ્ટેરિયમ' પરથી વિકસિત થયો છે, જેનો અર્થ થાય છે "ભ્રષ્ટ કરવું".” એક પત્ની લગ્ન બહાર સંબંધ રાખીને તેના પતિ સાથેના વૈવાહિક બંધનને ભ્રષ્ટ કરે છે તે ખ્યાલને 'વ્યભિચાર' તરીકે ઓળખવામાં આવતો હતો.

વ્યભિચારની આ વ્યાખ્યા વિક્ટોરિયન નૈતિકતાના ઐતિહાસિક સંદર્ભમાંથી ઉદ્ભવી છે, જ્યાં સ્ત્રીને તેના પતિની 'સંપત્તિ' માનવામાં આવે છે; અને આ અપરાધ માત્ર વ્યભિચારી પુરુષ દ્વારા જ કરવામાં આવ્યો હતો.સંબંધ સંમતિથી હોવા છતાં, વ્યભિચારી સ્ત્રી સામે 'ઉશ્કેરનાર' તરીકે કાર્યવાહી કરી શકાતી ન હતી.

૪. કવરનો દસ્તાવેજ

વ્યભિચાર, એક ગુના તરીકે, ઇંગ્લેન્ડમાં સામાન્ય કાયદા હેઠળ ગુનો ન હતો.તે સાંપ્રદાયિક અદાલતો દ્વારા સજાપાત્ર હતું, જે લગ્ન, અલગતા, કાયદેસરતા, વ્યક્તિગત સંપત્તિના ઉત્તરાધિકાર વગેરે સહિતની ધાર્મિક બાબતો પર અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી હતી. (ઓથવેટ, આર. બી. (૨૦૦૭).અંગ્રેજી સાંપ્રદાયિક અદાલતોના ઉદય અને પતન, ૧૫૦૦–૧૮૬૦.કેમ્બ્રિજ, યુકેઃકેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટી પ્રેસ)

ઇંગ્લેન્ડમાં, ગુપ્તતાએ સામાન્ય કાયદા હેઠળ પરિણીત મહિલાઓના અધિકારો નક્કી કર્યા હતા. એક 'સ્ત્રી સોલ' લગ્ન પછી 'સ્ત્રી અપ્રગટ' માં રૂપાંતરિત થાય છે.'સ્ત્રી અપ્રગટ 'વ્યક્તિઓની એકતા' ના સિદ્ધાંત પર આધારિત હતી–એટલે કે પતિ અને પત્ની એક જ કાનૂની ઓળખ હતી.આ બાઈબલની નૈતિકતાની ધારણાઓ પર આધારિત હતું કે પતિ અને પત્ની 'માંસ અને લોહીમાં એક' છે.'ગુપ્તતા' ની અસર એ હતી કે પરિણીત સ્ત્રીના કાનૂની અધિકારો તેના પતિના અધિકારો દ્વારા સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યા હતા.એક પરિણીત સ્ત્રી મિલકત ધરાવી શકતી ન હતી, કાનૂની દસ્તાવેજો ચલાવી શકતી ન હતી, કરાર કરી શકતી ન હતી, અથવા તેના પતિની ઇચ્છા વિરુદ્ધ શિક્ષણ મેળવી શકતી ન હતી, અથવા પોતાના માટે પગાર જાળવી શકતી ન હતી.(ફર્નાન્ડીઝ, એન્જેલા રીવ, નાથન ડેન અને જેમ્સ કેન્ટને ટેપ કરી રહ્યા છેઃવૈવાહિક એકતા પર ત્રણ લુપ્ત સંધીયવાદીઓ." પરિણીત મહિલાઓ અને કાયદોઃકવર ઇન ઇંગ્લેન્ડ એન્ડ

ધ કોમન લો વર્લ્ડ, ટિમ સ્ટ્રેટન અને ક્રિસ્ટા જે. કેસેલરિંગ દ્વારા સંપાદિત, મેકગિલ–ક્વીન્સ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, ૨૦૧૩, પીપી.

વિલિયમ બ્લેકસ્ટોનની કોમેન્ટરીઝ ઓન ધ લોઝ ઓફ ઇંગ્લેન્ડમાં 'કવરચર' ના સિદ્ધાંતનું વર્ણન નીચે મુજબ કરવામાં આવ્યું હતું:(ઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ પર બ્લેકસ્ટોનની ટિપ્પણીઓ, પુસ્તકો ૩ અને ૪ (૮મી આવૃત્તિ), ૧૭૭૮)

“લગ્ન દ્વારા, પતિ અને પત્ની એક જ વ્યક્તિ છે:એટલે કે, સ્ત્રીનું અસ્તિત્વ અથવા કાનૂની અસ્તિત્વ લગ્ન દરમિયાન સ્થગિત કરવામાં આવે છે, અથવા ઓછામાં ઓછું પતિની સાથે સંકલિત અને એકીકૃત કરવામાં આવે છે:જેની પાંખ, રક્ષણ અને આવરણ હેઠળ, તે બધું કરે છે; અને તેથી તેને આપણા કાયદામાં ફ્રેન્ચમાં સ્ત્રી–ગુપ્ત કહેવામાં આવે છે; તેને ગુપ્ત–બેરોન કહેવામાં આવે છે, અથવા તેના પતિ, તેના બેરોન અથવા સ્વામીના રક્ષણ અને પ્રભાવ હેઠળ; અને તેના લગ્ન દરમિયાનની તેની સ્થિતિને તેણીનું આવરણ કહેવામાં આવે છે.આ સિદ્ધાંત પર, પતિ અને પત્નીમાં વ્યક્તિનું જોડાણ, લગભગ તમામ કાનૂની અધિકારો, ફરજો અને અક્ષમતાઓ પર આધાર રાખે છે, જે તેમાંથી કોઈ પણ લગ્ન દ્વારા પ્રાપ્ત કરે છે.હું હાલમાં મિલકતના અધિકારો વિશે વાત કરતો નથી, પરંતુ જેમ કે માત્ર વ્યક્તિગત છે.આ કારણોસર, એક માણસ તેની પત્નીને કંઈપણ આપી શકતો નથી, અથવા તેની સાથે કરાર કરી શકતો નથી:કારણ કે અનુદાન તેના અલગ અસ્તિત્વની ધારણા કરવા માટે હશે; અને તેની સાથે કરાર કરવા માટે, માત્ર પોતાની સાથે કરાર કરવા માટે હશે:અને તેથી તે પણ સામાન્ય રીતે સાચું છે, કે

પતિ અને પત્ની વચ્ચેના તમામ કરારો, જ્યારે એકલા હોય, ત્યારે આંતરલગ્ન દ્વારા રદ કરવામાં આવે છે. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

આ આધાર પર, પત્ની પાસે તેના દુષ્કૃત્યો માટે વ્યક્તિગત કાનૂની જવાબદારી નહોતી, કારણ કે તે કાયદેસર રીતે માનવામાં આવતું હતું કે તે તેના પતિના આદેશ હેઠળ કામ કરી રહી છે, અને સામાન્ય રીતે પતિ અને પત્નીને એકબીજાની તરફેણમાં અથવા વિરુદ્ધ સાક્ષી આપવાની મંજૂરી નહોતી.

મધ્યયુગીન કાનૂની ગ્રંથો, જેમ કે બ્રેક્ટન (બ્રેક્ટનઃઇંગ્લેન્ડના કાયદાઓ અને રિવાજો પર બ્રેક્ટન, જે બ્રેટનના હેનરીને આભારી છે,c. ૧૨૧૦–૧૨૬૮) વોલ્યુમ III, પૃષ્ઠ.૧૧૫ HTTP પર ઉપલબ્ધઃ//બ્રેક્ટન.કાયદો.હાર્વર્ડ.એડયુ/અનુક્રમણિકા.એચ. ટી. એમ. એલ.), 'કવરચર' ની પ્રકૃતિ અને પરિણીત મહિલાઓની કાનૂની ક્રિયાઓ પર તેની અસરનું વર્ણન કરે છે.બ્રેક્ટન (સુપ્રા) જણાવે છે કે પતિઓ તેમની 'શાસકો' અને 'તેમની સંપત્તિના સંરક્ષક' હોવાના કારણે તેમની પત્નીઓ પર સત્તા ચલાવતા હતા.લગ્નની સંસ્થા સાંપ્રદાયિક અદાલતોના અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આવી હતી.તેનાથી પત્નીઓ તેમના પતિના પડછાયામાં રહેતી હતી, જે કાયદાને લગભગ 'અદ્રશ્ય' હતી.દંપતીના સમગ્ર લગ્ન દરમિયાન ગુપ્તતાનો સિદ્ધાંત ટકી રહ્યો હતો.સિવિલ અદાલતો દ્વારા છૂટાછેડા મેળવવાનું શક્ય ન હતું, જેણે

ચર્ચના અધિકારક્ષેત્રમાં આક્રમણ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.છૂટાછેડા મેળવવા માટે વ્યભિચાર એકમાત્ર આધાર હતો.

સામાન્ય કાયદા હેઠળ વ્યભિચારના મૂળની ચર્ચા અંગ્રેજી કેસ પ્રિચર્ડ વિ. પ્રિચર્ડ એન્ડ સિમ્સ ([૧૯૬૬] ૩ ઓલ ઈ. આર. ૬૦૧) માં કરવામાં આવી હતી, જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કેઃ

"૧૮૫૭ માં, જ્યારે ઇંગ્લેન્ડમાં લગ્ન હજુ પણ જીવન માટેનું જોડાણ હતું, જેને ફક્ત સંસદના ખાનગી કાયદા દ્વારા તોડી શકાય છે, ત્યારે સામાન્ય કાયદા હેઠળ, પતિ માટે કાર્યવાહીના ત્રણ અલગ કારણો ઉપલબ્ધ છે, જેમના પત્નીમાં અધિકારોનું ત્રીજા પક્ષ દ્વારા ઉલ્લંઘન કરવામાં આવ્યું હતું, જેણે તેને દૂર લલચાવી હતી, અથવા જેણે તેને આશ્રય આપ્યો હતો અથવા જેણે વ્યભિચાર માટે વ્યભિચાર કર્યો હતો, જેને ગુનાહિત વાતચીત તરીકે ઓળખવામાં આવે છે, જે બ્રેક્ટનના સમય પહેલાંની તારીખ છે, અને પરિણામે મૂળભૂત રીતે અતિક્રમણમાં છે, વ્યભિચારનું કાર્ય પોતે જ કાર્યવાહીનું કારણ હતું અને મોટા પ્રમાણમાં શિક્ષાત્મક નુકસાન હતું.તે દર્શાવે છે કે વ્યભિચારના પરિણામે પતિએ તેની પત્નીનો સમાજ અને સેવાઓ ગુમાવી હતી કે નહીં.કાર્યવાહીના ત્રણેય કારણો પતિના ઔચિત્યને સામાન્ય કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલી માન્યતા પર આધારિત હતા, જે જો તે એકમાત્ર મહિલા હોત તો તેણીની હોત. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

વિક્ટોરિયન યુગ (૧૮૦૭–૧૯૦૧ એ. ડી.) માં, મહિલાઓને મૂળભૂત અધિકારો અને સ્વતંત્રતાની કવાયતથી વંચિત રાખવામાં આવી હતી, અને તેમની પસંદગીઓ પર બહુ ઓછી સ્વાયત્તતા હતી.તેમનો દરજ્જો જમીન, પશુઓ અને પાકની સાથે સમાન હતો; જે લગ્ન પહેલાં દીકરીઓ તરીકે તેમના પિતાની 'સંપત્તિ' નો એક ભાગ હતો, અને લગ્ન પછી તેમના પતિની 'સંપત્તિ' તરીકે. (માર્ગોટ ફિન (૧૯૯૬).ઇંગ્લેન્ડમાં મહિલાઓ, વપરાશ અને આવરણ,c. ૧૭૬૦–૧૮૬૦.ધ હિસ્ટોરિકલ જર્નલ, ૩૯, pp ૭૦૩–૭૨૨)

લોર્ડ વિલ્સન તેમના ભાષણમાં "તેમના પડછાયામાંથીઃ

અંગ્રેજી કાયદા હેઠળ પત્નીઓનો લાંબો સંઘર્ષ "(૯ ઓક્ટોબર ૨૦૧૨ના રોજ લોર્ડ વિલ્સન દ્વારા આપવામાં આવેલ ઓક્સફર્ડશાયરના વાર્ષિક કાયદાના ઉચ્ચ શેરિફનું વ્યાખ્યાન) આ યુગ દરમિયાન મહિલાઓની દુર્દશા વિશે બોલે છેઃ

“૮. પત્નીના ગુપ્તતાના સહયોગી પરિણામ એ હતું કે તે કાયદેસર રીતે કરારમાં પ્રવેશવા માટે સક્ષમ ન હતી.અન્ય કંઈપણ સિવાય, તેણી પાસે કોઈ મિલકત નહોતી કે જેની સામે કરાર હેઠળ ચુકવણી માટે તેણી સામે કોઈ આદેશ લાગુ કરવા માટે; તેથી કાયદા માટે તે તારણ કાઢવું માત્ર એક નાનું પગલું હતું કે તેણી પાસે પ્રથમ સ્થાને કરારમાં પ્રવેશવાની ક્ષમતા નથી.જો, તેમ છતાં, જો પત્ની દુકાનમાં ગઈ હોય અને ઘર માટે જરૂરી ગણાતા ખોરાક અથવા કપડાં જેવી ચીજવસ્તુઓનો ઓર્ડર આપ્યો હોય, તો જ્યાં સુધી પતિ તેનાથી વિપરીત સાબિત ન કરે ત્યાં સુધી કાયદો ધારે છે કે તેણે તેના અધિકૃત એજન્ટ તરીકે કરાર

કર્યો હતો.તેથી જો પત્નીએ સામાન ધિરાણ પર મેળવ્યો હોત તો દુકાનદાર તેના પર કિંમત માટે દાવો કરી શકતો હતો.

૯. સત્તરમી સદીમાં આ કહેવાતી જરૂરિયાતની એજન્સીને લગતા કાયદામાં વિકાસ થયો હતો.તે પત્નીઓની જરૂરિયાતો પૂરી કરવાનો પ્રયાસ હતો, જેમના પતિઓએ તેમને ત્યજી દીધા હતા.કાયદો એવું કહેવા લાગ્યો કે, જો કોઈ ત્યજી દેવાયેલી પત્નીએ વ્યભિચાર ન કર્યો હોય, તો તે દુકાનદાર પાસેથી તેના માટે જરૂરી તમામ ચીજવસ્તુઓ ખરીદી શકે છે અને જો પતિએ તેને ખરીદવા માટે અધિકૃત ન કરી હોય તો પણ, તે તેના માટે દુકાનદારને ચૂકવણી કરવા માટે જવાબદાર છે.પરંતુ દુકાનદારને એક સમસ્યા હતી.તેને કેવી રીતે ખબર પડી કે કાઉન્ટર પરની પત્ની ત્યજી દેવામાં આવી હતી અને તેણે વ્યભિચાર કર્યો ન હતો?કેટલીકવાર પતિએ સ્થાનિક અખબારમાં નોટિસ પણ મૂકી હતી કે તેની પત્નીએ તેને છોડી દીધો છે અથવા વ્યભિચાર કર્યો છે અને તે મુજબ તે તેણીની જરૂરી ચીજોની ખરીદી માટે ચૂકવણી કરવા માટે જવાબદાર રહેશે નહીં..... "

'કવરચર' ના અવશેષોએ ઇંગ્લેન્ડમાં પતિ દ્વારા તેની પત્નીના પ્રેમી સામે કાર્યવાહીપાત્ર અત્યાચાર તરીકે 'ક્રિમિનલ કન્વર્સેશન' ની રજૂઆત માટે બીજ વાવ્યાં.

એક અપકૃત્ય તરીકે ક્રિમિનલ કન્વર્સેશને પરિણીત પુરુષને તેની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધનાર પુરુષ સામે નુકસાનીનો દાવો કરવાનો અધિકાર આપ્યો

હતો.સંબંધ માટે પત્નીની સંમતિ, તેના પતિના દાવો કરવાના હકને અસર કરતી ન હતી.

ઇંગ્લેન્ડમાં વૈવાહિક કારણો અધિનિયમ, ૧૮૫૭ પસાર થયા પછી વૈવાહિક ભૂલોની કાનૂની સ્થિતિમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર થયો.(વૈવાહિક કારણો અધિનિયમ ૧૮૫૭; ૧૮૫૭ (૨૦ અને ૨૧ વિક્ટ.) સી. ૮૫).આ અધિનિયમની કલમ ૫૯ એ "ફોજદારી વાતચીત" માટે સામાન્ય કાયદાની કાર્યવાહીને નાબૂદ કરી. (૫૯.ગુનાહિત વાતચીત માટે કોઈ કાર્યવાહી નહીં" આ કાયદો અમલમાં આવ્યા પછી ઇંગ્લેન્ડમાં ફોજદારી વાતચીત માટે કોઈ કાર્યવાહી જાળવવા યોગ્ય રહેશે નહીં.").કલમ 33 એ અદાલતોને વ્યભિચાર માટે પ્રેમીના પતિને નુકસાની આપવાનો અધિકાર આપ્યો હતો.(XXXIII. પતિ વ્યભિચાર કરનારાઓ પાસેથી નુકસાનનો દાવો કરી શકે છેઃ" કોઈ પણ પતિ, લગ્નના વિસર્જન માટેની અરજીમાં અથવા ન્યાયિક અલગતા માટેની અરજીમાં અથવા ફક્ત આવા હેતુ સુધી મર્યાદિત અરજીમાં, આવા અરજદારની પત્ની સાથે વ્યભિચાર કર્યાના આધારે કોઈપણ વ્યક્તિ પાસેથી નુકસાનનો દાવો કરી શકે છે, અને આવી અરજી કથિત વ્યભિચાર કરનાર અને પત્ની પર કરવામાં આવશે, સિવાય કે કોર્ટ આવી સેવા સમાપ્ત કરશે, અથવા કોઈ અન્ય સેવાને બદલવાનો નિર્દેશ આપશે; અને આવી દરેક અરજી દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાની સુનાવણી અને તે જ સિદ્ધાંત પર, તે જ રીતે, અને તે જ અથવા તે જ વિષયને આધિન કાર્યવાહી કરવામાં આવશે. જેમ કે નિયમો અને નિયમો જેમ કે ફોજદારી વાતચીત માટેની કાર્યવાહી હવે સામાન્ય કાયદાની અદાલતોમાં અજમાવવામાં આવે છે અને

નિર્ણય લેવામાં આવે છે; અને અહીંના તમામ કાયદાઓ અદાલતોમાં અરજીઓની સુનાવણી અને નિર્ણયના સંદર્ભમાં હોય છે, જ્યાં સુધી જરૂરી હોય ત્યાં સુધી, આ કાયદા હેઠળ રજૂ કરવામાં આવેલી અરજીઓની સુનાવણી અને નિર્ણયને લાગુ હોવાનું માનવામાં આવશે.વ્યભિચાર માટે નુકસાની માટેના દાવાને સમાન સિદ્ધાંતો પર અને તે જ રીતે, 'ફોજદારી વાતચીત' માટેની ક્રિયાઓ જે અગાઉ સામાન્ય કાયદામાં ચલાવવામાં આવતી હતી તે જ રીતે ચલાવવાની હતી. (આઈડી).જોકે, વૈવાહિક કારણ અધિનિયમ, ૧૮૫૭ પસાર થયા પછી પણ પત્નીનો દરજ્જો 'પતિની સંપત્તિ' તરીકે રહ્યો હતો, કારણ કે સ્ત્રીઓને તેમના વ્યભિચારી પતિ અથવા તેના પ્રેમી સામે કેસ કરવાનો કોઈ અધિકાર નહોતો.ઇંગ્લેન્ડમાં વૈવાહિક કારણો અધિનિયમ, ૧૯૨૩ પસાર થતાં પત્નીઓ વચ્ચેની લૈંગિક સમાનતાને અમુક અંશે માન્યતા મળી, જેણે 'વ્યભિચાર' ને છૂટાછેડા માટેનો આધાર બનાવ્યો, જે માત્ર પુખ્ત પત્નીના પતિને બદલે બંને પત્નીઓ માટે ઉપલબ્ધ હતો.૧ જાન્યુઆરી, ૧૯૭૧ના રોજ ધ લો રિફોર્મ (વિવિધ જોગવાઈઓ) એક્ટ/૧૯૭૦ દ્વારા પતિનો તેની પત્નીના પ્રેમી પાસેથી નુકસાનીનો દાવો કરવાનો અધિકાર નાબૂદ કરવામાં આવ્યો હતો.ઇંગ્લેન્ડમાં, વ્યભિચાર હંમેશા નાગરિક ગુનો રહ્યો છે, અને દંડાત્મક ગુનો નથી.

૫. કલમ ૪૯૭–ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિ

૫.૧.ભારતમાં પ્રચલિત ભારતીય–બ્રાહ્મણ પરંપરાઓએ સ્ત્રીની પવિત્રતાને તેના મુખ્ય ગુણ તરીકે ગણવાની ફરજ પાડી હતી, પુરુષ રક્તરેખાની શુદ્ધતા

સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેની નજીકથી સુરક્ષા કરવી જરૂરી હતી.તેનો ઉદ્દેશ માત્ર સ્ત્રીની શારીરિક અખંડિતતાનું રક્ષણ કરવાનો નહોતો, પરંતુ તેની ખાતરી કરવાનો હતો કે પતિ તેની જાતીયતા પર નિયંત્રણ જાળવી રાખે, તેની પોતાની રક્તરેખાની શુદ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે તેની 'શુદ્ધતા' ની પુષ્ટિ કરે.(ઉમા ચક્રવર્તી, ગેન્ડરિંગ કાસ્ટ થ્રુ અ ફેમિનિસ્ટ લેન્સ, સ્ટ્રીટ પબ્લિકેશન્સ (૨૦૦૩) પાન ૭૧ પર.)

૫.૨.૧૮૩૭માં ભારતના કાયદા પંચ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલા ભા.દં.સં. સી. ના પ્રથમ મુસદ્દામાં "વ્યભિચાર" ને ગુના તરીકે સામેલ કરવામાં આવ્યો ન હતો.લોર્ડ મેકૉલેનો મત હતો કે વ્યભિચાર અથવા વૈવાહિક બેવફાઈ એ પક્ષો વચ્ચેની ખાનગી ભૂલ છે, અને ફોજદારી ગુનો નથી.(૧૫૬ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો ચોથો અહેવાલ (વોલ્યુમ. I), પાન ૧૬૯ પર પેરા ૯.૪૩ પર ભારતીય કાયદા પંચ અહીં ઉપલબ્ધ છે:HTTP://લો કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા.નિક./૧૦૧–૧૬૯ રિપોર્ટ૧૫૬ Vol ૧ માં.પીડીએફ)

જો કે, લોર્ડ મેકાલેના મંતવ્યોને કાયદા પંચના અન્ય સભ્યો દ્વારા નકારી કાઢવામાં આવ્યા હતા, જેમનો અભિપ્રાય હતો કે સામાન્ય કાયદા હેઠળ 'વ્યભિચાર' માટેનો હાલનો ઉપાય 'ગરીબ વતનીઓ' માટે અપૂરતો હશે, જેમની પાસે તેમની પત્નીના પ્રેમી સામે કોઈ આશ્રય નહીં હોય.(ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ)

૫.૩.ભારતમાં 'વ્યભિચાર' એ ફોજદારી ગુનો હોવો જોઈએ કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે જે ચર્ચા થઈ હતી તે 'ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા' (ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), નોટ્સ ઓફ લોર્ડ થોમસ બેબિંગ્ટન મેકાલે, નોંધ ક્યૂ) ના 'નોંધ ક્યૂ' માં નોંધવામાં આવી હતી.

વ્યભિચારની સજા માટે હાલના કાયદાઓ (વસાહતી વિસ્તારોમાં વ્યભિચારને સંચાલિત કરતા કાયદાઓ નિયમન ૨૭/૧૮૧૭ અને નિયમન ૭/૧૮૧૯ માં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા હતા; કાયદા કમિશનરોએ અવલોકન કર્યું હતું કે સખત પુરાવા અને પ્રક્રિયાગત જરૂરિયાતો, લોકોને નિવારણ માંગવાથી અટકાવે છે) ઈજાગ્રસ્ત પતિને બાબતોને પોતાના હાથમાં લેતા અટકાવવા માટે સંપૂર્ણપણે બિનઅસરકારક માનવામાં આવતા હતા.

કાયદા કમિશનરોએ વિચાર્યું કે 'વ્યભિચાર' ને ફોજદારી ગુના તરીકે ન ગણવાથી, તે અનૈતિકતાને મંજૂરી આપી શકે છે.અહેવાલ (ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ) જણાવે છેઃ

“કેટલાક લોકો સ્વીકારે છે કે આ વિષય પર હવે અસ્તિત્વમાં રહેલા દંડાત્મક કાયદાનો વ્યવહારમાં બહુ ઓછો અથવા કોઈ ઉપયોગ નથી, તેમ છતાં તેઓ માને છે કે સંહિતામાં વ્યભિચાર સામે જોગવાઈ હોવી જોઈએ.તેઓ માને છે કે

આવી જોગવાઈ, દુષ્કૃત્યોના દમન માટે બિનઅસરકારક હોવા છતાં, ભારત સરકારને શ્રેયપાત્ર રહેશે, અને આવી જોગવાઈને બાદ કરીને આપણે અનૈતિકતાને મંજૂરી આપવી જોઈએ.તેઓ કહે છે, અને અમે સત્ય સાથે માનીએ છીએ કે, ઉચ્ચ વર્ગના વતનીઓ આ વિષય પરના હાલના દંડાત્મક કાયદાને ખૂબ જ નરમ માને છે, અને તે સમજવામાં અસમર્થ છે કે વ્યભિચારને છેતરપિંડી અથવા ખોટી જુબાની કરતાં વધુ માયા સાથે કયા સિદ્ધાંત પર ગણવામાં આવે છે.

...ભારતના મૂળ વતનીઓના કેટલાક વર્ગો વ્યભિચારને હવે જે નરમાઈથી સજા આપવામાં આવે છે તેને નામંજૂર કરે છે તે અમે સંપૂર્ણપણે માનીએ છીએ, પરંતુ અમારા મતે વ્યભિચારને સજા આપવા સામે આ એક મજબૂત દલીલ છે.અમારા મતે આ અને અન્ય મહાન અનૈતિકતાના સંદર્ભમાં માત્ર બે અભ્યાસક્રમો યોગ્ય રીતે અનુસરી શકાય છે.તેમને ખૂબ જ સખત સજા થવી જોઈએ, અથવા તેમને બિલકુલ સજા થવી જોઈએ નહીં.

જે સંજોગોમાં તેમને સંપૂર્ણપણે સજા આપવામાં આવી નથી તે સાબિત કરતું નથી કે વિધાનસભા તેમને અસ્વીકૃતિ સાથે માનતી નથી.

પરંતુ જ્યારે તેમને શિક્ષાપાત્ર બનાવવામાં આવે છે ત્યારે સજાની ગંભીરતાની માત્રાને હંમેશા વિધાનમંડળ તેમને જે રીતે જુએ છે તે નાપસંદગીની માત્રાને સૂચવતી હોવાનું માનવામાં આવશે.આપણને કોઈ શંકા નથી કે વ્યભિચારને સ્પર્શતા દંડાત્મક કાયદાના સંપૂર્ણ મૌનથી મૂળ નિવાસીઓ થોડા મહિના માટે વ્યભિચાર કરનારને જેલમાં મોકલવામાં આવે છે જ્યારે સિક્કા બનાવનારને ચૌદ વર્ષ માટે જેલમાં ધકેલી દેવામાં આવે છે તેના કરતાં ઘણા ઓછા આઘાત પામશે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કાયદા કમિશનરોએ તેમના અહેવાલ (ઉપરોક્ત) માં વધુમાં જણાવ્યું હતું કેઃ

"…….વસ્તી બે વર્ગોમાં વહેંચાયેલી હોય તેવું લાગે છે–જેમને ન તો હાલની સજા કે ન તો કોઈ સજા કે જેને આપણે પ્રસ્તાવિત કરવામાં પોતાને ન્યાયી ગણવી જોઈએ તે સંતોષશે, અને જેઓ વ્યભિચાર દ્વારા થતી ઈજાને એક એવી સજા માને છે જેના માટે આર્થિક વળતર પૂરતું પ્રાયશ્ચિત કરશે.જેમના સન્માનની લાગણીઓ તેમની પત્નીઓની બેવફાઈથી પીડાદાયક રીતે પ્રભાવિત થાય છે તેઓ ટ્રિબ્યુનલને બિલકુલ લાગુ પડશે નહીં.જેમની લાગણીઓ ઓછી નાજુક હોય છે તેઓ નાણાંની ચૂકવણીથી સંતુષ્ટ થશે.

આવા સંજોગોમાં આપણે વ્યભિચારને માત્ર નાગરિક ઈજા તરીકે ગણવું શ્રેષ્ઠ માનીએ છીએ.

…કોઈ પણ સંસ્થા એવી દરખાસ્ત કરતી નથી કે વ્યભિચારને દુઃખના પ્રમાણમાં ગંભીરતા સાથે સજા થવી જોઈએ જે તે એવા કિસ્સાઓમાં પેદા કરે છે જ્યાં મજબૂત સ્નેહ અને પારિવારિક સન્માન પ્રત્યે ઝડપી સંવેદનશીલતા હોય.અમને શંકા છે કે આ દેશના ઉચ્ચ વર્ગોમાં મૃત્યુથી ઓછું કંઈપણ આવા ખોટા માટે પ્રાયશ્ચિત તરીકે ગણવામાં આવશે નહીં.સમાજની આવી સ્થિતિમાં આપણે એવું વિચારીએ છીએ કે કાયદાએ કોઈ સજા ન આપવી જોઈએ તેના કરતાં તે વધુ

સારું છે કે તે એવી સજા આપે જેને વાહિયાત અને અનૈતિક રીતે હળવી ગણવામાં આવે. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કાયદા કમિશનરોએ આ દેશમાં મહિલાઓની દુર્દશાને ધ્યાનમાં લીધી, જે ફ્રાન્સ અને ઇંગ્લેન્ડમાં મહિલાઓની દુર્દશા કરતાં ઘણી ખરાબ હતી.'નોંધ ક્યૂ '(સુરપા) આને વ્યભિચારના ગુના માટે સ્ત્રીઓને સજા ન આપવાના કારણ તરીકે નોંધે છે.'નોંધ ક્યૂ' નો સંબંધિત અર્ક અહીં નીચે પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યો છેઃ

“હજુ એક અન્ય વિચારણા છે જેને આપણે સંપૂર્ણપણે નજરથી દૂર રાખી શકતા નથી.આપણે સારી રીતે જાણતા હોવા છતાં કે માનવ જાતિના સૌથી પ્રિય હિતો સ્ત્રીઓની પવિત્રતા અને લગ્નના કરારની પવિત્રતા સાથે ગાઢ રીતે જોડાયેલા છે, આપણે એવું અનુભવીએ છીએ કે આ દેશમાં સમાજની સ્થિતિમાં કેટલીક વિશિષ્ટતાઓ છે જે કદાચ એક માનવીય માણસને પત્નીઓની બેવફાઈને સજા આપવાનું નક્કી કરતા પહેલા થોભી શકે છે.આ દેશની મહિલાઓની સ્થિતિ ઇંગ્લેન્ડ અને ફ્રાન્સની મહિલાઓની સ્થિતિથી ઘણી અલગ છે.તેઓ હજુ પણ બાળકો હોવા છતાં પરણેલા છે.જ્યારે તેઓ હજુ યુવાન હોય ત્યારે ઘણીવાર અન્ય પત્નીઓ માટે તેમની અવગણના કરવામાં આવે છે.

તેઓ ઘણા હરીફો સાથે પતિનું ધ્યાન વહેંચે છે.પત્નીની અસંયમને સજા આપવા માટે કાયદો બનાવવો, જ્યારે કાયદો પતિની સ્ત્રીઓથી તેના ઝેનાનાને ભરવાના વિશેષાધિકારને સ્વીકારે છે, તે એક એવો માર્ગ છે જેને આપણે અપનાવવા માટે સૌથી વધુ અનિચ્છા ધરાવીએ છીએ.આપણે એટલા દૂરદર્શી નથી કે કાયદા દ્વારા હુમલો કરવાનું વિચારીએ જે આ દેશના લોકોની રીતભાતમાં બહુપત્નીત્વ જેટલું ઊંડું મૂળ ધરાવે છે.અમે તેને ધીમી ગતિએ છોડીએ છીએ, પરંતુ અમે શિક્ષણ અને સમયની ચોક્કસ કામગીરી પર વિશ્વાસ કરીએ છીએ.

પરંતુ જ્યારે તે અસ્તિત્વમાં છે, જ્યારે તે મહિલાઓની ખુશી અને સન્માન પર તેની ક્યારેય નિષ્ફળ ન થતી અસરો ઉત્પન્ન કરવાનું ચાલુ રાખે છે, ત્યારે આપણે દંડાત્મક કાયદાના વધારાના વજનને પહેલેથી જ ખૂબ જ હતાશામાં ફેંકવા તરફ વળ્યા નથી.

અમે એવા કારણો આપ્યા છે જે આપણને એવું માનવા તરફ દોરી જાય છે કે આ વિષય પરનો કોઈપણ કાયદો નિરર્થક હશે.અને આપણે એવું વિચારવાનું વલણ ધરાવીએ છીએ કે જો તે નિરર્થક નહીં હોય તો તે દમનકારી હશે.તે પહેલેથી જ ખૂબ મજબૂત હાથને મજબૂત બનાવશે.તે પહેલેથી જ ખૂબ નબળા વર્ગને નબળો પાડશે.

જ્યારે તે કરાર ન્યાયી, વાજબી અને પરસ્પર ફાયદાકારક બને ત્યારે દંડાત્મક પ્રતિબંધો દ્વારા વૈવાહિક કરારનું રક્ષણ કરવા માટે તે પૂરતો સમય હશે. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કર્નલ સ્લીમેને આ વિષય પર કાયદા કમિશનરોના તર્કનો વિરોધ કર્યો હતો.વ્યભિચારના કેસોમાં નિવારણ માટે અદાલતોનો આશરો લેવાની 'મૂળ વતનીઓની પછાતતા', 'દોષિત ઠેરવવાની તેમની સંપૂર્ણ નિરાશા' માંથી ઉદ્ભવી હતી.તેમનો મત હતો કે જો વ્યભિચારને ગુનો બનાવવામાં નહીં આવે, તો વ્યભિચારી પત્નીઓ જ તેમના પતિના ક્રોધનો ભોગ બનશે.તેમને ત્રાસ આપવામાં આવી શકે છે અથવા ઝેર પણ આપવામાં આવી શકે છે.તેમના મતે, વ્યભિચાર જેવા ગુનાઓ અક્ષમ્ય હતા અને તેમને સજા થવી જ જોઈએ.કર્નલ સ્લીમેને અવલોકન કર્યું:

“દંડ સંહિતાનું મૌન છેતરપિંડી કરનારાઓને હજુ પણ વધુ મુક્તિ આપશે, જ્યારે તેમના પીડિતોને ચારમાંથી ત્રણ કિસ્સાઓમાં હત્યા કરવામાં આવશે અથવા આત્મહત્યા કરવા માટે દબાણ કરવામાં આવશે.જ્યાં પતિઓને નિવારણના કાયદાકીય માધ્યમોના અભાવે તેમની દોષિત પત્નીઓને ઝેર આપવાની આદત હોય છે, ત્યાં તેઓ કેટલીકવાર અપૂરતા આધારો પર શંકાસ્પદ લોકોને ઝેર આપશે, અને નિર્દોષોને નુકસાન થશે.

...કેટલીકવાર સૌથી ગરીબ વ્યક્તિઓ આર્થિક વળતર આપવાનો ઇનકાર કરશે; પરંતુ સામાન્ય રીતે તેઓ તેમની જાતિ અથવા સમાજના વર્તુળના વડાઓ બીજા લગ્નના ખર્ચને ચૂકવવા માટે જે પૂરતું માને છે તે મેળવીને ખુશ થશે.તેઓ વ્યભિચારમાં જીવવાની હિંમત કરતા નથી, જો તેઓ કરે તો તેઓ બહિષ્કૃત થઈ જશે; તેમની જાતિના સ્વરૂપો અનુસાર તેમના લગ્ન હોવા જોઈએ, અને તે વાજબી છે કે પત્નીના પ્રલોભકને ઘાયલ પતિ માટે આ ખર્ચો ચૂકવવા માટે બનાવવામાં

આવે.સમૃદ્ધ લોકો, અલબત્ત, હંમેશા આર્થિક વળતર આપવાનો ઇનકાર કરે છે, અને તે જ કારણસર કે તેઓ ક્યારેય સિવિલ કોર્ટમાં પ્રલોભન આપનાર સામે કાર્યવાહી કરશે નહીં.ગરીબ લોકો આવી અદાલતમાં કેસ ચલાવવાનું ક્યારેય પોસાય તેમ નહોતું; અને, જેમ મેં કહ્યું છે તેમ, દંડ સંહિતાનું મૌન આપણા જેવી કાર્યક્ષમ સરકાર હેઠળ દોષિત પ્રલોભન આપનારને મુક્તિની ગંભીર પ્રતિજ્ઞા હશે, જે મહિલાઓ સિવાય પતિ અને પિતાને બદલો લેવાથી અટકાવી શકે છે." (ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ)

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

ભારતીય કાયદા કમિશનરોએ ભારતીય દંડ સંહિતાનો મુસદ્દો તૈયાર કરતી વખતે કાયદા કમિશનરોની ભલામણ સાથે આ ચર્ચા પર વિચાર કર્યો હતો.

૫.૪.વ્યભિચારને ગુનાહિત ઠેરવવો કે નહીં તે અંગેની ચર્ચામાંથી સંબંધિત અવતરણ નીચે મુજબ હતું:

"અમે અવલોકન કર્યું છે કે વ્યભિચારને તમામ પ્રેસિડેન્સીના હાલના કાયદાઓ દ્વારા ગુના તરીકે માન્યતા આપવામાં આવી છે, અને બોમ્બે પ્રદેશોમાં ગુનાની સજાને નિયંત્રિત કરવા માટે કાઉન્સિલમાં ભારતના ગવર્નર-જનરલ દ્વારા તાજેતરમાં એક કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો છે.વ્યભિચારને ફ્રાન્સના દંડ

સંહિતા દ્વારા સજા આપવામાં આવે છે.તે લ્યુઇસિયાનાના કોડમાં આપવામાં આવ્યું છે.આ વિષય પર શ્રી લિવિંગ્સ્ટનના અવલોકનો નીચે મુજબ છે.

“વ્યભિચારને જાહેર નૈતિકતા સામેના ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ કે નાગરિક કાયદાના અમલીકરણ પર છોડવો જોઈએ, તે ઘણી ચર્ચાનો વિષય રહ્યો છે.જ્યાં સુધી મને જાણ કરવામાં આવી છે, તે અંગ્રેજો સિવાયના તમામ રાષ્ટ્રોના દંડાત્મક કાયદામાં સામેલ છે; અને તેમના કેટલાક સૌથી પ્રખ્યાત વકીલોએ આ ચૂકને ખામી ગણાવી છે.

ન તો આ કૃત્યની અનૈતિકતા, ન તો સ્ત્રીઓની ખુશી પર અને ઘણી વાર સમાજની શાંતિ અને તેના સભ્યોના જીવન પર તેના હાનિકારક પરિણામોને નકારી શકાય નહીં.

પછી તેને શા માટે સજા ન થવી જોઈએ તેનું કારણ ખૂબ સ્પષ્ટ લાગતું નથી.મેં હમણાં જ જે પ્રકૃતિનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેમાંથી તે એક છે, જેમાં ઘાયલ પક્ષની નારાજગી તેને પોતાના હાથમાં બદલો લેવા માટે પ્રેરિત કરશે, અને જો તેના દેશના કાયદાઓ ઓછા લોકોને સજા આપવાનો ઇનકાર કરે તો તે મોટો ગુનો કરશે.તે માણસનો સ્વભાવ છે, અને કોઈ પણ કાયદો તેને બદલી શકતો નથી, જ્યાં કાયદાઓ તેમની સહાયનો ઇનકાર કરે છે; ઘણી વાર જ્યાં તેઓ નથી કરતા; પરંતુ જ્યાં તેઓ ઈજા સામે રક્ષણ નહીં આપે, ત્યાં તેઓ તેને સજા કરવાનો પ્રયાસ કરે છે જે પોતાની શક્તિ દ્વારા તેમની માફી પૂરી પાડે છે.જ્યાં કાયદો આ ગુનાને સજા આપવાનો ઇનકાર કરે છે, ત્યાં ઇજાગ્રસ્ત પક્ષ તે પોતાના માટે કરશે, તે જાહેર શાંતિને તોડશે, અને તમામ ગુનાઓમાં સૌથી મોટો ગુનો

કરશે, અને તેને ભાગ્યે જ અથવા ક્યારેય સજા કરવામાં આવશે નહીં.હુમલાઓ, દ્વંદ્વયુદ્ધો, હત્યાઓ, ઝેર, તેનું પરિણામ હશે.તેમને અટકાવી શકાતા નથી; પરંતુ, કદાચ, તેઓ જે અપરાધનો બદલો લેવાનો ઈરાદો ધરાવે છે તેને સજા આપવા માટે કાયદાની સહાય આપીને, તેઓ ઓછા વારંવાર હશે; અને તે, અત્યાચારી કૃત્યોના બહાનાને દૂર કરીને, મોટા પ્રમાણમાં તેઓ જે સજાને પાત્ર છે તેની ખાતરી કરશે.આ કારણોસર જ વ્યભિચારનો ગુનો આ શીર્ષકનો એક પ્રકરણ બનાવે છે. "

આ વિષય પર પરિપક્વ વિચારણા કર્યા પછી, અમે થોડા ખચકાટ પછી એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છીએ કે આ ગુનાને સંહિતામાંથી બાકાત રાખવાની સલાહ આપવામાં આવતી નથી.અમારું માનવું છે કે તેને ફોજદારી અદાલતોની સંજ્ઞાન માટેના વિષય તરીકે ચાલુ રાખવાના કારણો નોંધપાત્ર છે.....

...જ્યારે આપણે વિચારીએ છીએ કે વ્યભિચારના ગુનાને સંહિતામાંથી બાકાત રાખવો જોઈએ નહીં, ત્યારે અમે તેની જાણને પરિણીત મહિલા સાથે કરવામાં આવેલા વ્યભિચાર સુધી મર્યાદિત રાખીશું, અને નોંધ ક્યૂમાં છેલ્લી ટિપ્પણીમાં આ દેશની મહિલાઓની સ્થિતિ અંગે ઘણું મહત્વ છે તે ધ્યાનમાં લેતા, તેના આદરમાં અમે એકલા પુરુષ ગુનેગારને સજા માટે જવાબદાર બનાવીશું.જો કે, અમે વ્યભિચારના આરોપી પક્ષકારોને એકસાથે મુકદ્દમા પર મૂકીશું, અને અદાલતને, તેમની દોષિત ઠેરવવાની સ્થિતિમાં, દોષિત મહિલા સામે છૂટાછેડાનો હુકમનામું જાહેર કરવા માટે સશક્ત બનાવીશું, જો પતિ તેના માટે

દાવો કરે છે, તે જ સમયે તેના પ્રેમીને કેદ અથવા દંડની સજા આપવામાં આવે છે.શ્રી લિવિંગસ્ટોનની સંહિતા અનુસાર, સ્ત્રી તેના 'વૈવાહિક લાભ' ગુમાવે છે, પરંતુ અન્ય સજા માટે જવાબદાર નથી.

અમે કર્નલ સ્લીમેનના પુરુષ ગુનેગારની સજા અંગેના સૂચનને સ્વીકારીશું, તેને હાલમાં સાત વર્ષની મંજૂરીને બદલે પાંચ વર્ષથી વધુની કેદ સુધી મર્યાદિત રાખીશું અને વિકલ્પ તરીકે પતિને ચૂકવવાપાત્ર દંડ લાદવાની મંજૂરી આપીશું." (ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો બીજો અહેવાલ)

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

પ.પ.આ પૃષ્ઠભૂમિમાં જ ભા.દં.સં. સી. માં કલમ ૪૯૭નો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

૬. સુધારણા માટેનો સૌથી મોટો પ્રશ્ન

૬.૧.જૂન ૧૯૭૧માં, ભારતના કાયદા પંચનો ૪૨મો અહેવાલ (ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો ૪૨મો અહેવાલ, ભારતીય કાયદા પંચ અહીં ઉપલબ્ધ છે:HTTP://લો કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા.નિક./ ૧–૫૦ અહેવાલ ૪૨ માં.પી. ડી. એફ.) એ ભા.દં.સં. સી. ની વિવિધ જોગવાઈઓનું વિશ્લેષણ કર્યું અને કેટલીક મહત્વપૂર્ણ ભલામણો કરી.'વ્યભિચાર' ના ગુનાના સંદર્ભમાં, કાયદા

પંચે ભલામણ કરી હતી કે વ્યભિચારી મહિલાને કાર્યવાહી માટે સમાન રીતે જવાબદાર બનાવવી જોઈએ, અને સજાને ૫ વર્ષથી ઘટાડીને ૨ વર્ષ કરવી જોઈએ.

૬.૨.ઓગસ્ટ ૧૯૯૭માં, ભારતના કાયદા પંચે તેના ૧૫૬મા અહેવાલમાં (ભારતીય દંડ સંહિતા પરનો ૧૫૬મો અહેવાલ) (વોલ્યુમ. I), ભારતીય કાયદા પંચ, પાનું ૧૬૯–૧૭૨–અહીં ઉપલબ્ધ છેઃHTTP://લો કમિશન ઓફ ઇન્ડિયા.નિક./ ૧૦૧–૧૬૯ રિપોર્ટ૧૫૬ Vol ૧ માં.પી. ડી. એફ.) એ નોંધ્યું હતું કે છૂટાછેડા (દીવાની કાર્યવાહી) માં વ્યભિચારના ગેરવર્તણૂકની તુલનામાં કલમ ૪૯૭ હેઠળ વ્યભિચારનો ગુનો ખૂબ જ મર્યાદિત છે.આ કલમ માત્ર પતિને વ્યભિચારી પુરુષ સામે કેસ ચલાવવાનો અધિકાર આપે છે, પરંતુ પીડિત પત્નીને તેના વ્યભિચારી પતિ સામે કેસ ચલાવવાનો કોઈ અધિકાર આપતું નથી.વ્યભિચારના ગુના સાથે લગ્નમાં જાતિઓ વચ્ચે સમાનતાની વિભાવનાનો સમાવેશ કરવા માટે એક સુધારો રજૂ કરવાની ભલામણ કરવામાં આવી હતી.પ્રસ્તાવિત પરિવર્તન ભારતીય સમાજમાં મહિલાઓની સ્થિતિના પરિવર્તનને પ્રતિબિંબિત કરવા માટે હતું.

જોકે, આ ભલામણ સ્વીકારવામાં આવી ન હતી.

૬.૩.માર્ચ ૨૦૦૩માં, ક્રિમિનલ ન્યાયમૂર્તિ સિસ્ટમના સુધારા પર મલિમથ સમિતિ (ક્રિમિનલ ન્યાયમૂર્તિ સિસ્ટમના સુધારા પર સમિતિનો અહેવાલ, ભારત સરકાર, ગૃહ મંત્રાલય, ન્યાયમૂર્તિ વી. એસ. મલિમથની અધ્યક્ષતામાં, (૨૦૦૩) અહીં ઉપલબ્ધ છે:HTTPS://એમ. એચ.જીઓવી.ઇન/સાઇટ્સ/ડિફોલ્ટ/ફાઇલો/ક્રિમિનલ _ ન્યાયમૂર્તિ _ સિસ્ટમ.પી. ડી. એફ.) ની રચના ભારત સરકાર દ્વારા કરવામાં આવી હતી, જેણે ફોજદારી ન્યાય વ્યવસ્થામાં સુધારો કરવા માટે વ્યાપક પગલાં પર વિચાર કર્યો હતો.મલિમથ સમિતિએ "વ્યભિચાર" ના સંદર્ભમાં નીચેની ભલામણ કરી હતી:

" ૧૬.૩.૧ એક પુરુષ વ્યભિચારનો ગુનો કરે છે જો તે પતિની સંમતિ અથવા સંમતિ વિના અન્ય પુરુષની પત્ની સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે.

આ વિભાગનો ઉદ્દેશ લગ્નની પવિત્રતાની જાળવણી કરવાનો છે.સમાજ વૈવાહિક બેવફાઈને ધિક્કારે છે.તેથી, પરિણીત પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધ ધરાવતી પત્ની સાથે સમાન વ્યવહાર ન કરવાનું કોઈ યોગ્ય કારણ નથી.

૧૬.૩.૨ તેથી સમિતિ સૂચવે છે કે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ માં આ રીતે યોગ્ય સુધારો થવો જોઈએ કે–જે કોઈ અન્ય વ્યક્તિના જીવનસાથી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધે છે તે વ્યભિચાર માટે દોષિત છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

કલમ ૪૯૭ના સુધારા પર મલિમથ સમિતિની ભલામણો ભારતના કાયદા પંચને મોકલવામાં આવી હતી, જેણે આ બાબતને અભ્યાસ અને તપાસ માટે હાથ ધરી હતી.તે જ વિચારણા બાકી છે.

૭. કોમ્પેરેરી ઇન્ટરનેશનલ જ્યુરિસપ્રુડેન્સ

કલમ ૪૯૭ આઇ. પી. સી. ની બંધારણીય માન્યતાના મુદ્દાને સંબોધતા પહેલા, વિશ્વભરના વિવિધ અધિકારક્ષેત્રોમાં 'વ્યભિચાર' સાથે કેવી રીતે વ્યવહાર કરવામાં આવે છે તેની સમીક્ષા કરવી રસપ્રદ રહેશે.

વ્યભિચારને વિવિધ અધિકારક્ષેત્રોમાં અલગ રીતે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે.દાખલા તરીકે, વ્યભિચારના આરોપો માટે વ્યભિચાર સંબંધ "ખુલ્લો અને કુખ્યાત" હોવો જરૂરી હોઈ શકે છે, (ઇલિનોઇસ ક્રિમિનલ કોડ, ૭૨૦ ILCS ૫/૧૧–૩૫, વ્યભિચાર "(a) એક વ્યક્તિ વ્યભિચાર કરે છે જ્યારે તે અથવા તેણી અન્ય કોઈની સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે, જો વર્તન ખુલ્લું અને કુખ્યાત હોય,".) અથવા બેવફાઈના એક કૃત્ય કરતાં વધુ હોઈ શકે છે, અથવા વ્યભિચાર કરનાર અને વ્યભિચાર કરનાર વચ્ચે સહવાસની જરૂર હોય છે.આવી વ્યાખ્યામાં બેવફાઈની માત્રા પર શોધની જરૂર પડશે.(માર્ટિન સીગલ, વધુ સારા અથવા ખરાબ માટેઃવ્યભિચાર, અપરાધ અને બંધારણ, ૩૦ જર્નલ ઓફ ફેમિલી લો ૪૫,૫૧–૫૨ (૧૯૯૧).અન્ય કિસ્સાઓમાં, પત્નીઓને વ્યભિચાર માટે પણ

સજા થઈ શકે છે.આવી જોગવાઈ એ શંકા ઉભી કરે છે કે તે જીવનસાથી અને લગ્નની સંસ્થા વચ્ચેના સંબંધને કેવી રીતે સુરક્ષિત કરી શકે છે.કેટલાક અધિકારક્ષેત્રોમાં અન્ય તફાવત એ છે કે વ્યભિચારના ગુનાની નોંધ માત્ર રાજ્યના કહેવા પર લેવામાં આવે છે, અને તેનો અમલ સામાન્ય રીતે દુર્લભ છે.

૭.૧.વિવિધ કાનૂની પ્રણાલીઓએ વ્યભિચારના વર્તનને અમુક પ્રકારની ફોજદારી સજાને યોગ્ય ઠેરવવા માટે પૂરતા પ્રમાણમાં હાનિકારક ગણાવ્યું છે.આવું વર્તન એક એવું વર્તન છે, જેને સમાજ માત્ર મંજૂરી આપવા માટે તૈયાર નથી, પરંતુ તેની સાથે ગુનાહિત લેબલ પણ જોડે છે.

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઑફ અમેરિકા

યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઑફ અમેરિકામાં, ૫૦માંથી ૧૭ રાજ્યો 'વ્યભિચાર' ને રાજ્યના કાયદા હેઠળ ફોજદારી ગુના તરીકે ગણવાનું ચાલુ રાખે છે.(અભિનવસેખરી, ધ ગુડ, ધ બેડ, એન્ડ ધ એડલ્ટરસઃભારતમાં ફોજદારી કાયદો અને વ્યભિચાર, ૧૦ સામાજિક કાનૂની સમીક્ષા ૪૭ (૨૦૧૪).ગુનાની લાક્ષણિકતા રાજ્યથી રાજ્યમાં અલગ અલગ હોય છે.

ઓલીવર્સન વિ. વેસ્ટ વેલી સિટીના કિસ્સામાં (૮૭૫ એફ. સપ.૧૪૬૫), ઉટાહ વ્યભિચાર કાનૂનની બંધારણીયતા (ઉટાહ કોડ એન. ૭૬-૭-૧૦૩ ", (૧) એક પરિણીત વ્યક્તિ વ્યભિચાર કરે છે જ્યારે તે સ્વેચ્છાએ તેના જીવનસાથી સિવાય અન્ય કોઈ વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંભોગ કરે છે.(૨) વ્યભિચાર એ બી

વર્ગનો ગુનો છે.") પડકારવામાં આવ્યો હતો.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ કાયદો ગોપનીયતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને અમેરિકી બંધારણ હેઠળ કાયદાની મૂળ યોગ્ય પ્રક્રિયાનું ઉલ્લંઘન કરે છે.યુ. એસ. કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે વ્યભિચાર એ લગ્નના સંબંધોનું ઉલ્લંઘન છે જેનું કાયદો રક્ષણ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.ઉટાહ રાજ્યને વ્યભિચાર રોકવામાં રસ હતો.ફોજદારી મંજૂરીનો ઉપયોગ કરવો કે નહીં તે બાબત ખાસ કરીને વિધાનસભાના દાયરામાં ગણવામાં આવતી હતી.રાજ્યના વિશેષ હિતને ધ્યાનમાં રાખીને, વ્યભિચારને ગુના તરીકે વર્ગીકૃત કરવાનું તર્કસંગત માનવામાં આવતું હતું.

આવી જ જોગવાઈ ન્યૂયોર્ક રાજ્યમાં અસ્તિત્વમાં છે, જેમાં વ્યભિચારને બી વર્ગના દુષ્કૃત્ય તરીકે ગણવામાં આવે છે.(૦ ન્યૂ યોર્ક પેનલ લોઝ, આર્ટિકલ ૨૫૫.૧૭–Adultery, "એક વ્યક્તિ વ્યભિચાર માટે દોષિત છે જ્યારે તે અન્ય વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધમાં જોડાય છે જ્યારે તેની પાસે જીવંત જીવનસાથી હોય, અથવા અન્ય વ્યક્તિ પાસે જીવંત જીવનસાથી હોય.વ્યભિચાર એ બી વર્ગનો ગુનો છે.").તેનાથી વિપરીત, ઉત્તર કેરોલિના રાજ્યમાં, હોબ્સ વિ. સ્મિથ (નંબર ૧૫ સીવીએસ ૫૬૪૬ (૨૦૧૭) [ઉત્તર કેરોલિનાની સુપીરિયર કોર્ટ) ના ચુકાદામાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે, વ્યભિચારને ફોજદારી ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ નહીં.ઉત્તર કેરોલિનાની સુપિરિયર કોર્ટે, લોરેન્સ વિ. ટેક્સાસ (૫૩૯ યુએસ ૫૫૮ (૨૦૦૩)) માં યુ. એસ. સુપ્રીમ કોર્ટના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં તેને માન્યતા આપવામાં આવી હતી કે સ્વતંત્રતાનો અધિકાર સંમતિથી પુખ્ત વયના લોકોને તેમના ખાનગી જાતીય વર્તન સંબંધિત નિર્ણયોના

સંદર્ભમાં નોંધપાત્ર રક્ષણ પૂરું પાડે છે.વ્યભિચાર કરવાનો વ્યક્તિનો નિર્ણય એ એક વ્યક્તિગત નિર્ણય છે, જે લગ્ન, કુટુંબ, પ્રજનન, ગર્ભનિરોધક અને જાતીયતા સંબંધિત અન્ય વ્યક્તિગત પસંદગીઓ જેવી જ છે, જે ગોપનીયતાના ક્ષેત્રમાં આવે છે.લોરેન્સમાં આ તર્કને અનુસરીને, ૩૦ ન્યૂ યોર્ક દંડ કાયદાના રાજ્યની સુપિરિયર કોર્ટ, કલમ ૨૫૫.

૧૭–વ્યભિચાર, "એક વ્યક્તિ વ્યભિચાર માટે દોષિત છે જ્યારે તે અન્ય વ્યક્તિ સાથે જાતીય સંબંધમાં જોડાય છે જ્યારે તેની પાસે જીવંત જીવનસાથી હોય, અથવા અન્ય વ્યક્તિ પાસે જીવંત જીવનસાથી હોય.વ્યભિચાર એ બી વર્ગનો ગુનો છે." (કેનેડાની ફોજદારી સંહિતા, ૧૯૮૫, કલમ ૧૭૨, "(૧) દરેક વ્યક્તિ કે જે બાળકના ઘરમાં વ્યભિચાર અથવા જાતીય અનૈતિકતામાં ભાગ લે છે અથવા આદતનાં નશામાં અથવા અન્ય કોઈ પ્રકારનાં દુષ્કૃત્યોમાં સામેલ થાય છે, અને તે રીતે બાળકની નૈતિકતાને જોખમમાં મૂકે છે અથવા બાળકને રહેવા માટે ઘરને અયોગ્ય સ્થાન આપે છે, તે દોષિત ગુના માટે દોષિત છે અને બે વર્ષ કરતાં વધુ ન હોય તેવી મુદત માટે કેદની સજા માટે જવાબદાર છે. ").નોર્થ કેરોલિનાએ એવું માન્યું હતું કે વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવતા રાજ્યના કાયદાએ મૂળ યોગ્ય પ્રક્રિયાનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે, અને યુ. એસ. બંધારણના ચૌદમા સુધારા હેઠળ સ્વતંત્રતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કર્યું છે, અને વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવવાની જોગવાઈને ગેરબંધારણીય જાહેર કરવામાં આવી હતી.

કેનેડા

કેનેડામાં, કલમ ૧૭૨ હેઠળ કેનેડાની ક્રિમિનલ કોડ વ્યભિચાર માટે ફોજદારી પ્રતિબંધો લાદે છે.આ જોગવાઈ ૧૯૧૮માં રજૂ કરવામાં આવી હતી (ક્રિમિનલ કોડ ઓફ કેનેડા, ૧૯૮૫, કલમ ૧૭૨ ", (૧) દરેક વ્યક્તિ કે જે બાળકના ઘરમાં વ્યભિચાર અથવા જાતીય અનૈતિકતામાં ભાગ લે છે અથવા આદતનાં નશામાં અથવા અન્ય કોઈ પ્રકારનાં દુષ્કૃત્યોમાં સામેલ થાય છે, અને તે રીતે બાળકની નૈતિકતાને જોખમમાં મૂકે છે અથવા બાળકને રહેવા માટે ઘરને અયોગ્ય સ્થાન આપે છે, તે દોષિત ગુના માટે દોષિત છે અને બે વર્ષ કરતાં વધુ ન હોય તેવી મુદત માટે કેદની સજા ભોગવે છે (૨) આ વિભાગના હેતુઓ માટે," બાળક "નો અર્થ એ છે કે જે બાળક હેઠળ છે અથવા દેખાય છે. અઢાર વર્ષની ઉંમર), અને ક્રિમિનલ કોડ પર ચાલુ રહે છે.

કેનેડાની ક્રિમિનલ કોડ એવા ઘરમાં બાળકોની નૈતિકતાને જોખમમાં મૂકવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે જ્યાં કોઈ વ્યક્તિ "વ્યભિચાર અથવા જાતીય અનૈતિકતામાં ભાગ લે છે અથવા આદતનાં નશામાં અથવા અન્ય કોઈપણ પ્રકારની દુષ્ટતામાં સામેલ થાય છે. "

વધુમાં, કેનેડામાં "લગ્નના ભંગાણ" ના કિસ્સાઓમાં છૂટાછેડા આપવાની જોગવાઈ છે, અને વ્યભિચાર એ તેને સ્થાપિત કરવા માટેનો આધાર છે. (છૂટાછેડા અધિનિયમ, ૧૯૬૮, "કલમ ૮ (૧) સક્ષમ અધિકારક્ષેત્રની અદાલત, પતિ અથવા પત્નીઓમાંથી કોઈ એક અથવા બંનેની અરજી પર, તેમના લગ્ન તૂટી ગયા હોવાના આધારે પતિ અથવા પત્નીઓને છૂટાછેડા આપી શકે છે.(૨) લગ્નનું ભંગાણ ત્યારે જ સ્થાપિત થાય છે જ્યારેઃ((અ) (બ) જે

જીવનસાથી વિરુદ્ધ છૂટાછેડાની કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે, તેણે લગ્નની ઉજવણીથી, (એક) વ્યભિચાર કર્યો છે, અથવા.

મલેશિયા

મલેશિયામાં વ્યભિચારને ઇસ્લામિક કાયદા હેઠળ ગુના તરીકે સજા આપવામાં આવે છે.જો કે, લો રિફોર્મ (મેરેજ એન્ડ ડિવોર્સ) એક્ટ, ૧૯૭૬ એ તેને નાગરિક ખોટું બનાવ્યું, તમામ બિન-મુસ્લિમો માટે કેનેડાની સ્થિતિ જેવી જ, આ કાયદો વ્યભિચારને છૂટાછેડા આપવા માટેનો આધાર બનાવે છે, કારણ કે તે "લગ્નના ભંગાણ" નો પુરાવો છે.(કલમ ૫૪ (૧) (એ), કાયદો સુધારણા (લગ્ન અને છૂટાછેડા) અધિનિયમ, ૧૯૭૬.[મલેશિયા] જણાવે છે, "૫૪. (૧) લગ્નના ભંગાણના કારણ અથવા તેના તરફ દોરી જવાના કથિત તથ્યો અને સંજોગોની તપાસમાં, અદાલત નીચેની એક અથવા વધુ હકીકતોને ધ્યાનમાં લેશે, એટલે કેઃ((ક) સામાવાળાએ વ્યભિચાર કર્યો છે અને અરજદારને સામાવાળા સાથે રહેવાનું અસહ્ય લાગે છે.

જોકે રસપ્રદ વાત એ છે કે, આ કાયદો બંનેમાંથી કોઈ પણ જીવનસાથીને પીડિત પક્ષકાર બનવાની અને વ્યભિચારી અથવા વ્યભિચારિણી પાસેથી નુકસાનીનો દાવો કરવાની પણ મંજૂરી આપે છે.(કલમ ૫૮, કાયદો સુધારણા (લગ્ન અને છૂટાછેડા) અધિનિયમ, ૧૯૭૬.[મલેશિયા] જણાવે છે, "૫૮. (૧) છૂટાછેડા માટેની અરજી કે જેમાં વ્યભિચારનો આરોપ મૂકવામાં આવ્યો હોય, અથવા

છૂટાછેડા માટે પ્રાર્થના કરતા અને વ્યભિચારનો આરોપ લગાવતા લગ્નના પક્ષના જવાબમાં, પક્ષકાર કથિત વ્યભિચારી અથવા વ્યભિચારિણીને સહ–પ્રતિવાદી બનાવશે, સિવાય કે અદાલત દ્વારા વિશેષ આધારો પર આમ કરવા માટે માફી આપવામાં આવે.(૨) પેટા કલમ (૧) હેઠળની અરજીમાં એવી પ્રાર્થનાનો સમાવેશ થઈ શકે છે કે સહ–પ્રતિવાદીને કથિત વ્યભિચારના સંદર્ભમાં નુકસાનીમાં દોષિત ઠેરવવામાં આવે.(૩) જ્યાં સહ–પ્રતિવાદી સામે નુકસાનીનો દાવો કરવામાં આવ્યો હોય–(ક) જો અરજદાર માટે પુરાવા સમાપ્ત થયા પછી, અદાલતનો અભિપ્રાય હોય કે સહ–પ્રતિવાદી સામે તેને અથવા તેણીને સામાવાળા આપવાની જરૂરિયાતને યોગ્ય ઠેરવવા માટે પૂરતા પુરાવા નથી, તો સહ–પ્રતિવાદીને કાર્યવાહીમાંથી મુક્ત કરવામાં આવશે; અથવા (ખ) સુનાવણીના અંતે, અદાલતને સંતોષ થાય કે પ્રતિવાદી અને સંવાદદાતા વચ્ચે વ્યભિચાર સાબિત થયો છે, તો અદાલત અરજદારને તે યોગ્ય લાગે તેટલું વળતર આપી શકે છે, પરંતુ જેથી ચુકાદામાં કોઈ અનુકરણીય અથવા શિક્ષાત્મક તત્વનો સમાવેશ થતો નથી.").

જાપાન

જાપાનમાં વ્યભિચાર માટેની જોગવાઈ આઈ. પી. સી. ની હાલની કલમ ૪૯૭ જેવી જ હતી. તેણે પતિ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદના આધારે જ મહિલા અને વ્યભિચાર કરનારને સજા કરી હતી.જો વ્યભિચારનું કૃત્ય પતિની સંમતિથી કરવામાં આવ્યું હોય, તો ગુનાની કાર્યવાહી માટે કોઈ માન્ય માંગ રહેશે

નહીં.(કલમ ૧૮૩, દંડ સંહિતા, ૧૯૦૭ [જાપાન], "જે કોઈ પણ પરિણીત સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર કરે છે તેને બે વર્ષ સુધીની જેલની સજા કરવામાં આવશે.આ ગુનાઓ પર માત્ર પતિની માંગણી પર કાર્યવાહી કરવામાં આવે છે.જો પતિએ વ્યભિચારની મંજૂરી આપી હોય, તો તેની માંગ માન્ય નથી." [કાર્લ–ફ્રીડ્રિચ લેન્ઝ દ્વારા અનુવાદિત, ૧૮૬૮ થી જાપાનમાં કાયદાનો ઈતિહાસ, આવૃત્તિ.વિલ્હેલ્મ રોહલ, બ્રિલ દ્વારા પ્રકાશિત, ૨૦૦૫, પાન ૬૨૩ પર]).

ત્યારબાદ આ જોગવાઈને હટાવી દેવામાં આવી છે.૩૮ વ્યભિચાર હવે જાપાનમાં સિવિલ કોડ હેઠળ છૂટાછેડા માટેનો માત્ર એક આધાર છે.(કલમ ૭૭૦, સિવિલ કોડ, ૧૮૯૬.[જાપાન], કલમ ૭૭૦ (૧) ફક્ત નીચેની બાબતોમાં જણાવેલા કિસ્સાઓમાં જ પતિ અથવા પત્ની છૂટાછેડા માટે દાવો દાખલ કરી શકે છે:((i) જો જીવનસાથીએ અનૈતિક કૃત્ય કર્યું હોય;")

દક્ષિણ આફ્રિકા

દક્ષિણ આફ્રિકામાં, DE વિ. RH (RH વિ.DE (૫૯૪/૨૦૧૩) [૨૦૧૪] ZASCA ૧૩૩ (૨૫ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૪)) દક્ષિણ આફ્રિકાની બંધારણીય અદાલતે વ્યથિત વ્યક્તિઓ દ્વારા વળતર માંગવાના આધાર તરીકે વ્યભિચારને નકારી કાઢ્યો.અદાલતે ગ્રીન વિ. ફિટ્ઝગેરાલ્ડ (૧૯૧૪ એડી ૮૮) ના અગાઉના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે, વ્યભિચારનો ગુનો દુરુપયોગમાં આવી ગયો છે, અને–તેને ગુના તરીકે ગણવાનું બંધ થઈ ગયું

છે.(આઈડી). અદાલતે નોંધ્યું હતું કે દક્ષિણ આફ્રિકામાં વ્યભિચાર અવારનવાર થતો હોવા છતાં, અને છૂટાછેડાના કેસોના અહેવાલો દક્ષિણ આફ્રિકાના અખબારોમાં દરરોજ પ્રકાશિત થતા હોવા છતાં, સત્તાવાળાઓએ ગુનાની કોઈ નોંધ લીધી ન હતી.

તુર્કી

તુર્કીમાં, ૧૯૯૬થી તુર્કીની બંધારણીય અદાલતનો નિર્ણય (અનયાસા મહાકેમેસી, ૧૯૯૬/૧૫; ૧૯૯૬/૩૪ (સપ્ટેમ્બર ૨૩,૧૯૯૬) પણ જુઓ, અનયાસા મહાકેમેસી, ૧૯૯૮/૩; ૧૯૯૮/૨૮ (જૂન ૨૩,૧૯૯૮) અને અનયાસા મહાકેમેસી, ૧૯૯૭/૪૫. ૧૯૯૮/૪૮ (જુલાઈ ૧૬,૧૯૯૮) એ અન્ય એક ઉદાહરણ છે જ્યાં કોર્ટે તુર્કી દંડ સંહિતા/૧૯૨૬માંથી વ્યભિચારની જોગવાઈને ફોજદારી ગુના તરીકે નકારી કાઢી હતી.કોર્ટે નોંધ્યું હતું કે આ જોગવાઈ સમાનતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે, જે તુર્કીના બંધારણ દ્વારા બાંયધરી આપવામાં આવી છે કારણ કે તે એક જ કાર્ય માટે પુરુષો અને સ્ત્રીઓને અલગ રીતે વર્તે છે.

દક્ષિણ કોરિયા

દક્ષિણ કોરિયામાં, ૨૬ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૫ના વ્યભિચારના કેસમાં કોરિયાની બંધારણીય અદાલતે વ્યભિચારને ફોજદારી ગુના તરીકે નકારી કાઢ્યો હતો. (વ્યભિચાર કેસ, ૨૭-૧ (A) KCCR ૨૦,૨૬ ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૫).કોરિયાની

બંધારણીય અદાલતે એવું માન્યું હતું કે વ્યભિચારના ગુના માટે જોગવાઈ કરતી કલમ ૨૪૧ ગેરબંધારણીય હતી કારણ કે તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૦નું ઉલ્લંઘન કરે છે, જે વ્યક્તિત્વના અધિકાર, સુખ મેળવવાના અધિકાર અને આત્મનિર્ણયના અધિકારને પ્રોત્સાહન આપે છે.સ્વ–નિર્ધારણનો અધિકાર જાતીય સ્વ–નિર્ધારણના અધિકારને સૂચિત કરે છે જે જાતીય પ્રવૃત્તિઓ પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા છે અને કલમ ૨૪૧ ને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૭ હેઠળ સંરક્ષિત ગોપનીયતાના અધિકારને પ્રતિબંધિત કરવા માટે માનવામાં આવતું હતું કારણ કે તે ઘનિષ્ઠ ખાનગી ક્ષેત્ર સાથે જોડાયેલા જાતીય જીવનમાંથી ઉદ્ભવતી પ્રવૃત્તિઓને પ્રતિબંધિત કરે છે. પતિ–પત્ની વચ્ચે વૈવાહિક વફાદારી જાળવવા માટે આ જોગવાઈનો કાયદેસર હેતુ હોવા છતાં, અદાલતે તેને નકારી કાઢી હતી કારણ કે આ જોગવાઈ "સાધનની યોગ્યતા અને ઓછામાં ઓછી પ્રતિબંધકતા" હાંસલ કરવામાં નિષ્ફળ રહી હતી, કોર્ટે નીચે મુજબ ચુકાદો આપ્યો હતોઃ

“તાજેતરના વર્ષોમાં, પરંપરાગત કુટુંબ પ્રણાલી અને પરિવારના સભ્યોની ભૂમિકા અને સ્થિતિના ફેરફારો સાથે લગ્ન અને જાતિના ક્ષેત્રમાં કોરિયન સમાજની વધતી ધારણા બદલાઈ છે, સાથે સાથે જાતીય જીવન પર વ્યક્તિવાદ અને ઉદાર દ્રષ્ટિકોણનો ઝડપી ફેલાવો થયો છે.જાતીય જીવન અને પ્રેમ એક ખાનગી બાબત છે, જે ફોજદારી સજાના નિયંત્રણને આધિન ન હોવી જોઈએ.

વૈવાહિક વફાદારીનું ઉલ્લંઘન કરવું અનૈતિક હોવા છતાં, તેને ફોજદારી કાયદા દ્વારા સજા થવી જોઈએ નહીં.

.....

...નોંધપાત્ર કાનૂની હિતો સામેના સ્પષ્ટ જોખમ માટે ફોજદારી સજાનો ઉપયોગ છેલ્લો ઉપાય હોવો જોઈએ અને ઓછામાં ઓછો મર્યાદિત હોવો જોઈએ.તે પુખ્ત વયના લોકો માટે સ્વૈચ્છિક જાતીય સંબંધો રાખવા માટે વ્યક્તિઓના મુક્ત ક્ષેત્ર સાથે સંબંધિત છે, પરંતુ જ્યારે તે વ્યક્ત કરવામાં આવે ત્યારે તે કાયદા દ્વારા નિયંત્રિત થઈ શકે છે અને તે સારી જાતીય સંસ્કૃતિ અને પ્રથાની વિરુદ્ધ છે.તે જાતીય આત્મનિર્ણયના અધિકાર અને ગુપ્તતાના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરશે જેમાં રાજ્ય હસ્તક્ષેપ કરશે અને જાતીય જીવનને સજા કરશે જે જાતીય નૈતિકતા અને સામાજિક ગુનાઓને આધિન હોવું જોઈએ.

આધુનિક ફોજદારી કાયદાનું વલણ નિર્દેશ કરે છે કે જો કોઈ કાર્ય, સારમાં, વ્યક્તિગત ગોપનીયતાનું હોય અને તે સામાજિક રીતે હાનિકારક ન હોય અથવા કાનૂની હિતોનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન ન હોય, તો તે કાર્ય નૈતિકતાના વિરોધાભાસી હોવા છતાં, રાજ્યએ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહીં.આ વલણ અનુસાર, વ્યભિચારના ગુનાઓને નાબૂદ કરવાનું વૈશ્વિક વલણ છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

અદાલતે તારણ કાઢ્યું હતું કે વ્યભિચારનું અપરાધીકરણ હવે કેવી રીતે એકવિધતા આધારિત લગ્ન પ્રણાલીનું રક્ષણ કરવા, સારી જાતીય સંસ્કૃતિ જાળવવા અને પતિ–પત્ની વચ્ચે વૈવાહિક વફાદારીના જાહેર હિતની સેવા કરી શકે છે તે જોવાનું મુશ્કેલ છે.વ્યભિચારને સજા આપતી કલમ ૨૪૧ ની વિચારણા

સાધનની યોગ્યતા અને ઓછામાં ઓછી પ્રતિબંધકતા પ્રાપ્ત કરવામાં નિષ્ફળ રહી.આ જોગવાઈ જાતીય જીવનના ખાનગી અને ઘનિષ્ઠ ક્ષેત્રને ફોજદારી સજા આપીને વ્યક્તિની જાતીય સ્વાયત્તતા અને ગોપનીયતાને વધુ પડતી પ્રતિબંધિત કરતી હોવાથી, ઉપરોક્ત દંડાત્મક જોગવાઈએ રાજ્યના હિત અને વ્યક્તિગત સ્વાયત્તતાનું સંતુલન ગુમાવી દીધું હોવાનું કહેવાય છે.

૮. ભારતમાં પુખ્ત વયના લોકો સામે અગાઉના પડકારો

આ અદાલતે અગાઉ કલમ ૪૯૭ના પડકારોને આ આધાર પર ધ્યાનમાં લીધા છે કે વિવાદિત કલમ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરતી હતી.

૮.૧.યુસુફ અબ્દુલ અઝીઝ વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય (૧૯૫૪ એસ.સી.આર. ૯૩૦) માં, કલમ ૪૯૭ને આ અદાલત સમક્ષ આ આધાર પર પડકારવામાં આવી હતી કે તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫નું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે જે પત્ની વ્યભિચારી પુરુષ સાથે સમાન સંબંધ ધરાવે છે, તે "ઉશ્કેરનાર" તરીકે પણ સજાપાત્ર નથી. આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે એવો મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે કલમ ૪૯૭ એ મહિલાઓના લાભ માટેની વિશેષ જોગવાઈ હોવાથી, તેને અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દ્વારા સાચવવામાં આવી હતી, જે રક્ષણાત્મક ભેદભાવની જોગવાઈ કરતી સક્ષમ જોગવાઈ છે.

યુસુફ અઝીઝ (ઉપરોક્ત) માં, કોર્ટે નોંધ્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫ બંને એકસાથે વાંચીને કલમ ૪૯૭ ને માન્ય કરે છે.

૮.૨.પાછળથી, સૌમિત્રી વિષ્ણુ વિરુદ્ધ ભારત સરકાર અને અન્ય ((૧૯૮૫) પૂરક એસ.સી.સી. ૧૩૭) માં, આ અદાલતની ત્રણ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કલમ ૪૯૭ને પડકારતા કહ્યું કે તે પુરુષો અને સ્ત્રીઓ વચ્ચે કરવામાં આવેલા વર્ગીકરણમાં ગેરવાજબી અને મનસ્વી છે, અને સ્ત્રીઓને કલમ ૪૯૭ હેઠળ તેના પતિ સામે કેસ ચલાવવાના અધિકારથી અન્યાયી રીતે વંચિત રાખે છે.

એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૯૭ માત્ર વ્યભિચારી મહિલાના પતિને વ્યભિચારી સામે કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર આપે છે; જો કે, વ્યભિચારી પુરુષની પત્નીને આવો કોઈ અધિકાર આપવામાં આવ્યો ન હતો.તેમાં અરજદારોએ રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૪૯૭ મહિલાઓ સામે લૈંગિક ભેદભાવનું ખુલ્લું ઉલ્લંઘન છે.કોર્ટે અભિપ્રાય આપ્યો હતો કે પડકારનો કોઈ કાનૂની આધાર નથી.અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે દલીલ ખરેખર વ્યાખ્યા પર કેન્દ્રિત હતી, જે વ્યભિચારના ગુના માટે પુરુષ અને સ્ત્રી બંને ગુનેગારોને સજા આપવા માટે ફરીથી રજૂ કરવાની જરૂર હતી.

ભારતના કાયદા પંચના ૪૨મા અહેવાલમાં સમાવિષ્ટ ભલામણોનો ઉલ્લેખ કર્યા પછી, કોર્ટે નોંધ્યું હતું કે કલમ ૪૯૭ને જાળવી રાખવાની ઇચ્છનીયતા અંગે બે મંતવ્યો છે.જો કે તેણે એવું કહીને તારણ કાઢ્યું હતું કે કલમ ૪૯૭ ને આ આધાર

પર રદ કરી શકાતી નથી કે તેને કાયદાના પુસ્તકોમાંથી કાઢી નાખવું ઇચ્છનીય રહેશે.

કોર્ટે આ અરજીને આ આધાર પર ફગાવી દીધી હતી કે સામાન્ય રીતે સ્વીકારવામાં આવે છે કે 'પ્રલોભક' પુરુષ છે, સ્ત્રી નહીં.અદાલતે સ્વીકાર્યું હતું કે વર્ષોથી આ સ્થિતિમાં થોડો ફેરફાર થયો હોઈ શકે છે, પરંતુ સમાજ જે 'પરિવર્તન' માંથી પસાર થયો છે તેની નોંધ લેવા માટે કલમ ૪૯૭ માં યોગ્ય રીતે સુધારો કરવો જોઈએ કે કેમ તે અંગે વિચારવું વિધાનસભાનું કામ છે.

૮.૩.વી. રેવતી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર ((૧૯૮૮) ૨ એસ.સી.સી. ૭૨) માં, આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે કલમ ૪૯૭, ભા.દં.સં. સી. અને કલમ ૧૯૮ (૨) ની બંધારણીય માન્યતાને સમર્થન આપ્યું હતું.કલમ ૧૯૮ (૨) ફો.કા.સં.. તેના વ્યભિચારી પતિ સામે કેસ ચલાવવામાં પત્ની પર બંધન તરીકે કામ કરે છે.તેથી, સંબંધિત જોગવાઈ અપ્રિય ભેદભાવના આધારે ગેરબંધારણીય છે.

આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. સી. અને કલમ ૧૯૮ (૨) <આઇ. ડી. ૧. એકસાથે કાયદાકીય પેકેજ બનાવે છે.સારમાં, પહેલું મૂળ છે, અને પછીનું મોટે ભાગે પ્રક્રિયાગત છે.સ્ત્રીઓને, આ જોગવાઈઓ હેઠળ, ન તો કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર છે, જેમ કે પત્નીના કિસ્સામાં, જેમના પતિ

અન્ય સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર સંબંધ ધરાવે છે; ન તો તેમની સામે પેરિલિક્ટો તરીકે કાર્યવાહી કરી શકાય છે.

૮.૪.રેવતી (ઉપરોક્ત) માં બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે જે મત વ્યક્ત કર્યો હતો કે, વ્યભિચારી પતિની પત્નીનો તેના પર અથવા તેના પ્રેમી પર દાવો માંડવાનો અધિકારની ગેરહાજરી, તેની વ્યભિચારી પત્ની સામે વ્યભિચાર માટે કેસ ચલાવવામાં પતિની અસમર્થતા દ્વારા સારી રીતે સંતુલિત હતી, તેને ટકાવી શકાતી નથી.તેના પતિ અને તેના પ્રેમી સામે કેસ ચલાવવામાં પત્નીની અસમર્થતા, તેની પત્નીના પ્રેમી સામે કેસ ચલાવવાની પતિની ક્ષમતા સાથે સરખાવવી જોઈએ.

૯. વર્તમાન કેસમાં, કલમ ૪૯૭ની બંધારણીયતા પર અરજદારો દ્વારા ચોક્કસ આધારો પર પ્રહાર કરવામાં આવે છે કે કલમ ૪૯૭ અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

૯.૧.અરજદારો વતી હાજર રહેલા શ્રી કલીશ્વરમ રાજ અને દરમિયાનગીરી કરનારાઓ વતી હાજર રહેલા વરિષ્ઠ વકીલ સુશ્રી મીનાક્ષી અરોરાએ રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૪૯૭ માત્ર સેક્સ પર કરવામાં આવેલા વર્ગીકરણના આધારે

વ્યભિચારને ગુનાહિત બનાવે છે.આવા વર્ગીકરણને હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે કોઈ તર્કસંગત જોડાણ નથી અને તેથી તે ભેદભાવપૂર્ણ છે.

વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૯૭ કાયદા સમક્ષ સમાન વ્યવહારની અનુચ્છેદ ૧૪ની જરૂરિયાતનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને વૈવાહિક દરજ્જાના આધારે ભેદભાવ કરે છે.તે સ્ત્રીને ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરવાથી અટકાવે છે.વધુમાં, મહિલાની સંમતિ ગુના માટે અપ્રસ્તુત છે.ડબ્લ્યુ. કલ્યાણી વિરુદ્ધ રાજ્ય ((૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮) માં આ અદાલતના ચુકાદા પર રિલાયન્સને આ સંબંધમાં મૂકવામાં આવ્યું હતું.અરજદારો રજૂ કરે છે કે પત્ની તેના પતિની મિલકત હોવાની સદીઓ જૂની વિભાવના, જે સરળતાથી અન્ય પુરુષ દ્વારા પ્રલોભનનો શિકાર બની શકે છે, તેને હવે કલમ ૪૯૭ હેઠળ કરવામાં આવેલા વર્ગીકરણ માટે તર્કસંગત આધાર તરીકે ન્યાયી ઠેરવી શકાય નહીં.એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૯૭ હેઠળ મહિલાઓને આપવામાં આવેલ 'રક્ષણ' માત્ર તેણીની જાતીય સ્વાયત્તતાના અભાવને જ પ્રકાશિત કરતું નથી, પરંતુ આવા ગુનાના સામાજિક પ્રત્યાઘાતોની પણ અવગણના કરે છે.અરજદારોએ દલીલ કરી છે કે ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ ગોપનીયતાના મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે, કારણ કે જીવનસાથીની પસંદગી જેની સાથે તે ઘનિષ્ઠ હોઈ શકે છે, તે વ્યક્તિની જાતીયતા પર સ્વાયત્તતાના ક્ષેત્રમાં આવે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે દરેક વ્યક્તિને તેના વૈવાહિક સંબંધોની બહાર જાતીય સંભોગમાં જોડાવાનો

નિરંકુશ અધિકાર છે (પછી ભલે તે પરિણીત હોય કે ન હોય; પછી ભલે તે પુરુષ હોય કે સ્ત્રી).

ગોપનીયતાનો અધિકાર એ એક અવિભાજ્ય અધિકાર છે, જે વ્યક્તિની જન્મજાત ગરિમા અને સ્વાયત્તતા અને નિર્ણયો લેવાના આત્મનિર્ણયના અધિકાર સાથે નજીકથી સંકળાયેલો છે.શફીન જહાં વિરુદ્ધ અશોકન કે. એમ. અને અન્યો (૨૦૧૮ એસ.સી.સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૩૪૩) ના ચુકાદા પર રિલાયન્સ મૂકવામાં આવ્યું હતું, જેમાં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે દરેક વ્યક્તિને પોતાના ભાગીદારની પસંદગી નક્કી કરવાની સ્વતંત્રતાની બાંયધરી આપવામાં આવે છે અને આ બાબતોમાં રાજ્ય દ્વારા કોઈપણ હસ્તક્ષેપ, બંધારણ દ્વારા બાંયધરી આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાઓના ઉપયોગ પર ગંભીર ઠંડી અસર કરશે.

અરજદારોએ કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી વિરુદ્ધ ભારત સરકાર ((૨૦૧૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૧) ના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો હતો, જેમાં આ અદાલતની નવ ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે વ્યક્તિના જીવનને લગતી મહત્વપૂર્ણ બાબતો પર નિર્ણય લેવાનો અધિકાર માનવ વ્યક્તિત્વના અલંઘ્ય પાસાઓ છે.આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કેઃ

“૧૬૯. .....વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા એ જીવન સાથે સંબંધિત મહત્વપૂર્ણ બાબતો પર નિર્ણયો લેવાની ક્ષમતા છે.ગોપનીયતાને સ્વતંત્ર મૂળભૂત અધિકાર તરીકે જોડવામાં આવી નથી.પરંતુ તે તેને અપાતા બંધારણીય રક્ષણથી દૂર થતું

નથી, એકવાર ગોપનીયતાની સાચી પ્રકૃતિ અને તે મૂળભૂત અધિકારો સાથેના તેના સંબંધને સમજી લેવામાં આવે છે જે સ્પષ્ટપણે સુરક્ષિત છે.

ગોપનીયતા સંરક્ષિત સ્વતંત્રતાઓના દાયરામાં છે સમાનતાની બાંયધરી એ મનસ્વી રાજ્ય કાર્યવાહી સામેની બાંયધરી છે.તે રાજ્યને વ્યક્તિઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરતા અટકાવે છે.શરીર કે મનની પવિત્ર વ્યક્તિગત જગ્યાની સ્થિતિ દ્વારા વિનાશ એ મનસ્વી રાજ્ય કાર્યવાહી સામેની બાંયધરીનું ઉલ્લંઘન છે. "

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

અરજદારો અને દરમિયાનગીરી કરનારાઓએ કલમ ૪૭૯ ભા.દં.સં. સી. અને કલમ ૧૯૮ (૨) ને ગેરબંધારણીય, અન્યાયી, ગેરકાયદેસર, મનસ્વી અને નાગરિકોના મૂળભૂત અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાનું કહીને રદ કરવાની વિનંતી કરી છે.

૯.૨.બીજી બાજુ, એ. એસ. જી. તરીકે જાણીતાં સુશ્રી પિંકી આનંદે બળપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે વ્યભિચારને ભા.દં.સં. સી. માં ફોજદારી ગુના તરીકે જાળવી રાખવો જોઈએ. તેમણે પોતાની દલીલ એ હકીકત પર આધારિત કરી હતી કે વ્યભિચારની અસર કુટુંબને તોડવાની છે જે સમાજમાં મૂળભૂત એકમ છે.વ્યભિચાર નિઃશંકપણે લગ્નમાં નૈતિક રીતે ઘૃણાસ્પદ છે, અને બેટરી અથવા હુમલાના ગુનાઓ કરતાં ઓછો ગુનો નથી.વૈવાહિક સંબંધો માટે સંભવિત રીતે હાનિકારક હોય તેવા વર્તનમાં સામેલ થવાથી વ્યક્તિઓને અટકાવીને, કલમ

૪૯૭ લગ્નની સંસ્થાને રક્ષણ આપે છે અને સામાજિક સુખાકારીને પ્રોત્સાહન આપે છે.

પ્રતિવાદીઓ રજૂ કરે છે કે જે કૃત્ય સમાજની નૈતિકતાને ઠેસ પહોંચાડે છે અને તેના સભ્યોને નુકસાન પહોંચાડે છે, તેને ગુના તરીકે સજા થવી જોઈએ.

વ્યભિચાર સંપૂર્ણપણે આ વ્યાખ્યામાં આવે છે.

વિદ્વાન એ. એસ. જી. એ વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે વ્યભિચાર એ માત્ર બે લોકોને અસર કરતું કૃત્ય નથી; તેની અસર પીડિત જીવનસાથી, બાળકો તેમજ સમાજ પર પડે છે.વૈવાહિક બંધનનું કોઈપણ પ્રકારનું અપમાન એ મોટા પ્રમાણમાં સમાજનું અપમાન છે.વ્યભિચારનું કૃત્ય જીવનસાથીના વૈવાહિક અધિકારોને અસર કરે છે અને નોંધપાત્ર માનસિક નુકસાનનું કારણ બને છે.

વ્યભિચાર એ અનિવાર્યપણે સમાજનું મૂળભૂત એકમ એવા પરિવાર પર, સંપૂર્ણ જ્ઞાન અને હેતુ સાથે, બહારના વ્યક્તિ દ્વારા આચરવામાં આવતી હિંસા છે.

ભારત સરકાર વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૯૭ હકારાત્મક કાર્યવાહીના આધારે માન્ય છે.મહિલાઓની તરફેણમાં તમામ ભેદભાવ અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દ્વારા સાચવવામાં આવ્યો છે, અને તેથી તેને સજાથી મુક્તિ આપવામાં આવી હતી.વધુમાં, ઓછી સમાવેશી વ્યાખ્યા ભેદભાવપૂર્ણ હોવી જરૂરી નથી.કલમ ૪૯૭ એવા કિસ્સાઓ માટે જવાબદાર નથી કે જ્યાં પતિ તેના લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધો ધરાવે છે તે દલીલ તેને ગેરબંધારણીય બનાવશે નહીં. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે પારિવારિક જીવનની પવિત્રતા અને

લગ્નનો અધિકાર એ અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ જીવનના અધિકારમાં સમજાયેલા મૂળભૂત અધિકારો છે.જે બહારના વ્યક્તિ આ અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે અને તેને ઈજા પહોંચાડે છે તેને અટકાવવો જોઈએ અને ફોજદારી કાયદા અનુસાર સજા થવી જોઈએ.

આખરે એવું સૂચન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો આ અદાલતને આ કલમનો કોઈ ભાગ બંધારણીય જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરતો જણાય, તો કોર્ટે તે ભાગને વાંચી લેવો જોઈએ, જ્યાં સુધી તે બંધારણનું ઉલ્લંઘન કરે છે પરંતુ જોગવાઈને જાળવી રાખવી જોઈએ.

ચર્ચા અને વિશ્લેષણ

૧૦. કલમ ૪૯૭ એ પૂર્વ–બંધારણીય કાયદો છે જે ૧૮૬૦માં ઘડવામાં આવ્યો હતો.પૂર્વ–બંધારણીય કાયદામાં બંધારણીયતાની કોઈ ધારણા નહીં હોય (જેમ કે કલમ

૪૯૭) વિદેશી વિધાનસભા દ્વારા ઘડવામાં આવેલ.આ જોગવાઈ રહેશે

બંધારણના ભાગ–૩ પર તેનું પરીક્ષણ કરવું પડશે.

૧૧.ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ તેને "લગ્ન સંબંધિત ગુનાઓ" ના પ્રકરણ ૨૦ હેઠળ મૂકવામાં આવી છે.

કલમ ૪૯૭ની જોગવાઈ વિસંગતતાઓ અને વિસંગતતાઓથી ભરેલી છે, જેમ કેઃ

આઈ. કલમ ૪૯૭ હેઠળ, વ્યભિચારના ગુના માટે માત્ર પુરુષ–પ્રેમીને જ સજા થાય છે.

જે સ્ત્રી વ્યભિચારી પુરુષ સાથે સંબંધ બાંધે છે, તે 'ઉશ્કેરનાર' તરીકે પણ સજાપાત્ર નથી.

વ્યભિચાર કરનાર સ્ત્રીને માત્ર લિંગના આધારે બાકાત રાખવામાં આવે છે, અને વ્યભિચાર માટે તેની સામે કાર્યવાહી કરી શકાતી નથી. (ડબલ્યુ. કલ્યાણી વિ. રાજ્ય, (૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮; પેરા ૧૦ પર).

II.આ કલમ માત્ર વ્યભિચારી પત્નીના પતિ સામે કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર આપે છે.બીજી બાજુ, વ્યભિચારી પુરુષની પત્નીને તેના પતિ અથવા તેના પ્રેમી સામે કાર્યવાહી કરવાનો કોઈ સમાન અધિકાર નથી.

III.ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૯૮ (૨) સાથે વાંચી શકાય તેવી કલમ ૪૯૭ ભા.દં.સં. C. વ્યભિચારના ગુના માટે કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે વ્યભિચાર સંબંધમાં પ્રવેશેલી પરિણીત પત્નીના પીડિત પતિને જ સત્તા આપે છે.

IV.પરિણીત પુરુષનું અપરિણીત અથવા છૂટાછેડાવાળી સ્ત્રી સાથે જાતીય સંબંધ બાંધવાનું કૃત્ય, કલમ ૪૯૭ હેઠળ 'વ્યભિચાર' નથી.

૫. જો કોઈ પુરુષ અને પરિણીત સ્ત્રી વચ્ચે વ્યભિચાર સંબંધ તેના પતિની સંમતિ અને સંમતિથી થાય છે, તો તે વ્યભિચારનો ગુનો ગણાશે નહીં.ઉપર જણાવ્યા મુજબ કલમ ૪૯૭ માં વિસંગતતાઓ અને વિસંગતતાઓ, જોગવાઈને મનસ્વી અને ભેદભાવપૂર્ણ હોવાના આધારે રદ કરવા માટે જવાબદાર બનાવશે.

૧૨. કલમ ૪૯૭ની બંધારણીય માન્યતાને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ના આધારે ચકાસવી પડશે.

૧૨.૧.કોઈપણ કાયદો કે જે સમાન સ્થિત વ્યક્તિઓને અસમાન રીતે વર્તે છે, અથવા માત્ર જાતિના આધારે વ્યક્તિઓ વચ્ચે ભેદભાવ કરે છે, તે બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ અને ૧૫ નું ઉલ્લંઘન કરે છે, જે મનસ્વીતા અને ભેદભાવની વિરુદ્ધ આધારસ્તંભ બનાવે છે.

૧૨.૨.કલમ ૧૪ વર્ગ કાયદાને પ્રતિબંધિત કરે છે; જો કે, તે વાજબી વર્ગીકરણને પ્રતિબંધિત કરતું નથી.જો બે શરતો સંતોષાય તો વાજબી વર્ગીકરણ સ્વીકાર્ય છેઃ

આઈ. વર્ગીકરણ 'બુદ્ધિગમ્ય તફાવત' ના આધારે કરવામાં આવે છે જે વ્યક્તિઓ અથવા વસ્તુઓને એકસાથે જૂથબદ્ધ કરે છે, અને તેમને બાકીના જૂથથી અલગ

કરે છે; અનેકહેવાતા સમજી શકાય તેવા તફાવતમાં કાનૂની જોગવાઈ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવાના હેતુ સાથે તર્કસંગત જોડાણ હોવું આવશ્યક છે.

કલમ ૪૯૭ની ભેદભાવપૂર્ણ જોગવાઈઓને વર્ગીકરણના સંદર્ભમાં ધ્યાનમાં લેવી પડશે.વર્ગીકરણનો અમુક તર્કસંગત આધાર હોવો જોઈએ, (ઇ. વી. ચિન્નૈયાહવ.એ. પી. રાજ્ય, (૨૦૦૫) ૧ એસ.સી.સી. ૩૯૪ (એક કાયદો બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪ના ઉલ્લંઘનના આધારે પડકારને પાત્ર ન હોઈ શકે જો તેનો ઈરાદો અનુચ્છેદ ૧૫ અને ૧૬ને અસર આપવાનો હોય અથવા જ્યારે તફાવત ગેરવાજબી અથવા મનસ્વી ન હોય) અથવા હાંસલ કરવા માગતા હેતુ સાથે જોડાણ.

સંમતિથી બે પુખ્ત વયના લોકો દ્વારા કરવામાં આવેલા વ્યભિચારના ગુનાના સંદર્ભમાં, માત્ર જાતિના આધારે કોઈ ભેદભાવ થવો જોઈએ નહીં કારણ કે તે હાંસલ કરવાના હેતુ સાથે કોઈ તર્કસંગત જોડાણ નથી.

ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ બે વર્ગીકરણ કરે છેઃ

આઈ. પ્રથમ વર્ગીકરણ કોના પર કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર છે તેના પર આધારિત છેઃ

તે માત્ર પરિણીત સ્ત્રીનો પતિ જ છે જે વ્યભિચારમાં સંડોવાય છે, તેને વ્યભિચારી વ્યક્તિ માનવામાં આવે છે જેને વ્યભિચારના ગુના માટે કાર્યવાહી કરવાનો અધિકાર આપવામાં આવે છે.

તેનાથી વિપરીત, એક પરિણીત સ્ત્રી જે વ્યભિચારી પુરુષની પત્ની છે, તેને તેના પતિ અથવા તેના પ્રેમી સામે કાર્યવાહી કરવાનો કોઈ અધિકાર નથી.

II.બીજું વર્ગીકરણ કોના પર કાર્યવાહી કરી શકાય તેના પર આધારિત છે.

વ્યભિચાર કરવા બદલ માત્ર વ્યભિચારી પુરુષ પર જ કાર્યવાહી થઈ શકે છે, અને સંબંધ સંમતિથી હોવા છતાં વ્યભિચારી સ્ત્રી પર નહીં; વ્યભિચારી સ્ત્રીને ગુનાને "પ્રોત્સાહન આપનાર" પણ ગણવામાં આવતી નથી.

ઉપરોક્ત વર્ગીકરણ ૧૮૬૦ના ઐતિહાસિક સંદર્ભ પર આધારિત હતું જ્યારે ભા.દં.સં. સી. લાગુ કરવામાં આવી હતી.તે સમયે, સ્ત્રીઓને તેમના પતિથી સ્વતંત્ર કોઈ અધિકારો નહોતા, અને તેમને તેમના પતિની સંપત્તિ અથવા 'સંપત્તિ' તરીકે ગણવામાં આવતી હતી.તેથી, વ્યભિચારના ગુનાને પતિને ઈજા તરીકે ગણવામાં આવતો હતો, કારણ કે તેને તેની સંપત્તિની 'ચોરી' માનવામાં આવતી હતી, જેના માટે તે ગુનેગાર સામે કાર્યવાહી કરવા આગળ વધી શકતો હતો.

ઉપરોક્ત વર્ગીકરણ હવે સુસંગત અથવા માન્ય નથી, અને અનુચ્છેદ ૧૪ ની કસોટીનો સામનો કરી શકતું નથી, અને તેથી આ એકલા આધાર પર રદ કરવામાં આવે છે.

૧૨.૩.જે કાયદો મહિલાઓને કેસ ચલાવવાના અધિકારથી વંચિત રાખે છે, તે લિંગ–તટસ્થ નથી.કલમ ૪૯૭ હેઠળ, વ્યભિચારી પુરુષની પત્ની, તેના પતિ

સામે વૈવાહિક બેવફાઈ માટે કાર્યવાહી કરી શકતી નથી.તેથી આ જોગવાઈ મહિલાઓ સામે દેખીતી રીતે ભેદભાવપૂર્ણ છે અને અનુચ્છેદ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.કલમ ૪૯૭, જે આજે પણ અસ્તિત્વમાં છે, તે અનુચ્છેદ ૧૪ના વિવેકપૂર્ણ પ્રકાશ સામે પડછાયામાં છુપાવી શકાતી નથી, જે ગેરવાજબી, ભેદભાવપૂર્ણ અને મનસ્વી હોય તેવી કોઈપણ બાબતને ઉજાગર કરે છે.

૧૩. જે કાયદો સમય જતાં તેના અમલીકરણ સમયે ન્યાયી ઠેરવી શકાતો હતો તે સમાજની ઉત્ક્રાંતિ અને બદલાયેલા સંજોગો સાથે જૂનો અને ભેદભાવપૂર્ણ બની શકે છે. (મોટર જનરલ ટ્રેડર્સ વિ. આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય, (૧૯૮૪) ૧ એસ.સી.સી. ૨૨૨; રતન આર્ય વિ. તમિલનાડુ રાજ્ય, (૧૯૮૬) ૩ એસ.સી.સી. ૩૮૫ પણ જુઓ) જે એક સમયે ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિમાં મહિલાઓની સુરક્ષા માટે સંપૂર્ણ રીતે માન્ય કાયદો હતો, જેમાં તે રચવામાં આવ્યો હતો, દોઢ સદીથી વધુ સમય પસાર થતાં, તે અપ્રચલિત અને પ્રાચીન બની શકે છે.

અગાઉ ગેરબંધારણીય ન ગણાતી જોગવાઈને લિંગ સમાનતા સહિત સમાજમાં પછીના વિકાસ દ્વારા પ્રસ્તુત કરી શકાય છે.(જોહન વલ્લામટ્ટોમવ.ભારત સરકાર, (૨૦૦૩) ૬ એસ.સી.સી. ૬૧૧) ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ એ ઐતિહાસિક સંદર્ભમાં ઘડવામાં આવી હતી કે ૧૮૬૦ના દાયકા દરમિયાન આ દેશમાં મહિલાઓની દુર્દશાને કારણે પત્નીની બેવફાઈને સજા ન થવી જોઈએ.સ્ત્રીઓ જ્યારે હજુ પણ બાળકો હતી ત્યારે લગ્ન કરતી હતી, અને ઘણી વખત નાની હતી ત્યારે અવગણના કરવામાં આવતી હતી, ઘણા હરીફો સાથે પતિનું ધ્યાન

વહેંચતી હતી.('ભારતીય કાયદા કમિશનરો દ્વારા તૈયાર કરાયેલ દંડ સંહિતા, (૧૮૩૮), નોટ્સ ઓફ લોર્ડ થોમસ બેબિંગ્ટન મેકાલે, નોંધ ક્યૂ).આ જોગવાઈ ઘડવામાં આવ્યાના ૧૫૫ વર્ષ પછી આ સ્થિતિ સાચી નથી.સમયની સાથે સાથે શિક્ષણ, નાગરિક–રાજકીય અધિકારોમાં વિકાસ અને સામાજિક–આર્થિક પરિસ્થિતિઓમાં ધરખમ પરિવર્તન આવ્યું છે.જે ઐતિહાસિક પૃષ્ઠભૂમિમાં કલમ ૪૯૭ ઘડવામાં આવી હતી, તે હવે સમકાલીન સમાજમાં સુસંગત નથી.તે આધારે આગળ વધવું અવાસ્તવિક રહેશે કે સંમતિથી જાતીય સંબંધમાં પણ, એક પરિણીત સ્ત્રી, જે જાણીજોઈને અને સ્વેચ્છાએ અન્ય પરિણીત પુરુષ સાથે જાતીય સંબંધમાં પ્રવેશ કરે છે, તે 'પીડિત' છે, અને પુરુષ ગુનેગાર 'પ્રલોભક' છે.

કલમ ૪૯૭ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ બંનેને સમાજમાં સમાન રીતે સ્વાયત્ત વ્યક્તિઓ તરીકે ગણવામાં નિષ્ફળ જાય છે.અનુજ ગર્ગ વિ. હોટેલ એસોસિએશન ઓફ ઇન્ડિયા, ((૨૦૦૮) ૩ એસ.સી.સી. ૧) માં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કેઃ

"૨૦. શરૂઆતમાં જ આપણે ચર્ચાની રૂપરેખાને વ્યાખ્યાયિત કરવા માંગીએ છીએ જે આગળ આવવા જઈ રહી છે.પ્રથમ, રાજ્ય દ્વારા ઉઠાવવામાં આવેલો મુદ્દો ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ છે, તેમ છતાં તે સત્તાકીય રીતે જે અધિકારો સાથે સંઘર્ષમાં આવે છે તે જ વર્ગમાં આવતો નથી.બીજું, હાથમાં રહેલા મુદ્દામાં કોઈ સામાજિક સ્પિલવ નથી. આ યુગમાં વ્યક્તિગત રીતે મહિલાઓના અધિકારો શંકાની બહાર છે. જો આપણે નારીવાદી ન્યાયશાસ્ત્ર અને ઓળખની રાજનીતિને

ધ્યાનમાં લઈએ, તો એ સ્પષ્ટ છે કે સમય આવી ગયો છે કે આપણે કલમ ૩૦ હેઠળ સમાવિષ્ટ વિષયને છોડી દેવી જોઈએ.અને ત્રીજું, આપણે આપણું ધ્યાન આત્મનિર્ણયના સિદ્ધાંતો અને વ્યક્તિના શ્રેષ્ઠ હિતોની આંતરક્રિયા પર પણ કેન્દ્રિત કરીશું.

.....

૨૬. જ્યારે વર્ગીકરણના કથિત આધાર પર ભેદભાવ કરવાની માંગ કરવામાં આવે છે, ત્યારે આવા વર્ગીકરણને તર્કસંગત માપદંડ પર આધારિત હોવું જોઈએ.કોઈપણ બંધારણીય જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં અને ૨૦મી સદીની શરૂઆતમાં પ્રવર્તમાન સામાજિક પરિસ્થિતિઓને ધ્યાનમાં રાખીને જે માપદંડનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવશે, તે ૨૧મી સદીમાં તર્કસંગત માપદંડ ન પણ હોઈ શકે.૨૦મી સદીની શરૂઆતમાં, આતિથ્ય ક્ષેત્ર સામાન્ય રીતે મહિલાઓ માટે ખુલ્લું નહોતું.છેલ્લા ૬૦ વર્ષોમાં ભારતમાં મહિલાઓએ જાહેર જીવનના તમામ ક્ષેત્રોમાં પ્રવેશ મેળવ્યો છે. તેઓ પાયાના સ્તરે લોકશાહીમાં પણ લોકોનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા રહ્યા છે.તેઓ હવે ભારે પરિવહન વાહનોના ડ્રાઇવરો, સર્વિસ કેરિજના વાહક, પાયલોટ વગેરે તરીકે કાર્યરત છે.અલ...."

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

તે સમય વીતી ગયો છે જ્યારે પત્નીઓ કાયદાની નજર સામે અદ્રશ્ય હતી અને પોતાના પતિના પડછાયામાં રહેતી હતી.સંબંધોમાં આવા રૂઢિચુસ્ત પ્રકારોને

ટકાવી રાખતો અને ભેદભાવને સંસ્થાગત કરતો કાયદો બંધારણના ભાગ–૩ દ્વારા બાંયધરી આપવામાં આવેલા મૂળભૂત અધિકારોનું સ્પષ્ટ ઉલ્લંઘન છે.

તેથી, ૧૮૬૦માં ઘડવામાં આવેલી ભા.દં.સં. સી. ની કલમ ૪૯૭ને કાયદાકીય પુસ્તકમાં ચાલુ રાખવા માટે કોઈ વાજબીપણું નથી.

૧૪.બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) એ એક સક્ષમ જોગવાઈ છે જે રાજ્યને આ વર્ગના નાગરિકોની સુરક્ષા અને ઉત્થાન માટે મહિલાઓ અને બાળકોની તરફેણમાં ફાયદાકારક કાયદો ઘડવાની મંજૂરી આપે છે.

કલમ ૪૯૭ એ વ્યભિચારના ગુના માટે દંડની જોગવાઈ છે, જે વૈવાહિક બંધનમાંથી ભટકી ગયેલા બે પુખ્ત વયના લોકો વચ્ચે સંમતિથી કરવામાં આવે છે.આવી જોગવાઈને બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દ્વારા આવરી લેવામાં આવેલ ફાયદાકારક કાયદો ગણી શકાય નહીં.

સકારાત્મક પગલાંનો સાચો હેતુ મહિલાઓનું ઉત્થાન કરવાનો અને તેમને સામાજિક–આર્થિક ક્ષેત્રોમાં સશક્ત બનાવવાનો છે.જે કાયદો મહિલાઓ સામે કેસ ચલાવવાના અધિકારોને છીનવી લે છે તેને 'ફાયદાકારક કાયદો' ન કહી શકાય.કાનૂની પ્રતિનિધિઓ અને અન્યો દ્વારા થોટા શેષરથમ્મા અને અન્ય વિરુદ્ધ થોટા માણિક્યમ્મા (મૃત) ((૧૯૯૧) ૪ એસ.સી.સી. ૩૧૨) માં આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કેઃ

“અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) અનુચ્છેદ ૧૫ (૧) ની કઠોરતાથી મુક્ત કરે છે અને રાજ્યને મહિલાઓની સામાજિક–આર્થિક સમાનતાને અનુરૂપ વિશેષ જોગવાઈ કરવા માટે આદેશ આપે છે.હકીકતમાં સામાન્ય સંહિતાના અગ્રદૂત તરીકે અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) ધર્મ, જાતિ, જાતિ અથવા ધર્મને ધ્યાનમાં લીધા વિના ભારતની દરેક મહિલા નાગરિકને સામાજિક આર્થિક સમાનતા આપવા માટે કાયદો બનાવવા માટે સક્રિય કરે છે. "

ડબ્લ્યુ. કલ્યાણી વિ. રાજ્ય ((૨૦૧૨) ૧ એસ.સી.સી. ૩૫૮) માં આ અદાલતે કલમ ૪૯૭ માં લિંગ પૂર્વગ્રહને માન્યતા આપી છે.કલ્યાણી (સુપ્રા) ની અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે "આ જોગવાઈ હાલમાં અમુક તબક્કાઓમાંથી લૈંગિક પૂર્વગ્રહ દર્શાવવા બદલ ટીકા હેઠળ છે કારણ કે તે પરિણીત મહિલાની સ્થિતિને લગભગ તેના પતિની મિલકત બનાવે છે.” અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) નો હેતુ મહિલાઓની સામાજિક–આર્થિક સમાનતાને આગળ વધારવાનો છે.તે વિશેષ વર્ગો માટે વિશેષ કાયદાને મંજૂરી આપે છે.જો કે, અનુચ્છેદ ૧૫ (૩) દંડાત્મક પરિણામો ધરાવતા ગુનામાંથી મુક્તિ માટે કવર તરીકે કામ કરી શકતી નથી.

એક કલમ જે મહિલાઓના દમનને ટકાવી રાખે છે તે કાયદામાં બિનટકાઉ છે, અને રક્ષણાત્મક ભેદભાવની આડમાં રક્ષણ લઈ શકતું નથી.

૧૫. અરજદારોએ દલીલ કરી છે કે અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ ગોપનીયતાના અધિકારમાં બે પુખ્ત વયના લોકોને લગ્નની બહાર જાતીય સંબંધ બાંધવાનો અધિકાર સામેલ હશે.ગોપનીયતા અને વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાનો અધિકાર, જોકે, સંપૂર્ણ નથી; જ્યારે કાયદેસર જાહેર હિત સામેલ હોય ત્યારે તે વાજબી પ્રતિબંધોને આધિન હોય છે.તે સાચું છે કે વ્યક્તિગત સ્વતંત્રતાની સીમાઓને કાળા અને સફેદ રંગમાં ઓળખવી મુશ્કેલ છે; જો કે, આવી સ્વતંત્રતાએ જાહેર હિતને સમાવવું જોઈએ.પરિણીત વ્યક્તિ દ્વારા લગ્નની બહાર સંમતિથી જાતીય સંબંધ રાખવાની સ્વતંત્રતા, અનુચ્છેદ ૨૧ હેઠળ રક્ષણની બાંયધરી આપતી નથી.

અનુચ્છેદ ૨૧ના સંદર્ભમાં, રાજ્ય દ્વારા ગોપનીયતાના આક્રમણને વાજબી અને માન્ય કાયદાના આધારે ન્યાયી ઠેરવવું જોઈએ. આવા આક્રમણને ન્યાયમૂર્તિ કે. એસ. પુટ્ટાસ્વામી (નિવૃત્ત) માં નિર્ધારિત ત્રણ ગણી જરૂરિયાત પૂરી કરવી આવશ્યક છે. અને બીજું વિ. ભારતનું સંઘ અને બીજું (ઉપરોક્ત):(i) કાયદેસરતા, જે કાયદાના અસ્તિત્વને પ્રતિપાદિત કરે છે; (ii) જરૂરિયાત, જે રાજ્યના કાયદેસર હિતની દ્રષ્ટિએ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવે છે, અને (iii) પ્રમાણસરતા, જે હેતુ અને અપનાવવામાં આવેલા માધ્યમો વચ્ચે તર્કસંગત જોડાણ સુનિશ્ચિત કરે છે.કલમ ૪૯૭ જે આજે અસ્તિત્વમાં છે, તે ત્રણ ગણી જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે અને તેથી તેને રદ કરવી જોઈએ.

૧૬. આ મુદ્દો એ છે કે શું 'વ્યભિચાર' ને ફોજદારી પ્રતિબંધોને આધિન દંડાત્મક ગુના તરીકે ગણવો જોઈએ, અથવા વૈવાહિક ભૂલ જે છૂટાછેડા માટેનો માન્ય આધાર છે.

૧૬.૧.એક મત એ છે કે કુટુંબ એ સમાજમાં મૂળભૂત એકમ છે, જો તે વિક્ષેપિત થાય છે, તો તે સ્થિરતા અને પ્રગતિને અસર કરશે. તેથી, લગ્નની સંસ્થાને જાળવી રાખવામાં રાજ્યનું કાયદેસર જાહેર હિત છે.

જોકે વ્યભિચાર એ બે સંમત પુખ્ત વયના લોકો દ્વારા ખાનગીમાં કરવામાં આવેલું કૃત્ય હોઈ શકે છે, તેમ છતાં તે ભોગ બનનાર વગરનો ગુનો નથી.તે લગ્નની પવિત્રતા અને જીવનસાથીના તેના/તેણીના જીવનસાથીની વૈવાહિક વફાદારીના અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરે છે.તે સમાજને અસર કરે છે કારણ કે તે પરિવારના મૂળભૂત એકમને તોડી નાખે છે, માત્ર વ્યભિચારી અને વ્યભિચારીની પત્નીઓને જ નુકસાન પહોંચાડે છે, તે બાળકો, પરિવાર અને સામાન્ય રીતે સમાજના વિકાસ અને સુખાકારીને અસર કરે છે, અને તેથી તે દંડાત્મક પરિણામોને આધિન હોવું જોઈએ.

સમગ્ર ઈતિહાસ દરમિયાન, રાજ્યએ લાંબા સમયથી લગ્નની સંસ્થામાં નિયમનનું ક્ષેત્ર જાળવી રાખ્યું છે.પુખ્ત વયના લોકો ક્યારે લગ્ન કરી શકે છે તે વય નક્કી કરીને રાજ્યએ લગ્ન સંસ્થાના વિવિધ પાસાઓનું નિયમન કર્યું છે; તે લગ્નને કાનૂની માન્યતા આપે છે; તે વારસો અને ઉત્તરાધિકારના સંદર્ભમાં અધિકારો

બનાવે છે; તે ન્યાયિક અલગતા, ખોરાકી, વૈવાહિક અધિકારોની પુનઃસ્થાપના જેવા ઉપાયો પ્રદાન કરે છે; તે સરોગસી, દત્તક, બાળકની કસ્ટડી, વાલીપણું, વિભાજન, માતાપિતાની જવાબદારીનું નિયમન કરે છે; વાલીપણું અને બાળકનું કલ્યાણ.આ ખાનગી હિતના તમામ ક્ષેત્રો છે જેમાં રાજ્ય કાયદેસર હિત જાળવી રાખે છે, કારણ કે આ એવા ક્ષેત્રો છે જે સમગ્ર સમાજ અને જાહેર સુખાકારી સાથે સંબંધિત છે.

વ્યભિચારની અસર માત્ર બે સંમત પુખ્ત વયના લોકો વચ્ચેના લગ્નને જોખમમાં મૂકવાની જ નથી, પરંતુ બાળકોના વિકાસ અને નૈતિક તંતુઓને પણ અસર કરે છે.તેથી રાજ્ય તેને ફોજદારી ગુનો બનાવવા માટે કાયદેસર જાહેર હિત ધરાવે છે.

૧૬.૨.વિપરીત દ્રષ્ટિકોણ એ છે કે વ્યભિચાર એ વૈવાહિક ભૂલ છે, જેના માત્ર નાગરિક પરિણામો હોવા જોઈએ.ફોજદારી પ્રતિબંધો સાથે સજા પામતું ખોટું, સમગ્ર સમાજ સામે જાહેર ખોટું હોવું જોઈએ, અને માત્ર વ્યક્તિગત પીડિત સામે કરવામાં આવેલું કૃત્ય નહીં.

કોઈ ચોક્કસ વર્તનને ગુનાહિત બનાવવું એ જાહેર કરવું છે કે, તે એક જાહેર ખોટું છે જે જાહેર નિંદાને ન્યાયી ઠેરવશે, અને આવા નુકસાન અને ખોટા કાર્યો સામે ફોજદારી મંજૂરીના ઉપયોગની બાંયધરી આપશે.

જીવનની સૌથી ઘનિષ્ઠ જગ્યાઓમાં તેની જાતીયતાના સંદર્ભમાં તેની અથવા તેણીની પસંદગીઓ કરવાની વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા, ફોજદારી મંજૂરી દ્વારા જાહેર

નિંદાથી સુરક્ષિત હોવી જોઈએ.આવા નિર્ણયો લેવાની વ્યક્તિની સ્વાયત્તતા, જે સંપૂર્ણપણે વ્યક્તિગત હોય છે, તે વ્યક્તિના 'શ્રેષ્ઠ હિત' માં કથિત રીતે પગલાં લેવા માટે રાજ્ય દ્વારા કોઈપણ દખલગીરી માટે પ્રતિકૂળ હશે.

એન્ડ્રુ એશવર્થ અને જેરેમી હોર્ડર 'પ્રિન્સિપલ્સ ઓફ ક્રિમિનલ લો' શીર્ષકવાળી તેમની ટિપ્પણીમાં (ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, (૭મી આવૃત્તિ.) મે ૨૦૧૩) એ જણાવ્યું છે કે અપરાધીકરણનો પરંપરાગત પ્રારંભિક મુદ્દો 'નુકસાન સિદ્ધાંત' છે, જેનો સાર એ છે કે અન્યને નુકસાન પહોંચાડે તેવા વર્તનને ગુનાહિત બનાવવા માટે રાજ્ય ન્યાયી છે. લેખકોનું માનવું છે કે અપરાધીકરણ માટેના ત્રણ ઘટકો છેઃ((i) નુકસાન, (ii) ખોટું કરવું અને (iii) જાહેર તત્વ, જે રાજ્ય દ્વારા ખોટા કાર્યને ફોજદારી ગુના તરીકે વર્ગીકૃત કરવામાં આવે તે પહેલાં સાબિત કરવું જરૂરી છે.

જહોન સ્ટુઅર્ટ મિલ જણાવે છે કે–એકમાત્ર હેતુ કે જેના માટે સુસંસ્કૃત સમુદાયના સભ્ય પર તેની ઇચ્છા વિરુદ્ધ અધિકારનો યોગ્ય ઉપયોગ કરી શકાય છે તે અન્ય મહત્વપૂર્ણ તત્વ ખોટી છે.એન્ડ્રુ સિમેસ્ટર અને એન્ડ્રેસ વોન હિર્શ અભિપ્રાય આપે છે કે અપરાધીકરણની જરૂરી પૂર્વ–આવશ્યકતા એ છે કે વર્તન નૈતિક ખોટા સમાન છે.(એ. પી. સિમેસ્ટર અને એન્ડ્રેસ વોન હિર્શ, ગુનાઓ, નુકસાન અને ખોટી બાબતોઃઅપરાધીકરણના સિદ્ધાંતો પર, ઓક્સફર્ડઃહાર્ટ પબ્લિશિંગ (૨૦૧૧).જાતીય બેવફાઈ નૈતિક રીતે ખોટી વર્તણૂક હોઈ શકે છે, તેમ છતાં તેને ગુનાહિત બનાવવા માટે આ પૂરતી શરત ન પણ હોઈ શકે.

૧૭. મારા મતે, ગુનાહિત મંજૂરીને વાજબી ઠેરવી શકાય છે જ્યાં ખોટી બાબતમાં જાહેર તત્વ હોય, જેમ કે રાજ્યની સુરક્ષા સામેના ગુનાઓ અને તેના જેવા.આ જાહેર ભૂલો છે જ્યાં ભોગ બનનાર વ્યક્તિ નથી, પરંતુ સમગ્ર સમુદાય છે.

વ્યભિચાર નિઃશંકપણે જીવનસાથી અને પરિવાર માટે એક નૈતિક ભૂલ છે.મુદ્દો એ છે કે શું સામાન્ય રીતે સમાજને ફોજદારી કાયદાના દાયરામાં લાવવા માટે ખોટી બાબતોનું પૂરતું તત્વ છે?

જાહેર નિંદાનું તત્વ, દંડાત્મક પરિણામો સાથે ગુનેગારની મુલાકાત લેવી અને વ્યક્તિગત અધિકારોને ઓવરરાઇડ કરવું, ત્યારે જ ન્યાયી ઠેરવવામાં આવશે જ્યારે આવા વર્તનથી સમાજ પર સીધી અસર થાય.હકીકતમાં, જ્યાં ગુના માટે કેદની સજા થઈ શકે છે ત્યાં વધુ મજબૂત સમર્થન જરૂરી છે.

વ્યક્તિગત પસંદગીઓ કરવા માટે વ્યક્તિની સ્વાયત્તતાના આદરને ધ્યાનમાં રાખીને, રાજ્યએ ગુનાઓના અપરાધીકરણમાં લઘુતમ અભિગમને અનુસરવો જોઈએ.

ગૌરવ સાથે જીવવાના અધિકારમાં જ્યાં અત્યંત જરૂરી હોય ત્યાં સિવાય રાજ્ય દ્વારા જાહેર નિંદા અને સજાને આધિન ન રહેવાનો અધિકાર સામેલ છે.કયા આચરણ માટે ફોજદારી મંજૂરી દ્વારા રાજ્યના હસ્તક્ષેપની જરૂર છે તે નક્કી કરવા માટે, રાજ્યએ ધ્યાનમાં લેવું જોઈએ કે નાગરિક ઉપાય હેતુ પૂરો કરશે કે કેમ.જ્યાં ખોટા કૃત્ય માટે નાગરિક ઉપાય પૂરતો હોય, ત્યાં તે રાજ્ય દ્વારા ફોજદારી મંજૂરીની બાંહેધરી આપી શકશે નહીં.

૧૮. ઉપરોક્ત ચર્ચા અને કલમ ૪૯૭ની વિસંગતતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ઉપરના ફકરા ૧૧માં જણાવ્યા મુજબ, જાહેર કરવામાં આવે છે કેઃ

(i) કલમ ૪૯૭ બંધારણની અનુચ્છેદ ૧૪,૧૫ અને ૨૧નું ઉલ્લંઘન કરતી હોવાથી તેને ગેરબંધારણીય ગણાવીને રદ કરવામાં આવી છે.

(ii) ભા.દં.સં. સી. ના પ્રકરણ ૨૦ હેઠળ કાર્યવાહી માટેની પ્રક્રિયા ધરાવતી ફો.કા.સં. ની કલમ ૧૯૮ (૨) એ માત્ર તે હદ સુધી ગેરબંધારણીય રહેશે કે તે કલમ ૪૯૭ હેઠળ વ્યભિચારના ગુનાને લાગુ પડે.

(iii) સૌમિત્ર વિષ્ણુ (સુપ્રા), વી. રેવતી (સુપ્રા) અને ડબલ્યુ. કલ્યાણી (સુપ્રા) ના નિર્ણયો આથી નકારી કાઢવામાં આવે છે.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.